

Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) Author(s):	Molbech, Christian.
Titel Title:	<u>Ungdomsvandring i mit Fødeland.</u>
Bindbetegnelse Volume Statement:	Vol. 2
Udgivet år og sted Publication time and place:	København : trykt og forlagt af Andreas Seidelin, 1811-1815
Fysiske størrelse Physical extent:	2 bd. (390, 306 s.).

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

1811

1811

1811

DET KÖNIGELIGE BIBLIOTHEK
KÖBENHAVN

1811

1811

1811

1811

Ungdoms Vandringer

t

mit Fødeland

af

Christian Molbech.

Anden Deel.

Kjøbenhavn 1815.

Forlagt af A. Seidelin. Trykt hos P. D. Kjøpping.

F r a g m e n t e r
af
e n D a g b o g

Breven paa en Reise i Danmark

1813

af
Christian Molbech.

Fædrenejord! jeg veed ei med hvilken Ynde du Alle
Tyller, at Ingen dig kan glemme i Liv eller Død.
Dvid.

Kjøbenhavn
Forlagt af A. Eidelin. Trykt hos P. D. Kiøpping.
1815.

1 8 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

0 0 0 0 0 0 0 0

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

1 1 1 1

1 1 1 1

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KOPENHAGEN

Deres Excellence

Hr. Geheime Conferentsraad

J. B i l l o w,

Storkors af Dannebrog, Commandeur af Nordstjernen,

ic. ic. ic.

Handwritten text, possibly a title or date, appearing as a series of dark, irregular marks.

Handwritten text, possibly a title or date, appearing as a series of dark, irregular marks.

Handwritten text, possibly a title or date, appearing as a series of dark, irregular marks.

Handwritten text, possibly a title or date, appearing as a series of dark, irregular marks.

Handwritten text, possibly a title or date, appearing as a series of dark, irregular marks.

Ingen, uden Deres Excellence kunde jeg tilegne denne Dagbog, ikke blot fordi jeg har Dem at takke for, at jeg kunde gjøre den Reise i Fædrelandet, hvis betydeligste Erindringer jeg her har optegnet; men ogsaa fordi maaskee Ingen venligere vil modtage denne Bog, end Deres Excellence, hvis Gndest og Bifald længe have været mig en ligesaa skøn som hædrende Opmuntring.

Det var i fordums Dage danske Adelsmænds Viis, selv at være fortrolige med Vidensskaberne, og at nyde og fremme dem til Fædrelandets Hæder og Gavn. Blandt dem, som endnu holde ved denne prisværdige Skik, blandt dem, som troe, at Fødsels Glands og Forsædrenes Ære kun bevares ved

Siælens Udel, har Danmark kunnet tælle D e r e s E x c e l l e n c e da de stod Thronen nær, som i det Tidsløb, De i landlig Eensomhed har helliget Fædreland, Videnskab og Kunst. Blandt de sidste Frugter har De fremfor Alle yndet og opelsket dem, som frembragtes paa Danmarks egen Grund. Hvo veed ikke, hvad Konsten i Fædrelandet skylder D e m ? — Men ogsaa dets Oldkyndighed, Sprog og Historie have i D e m fundet en værdig Beskytter og Førfremmer; og Intet af det, som er Danmarks Eie, har nogensinde været D e m fremmedt. Derfor tør jeg vove, tillidsfuld og taknemmelig at byde D e r e s E x c e l l e n c e denne ringe Gave, som Villien allene kan give noget Værd.

E. Molbech.

Fortale.

Imedens Nemesis atter hæver sit neppe henlagte Glavind over Menneskeheden, og Europas Folkesærd paa ny væbne sig mod Tyranniets List og Vold, og Alles Syn og Hu ere henvendte mod de Varsler, der bebude en blodig og rædselsfuld nær Fremtid: forelægger jeg mine Landsmænd disse Optegnelser paa en indenlandsk Reise, der mindst under saadanne Tidsvilkaar turde haabe sig et Diebligs Opmærksomhed, om de ikke kunde vinde den ved Gienstandene, som de vedrøre. Venligt og saare opmuntrende modtog Almeenheten for fire Aar siden mine første Vandringer i Fædrelandet. Denne Bog, skrevet for Folket, var heldig nok til at vinde dets Bifald, til at vække hos Flere en mere levende Sands for historiske Minder og Naturskønhed i Danmark; og jeg fandt heri min skønneste Løn. Maatte dens Efterfølger fortjene en lignende Modtagelse!

Det er saare langt fra min egen Tro om disse Arbeider, at de skulde kunne fyldestgøre enhver Fordring, man kan gjøre en indenlandsk Reisebeskrivelse. Disse kunne være saa mange, saa forskellige, at det neppe vilde lykkes nogen Enkelt, at opfylde dem alle. Heller ikke har jeg, i at optegne Erindringer om mine Reiser i Fædrelandet, nogenfinde tænkt mig at kunne give mere end indivi-

duelle Anskuelse af enkelte Gjenstande, der ligge min Interesse nærmest. At beskrive de danske Landskaber, Stæder og Egne, jeg har seet eller giennemreist: at give mine Optegnelser egentlig topographisk, statistisk, eller overhovedet nogen videnskabelig Retning: har aldrig været min Hensigt; og om de indeholde noget, der kunde henses hertil, da har jeg kun taget det med, fordi det usøgt frembød sig. Til at frembringe et Værk af denne Natur, der skulde tilfredsstille Enhver, ogsaa den, som af en Reisebeskrivelse fordrer physiske, oeconomiske og statistiske Oplysninger, hører andre Betingelser end de ere, under hvilke jeg, uden andet bestemt Maal end det, at see mit Fædreland, har reist i Danmark, og nedskrevet de Skildringer og Bemærkninger, som, uagtet deres mere indskrænkede Omfang, uagtet det Vanskelige og Mislige, der er forbundet med deslige Foretagender, hvor man skriver om sit eget Land og om Medlevende, dog have fundet et saa opmuntrende Bifald. — Hvad der i øvrigt kan karakterisere mine Reiseiagttagelser, tilkommer Andre at bestemme. Jeg har i dem ikke antaget noget fremmedt Mønster. Jeg har uden at tænke mig nogen særskilt Klasse af Læsere, søgt at fremstille hvad der mest levende havde virket paa mig selv, efter min egen Maade, og saaledes, som jeg bedst kunde meddele Andre mine egne Beskuelse. Af hvilke Gjenstande disse helst ere tagne, vide de Læsere alt, der kiende mine tidligere Arbejder; og endnu er det overalt Natur, Kunst og Historie, som især dele min Interesse; endnu finder man mig især i disse Bemærker, og helst dwælende ved de førstes udvortes Liv, og den sidstes ei mindre livfulde Erindringer, der ligesom besøge og befolke de ellers tomme

me og betydningsløse Steder og Egne. „Den mest levende Interesse — siger Joseph v. Hammer etsteds i hans topographische Ansichten der Levante — hvormed en Stad og et Land tiltaler Vandreren, fremgaaer mindre af de locale Omgivelser, end af de Bedrifter, der engang gav disse Scener Liv, mindre af Geographien, end af Historien. Ligesom det skønneste Landskabsmaleri, hvor intet menneskeligt Liv indvirker, synes os dødt, saaledes den skønneste Egn, der aldrig har været Vidne til store Bedrifter. Dog har Bierg og Dal, hvor Naturen allene dannende skaber, Skønheder, som ere i sig selv anskuelige, og uafhængige af Menneskenes Liv og Virken; ikke saaledes Stot og Stad, hvor enhver Steen, formet og stablet af Menneskehænder, som hedengangne Slægters lidende Staldbroder, giver os et stumt og koldt Vidnesbyrd.“ — Dette har ogsaa min Følelse altid sagt mig; og jeg har derfor næsten aldrig fra Stæder og Egne i Fædrelandet funnet adskille Historiens Minder, eller Grindringens Liv fra Beskuelsen af den nærværende Skikkelse.

Hvad nu denne Dagbog angaaer, da maa jeg anmærke, især for de kritiske Læsere, at den for en stor Deel er skrevet paa Reisen selv, og udarbejdet til Trykken paa en Tid, da en langvarig Sygelighed ikke tillod mig at tænke meget paa dens udvortes Forskjønnelse. Det første kan forklare dens upyntede Form, dens simple, fragmentariske Stemsstillinger; det sidste kan maaskee bidrage til at undskylde nogle af dens Ufuldkommenheder. Til mindelighed maa jeg ogsaa paa dette Sted erindre, at om den skulde have noget Værd, da kan det dog blot være for dem, der sætte Priis paa det, som tilhører Fædrelandet, og for hvilke intet saadant er ringe og ubetyd-

XII

deligt. Jeg glæder mig ved den Tro, at disse Læsere ei ville være faa. Andre, som ikke dele den Kierlighed og Interesse for vort eget Land, paa hvilken Forfatteren maatte gjøre Regning, i at udgive disse Skildringer, kunne let spare sig den Tidspilde at læse dem.

Jeg slutter med et Par Stropher af Walter Scott, som jeg gierne vilde give paa dansk, hvis jeg ikke maatte frygte, at de vilde tabe alt for meget under mine Hænder:

Breathes there the man, with soul so dead,
Who never to himself hath said:

This is my own, my native land!
Whose heart hath ne'er within him burned,
As home his footsteps he hath turned,

From wandering on a foreign strand:
If such there breathe, go, mark him well;
For him no Minstrel raptures swell.

High though his titles, proud his name,
Boundless his wealth as wish can claime,
Despite those titles, power and pelf,
The wretch, concentered all in self,
Living, shall forfeit fair renown,
And, doubly dying, shall go down
To the vile dust, from whence he sprung,
Unwept, unhonoured and unsung.

Kiøbenhavn den 4de Mai 1815.

I n d h o l d.

- I. Tilskrift. S. 3.
- II. Reise fra Kjøbenhavn til Frederiksværk. — Den danske Vaar. — Frederiksborg Slot. — Dannebrogsmaleriet. — National Vildsamlings. — Egnen ved Frederiksværk. — Udsigt fra Bakkerne. — S. 8.
- III. Brevfortryllelsen. S. 20.
- IV. Jægerspris. — Søreisen. — Den gamle Eeg. — Skovriderhuset. — Sags Lund. — Slotstet. — Gasanhaven. — S. 22.
- V. Toget til Indien. — S. 31.
- VI. Reise fra Frederiksværk til Tjen. — Frederiksfund. — Isfiord og Udsigt til Roeskilde. — Haraldsborg og Harald Kæse. — Ringsted. — Antiquarisk Ergrelse. — Krebshuset. — Baggesens Prosa-Brev. — Natterreisen forbi Gørse. — Det sovende Slagelse. — Baggesens Fødeby. — Sjællands uelskværdige Farvel. — Tjens venlige Velkomsthilsen. — Nyborg. — Det gamle Slot, Christian den Andens Fødested. — Reise til Sanderumgaard. — Det første Indtryk af Tjen. — S. 44.

- VII. Sønderumgaard's Have. — S. 66.
- VIII. Marieshvile. — Reise til Kierteminde. — Landet. — Byen. — Hindsholm. — Besøg paa Ulriksholm. — Fraugdegaard. — Tageholm, Hans Lausens Fødested. — S. 91.
- IX. Odense. — Udsigt til Staden paa den søndre Kant. — Det indtagende Landskab ved Canalen. — Næsbymhoved Mølle. — Slotsbanken. — Fortids-erindringer. — Egnen. — Odense By. — Karen Brahes adelige Jomfrufloster og danske Bibliothek. — Stiftsbibliotheket. — Videnskabelighed i i Byen, og tydsk Comedie i Odense. — St. Knuds Kirke: Bygningen, Alteret, Monumenterne, Thomas Quiltnus, Kongekisten, m. m. — Graabrødre Kirke. — Modern Vandalisme, Kong Hanses Gravminde. — Altertavlen fra Graabrødre Kirken. — Landemodet. S. 105.
- X. Elvedgaard og Gyldensteen. — S. 151.
- XI. Reise fra Elvedgaard til Snoghøi i Jylland. — Babelgaard. — Egn ved Middelfart. — Hindsgavl. — Haven, Udsigten, Slotsbanken. — Overfart til Snoghøi. — Udsigt til Middelfart. S. 155.
- XII. Kolding. — Den skionne Wei fra Snoghøi. — Byens Beliggenhed. — Det afbrændte Koldinghuus Slot. — Kirken i Kolding. — S. 168.
- XIII. Reise fra Kolding til Skanderborg. — Weien fra Kolding til Veile. — Den idylliske Dal ved Almind. — Idyllens Afbrydelse ved en Galge. — Veiles Natur. — Byen og dens Omegn. — Mordet og en Forbrydelse mod Fortidens Majestæt. —

Horsens. — Sognekirken. — Veien til Skandersborg. — Den herlige Egn ved Mosø. — Skandersborgs Beliggenhed. — Aeblesen. — Comiske Monumenter. — Christian den Fjerdes Ungdom. — Skanderborg Slot og Slotskirken. — S. 172.

XIV. Reise fra Skanderborg til Aarhus og Astrup. — Skanderup Kirke. — Veien til Aarhus. — Domkirken. — Historiske Erindringer. — Hellig Niels fra Aarhus. — Kirkebygningen. — Choret. — Den gamle Altertavle. — Et Monument af Quillinus. — Middelalderens Præg i Bygninger. — Aarhus By. — St. Olufs Kirkegaard. — Malerier. — Astrup Præstegaard. — En original Præstehave. — Kirken, med et ældsgammelt Billedhuggerarbeide. — Den skønneste Blomst i Krandsen. — Vandring til Mosgaard.

XV. Reise fra Astrup til Fredericia. — Tilbageblik paa Jylland. — Horsens. — Klosterkirken med sin Altertavle. — Poetiske Stolestader. — De russiske Prindsers Begravelse. — Astenen i Veile. — Veien til Fredericia. — Ankomst til Fæstningen. — Vandring i Byens Gader, Marker og Enge. — Overfart til Etrib. — S. 231.

XVI. Reise fra Odense til Holstenshuus og Svendborg. — Egnen Sønden for Odense. — Bramstrup og Søbysegaard. — Arrestov Gaard med dens romantiske Egn. — Bygningens Udvoortes. — Veien fra Arrestov til Holstenshuus. — Prægtig Udsigt. — Haven ved Holstenshuus. — Veien til Svendborg. — Byens skønneste Egne. — Hvidkilde. — Udsigt over Svendborg Sund. —

XVI

Byen. — Orfel Slot, Veien til Skaarupør. —
Vøgestovsgaard. — S. 249.

XVII og XVIII. Langeland. — Overfart fra Skaar-
rupør. — Egelykke. — Langelands Naturskønhed. —
Reise til Hau. — Udsigt fra Frankelint. — Lo-
hals. — Besøg paa en Kanonbaad. — Steens-
gaard. — Historiske Reliquier. — Reise fra Ege-
lykke til Rudkøbing. — Tranekær Slot. —
Deconomiske Aulæg og Indretningtr. — Bygnin-
gen. — Den herlige Egn. — S. 274.

XIX. Reise giennem Lolland og Falster. —
Udreise fra Langeland. — Overfart fra Spodsbjerg
til Taars i Lolland. — Nakskov om Aftenen. —
Reise om Natten. — Maribo om Morgenens. —
Den forfaldne Kirke. — Gravroserne. — Saxkøbing. —
Udsigt fra Kirketaarnet. — Guldborg Sund. —
Lidt af Falster. — Overfart fra Gaabense til
Siælland. — S. 292.

XX. Epilog. S. 303.

F r a g m e n t e r

af

e n D a g b o g.

Til Natalia.

Nu er det saa, at vi ere adskilte; i Stedet for nogle Bader, er der meget Land imellem os, og om jeg nok saa gierne vilde, kunde jeg i Dag ikke faae Dem at see. — Uagtet det er gaaet meget naturligt til, blev jeg i Morges ganske forundret, ved at vaagne i en heel fremmed Verden, og jeg forekom mig selv forvandlet tilligemed min Omgivning. Da tænkte jeg: det er dog godt, ikke altid at være paa een Plet; thi ved aldrig at faa Plads paa denne Jord, er man udsat for at blive noget planteagtig, og ligesom at være fast til det Sted, hvor man bilder sig ind at have sin Hiemstav, og hvor man pleies og trives saa vel. Rykkes man saa en gang op af den usynlige Haand, som man smukt maa lystre, og flyttes ud i andre Egne, hvor man ikke kan have det hiemligt, saa kan det undertiden gaae en som Røffenurter, naar man vil flytte dem ud fra det fede Havebed paa fri Mark. Det kan være et Spørgsmaal, hvorvidt Rærlighed til

et stadigt Hiem ligger i den menneskelige Natur, eller hvorvidt den blot er et Foster af selskabelig Cultur. Mig forekommer rigtig nok et Hiem at være en ret ønskelig og glædelig Ting; men det forekommer mig ogsaa, som man kunde have et Hiem i sig selv og i sine nærmeste Elskede, som ikke var bundet til en vis Jordplet, og som man kunde flytte omkring med sig, ligesom den frie og lykkelige Nomade flytter sine Telte med deres Gudhold fra Glette til Bierg, og fra Bierg til Glette.

Det er vist en ret upatriotisk Tanke; men stundom bilder jeg mig virkelig ind, at jeg kunde slække den hele Jord omkring, uden at savne Hiem, naar jeg maatte vælge mit Selskab. Dog dette er vel heller ikke andet end Indbildning og "sværmende Tale", der kan falde mig ind i et af mine urolige, vandsyge Dieblis, hvoraf jeg ikke har saa saa. Til andre Tider, da Magelighed og Hvile og Roelighed og Alt hvad som er blødt og stille og ubevægeligt, synes mig det ønskværdigste i Livet, vil jeg formodentlig tænke ganske anderledes. Men da dette dog egentlig kun er korte Perioder, og min urolige Drift til at færdes i et videre Rum end det, Kiøbenhavns Volde indeslutte, tidt nok vilde overvinde min Magelighed og Hvilelyst, om den ikke af andre Baand holdtes i Tømme: saa kan

det være værd at bemærke, at jeg dog aldrig forlader den Kreds, hvor jeg skulde være hjemmevant, skjøndt jeg i ti Aar endnu ikke ret har lært at blive det, uden at jeg føler, at al Adskillelse paa Jorden er en Gønderrielse. Lad Baandene, der binde os til den vante Kreds, synes nok saa svage — det er ofte først naar de ere opløste, at vi føle, hvor fæste de vare os, og hvor dybt de have fæstet sig i vort Indre. Thi fattigt og indskrænket er det Liv, vi leve blot i og for os selv; det er først ved at optage en Deel af Andres Tilværelse i vor egen, at denne faaer et virkeligt Værd og bliver menneskelig.

Jeg vil ikke fortælle Dem, hvad de veed langt bedre, og føler langt dybere, end jeg selv. Heller ikke vil jeg bruge mange Ord for at sige Dem, hvad De ogsaa veed, at jeg har forladt Kiøbenhavn for at gjøre en lille Reise i Danmark. Men dette tør jeg vel sige Dem, at da jeg nu er borte, og i nogle Uger ikke skal see dem, vil jeg dog hver Dag tænke paa Dem, og saaledes ret ofte, naar De mindst troer det, usynligen være hos Dem. Jeg vil endog hver Dag — skrive Anmærkninger til Kratzensteins Experimentalphysik, eller med andre Ord: jeg vil indbilde mig, at jeg hver Dag fortalte Dem noget om hvor jeg har været og hvorledes jeg

var der, om hvad jeg har seet, og hvorledes jeg saae det. Da jeg nu ikke mundtlig kan giøre dette, saaledes nemlig at De hørte det, vil jeg giøre, hvad jeg aldrig før i mit Liv har taget mig for, jeg vil skrive en Dagbog; og dertil synes mig et Exemplar af Kratzensteins Physik, gennemskudt med fortræffeligt Papir, at være særdeles vel skikket.

Her kan hver Dag saa smukt faae sit eget Blad; og stod der end Intet paa Bladet, saa staaer der dog altid Noget lige over for. Ingen, der seer mig skrive i denne Bog, kan ret vide, hvad jeg egentlig tager mig for; og hvo veed, hvormange ypperlige Ting, jeg af den kan lære paa min Reise? I det mindste kan den være mig en uudtømmelig Hielpeskilde, naar jeg om Dagen Intet har fundet, der synes mig værd at skrive om i Aftenbogen (thi saaledes bør den vel egentlig hedde), eller og jeg af Træthed og Magelighed ikke gider skrive Noget om mit Dagliv. Jeg har da en Side for mig med smaa, nette Paragrapher, hvoraf jeg kan vælge et Par til at oversætte, eller oplyse, eller formørke — alt som det kan falde; og saaledes kan jeg altid, uden stor Umage, holde mig den Regel efterrettelig: ingen Dag uden en Linie!

Men — hvilke Tanker De efter denne Forberedelse vil giøre Dem om min Dagbog — hvorlidt

den vil blive, hvad De formodentlig venter Dem, en fornuftig Beskrivelse over mærkværdige Gienstande, og en sandfærdig Fortælling om mindeværdige Tildragelser, som paa denne Reise ville møde mig: dette kan jeg alt for vel forudsee, og dertil maa jeg blot forud erindre følgende: hvis denne Dagbog, der endnu som den nyfødte Spæde ligger i sit første Svøb, virkelig bliver i Live, trives og voger op, saa vil den vel ikke blive bedre, men jeg haaber heller ikke slettere, end mit Reiseliv er i de Dieblis, til hvis Erindring jeg vil opoffre nogle af disse rene Blade. Jeg skal søge at vælge saadanne, der synes mig mest værdige til deene Erindring; men om jeg end altid kunde finde dem, vil jeg dog vist sielden være Herre over mit Valg. Med de fornuftige Beskrivelser haaber jeg, De ikke vil tage det alt for strengt; thi Begrebet om en Dagbog indbefatter dog ikke nødvendigen hverken Fornuft eller Beskrivelse. Sandfærdig Fortælling kan de derimod baade fordre og vente af mig. Men naar jeg nu ingenting har at fortælle? — Saa bliver Siden blank, eller Krausenstein min Tilflugt, eller jeg fortæller om — ingenting. Saaledes vil De vist ikke faae meget at læse om min Reise, der gjør Dem fløgere, end De før var; men maaskee mere om mig selv, end De skjøtter om — thi det er ikke saa let, at

faae en Reise ind i en Dagbog, eller at faae sig selv ud af den. — Saaledes vil jeg stundom forene det sundne Livs Grindring og det Fraværendes skønne Billede med det Nærværendes friske Minde; og saaledes vil De, ædle Natalia! som min beskyttende Genius ledsage mig paa denne Reise — maaskee min sidste Ungdomsvandring!

Den 30de Mai. — Min første Dagsreise er forbi. Den har ført mig igiennem fiendte Egne, har altsaa ikke kunnet have Nyhedens Interesse, og dog været ikke mindre skøn end behagelig. Den har vist mig en Deel af den skønneste siællandske Natur i sin herligste Foraarspragt, og ved at see den friske, halvaabne Rosenknop i det Dieblif, da dens svulmende Ynde ligesom synligen udvikler sig, maatte jeg nødvendigen tænke paa, at De nylig maaskee var lidt ubillig imod Vaaren. Jeg vil lade den see sin fulde Ret, uden derfor at holde mindre af Høsten, med hvis Natur min egen vel har et større Slægtskab, og som man vist nok i Almindelighed er mindre retfærdig imod. Det nye, til sin Udvikling stræbende Liv i Foraaret indtager og fylder ethvert Sind, der

ikke ganske er lukket for Modtagelsen af det Skønnes Aabenbaringer; i Høsten har Naturen fuldendt sin Udvikling; en moden Alvor præger sig da i dens Skønhed, og den mere kraftfulde Form finder færre Undere, fordi den ikke blot vil nydes med et let, flygtigt Blik, men betragtes og fattes med dybere og sindigere Følelse.

Men Vaaren er dog herlig med sit vorende Liv og sin rige Ungdomssylde, naar man selv med aabent Hierte og lykkelig Ungdomsfølelse kan tilegne sig dens Skønhed, og ikke af indvortes Stemning ledes til den Tanke, at ingen Ungdom er evig, men indeslutter Forgængeligheds Epiré, der snart i Kampen mod Livet og Skønheden faaer en fordærvelig Overmagt. Men hvortil dette? Er Skønheden ikke evig i dens udvortes Aabenbaring, saa er den det dog i sig selv; og kunne vi optage dens høie Idee i vor Siæl, saa ville vi gienfinde den under de omveglende Former, og ikke klage over, at Høsten er mindre skøn end Vaaren; men heller ikke over, at Vaarens Skønhed er den unge Rose, som vi i Dag maa glæde os ved, fordi den i Morgen er udblomstret.

Hvad nu Skoven og Træerne angaaer, som egentlig var det, der sidst gav Anledning til, at vi kom paa Tale om Foraaret, vil jeg tilstaae Dem, at jeg finder det unge, lyse Grønne meget skønt for Diet

— som dog egentlig er Alt hvad man kan forlange af en Farve — om ogsaa Maleren med Rette foretrækker Efteraarets mange, beglende og i hinanden flydende Farvestrøg for den ene Grundtone, som er Vaarens. Jeg lagde ogsaa Mærke til i Gaar, at Foraarsløvet heller ikke mangler sine Farvebrydninger, skøndt de ere langt finere og svagere; og den mørke, endnu halv vinterlige Teg hæver mangengang ved en mærkelig Contrast den eensfarvede Bøgeskov. I øvrigt er det vist, at det Charakteristiske ved Siæl-lands Landskaber, den milde, lyse, venlige og blidt indtagende Natur, om Foraaret er dobbelt venlig og indtagende, og tilhører denne Aarstid mere end nogen anden.

Paa en af de allerffønneste Foraarsdage, vi hos os kunne have, kom jeg om Eftermiddagen til Frederiksberg. Himlen var klar og varm, Luften reen og let; overalt var den liveligste Friskhed udbredt over Marker, Enge og Skove efter den lange Regn, og Alt hvad jeg næsten i fiorten Dage havde udstaaet af Riedsommelighed i den kolde Regntid, var glemt og udslettet paa een Dag. Jeg kom til dette Glot, som jeg saa ofte har seet, og aldrig trættes ved at see, da det er for mig som en gammel Glasfiser, der aldrig kommer ud af Mode og som man aldrig bliver fied af at læse. Nu laae den herlige Byg-

ning med gammel Ærværdighed midt i den unge, lyse Natur; klart smilte den blanke Sø mod de brune, røde Mure, der speilede sig i Dybet; og Skoven, Haven, og de venlige, grønne Bakker slyngede en deilig Fornærskends om Søen. Glottet, der liig en Olding, fuld af mandig Kraft, stedse bevare sit eie endommelige Præg, og i enhver Aarstid gjør lige Virkning, syntes nu oplivet af Fornærfsolen; og lysere end ellers hævede Mure og Taarne sig i klar Solglands over det speilglatte Vand.

Jeg havde den for mig siældne Glæde, at ledsages paa denne Reise af en ældre og en yngre Ven. Dette, som saa tidt vilde have forhøiet de Nidelser, som Reiser have skienket mig, fuldendte i Baar Dagens Skønhed og Behagelighed. Jeg nød Alting dobbelt og tredobbelt, fordi jeg skyldte een Vens Godhed det altsammen, og fordi jeg kunde dele det med en anden, hos hvem min Stemning og mine Følelser mødte en reen Vienklang. Vi gik Alle op paa Glottet, og jeg fik Leilighed til at fornøye manges et tidligere Indtryk. Endnu var mig Conseil-salen høitidelig, Riddersalen romantisk-forunderlig, og Kirken høitidelig skøn i sin rige, halv-gothiske Pragt. Vi giennemilede hastigen de mange Gade, og manges gammel Bekendt fik kun et flygtigt Blik af mig. Derimod behøvede jeg tidt megen Overvindelse for at

rive mig bort, naar jeg loffedes til Vinduerne af den forunderlig deilige Udsigt over Eøen mod Slotshaven, Jægerbakkerne og Byen. Den var mig især i Gaar, ved Eftermiddagsolen og den klare Foraars-himmel, saa ganske indtagende, at jeg mere end een gang maatte erkiende, at denne Udsigt er noget af det Skønneste, Slottet indeholder.

Længt mindre fængslede mig et uhyre stort Maleri, som man viste frem, næsten heel færdigt: den fra Himlen nedfaldne Dannebrog-Fanes Overlevering til Kong Valdemar. Der er Arbeide og Pragt og Farveglands nok — men ogsaa mere end nok. Maleren synes at have lagt mere an paa at glimre ved mange prægtige Figurer, smukke Heste og rige Dragter, end at fængsle ved det stærke Indtryk af en stor Handling. Ikke det Høie og Kraftige, men det Brogede og Pragtsulde hersker i denne store Composition, hvor ogsaa Grupperingen neppe er uden Mangler, og hvor man ikke tilbørlig lægger Mærke til Hovedhandlingen, for denne Mængde af Basuner, Blæsere og prægtigt smykkede Krigsfolk og Heste, hvilke sidste Kunstneren har skienket fortrinlig Glid. En Feil er det vel ogsaa, at Ingen ret kan see, om Kongen, som er til Hest, modtager Banneret af Rytteren, der kommer ham imøde, eller rækker ham det; ligesom det forekommer mig, at det Underfulde

i Begivenheden slet ikke er betegnet i denne Fremstilling af en Handling, der synes ligegyldig, og ikke har noget Udmærkende i sig selv. — Men hvor kommer jeg mig hen, og hvad vil De dømme om min raske Dom? Min Skiebne bliver formentlig den græske Skomagers; men jeg kan dog ikke afholde mig fra at tilføie, at et andet stort Maleri af samme Kunstner: Judith, knælende for Holofernes ved hendes Ankomst til hans Telt, behagede mig, til lidet Ure for min Patriotisme, mere end Dannebrogsmaleriet. Hvad der endnu mere interesserede mig, var at see den nationale Maleri-Samling, man er i Færd med at anlægge paa Frederiksberg Slot.

Det er et Foretagende, Fjerde Christians Værling værdigt, at gjøre dette Slot, der, selv et af vore første Nationalmonumenter, allerede besidder saamange Malerier, som vedkomme vor Historie, til et Samlingssted for Alt, hvad der af saadanne Mindesmærker findes udspreidt paa andre Slotte og i offentlige Samlinger. Man har gjort en Begyndelse med at hidføre endeel Malerier af danske Tyranter og Herrer, og deriblandt den Samling, som engang var Hielmstiernes. Det var ønskeligt, at Flere, der eie saadanne Malinger af noget historisk Værd, vilde bidrage til Berigelsen af en saa interessant Nationalsamling, der ikke let kunde faae en

Bedre Plads, end paa Fjerde Christiansborg. Endnu nyttigere vilde Samlingen blive, om man fik en Foretegnelse over den, liig den, vi have over Hiemstiernes til den danske Historie hørende Malerier. Men jeg vil tilstaae, den usædvanlige Idee, jeg her sandt udført, at fljire Sedler, hvorpaa Personernes Navne staae skrevne, udenpaa selve Malerierne, behager mig ligesaa lidt som det i Kirken opreiste Thronstæde med en Trappe, der borttager en Trediedeel af Kirkens Størrelse og saare meget af dens Skønhed og Anseelse. Dette kan maaskee være nødvendigt; men hvorfor en saadan Bygning med sine Prydelser, naar den ikke kunde undværes, ei kunde opføres i en Smag, mere overensstemmende med Kirkens, er mig ikke begribeligt. Det bedste er, at den kan borttages, og formodentlig heller ikke er bestemt til bestandig at blive staaende.

Geent om Aftenen kom vi til Frederiksværk — et Sted, hvor jeg heller ikke kan komme for ofte, og hvor Naturen altid synes mig ny og overrassende. Jeg erindrer mig, at da jeg i Fier var kommen fra Overrige, hvor jeg havde seet saa meget Nyt og Skønt i Naturen, og siden gjorde en Reise giennem Nordsiælland, sandt jeg strax, at et Slot, som Frederiksborg havde jeg dog ikke seet i Naboriget, og at en Egn, som den ved Frederiksværk, kan være interessant endog

for den, som kommer lige fra et Biergland. Naturen er her virkelig fielden og usædvanlig i Siælland, og den Mangfoldighed af store Udsigter, man her finder paa en ikke betydelig Landstrækning, vil man ikke møde paa mange Steder. Det Charakteristiske ved denne Egn er de høie Bakker, der i en sammenhængende Række strække sig næsten tværs over det smale Land imellem Roeskilde Fiord og Arresø, og danne ligesom en lille Biergaas, der giennemføres af flere Dale, og tilsidst gaaer lige ud til Fiorden med en mægtig høi og ganske steil Landpynt, som har Navnet Biørnehoved. Endnu, skjøndt Vandet her aarlig bliver lavere, skytter Havet om Vinteren lige op til Foden af det bratte Næs. Om Sommeren er her netop en Kiørevei. Udsigten fra Biørnehoved over Isefiord og Landet er vid og skøn; men den samme Udsigt, under mange Omveglinger, har man paa flere af de høieste Punkter af denne Aas, som jeg finder i Strækning og Dannelselse ikke ganske ulig Rullens Bierge i Skaane. Steile og nøgne ere disse Bakker fra Fiorden indtil henimod Værket; men paa Toppen af adskillige ligge Krudhuse, som smaa Kasteller; hist og her finder man i Dalene og paa Hældingerne dyrkede Agre; paa et Par Steder, dybt inde imellem Bakkerne, støder man endog ganske uventet paa en Huusmandsbolig, med

Have og Træer, som ret venligen opliber den een-
somme Egn.

Følger man denne Bankestrækning indtil henimod
Værket, da kommer man til de saakaldte *T h o r s*
B a k k e r, som Landeveien har giennemskåret, og
fra hvis Høide man seer Frederiksværk ligge dybt
nede i en lille Glette, hvorfra en Deel ganske vist for-
dum har tilhørt Havet, næsten indsluttet i en Halv-
freds af skovbevorne Bakker. Disse maa man tænke
sig efter en større Naalestof end Sicellands almin-
delige Heider, og her savnes virkelig kun Stenen,
for at gjøre dem til smaa Bierge. Hertil kommer,
at de for en stor Deel ere beplantede med Gran og
Fyrreskov, hvilket giver Egnen et endnu mere frem-
medt Præg. Ligesom jeg i Winter, da Bakkerne vare
sneeklædte, og Naaletræerne havde deres friske, mør-
kegrønne Winterfarve, gienfandt her en norsk eller
svensk Natur: saaledes kan jeg nu paa sine Steder,
hvor Bøgeskoven blander sin lyse Farve og sine bløde
Former med Naaletræernes skarpe Omrids og dunk-
lere Grønt, gienkalde mangen Erindring om *B l e n*
k i n g s herlige Naturskønhed.

Det er ligeledes en Egenhed ved Frederiksværks
Egn, at den ikke blot er skøn i det Hele, men ogsaa
meget interessant; og neppe vil derfor Nogen for-
lade dette Sted, uden at have fundet sin Lyst og

Attraa tilfredsstillet. Værket selv, hvilket man kan
 betragte som en liden Stad, har en meget indta-
 gende, landlig skøn Beliggenhed. En Mængde
 Alleer, haver og Træplantninger omringe og gien-
 nemkrydse Bygningerne overalt, hvorved disse vel
 faae en mindre fri og tildeels adspredt Beliggenhed,
 der bortfierner Tanken om en By, men tillige af-
 den Behagelighed, som landlige Boliger kunne have,
 og som endnu oplives ved Canalen med adskillige
 Broer, og en i Gærdeleshed udmærket skøn Allee,
 langs med en Strækning af Canalens ene Side. Hertil
 kommer nu det Liv og den Rørelse, som overalt sin-
 der Sted, og som dog, ved ikke at være samlet paa
 en lille Plet, men fordeelt i mange adspredte Byg-
 ninger, ikke er besværlig for nogen Sands og heller
 ikke forstyrrer det Indtryk af landlig, fredelig Ro-
 lighed, som Stedet ved sin Beliggenhed efterlader.
 Neppe aner man, naar man ikke veed det, at her
 imellem alle disse Lunde, i den lune Dal, omringet
 af en saa herlig og skøn Natur, er Dødens Værk-
 sted og Krigens Bugge.

Værket er derfor selv en ligesaa smuk, som in-
 teressant Plet i den rige Mangfoldighed af Natur-
 skønhed, der omgiver det. Vandrer man den dei-
 lige romantiske Wei langs med Canalen til Arre-

fødal, eller en tæt overskygget Gangsti, der snoer sig omkring en af de fiernere Bakker, i Nærheden af Søen, bevoget med Bøgeskov fra Foden til Toppen, og saamangen anden lønlig Skovvei: da har man den eensomme Naturs Ynde, dyb Stilhed, uforstyrret Rolighed, svalende Skygger i Sommerheden og alt imellem en venlig Udsigt. Denne rolige Eensomhed er dobbelt kjær og indtagende, naar man ligesaa den uophørlige, støiende Virksomhed, der hersker rundt omkring paa Værket, begiver sig ind i den tause Skov. Men Kronen af Frederiksværks Naturskønhed er Udsigterne fra Bakkerne, der omgive det; og disse Udsigter ere saa store og rige og mangfoldige, og den nærmeste Omgivning: de granflædte Høider, som reise sig, een over den anden; den store, vilde Urresø med sine Sandbredder, hvorover to hvide Kirker *) lyse med blendende Skin, og det venlige skovbevogne Næs, hvor i fordums Dage Waldemars Dronning byggede **); Glyvesandsheden og det vide, sølvblaa Hav i Nord, og den blanke Fjæfjord i Vest; og Halsnæs Land, tæt bestrøet med Byer og Gaarde — alt dette er saa karakteristisk, saa interessant et Heelt, at det fortjener en langt heldig

*) Namsløse og Annese.

**) Dronningholm paa Auderøds Mark, bygget af Waldemar II. for Dronning Dagmar. Boldstedet sees endnu.

gere Pen, end min dagbogskrivende, for at beskrives; hvilken jeg derfor ogsaa flux vil nedlægge.

De synes maaskee, at jeg kunde gjort dette for længe siden — men jeg vil trøste Dem med, at det vel ikke bliver mange Steder, hvor Alt er mig saa vel tilpas, og hvor jeg faaer saamegen Lyst til at sladdre paa Papiret, som her, hvor der ikke blot er skønt, men godt at være, og hvor jeg hele Dagen er beruset af Vennskab og Frihed og Vaarlust og Sommerliv og Ungdomshaab — og Alt, hvad jeg ellers fiender kun lidt til. Ja, utroligt vil De vel endog finde det, at jeg ikke engang savner den Skønhed, her i denne Tid fattes — gietter De hvilken? — Men til en retfærdig Straf for denne utilgivelige Eigegyldighed, maa jeg dog i al denne Glæde og Herlighed fattes et Noget, som jeg her slet ikke kan finde, i hvormeget jeg søger det paa Bakker og i Dale, paa Marken og i Skovene. Hvad er det vel, som forstyrer mig min Reiselyst, og min Reisenydelse og Reiseromantik, og mere, som begynder med Reise? — Kunde De dog besvare mig dette Spørgsmaal, og sige mig, hvorhen og hvorlangt jeg skulde reise, for at finde dette Noget! — Men jeg har Dem mistænkt for, at De ret godt veed det, men ikke vil sige mig det; og jeg haaber ogsaa, at

den første Dagbog, jeg nogensinde har skrevet, og som De til Straf derfor skal læse, paa Grund af hiin Forstyrning vil blive fiedsommelig nok — hvis jeg ikke er saa fornuftig, selv først at blive fied af den.

*

§

*

Den 31te Mai. — „Ved et Legemes absolute eller egentlige Sted maae vi forstaae den Deel af Verdensrummet, som Legemet indtager“ — staaer der lige overfor dette Blad hos Kragenstein; men jeg er fristet til at modsige denne Cætning, hvad mig selv angaaer. Thi vel er jeg selv dog ogsaa et Legeme; men den Deel af Verdensrummet, jeg indtager, er i dette Dieblis slet ikke mit egentlige, snarere mit tilfældige Sted, tværtimod Kragenssteins Definition; og jeg har virkelig i dette Dieblis siddende bevæget mig, siden, efter hans Ord, Bevægelse bestaaer i at forandre sit egentlige Sted.

For at De kan forstaae dette, maa jeg sige Dem, at mit egentlige Sted nu slet ikke er det, som mit Legeme indtager — men at det er en syv Mile herfra, og Dem langt nærmere, end De formodentlig troer. Gaaer dette naturligt til, eller ikke? — Jeg vil haabe det første, skøndt jeg neppe vil kunne finde Beviset derfor i Kragenssteins Physik; men jeg

er dog meget tilbøielig til at antage det sidste; thi jeg synes levende at føle Virkningen af en Tryllekraft — og kan jeg tvivle, naar jeg seer dem ligge for mig, de tryllende Runer, som jeg tilskriver denne mit Væsens pludselige Forslyttelse fra Frederiksbærg til — Kiøbenhavn? — Jeg kunde nu være tilbøielig til at troe Alt hvad der fortælles om vore Forsædres Runekonster og Trolddom; men tillige mærker jeg, at den gamle Tryllekonst, som Odin skal have indført i Norden, nu virker under ganske nye Former. Thi De maa vide, at disse Runer, der have fortryllet og hentryllet mig til et ganske andet Sted end det, hvor Kragenstein vil at jeg skal være — langt fra den kolde Stivhed og Haardhed, som raader i de gamle nordiske, eller i de nye, der i en velbekendt Forsatters Skrift endnu ere ligesom en Levning fra Hedenold — bølge sig saa blødt og varmt hen paa det ziirlige hvide Papir, som om de fløde fra det Hjerte, hvis dybe, varme Kilde aldrig Forstandens Sommersol udtørker, aldrig Verdens Gisvinter størkner — og smile saa lyst og venligt til mit Øie, som om jeg i dem skulde læse Billedet af den Hjertets Ungdomsbaar, der tilvisse er endnu skønnere end Naturens. Jeg kan derfor ikke andet end finde et Slags Modsigelse imellem denne nydelige Runeskrift og en Deel af dens Indhold — thi

den taler jo imod Vaaren og Ungdommen, og tilhører dog ganske disse venlige Naturaander. Hvor glad vilde jeg ogsaa være, om jeg saaledes forstod at præge det evige Ungdomsliv i min Skrift, og hvor gierne skulde jeg anvende denne Kunst i en Dagbog, der er bestemt til at læses af Dem! — Men jeg har desværre aldrig eiet den; og desuden veed De, at jeg har kun endnu nogle faa Maaneder, at være ung i. Derfor haaber jeg ogsaa, De tillader mig endnu denne Gang ret tilgavns at glæde mig over den velsignede Vaar, der blomstrer i sin hele Ungdomssylde omkring mig — det aner mig, at det maaskee bliver sidste Gang, den vil tilsmile mig saa klart og mildt, og aande den barnlige Lyst i mit Hjerte, som jeg ikke bytter bort for nogen anden Jor, diſſe Glæde. — —

*

*

*

Den 1ste Junius. — Aldrig funde Skærsommer begynde mere sommerligt. Efter en klar og varm Dag, svalet af milde Vinde, flører en luun og fuldkommen stille Aften, den skønneste vi i disse Dage have haft, Jorden med sit tause Flor. Rundt om mig er Skov og Krat oplivet af de søde Nattergales Tryllesang, som hele Eftermiddagen har fulgt mig paa min Vandring. En herligere Foraarsaften veed jeg

neppe at mindes. Det er Vaaren i sin fulde Blomstring, paa sit høieste Punkt, hvor den er ved at gaae over i Sommeren; og dog kunne vi endnu i flere Dage see den ligesaa skøn; thi endnu har Egen sin friske, lysgrønne Farve, Frugttræerne blomstre, og Skoven er endnu ikke fuldkommen udsprungen. Paa en saadan Dag, der endog vilde forsoner Dem med Foraaret, er det vel ikke underligt, at jeg har fundet Egen om Jægerspris skøn og indtagende; ligesom alting forenede sig, for at gjøre mig Dagen og Stedet behagelige.

Reisen fra Frederiksbærk skete til Gæs; og Begyndelsen lovede ikke det bedste. Stranden ved disse Kyster, og overalt omkring Isefjorden, er meget lav. Broen ved Frederiksbærk bestaaer af en lang Række store Rampestene, der stundom ligge et Par Alen fra hverandre. Vandet var høit i Dag; nogentid lykkedes det mig at hoppe fra Steen til Steen; men snart saa jeg mig afsskåret, og, tænke Dem! jeg maatte virkelig træde ud i Vandet, der gik mig midt op paa Benet. De veed, hvad dette vil sige hos mig. Jeg blev snart bled af denne vaade Vej, og maatte omsider lade mig bære ud i Fartøiet, der laae, Gud veed hvormange hundrede Skridt fra Landet. Nu kom vi da under Seil; men Vinden var stik imod, og efter fire Timers Krydsning for at komme op i Fjorden,

havde vi endnu kun gjort Halvveien. Jeg laae under alt dette rolig paa Bunden i Fartøiet, tørrede mine Støvler, der ikke var mere end Landstøvler, i Golen, læste, snakkede og sov; men Alle bleve vi dog tilsidst hiertelig fiede af denne Seilads. Vi søgte da Land, kastede Anker (det forekom mig at være midt ude i Fjorden) og jeg maatte finde mig i, at en ung, vandstøvlet Mand fra Jægerspriis, som bragte mig over, var saa høflig at bære mig i Land. Jeg undersøgte mig dog noget ved at benytte denne Artighed; men her var for mig intet Valg. Vor Skipper, en raff, søvant Skovfoged fra Jægerspriis, tog min Ven, der fulgte mig, paa Ryggen; og under uendelig Latter kom vi lykkeligen tørskoede i Land. Saaledes endtes denne Søfart, og dette for mig heel uvante Vandrytteri, der endnu længe efterlod sig megen Spøg og Latter.

Vi gik nu igiennem Skoven mod Jægerspriis; men denne Skov hører ikke til de smukkeste. Den er gammel og forhugget, og først imod Enden af vor Vandring kom vi igiennem en deilig ung Bøgelund, som paa begge Sider af Veien danner den skønneste Allee. Imidlertid har den gamle Skov en Mærkværdighed, som Ingen vil fortryde at have seet. Det er en ældgammel Eg, som vist har saa af sine Lige, og fortjener fuld saa vel, som andre mærkværdige Træer,

at dens Grindring bebares, naar den selv ikke mere er til. Den har i Giennemsnit havt omtrent 5 Alen og i Omkreds 25 Skridt. Af Stammen er næsten Intet uden den tykke Bark tilovers, som endnu har Kraft nok til at drive grøne Skud i Toppen. Indvendigen danner Træet en stor Hule med rummelige Aabninger, som man kan gaae og ride igiennem, og den har Plads nok for tre Mennesker til Hest. Hvo kan bestemme dette Træes Alder? Utvivlsomt er det vel, at den rækker ind i Hedenold; og en skovkyndig Mand, som jeg siden talte med om dette Træ, formoder dog det ældste i hele Danmark, meente at en Alder af tusinde Aar endnu var for ringe.

I en Skovriderbolig, der ligger inderlig skønt, i en blid og venlig Eensomhed, omgivet af Have, Skov, Ugerland, Træplantninger, med fri Udsigt til Havet, fandt jeg en kyndig, vel bereist, jævn, godmodig Mand, og den venligste Modtagelse. I det landlige Huus fandt jeg mig saa vel, og rundt omkring en skøn Natur i Forening med driftig Virksomhed. Af de store Planteskoler, der ligge i Nærheden af Gaarden, ere i de seneste Aar mange hundrede tusinde Træer udplantede. Hvor fiære og interessante vare disse Anlæg for mig, der aldrig uden Sørgmodighed kan tænke paa vore Skoves Forstyrrelse. En betydelig ung Frugthave uden for Huset danner en

Blid Forgrund, og bag denne hæver sig en tæt, rank
 Bøgeskov. I denne finder man vakre Anlæg og her-
 lige, lange Løbhvælvinger, gennem hvilke man nær-
 mer sig den Lund, som er helliget Historien og Erin-
 dringens Evighed. Der staae de hist og her, ved Siden
 af Gangene, under unge Bøges tætte Løvtag, disse
 hvide Stene, hentede fra Norges Marmorfjælde,
 skønne af Form, hver med et Navn — og disse Navne
 ere Danskes og Norskes, hvis Minde lever længere
 end alt Marmor. Her maa det dog vel være en
 Dansk. tilladt, at vandre med hellig Vresnngt, med
 glad og begeistrende Følelse, om denne ogsaa skulde
 være levende nok til at blive, hvad endeel pleie af
 fælde Sværmeri, for at betegne noget i deres Mening
 heel Barnagtigt, Fantastisk, som de ere kolde og for-
 standige, eller floger og fornemme nok til at smile
 over. — Gierne træder jeg ind i Gagas Lund og læ-
 ser de Navne, hun har tegnet paa sine evige Tavler;
 gierne vilde jeg ogsaa ret ofte vandre i denne danske
 Bøgelund, og jævnlig standses af en Mindesteen, der
 med stille Skønhed hæver sig i den venlige Natur,
 over grønne Enge, hvor en rig Flor af Rørminder
 overalt kaster sit himmelblaa Farveskær og ligesom
 vinker Danmarks Piger, at flette Krands til Heltens
 Mindestøtter. Det vilde maaskee være godt for mig,
 ofte at staae for en saadan Steen, lade den Hædres

des Navn gienfælde mig hans Bedrift, og med rolig Betragtning dvæle ved hans Livs Minde — eller vilde det fylde min Siæl med Sorg og ganske nedslaae mit Mod, at mindes om saamange Uedles uddødelige Daad, uden at kunne ligne dem? Men hvorfor skulde jeg ikke glemme mig selv og min egen Svaghed over mit Fædrelands stolte Hæder, og føle begeistrende Glæde ved den Tanke: saadanne Mænd har Danmark og Norge eiet!

Det er egentlig ikke paa sit rette Sted, at tale om æsthetisk Virkning ved et Foretagende, som dette. Jeg kan dog ikke andet end bemærke, at ligesom jeg sandt de allerflestes Mindestøtter, jeg saa, af en fortræffelig smagsfuld Form (kunde en Wiedewelt give dem nogen anden?), saaledes sandt jeg Virkningen af disse Marmorstene i den foraaersgrønne Lund meget skøn. Langt mindre behagede mig de stive, mørke, snorlige Gange i en Fyrreskov i den saakaldte Slotshave, hvor endeel, saavidt jeg hørte, af de ældste Mindestene ere opreiste. Her synes de selv mere stive og kolde; man føler sig ikke saa fri og vel i deres nærmeste Omgivning, og forlader dem derfor hastigere.

Jeg sandt dog nogle af disse Mindestøtter vel simple, for at være Kunstværker; og det forekom mig, som de, der vare noget mere end end en Steen

med et Navn paa, de, som forenede en simpel, ædel Kunst-Idee med Erindringen om den hædrede Uddødelige (s. Ex. Absalons, Peder Skramis, Niels Ebbesens, Hans Tausens, o. fl.) vare de, der bedst opfyldte deres Hensigt og gjorde den heldigste Virkning. Det kunde da heller ikke andet end være mig paafaldende, at en tydsk Prinds, som jeg ikke veed har mindste Fortieneste af Danmark, her i denne Nationalhelligdom har saaet det stærste og anseeligste Mindemærke. Valget af de opreiste Monumenter kunde vel stundom drøftes; men dertil er her ikke Sted. Jeg vil blot erindre, at jeg med stor Glæde saa Griffenfeldts Mindesteen, hvorpaa man ved Sorden har sat et A, som ikke Mange kunne vide eller salde paa, skal betyde *absolutus* (frikiendt.) — Det var mig ogsaa meget kjær og interessant, at see de to opkastede Jettestuer, af hvilke den største (som man indvendigen har udspekket med Kalk, og forsynet med en Steenbænk, der ikke vedkommer Hedenold) i Bygning er heel forskiellig fra Jettestuen ved Udleire. Den anden, skøndt meget mindre, ligner denne mere.

Fra Julianehøi (eller den tilforn saakaldte Monsees-Høi) der ligger paa fri Mark i nogen Afstand fra Lunden, har man et smukt Nedsyn over store Enge mod Glottet, som ikke ligger høit, men hæver venligt de hvide Mure imellem Skoven og de

grønne Gletter. Det var et saare skønt Aftenlands-
skab, og malerisk oplivedes det af de store Gaareflokke,
som Hyrderne nu drev hjem til deres Stalde ved
Slottet. I det hele ere Egnene om Jægerspris ikke
overraskende eller af stor Virkning; men de have en
meget indtagende, blid Charakter, og savne ikke Afve-
rling. Ikke let vil man i et Landskab, hvor ingen Sø fin-
des, træffe deiligere Skovpartier end de, som ligge nær-
mest ved Slottet. Dette er en ganske simpel Bygning,
som endnu i Midten af Hovedfløien, med sit Taarn,
har et Stykke af det gamle Abrahamstrup *)
tilbage, men paa begge Sider er ombygget og udvidet.
Paa en nyere Fløi, bygget under Christian IV. har

*) Dette Slot har blandt andet i vor Historie en tragisk
Mærkværdighed. Aar 1318 vilde Erik Menveds Dron-
ning Ingeborg føre herfra til Holbek, med sin ene-
ste Søn, Arvingen til den danske Throne, der kun var
16 Uger gammel; men væltede med Barnet, som brød
sin Hals; en Ulykke, der havde uberegnelige Følger
for Danmark, og blev end mere tragisk derved, at
Kongen, som der fortælles, til Straf lod Ingeborg ind-
sætte i en Steenvæg i St. Claras Kloster i Roskilde,
hvor hun maatte sidde til sin Død, Aaret efter. Jæ-
gerspris Slot med Omegnen og Tjettstuerne beskrives
i Wandal's Mindesmærker, 1ste Deel, og her beret-
tes S. 7, at paa Slottet vises endnu et Bærelse, som
i gamle Dage var Vorgesstue, hvor den tydske Øverste
Haderstorf fra Frankenland blev henrettet i Chri-
stian II. Tid, da han var stikket hid fra Stockholm for
at fordre Landsknegtene's Gold.

det to andre kobbertakte Taarne; men hele Bygningen er liden, og betyder intet mod Frederiksborg. I Slotshaven, som er ubetydelig, men ret vel vedligeholdt, sandt jeg Slotsgartneren, en jævn, ærlig Siællandsfar, men med et fuldkommen hollandsk Ud-vortes, selv i Spidsen for et halvt Dusin gamle Ridderslinger og Piger, at skuffe sine Gange — en Embedsiver, som virkelig er mere end exemplarisk. I nogen Afstand fra Slottet, ved den nedlagte Sasangaard, findes den saakaldte Sasanhavne, som er gammel-dags i Stil, men saa pyntelig, venlig og vel vedligeholdt, at den behagede mig inderlig vel, og jeg fornøiede mig ikke lidt over at finde en Have, som Ingen, der ikke er fuld af indgroet Fordom og Partiskhed, kan negte Tæffelighed og Behagelighed, uagtet den er intet mindre en engelsk. Den har ogsaa en Prydelse, som man vist ikke vil finde i mange engelske Haver: et gammelt Bøgetræ, hvis Grene, som ere bøiede rundt omkring mod Jorden, sæstede til Lægterværk og beklippede, danne den skønneste Løvhytte, jeg nogensinde saa, uigiennemtrængelig for Regn og de hedeeste Solstråler, og saa stor, at over fyrgetyve Mennesker der kunne finde rummelig Plads.

Fra Slottet fulgte jeg min Ven til Særgen, som ligger en Fierdingmiil borte. Veien derhen er ikke meget interessant, tildeels bakket og sandig; men

en smuk lille Skov forskjønner Egnen nær ved Jægers-
gegaarden, og denne ligger selv ret vakker ved Fjor-
den. Skovgroede Banker hæve sig temmelig steile
bag Gaarden, og i en Kløft paa en af Høiderne lig-
ger et nydeligt Schweizerhuus paa et meget malerisk
Sted. Her finder man ogsaa, hvad man just ikke
venter sig, et Monument, der ikke som hine i den
mindehellige Lund reistes for nogen af Fortids Uød-
elige; men hvorpaa man ved Siden af Indskriften:
den anden April 1801, finder et Par danske Vers,
der satte mig mere ind i Nutiden, end jeg skiøttede om.

*

*

*

Den 3die Junius. — Jeg skrev i Morgaars
i denne Dagbog paa, eller nøiagtigere ved Jægers-
priis — og skriver i Dag i en Bøstad ved den ben-
galske Bugt, eller andensteds — i I n d i e n. For-
modentlig vilde det falde mig meget vanskeligt, om
ikke reent umuligt, at faae Dem til at troe dette, der
som jeg ikke anførte det uforkastelige Vidnesbyrd for
Sandheden af mine Ord, at her i denna ~~Stad~~ findes
E l e f a n t e r (to har jeg allerede seet); ja hvad der er
mere endnu: at jeg har ~~tilbragt~~ Natten i en Elefant
— dog ikke egentlig i Bugen af et saadant Dyr; hel-

ler ikke i et Buur eller Taarn, som De veed, at Elefanterne her i Indien jævnlig maa bære paa Ryggen. Hvorledes det da er er gaaet til, kan jeg ikke videre forklare Dem; men kan, om De forlanger det, skaffe en Notarial: Attest paa, at det virkelig saa har forholdt sig. Imidlertid er det vist, at jeg langt hellere havde ligget i Nat i et eller andet godt siæls landst Bertshuus, end paa indianst Wiis i en Elefant. Man kalder det Sted, hvor jeg har sovet i en slet Geng, et Kammer, og det har virkelig ogsaa et Vindue, med nogle hele og nogle sønderlagne Ruder; men, efter Opgangen at dømme, vilde man i Danmark ligne det med en Hønsfesti. Dog, dette er formodentlig Skiffen her tillands, og den veed De, maa man følge, eller Land flye.

Hvorledes jeg er kommen til dette fremmede Land? — vil De sandsynligviis først spørge, og jeg ganske simpelt svare Dem: til Søes! Paa anden Maade, at komme fra Siælland til Indien, er, som enhver veed, en Umulighed; og jeg har i Aftes leet dygtig af et Par Indianeres Uvidenhed, der spurgte mig, om jeg var kommen til Lands — fra Kiøbenhavn! — De seer imidlertid, at man her dog veed Navnet paa Hovedstaden i Danmark; ja De vil forundre Dem endnu mere, naar jeg fortæller Dem, at

Rygtet om den berømte Skuespiller** endog er naaet til Hjertet af Indien, og at et Par af Landets Døtre, som jeg i Astes har talt med, høiligen misundte mig den Lykke, at have seet ham. Dette kan vel være et lille Bidrag til at give Dem et Begreb om den Culturgrad, der findes blandt Middelstanden i denne fremmede Stad, hvor mit Ophold bliver alt for kort til at indhente og meddele Dem udførlige statistiske og ethnographiske Efterretninger — hvilket jeg heller ikke tør vove mig til af den Årsag, at de formodentlig vilde blive saa vidunderlige, og forunderlig mærkværdige, at De reent vilde tabe Troen paa min indiske Reise, og ansee den for et Eventyr, digtet paa Frederiksværk.

Dette kunde egentlig være mig ligegyldigt, naar Eventyret blot morede Dem — men dette endog forudsat, vilde jeg dog ikke slaae Fare for at tabe al Troværdighed hos Dem? Vilde den hele Dagbog ikke blive Dem eventyrlig? — Vilde De ikke maaskee falde paa at benegte min hele foregaaende og eftersølgende Reises historiske Eksistens, og tilsidst ende med at paa-
staae, at jeg slet ikke har været uden for Kiøbenhavn? — Denne Tanke er mig alt for sørgelig; thi ophæves Rejsens, og, med dens, min egen virkelige Tilværelse, uden at Phantasien giver mig en indbildt i Stedet, maae vi jo begge synke reent hen til Intet, da en Tilværelse, der hverken er virkelig eller indbildt, ophæver

sig selv. — Medens jeg grubler herpaa, begynder Følelsen af Tilintetgørelse virkelig at bemestre sig min Siæl; jeg veed selv ikke ret, hvor jeg er; eller om jeg overhovedet er nogensteds. Det forekommer mig næsten, som om jeg, ved at rive denne Dagbog i Stykker, kunde adsprede det hele Blendværk, den hele Drøm om Indien, og finde mig i Kiøbenhavn, paa Bibliotheket, eller paa Veien derhen (jeg hørte nylig Kloffen slaae ti!) — Men mit Syn klares, Laaen spreder sig, Drømmene flye — jeg seer E l e f a n t e n, jeg har min Tilværelse igien, jeg er i Indien — og iler nu bort for at opføge en ærbærdig Bramin.

Den 4de Jun. — I det jeg læser de sidste Ord, jeg har skrevet i denne Dagbog, og tænker paa, at jeg nu, saa virkelig som det i denne Verden er muligt, atter befinder mig paa Frederiks værk, staaer dog Erindringen om den eventyrlige Reise til Indien saa levende for min Siæl, at jeg gierne vilde meddele Dem de vigtigste Optrin i denne behagelige Drøm — thi anderledes vil De nu vel ikke betragte den; uagtet det forekommer mig, De kunde finde det næsten ligesaa rimeligt, at jeg i Gaar har været i Indien, som at jeg engang for sexten eller sytten Aar siden har været paa Veien dertil, hvilket synes mig selv saa urimeligt og

utroligt, at jeg gjerne vil benegte det, skøndt jeg ved det er sandt. Da jeg foruden dette kunde anføre flere Exempler paa, at Grændsen imellem det Drømte og Virkelige ikke er saa aldeles fast og bestemt, at begge Dele ikke stundom skulde kunne flyde over i hinanden, og da jeg desuden kun alt for ofte og længe har levet i Drømmenes Verden, og levet der mine lykkeligste Tider: haaber jeg, De gjerne tillader mig, i det mindste endnu idag at blive paa Grændsen — imellem Indien og Siælland. Men da denne Grændse er særdeles vidtløftig, og jeg ikke kan skrive en Bog, men i det høieste en Side eller to, faaer De kun et Par smaa Fragmenter af min indiske Reises Beskrivelse.

Det var da i Forgaars, om Morgenens, at jeg forlod Jægerspris og den venlige Bolig i Skovens smilende Fogaarsly, hvor jeg, deels i den skønne Egn, deels under det gæstmilde Tag, havde levet nogle ret lykkelige Timer. Hastig gik Kiørselen gennem Spidsen af Horns Herred, hvor jeg forgiebes søgte den Skov, der kun fandtes paa mit Landkort, og som jeg hørte, for længe siden var bleven et Offer for Vindesygge. Jeg kom til den yderste Landspids, hvor jeg, ved det saakaldte Kulhus, fandt en Skanse med et Batteri, til at beskytte Indløbet til Roeskilde Fiord. Her var da, vel ikke Maalet, men dog Grændsen for min Landreise, og herfra skulde den store Søfart be-

gynde, der paa Havets underlige Vei skulde føre mig til ukiendte Lande. Det var min første egentlige Søreise siden hiin, der for saamange Aar siden skulde ført mig til en anden Verdensdeel og en anden Skiebne — hvis det ikke havde staaet skrevet i den Bog, ingen Dødelig kan læse, at jeg, til mere Plage end Lyst for mig selv og andre Godtsfolk, skulde blive her hiemme, skrive Dagbøger, og begaae andre Daarligheder. En Tankeforbindelse, der var saa stærk og levende, som om det kun var nogle saa Dage, og ikke over Halvdelen af mit Liv, der laae imellem disse to Tidspunkter, oplyvede den første indiske Reise i mit Minde. Inden jeg endnu havde bestegit Fartøiet, der langsomt nærmede sig fra Frederiksværk, og med glatte, snechvide Seil og den røde Kongevimpel fra Masten gled stolt hen over Fiordens neppe krusede Vand — var jeg allerede bleven enig med mig selv om, at denne min anden Søreise maatte, ligesaa vel som den første, gielde Indien.

Jeg meddeelte strax den øverste Befalingsmand paa Fartøiet, Reisens Ophavsmand, Jværksætter og Styrrer, min Idee, og foreslog ham dens Udførelse. Han var fuldkommen enig med mig deri, at man fra Frederiksværk, ligesaa godt som fra ethvert andet Sted ved en Kyst, kunde seile til Indien. — Reisen meente han ogsaa, kunde ingen Vanskeligheder have, da Far-

tøiet var nyt og godt, Styrmanden søkyndig, Mand-
 skabet, som med Land- og Søtropper, Matroser og
 Passagerer, udgjorde en halv Snees Mand, vel for-
 synet med Proviant. Men han gjorde mig den Ind-
 vending, at da han inden næste Dags Aften maatte være
 tilbage i Frederiksværk, vilde denne Tid formodentlig
 blive for kort til at gjøre en saa vidtløftig Reise. Her-
 imod bad jeg ham erindre sig, at T i d e n efter kantiske
 Begreber ikke er andet end en Sandseform, og at man
 af den daglige Tale om Tidens Længde og Kort-
 hed kan slutte sig til, at den er noget, som man lige-
 saa vel maa være i Stand til at trække ud i Længden,
 som man uophørlig arbejder paa at forføre det —
 hvilket man vel og vil finde bestrækt, ved at lægge
 Mærke til Tidens heel underlige Bessaffenhed. Uden
 at bryde vore Hoveder videre med at undersøge denne,
 meente jeg, det kom blot an paa os selv, om vi vilde
 trække disse to Dage ud til to Aar — og saaledes faae
 overflødig Tid endog til en Reise omkring Jordkloden.
 Paa Nu m vilde det endnu mindre fattes os, da vi havde
 det vide Ocean for os; snarere vilde vi deraf faae for
 meget, og nødes til at foretage en modsat Operation,
 ved at reducere det efter en temmelig stærkt formind-
 sket Maalestof — og at dette ogsaa meget vel gaaer an,
 see vi daglig paa vore Land- og Søforter.

Da saaledes disse Vanskeligheder vare hævede, var ingen Ting mere i Veien; vi gik under Seil, og gjorde den morsomste og lystigste Reise til Indien, som vel endnu er foretaget paa Isefjord. Jeg vil ikke kiede Dem med Udtog af vore Ekspeditionsjournaler. De veed, at Reiser til Indien ere meget eensformige, og hundrede Gange beskrevne. At vi forseilede Passaten, og derved næsten hele Veien maatte lade os roe frem, var vort eneste Uheld; men hverken dette, eller den umaadelige Hede (som De ellers let kan tænke, ikke var mig tilpas) nedslag vort Mod. Vi lagde ikke an paa at opdage nye Øer — men gjorde dog en ganske uventet og vigtig Opdagelse, som jeg ikke reent kan forbigaae. Vi kom til en temmelig stor Ø, der efter vort Bestik ikke kunde være nogen anden, end St. Helena. Her holdtes Rigsraad, om vi, uagtet Krigen med England, turde bove os i Land paa denne Ø, for at tage Forfriskning, som sædvanligt er paa Søreiser til Indien. Meningerne vare deelte; jeg, der fra min Barndom af ved blotte Beskrivelser har været forelsket i denne Helena, søgte af alle Kræfter at gjøre den giældende: at om vi endog skulde opoffre Indien for den tryllende skønne Ø, burde ingen Frygt holde os tilbage fra at gaae i Land; thi hvis man endog, som rimeligt var, skulde tage os til Gange, kunde vi dog sikkert inden næste

Aften være udvegledede, og tabte altsaa i det mindste
 Tintet i Tid. Jeg opregnede Alt hvad jeg vidste om
 St. Helenas Skønhed, om det hyppelige Klima, den
 rige Frugtbarhed, de godmodige Mennesker og især
 deleshed om de deilige og indtagende Fruentimre, der
 skulle findes — men var hemmelig forlegen over, at
 min Svaghed i at tale Engelsk skulde berøve mig me-
 get af Fornøielsen ved dette Besøg. Imidlertid op-
 naaede jeg mit Ønske; vi nærmede os Den, og jeg
 forundrede mig ikke lidt over, at jeg hverken kunde
 faae Die paa Bierge eller Skove, hvormed St. He-
 lena dog skal være rigelig forsynet. Et Fartøi fra
 Den kom os i Møde; vi ventede, det var udsendt for
 at opbringe os; men det soer os fredeligen forbi, og
 saa nær, at vi hørte Folkene — tale dansk!

Jeg behøver ikke at skildre Dem vor Forundring;
 men hvor steg denne, da vi snart erfarede, at dette
 Sprog tales over hele-Den. Mine Ideer forvirredes
 ganske ved dette Øersyn; man forlangte min Forfla-
 ring derover, og jeg vidste ikke at give nogen anden,
 end at vi maatte have forseilet St. Helena, og være
 drevne til en anden ubekiendt Ø, befolket med Efters-
 kommere af hine Nørste, der i ældgamle Dage skulle
 have opdaget Amerika. Heri bekræftedes vi saa
 meget mere, da vi fandt Thinghøie, Gravhøie og
 andre nordiske Monumenter paa denne Ø; og jeg

foresatte mig strax, saasnart muligt at besøge den igien, for paa det nøiagtigste at udforske og beskrive den, hvorved jeg haaber, at ikke allene Fortællingen om de Norskes Seilads paa Vinland kan blive bedre oplyst; men formodentlig endnu mange flere splinternye Opdagelser gøres i den ældste nordiske Historie, og jeg derved ganske urentet komme til Ære og Celebritet, endog blandt de Høilærdes Chor.

Nu tilstaaer jeg Dem, havde jeg, som vort hele Selskab, langt mere Lyst til Mad og Drikke, end til Lærdom og Celebritet; og til Ære for disse Øboere, der syntes at være meget ordentlige, arbeidsomme og vindskibelige Folk, maa jeg berette, at vi bleve modtagne, ikke blot fredeligt som Landsmænd, men med stor Godmodighed og Gæstmildhed. Saaledes ogsaa hos Dens Præst, der blev temmelig overrasket ved vort Besøg, men viste os derfor ikke mindre Artighed, og meddeelte os adskillige interessante Efterretninger om Landet og Folkene, der behagede mig ret meget ved deres raske Udvortes, deres Forstandighed, sindige Alvorlighed, og mangen et eiendommeligt Præg.

Fra denne lykkelige Ø, som De formodentlig forgieves vil søge endog paa de nyeste Søforter over det atlantiske Hav, gik vor Seilads videre til Indiens Kyster, som vi naaede uden flere Eventyr. Ikke desto mindre kunde jeg give Dem en prægtig

Beskrivelse over det gode Haabs Forbjerg, da De veed, at man undertiden allerbedst beskriver Steder, hvor man aldrig har været; men efterdi jeg i denne vidunderlige Reises sandfærdige Fortælling ikke vil forlade den historiske Bane, maa De undskyldes, at den kommer til at savne denne og andre Phantasieens Blomster. Vi kom altsaa, uden at have seet Cap, til Juddiens Kyster, og styrede ind i en Bugt eller Fiord, hvor vi opdagede en anseelig Gøstads med amphitheatralff Beliggenhed, just som den forgyldtes ved Aftensolens sidste Straaler. Vi nærmede os og landede uden alle Hindringer; ingen Toldbetiente randfagede vort Fartøi, eller lettede vor Pung; dog saae vi et Par væbnede Borgere, der holdt Vagt over et Brændeoflag ved Stranden, rykke imod os i det vi steg i Land; men da de erfarede vore fredelige Hensigter, lode de os frit fortsætte vor Vandring op til Byen, hvis Gader vi sandt saa affskyeligt brolagte, at man neppe uden Livsfare i Skumringen kan gaae, end sige fiøre paa dem. Jeg vil ærligen tilstaae Dem, at imedens vi saaledes ikke uden Besværlighed vandrede denne ujævne Dei for at opsoge os et Herberge, opsteg der en og anden Tvivl hos mig, om dette ogsaa var det virkelige Indien, eller om vi ikke her vare ligesaa vildfarende, som tilforn ved St. Helena? — Men selv den mindste Skygge af Tvivl forsvandt, da

vi stødte paa to Elefanter, og efter denne Opdagelse forvandledes ogsaa Alt hvad jeg saa, der endnu kunde mig om Europa; og fremfor Alt var den deilige, stille, varme Nat mig fuldkommen indiff. Altsenen tilbragte vi meget muntret, og sandt, at man i Indien kan saa god Lammesteg og godt Smør, men har daarligt Brød; formodentlig fordi Indianerne spise Riis, og derfor ikke forstaae at bage Rugbrød. — Jeg haaber, at som jeg ovenfor har forsonet Antiquarerne, kan denne Bemærkning allene forsonen mangen Statistiker med min magre Reisebeskrivelse; og jeg kunde nu rolig for i Dag lægge min Pen, hvis jeg ikke nødvendig maatte fortælle Dem lidt — om de indiske Piger.

Herved kommer jeg vel i nogen Forlegenhed, da jeg egentlig ikke kan sige Dem det mindste nye eller interessante. De Gruentimre, jeg saa i den indiske Stad, havde slet intet udmærkende nationalt, og jeg vilde sikkert have betragtet dem med samme Ligegyldighed, som næsten alt andet i denne temmelig prosaiske By, hvis jeg ikke blandt dem havde opdaget en saaelstværdig indtagende Pige, at jeg strax udsandt, det kunde lønne sig, blot for hendes Skyld at foretage saa lang og eventyrlig en Søfart. Dette maa jeg i det mindste sige Dem, for at De kan erfare, at det Romantiske, der hidtil paa min Reise har ligget

reent i Dvale, engang dog atter er vaagnet; — og kunde det vel andet end vaagne, i det vidunderlige Land, hvorum vor hele Kundskab endnu er liig en mystisk Drøm, det Land, som er den romantiske Verdens ældste Bugge? — Virkningen af denne Opvaagnen var ligesaa stærk, som den var hurtig. Neppe havde jeg opdaget den indiske Gratiens Elskværdighed, før Alt omkring mig fik et andet, mere livfuldt og poetisk Udseende. Byen selv, af hvis Mærkværdigheder jeg allerede var mæt, blev mig nu saa interessant, som den før var mig ligegyldig; ja den syntes mig nu endog ret tæffelig, hvilket jeg tilforn slet ikke havde kunnet bemærke. Gud veed, hvormæget Herligt og Skønt min Phantasie her endnu kunde have viist mig i det romantiske Tryllespeil, som den for nogle Dieblis rakte mig — hvis ikke den hele Herlighed alt for hastig var forsvunden. Den tragiske Skiebne med sin ubøielige Nødvendighed traadte frem, og den lille nydelige Blomst Understien, som jeg fandt paa den indiske Kyst, maatte visne før dens første Knop endnu var udsprungen. Afreisen var for Haanden, det Romantiske blev udsundet saa langt, som det vel kunde skee — men dog var det saa kort, at det ikke engang kunde faae en ordentlig elegisk Ende. Vel havde vi, i Stedet for Modvind og Uveir, som jeg hemmelig ønskede, den ulykkeligste

Medbør; og jeg maatte derfor endog i stærk Fart flyde bort fra den fatale Skibsbro, hvor jeg efterlod Indiens blomstrende Gratie, Skaberinden af min Reises Romantik; men — at jeg dog blev rolig siddende i Baaden, og ikke sprang ud for at drukne, siden jeg ikke kunde svømme i Land, erfarer De deraf, at jeg heel og holden kan sidde her, og slutte mit første Reiseeventyr.

Den 5te Junius forlod jeg mit kære Frederiksværk, hvor Venstabs Omhu og Naturens Skønhed havde skienket mig mange lykkelige Timer, og endte dermed Indledningen til en længere Reise, som vil blive mig den behageligste, jeg endnu har gjort, om den maa fortsættes, som jeg har begyndt den. — Veien til Roeskilde langs med Isefiorden er ikke interessant at reise, før mod Slutningen. Den gaaer for det meste over og imellem skovløse Bakker; omkring Frederiksfund er frugtbart Land, og oplivende Udsigter over Fiorden mod det grønne Jægerspris; men det uventede Die stødes ved at see alt Landet udgiøre ligesom een Fælle, uden Hegn og Fredning. Et Træ er en Sieldenhed i denne hele Landstrækning, og findes kun i Bøndernes Have; derimod vidner en næsten utallig Mængde Gravhøie om, hvor hyppigen denne

Ryft og Isefiord har været gjæstet af Vikinger i Heden-
olds Dage. Jeg kom forbi Frederiksfund, som man
fra Landsiden ikke seer meget af, men som mod Søen
ligger ret tækkeligt langs med Stranden. Jeg veed
derfor intet at sige om denne Mellemting af en By og
Ladeplads, end at den har Byfoged, men ingen Præst,
endeel rige Kiøbmænd eller Kræmmere, men ingen
Skole. Dette er ikke saa forunderligt, som det lar-
der. Præst og Kirke, som man i vore Dage vil anføre
til Beviis paa, at de Gamle ogsaa brugte Overflødigs-
heder, har man ikke ret langt borte i Ude-Sundby,
hvis nogen i Frederiksfund er saa gammeldags at ville
gaae i Kirke; Skoleholderen i denne Landsby kan vel
ogsaa lære Kiøbmændenes Sønner at regne og skrive,
hvis Forældrene selv ikke kunne det. Hvorledes Døt-
trene lære at dandse, brudere og spille paa Klaveer,
veed jeg rigtig nok ikke; men man har dog sagt mig,
at der skal gives Piger af Opdragelse i Freder-
iksfund.

Com man nærmer sig Roeskilde, forskjønnens Uds-
igten over Fiorden ligesaameget, som Veien paa denne
Side bliver sletttere, mere ujævn, bakket og stenet.
I Bugten, hvor Roeskilde ligger, er et rigt og meget
interessant Landskab lige fra Pynten af Bogenæs,
en Ddde, bevogen med tyk Skov, der hører til Lind-
holm, indtil Byen, som ligger ydmyg og venlig i

Kræds om Foden af den høie Domkirke, der flere Ban-
 ge viser sig og forsvinder bag Banterne inden man
 naaer den. En sielden og fortræffelig Virkning i det
 livelige Landskab, hvor Skov, Enge, Høider, Dale,
 Vand og Huse afveyle rundt om Bugten, gjør den
 stolte gothiske Bygning med sine spidse Tvillingsspiir —
 et vældigt Monument over Roeskildes glimrende For-
 tid, der nu, som altid er Tilfældet med slige Bygning-
 ger, staaer underlig fremmedt blandt Levningerne af
 den fordums Kongestad. Jeg veed neppe nogen an-
 den Kant, hvorfra Udsigten mod Roeskilde By er
 mere malerisk skøn, end fra Banterne paa denne Wei-
 gusene vise sig herfra liggende paa en jævn Ekraaning,
 og Domkirkens hele Bygning hæver sig frem over Sta-
 den og Omegnen. Høider affkære Udsigten paa ven-
 stre Haand og i Baggrunden; Engene imellem Byen
 og Stranden, fordum dækkede med Huse, Vandet,
 der er saa blidt indsluttet imellem livelige Bredder,
 Landsbyen paa Bierget, lige overfor Roeskilde,
 paa den anden Side af Bugten, hvor Kirken hæver
 sig frem af en venlig Lund paa Banken — dertil den
 hele Kyst paa hiin Side af Fiorden med Bugter og
 Høider, Marker og Skove: dette er langt mere og
 skønnere, end hvad man venter sig ved Roeskilde,
 naar man færdes giennem denne By paa Landeveien.

En ubehagelig Virkning i den indtagende Egn imellem Roeskilde og Isefjord gjør dog den forfaldne St. Jbs Kirke, der ligger sørgelig eensom nær ved Stranden paa den grønne Eng, ligesom afrevet fra Danmarks fordums Kongestad, blandt hvis nogle og tyve Kloster- og Orgnekirker den engang taltes. Naar den høie Domkirke vidner om Roeskildes gamle Herlighed, og om det, som menneskelig Kraft stræber at virke for Evigheden, da gientager denne, med sine revnede Mure og sønderlagne Vinduer, den Lære, som vi kunne høre paa ethvert Skridt i Livet og i Historien: at Mennesket i Kamp mod Tiden er Usmagts Søn, og maa trøste sig ved, at Mindet overlever al Daad og alt Menneskeværk. — Men om denne Kirke maa jeg endnu sige dette, at den forekommer mig sørgeligere, som den nu staaer, heel med Mure og Tag, men ogsaa heel forfalden, end om den var en nedbrudt Ruin; thi fuldendt Undergang er dog bedre end langsom Død. Jeg seer derfor heller det interessante Boldsted af Haraldsborg, der ligger i Nærhed af St. Jbs Kirke paa en mægtig høi Banke, som Veien løber tæt forbi, og vist ikke uden Hensigt har været bygget saa nær ved Isefjord, hvor i gamle Dage var stærk Skibsfart lige ind til Roeskilde. Bedre er det dog nu, da Roeskilde Borgeres Dværgroligt kan græsse paa denne Banke, end da den stærke

Borg fordum var deres Ekræk. Det var den danske Prinds Harald Kesse, Erik Siegods Søn, som i det tolvte Aarhundrede her byggede et Røverslot, for at kunne plyndre Byen og Omegnen, og saaledes skaffe sig Midler til at holde et stort Hof og føde sine mange uægte Børn. Han gjorde det vel grovt, og Roeskilde Borgere vare den Gang saa modige, at de turde angribe og serjage Prindsen. Nuomstunder gaaer det langt finere til, og ingen af begge Dele kan i vore Dage finde Sted. Heller ikke behøve Tydsfere, der boe i Roeskilde (om saadanne findes), at frygte for deres Næser, som de frit kunne have allevegne; da Jngen nu er saa barbarisk, som Prinds Harald, der i sin Tid straffede de Roeskildske Tydsfere vel haardt for deres Spot og Praleri *).

- *) Harald Kesse beleiredes 1133 paa Haraldsborg af sin Broder Erik. Denne brugte Saxer, hvoraf da mange boede i Roeskilde, ved Beleiringen, saasom de bedre end de Danske forstode at bruge Glider og andre Krigsredskaber, hvormed Fæstninger den Tid angrebes. De brugte dem og saa godt med den stærke Borg, at Harald tabte Modet, og ved Ligt flygtede om Natten med Folk og Heste, som han lod nedhisse fra Borgen ved Strandsiden. Opdaget og forfulgt af Eriks Folk, undslap han dog midt igiennem Sien-derne. Men Tydskerne pralede af, at de med Pile havde ihjelskudt Harald paa Flugten. Dette skete om Vinteren. Mod Foraaret kom Kong Niels, med 100 Skibe til Sjælland, slog Erik i et stort Slag ved Bærebø, hvorpaa Roeskilde med Haraldsborg og

Men jeg begiver mig ned fra denne Banke, overladende til Dem, om De vil opsoge hvad der staaer at læse i Hvitfeldts og Suhms Historier om denne Røverprinds, som imidlertid var af god gammel dansk Kongesæt, og havde den Caprice, at han heller vilde røve i sit Fædreland, end i fremmede Lande. De vil da med Rette forarges baade over hans Theorie og Praxis, siden den endog forargede de Danske for syv hundrede Aar siden; men vist heller ikke ynde hans kongelige Broder og Morder. — Mig gaaer det nu, som da jeg stod paa den gamle Glotshanke; jeg kan ikke slippe fra Prinds Harald og alle disse blodige Billeder fra en Tid, da det gik ret uroligt til i Danmark. Derover glemmer jeg, at jeg endnu har meget at fortælle Dem om min videre Reise til Lands og til Søes, og forstrækkes over, at allerede et heelt Blad er fyldt i Dagbogen, og skynder mig i fuld Fart

hele Siælland faldt i hans Magt. Da gav han Harald Lov til at hævne sig paa Saxerne i Roeskilde, som han selv vilde. Harald lod Næsetippen skære af dem Alle, spørgende enhver: om han var den, som havde ihjelskudt Harald Kæse? — Een havde alt Kniven paa Næsen; men bad om Skaansel paa Grund af, at han var en lærd Mand. Harald skaanede ham ikke blot, men bød ham endog til sit Bord; men da han nu her bad Tydskeren læse af Bog til Words, kom det ud: at han var lærd i at sye Skæ, men ei i at læse Messe.

efter min Vogn, som dog for længe siden har naaet Postgaarden i Roeskilde.

Denne kunde atter give mig Anledning til et temmelig langt Capitel; men De kan takke Haralds borg for, at De nu bliver forskaaet, og at jeg nøies med, heel kort at berette Dem, at Alt her gik mig efter Ønske, og at jeg langt over Forventning fornøiede mig i de Par Timer, jeg maatte vente efter Postens Afgang. Den simple Uarsag hertil er det ogsaa ufor nødent at fortælle; mange af Livets venligste Dieblie have kun i sig selv deres Værd, eller behøve i det mindste, for at gientage sig lige venligt i Erindringer, en ganske lignende Stemning. — Jeg forlod altsaa Roeskilde, som jeg altid yndede, og som nu under det korte Ophold blev mig ret behagelig, meget munter og fuld af Reiselyst. Denne formindskedes dog endeel ved fiedsommeligt Selskab, som vel aldrig er det mere, end paa et Vognsædes frange Rum, der i saadanne Tilfælde forekommer mig som det værste Fængsel.

I Ringsted, en underlig aaben, uhyggelig og uinteressant By, havde jeg Leilighed til at ærgre mig over den, i vor Tid gængse Vandalisme, hvor med man behandler de helligste Gienstande, naar de uheldigviis kunne benyttes paa en profan Maade. Jeg fandt Choret i den gamle ærværdige Kirke, hvor

Waldemarernes Been hvile, og som for faa Aar siden ligesom ved et Underværk undgik at forstyrres ved Jldsvaade, fra Gulvet til Hvælvingen opfyldt med Hø, alle Kongegravene begravede, og Altertavlen overgivet til Forraadnelse. Det faldt mig da ind, at man ved et saadant Gyn let kunde falde paa at troe, at Siælland var besat af franske Tropper; og jeg kunde ikke andet end ønske, at Commissionen for Oldtidsminders Fredning ogsaa var i Stand til at strække sin Omfæng til Kirkerne; thi disse fortjene dog vel i det mindste ligesaa meget at fredes, som Hedenolds Gravhøie og Steendysser, om man endog kun vilde betragte dem som Fortids-Monumenter.

Efter denne antiquariske Uergrelse (som vist ikke bliver den sidste, jeg faaer paa denne Reise) kom jeg noget forstømt til *Krebshuset* — en Kro, som De vel tillader mig at nævne i denne Dagbog, ikke blot fordi den har et udmærkende Navn, og i andre Henseender er en berømt Kro; men fordi den er et Sted, jeg aldrig kan nærme mig til, uden at de sødeste og kæreste Erindringer, som mit Liv eier, vækkes dybt i mit Hjerte. Som denne Kro derfor er mig det vigtigste og nærværdigste af alle Vertshuse i Verden, saa er den ogsaa, ved sin deilige Beliggenhed og den fortrinlig gode og billige Behandling,

man der nyder og i en lang Række Aar har nydt, et Vndlingssted for alle Reisende. Jeg for min Deel kan aldrig betragte den blot som en Kro, eller med den Følelse af fremmed Eigendommelighed, hvormed man sædvanligen paa Reiser betragter flige Opholdssteder, hvor man mere opholdes, end opholder sig. Den er mig en skøn Borggaard til en skønnere Helligdom, og endnu er det for mig, naar jeg kommer til Krebshuset, som om jeg var halv hjemme. Hvor ganske anderledes er Veien fra dette Sted til Gørøe, end alle andre Veie! — Kongeveien, imellem Skov og Sø og herlige Lindealleer, synes mig at være en bred Gang i en deilig Have, hvor jeg kiender ethvert Træ, og denne halve Miil forekommer mig altid neppe tusinde Skridt lang.

Tilgiv da — naar De kiender de salige, ubeskrivelig tryllende Følelser, der, som en evig Gienklang af himmelske Toner, ledsage Minderne fra Barndommens Paradiis — at jeg her opholder Dem længere ved en Kro, end De maaskee kan finde, at den fortjener; og dog dvælede jeg endnu gierne nogle Dieblie for at dele den Glæde med Dem, som det skienkede mig, her at omfavnes af min gamle Fader. Men saadanne Glæder ere dog mere for Hiertet, end for en Dagbog. — Saaledes havde jeg i Krebshuset en meget glad Time, og før at den ogsaa skulde have noget

morsomt, opdagede jeg ved denne Leilighed, hvad jeg
 aldrig, saa tidt jeg end har været paa dette Sted,
 havde faaet at see: et Brev af Digteren B a g g e
 s e n, omhyggelig indsat i en Kamme imellem to
 Glas. Jeg kunde ikke vente mig andet end et Rii m
 b r e v; men Brevet var i Prosa, skrevet fra Ringsled
 til Madamen i Knebshuset, og indeholdt en Art Vres
 erklæring i en Sag, hvis Gienstand hverken var
 meer eller mindre, end t r e M a r k — men jeg troer
 ogsaa, Brevet er henved en Snees Aar gammelt; og
 en Digter kunde vel den Tid bedre end i vore Dage træ
 tes om tre Mark, uden at tabe noget af sin poetiske
 Glorie. Digtere ere ogsaa Mennesker; men ikke
 alle Digtere — skrive saa smuk en Haand, som B a g
 g e s e n, hvis Fødeby jeg nu første Gang skulde be
 søge, imedens jeg i Midnattens Time, med underlig
 sørgmodige Tølelser rejste forbi min egen. Dette var
 endnu aldrig tilforn hændet mig. Det forekom mig,
 da jeg i Mørket svagt skimtede de velbekiendte Byg
 ninger, knejsende over Skov og Bakker, som om min
 Ungdoms venlige Genius vinkede mig, og da jeg ikke
 fulgte ham, sagde mig et bedrøvet Garvel. Jeg soer
 over Kongebroen, og saae Søen ligge blank imellem
 de mørke Skove, og Himlens Stiernehær glimre i
 Dybet — og det syntes mig som en klar Stjerne, der
 tindrede over den fjerne Bøgeskand i Søen, pludselig

sank og fløstes for mit Døie i Vandet. Et Billede, af
 de skønneste, som min Ungdom skabte mig, svævede
 fra min snart svindende Fødeegn frem for mit Syn,
 i Vaarens milde Glands, i Ungdommens og Sund-
 hedens blomstrende Gjylde; men det var kun et Døie-
 blif, og det spandt som en dødningbleg Ekfygge i Nat-
 tens Taager. Jeg fattede ikke, hvad der kun dunkelt
 viste sig for min Phantasie, som Dagens mange ver-
 lende Optrin og Følelser havde sat i Bevægelse; men
 dog forekom det mig, som jeg forstod, hvad der paa ny
 under den natlige Reise forbi min Fødeby rørte sig i mit
 Indre. Det forekom mig, som det saa vel kiendte tryk-
 lende Billede fra en svunden Tid, der fornyede sig i min
 Siæl, ved dets Aabenbaring og Forsvinden betegnede
 mig: at som jeg nu, liig den ukiendte Fremmede, før
 forbi det Sted, der engang indbefattede min hele
 Verden, saaledes maa jeg ogsaa kun i det Fjerne og
 med fremmede Blik betragte, hvad der maaskee for-
 stedse er forsvundet — min Ungdoms Haab og Glæ-
 de, og min Lykkes skønneste Drøm.

Med saadanne Anelser og Drømme nærmede jeg
 mig i en tungsindig Stemning, paa den Wei, der ogsaa
 fra mangen Barndoms og Ungdoms Vandring
 er mig saa vel bekiendt, Byen Slagelse. Jeg sandt,
 saavidt jeg i den tidlige Morgendæmring kunde see
 det, at den i de Aar, jeg ikke har været der, har vun-

det endeel ved nye og pynteligere Bygninger, og den er vel unegtelig en af de tæffeligste og anseeligste Kiøbstæder i Sicælland. Men den trænger ogsaa mere end mange andre til smukke og ziirlige Bygninger for at tildrage sig Opmærksomhed; thi Naturskønhed søger man forgieves i dens nærmeste Omegn. Jeg foretog mig, imedens vi her opholdtes, i den tidligste Morgenstund en Vandring giennem hele Byen, hvor alt Liv endnu slumrede. Saaledes, ved Dagens Frembrud, at gaae eensom omkring i de tomme, stille Gader, hvor ingen Lyd høres, og Alt, lige indtil Husene, synes at deeltage i Indbyggernes Søvn, har en egen Interesse for mig. Jeg forestiller mig da mere levende, hvorledes man maa være tilmode ved at vandre i det gamle Pompeii's Gader; og ingen Tid kan være mere skikket til at fremkalde og nyde Erindringens og Phantasieens Billeder. Kirkerne, det gamle Skolehuus, nogle af de forskiellige Steder, hvor jeg i længst forsvundne Dage har besøgt min Broder, gienfandt jeg endnu som fordums fortrolige Bekjendte — men ved lang Skilsmisse, ved saamange mellemliggende sørgelige Begivenheder, hvis Erindring ogsaa disse Steder vakte, vare de blevne mig mere fremmede og mindre venlige end ellers. Ved den gamle St. Mikkels Kirke, en af de ældste i Sicælland, standsede jeg. Jeg fandt, at den

havde mistet sit svære, skifertakte Epir, og faaet en lille modern Hætte i Stedet — og det syntes mig, da jeg saa op til det vældige, bruunrøde Taarn, som det rystede paa Hovedet ad den nymodens Prydelse, man har givet det.

Veien fra Glagelse til Corsør forekom mig at være den mest eensformige og fiedsommelige Deel af hele Landeveien fra Kiøbenhavn — en Glade, hvor hverken Skov, Bakker, Kirker eller Herregaarde oplive Udsigterne. Først en halv Mil fra Corsør bliver Eguen noget mere livelig; til Høire ligger Taarnborgs vakre Bygning i Nærheden af Vandet, til Venstre noget Skov ved en anden Herregaard; men Alt forsvinder igien, naar man endelig er kommen omkring den længe skuffende Bugt, og nærmer sig Byen, der ligger fladt paa den flade Sandkyst. Hvor meget trængte jeg ikke til, her at finde en By efter mit Sind, hvor jeg kunde oplives efter den trættende og intet mindre end muntre natlige Rejse, og tage en venlig Afssked med Sicælland! — Men jeg fandt intet uden det Modsatte heraf; og min fiedsommelige Stemning skulde her først naae sin høieste Grad. En saa prosaisk By, som Corsør, endog paa en smuk Sommermorgen viste sig for mig, er endnu ikke forekommet

mig i Siælland; og virkelig syntes mig Alt her at
 ligne det Brakvand, jeg drak. Overalt var der
 døst og søvnigt, som i Vertshuset; ikke engang ved
 Stranden var det mindste Liv. Naturligviis randt
 Dehlenschlägers Epigrammer over denne By mig i
 Minde — men er det saa, som man har sagt, at han
 har talt symbolisk om Corsør, og at man, for ret at
 forstaae Betydningen af hans Ord, maa tænke paa
 Baggesen: troer jeg ogsaa, at de komme Sandhe-
 den endnu nærmere, end naar de anvendes paa Byen,
 om hvilken man i det mindste knap kan sige: „at
 den smiler munter og danser jovial imod Marken;“
 og om hvilken jeg endnu mindre vil sige:

„Underlig blandede By, uagtet din Svaghed og Brusen,
 Maa jeg dog have dig kjær, enten jeg vil eller ei!“

Hvorimod jeg ganske kan, og altid har kunnet an-
 vende disse Ord paa den Digter, der alt i Vessels
 Dage gjorde Corsør navnkundig, og af hvis un-
 derlig blandede Værker jeg elsker nogle endnu
 omtrent med samme Kiærlighed, som for tolv, seksten
 Aar siden.

For at komme tilbage fra den vidt navnkundige
 Digter til hans prosaiske Fødeby, maa jeg dog endnu,
 inden jeg forlader den, nævne dens Kirke, der vist
 nok ogsaa er den mest prosaiske Kirke, der findes i
 Siælland, om ikke i hele Danmark. For at karakterisere

risere den, behøver man vel ikke at sige mere, end at den i Stedet for Laarn har — en Telegraf. Kirkegaarden ligner ogsaa mere en Alfavei, end de Dødes Urtegaard; fremmedt og eensomt staaer Birckners Gravminde her, omtrent ligesom et Monument paa den forstyrrede Frue Kirkegaard i Kiøbenhavn, eller som Mandens Aand og Skrifter i vore Dage. Jeg læste den Gravskrift, som Dehlenschläger ikke har været fornøiet med; *) men jeg mener dog, at Birckner i sin Grav kan være tilfreds med den; thi, levede og døde han Sandheden tro, da var han vist ikke Gud utro, og at man her har nævnet S a n d h e d, i Stedet for Sandhedens evige Udspring, er vel et ganske tilladeligt Udtryk.

Da jeg fra dette Kirkebesøg kom tilbage til det bedrøvelige Bertshuus, hvor Alt næsten var ligesaa slet som dyrt, oprandt endelig det første behagelige Diebliß, som jeg nød i Corsør, det, da man sagde mig: Smakken er færdig! Efterat jeg endnu tilsidst var bleven ført op paa den elendigste af alle Fæstninger, hvor jeg dog virkelig blev overrasket ved at finde en meget høflig Major, slap jeg endelig bort fra denne for mig mere tragiske end comiske Stabelstad — men havde den trøstelige Udsigt: at Havet var glat

*) Sandheden tro, døde Birckner den 1ste December 1798.

som et Speil! Jeg ventede nu kun paa en Skylregn i Havblis og en god Portion Søsyge, for at hæve min Riedsomhed til Fortvivlelse, og i denne Forventning lagde jeg mig ned i Kahyften paa en Bænk, for dog ikke uophørlig at pines ved Synet af den glatte Sø og Korsørs nøgne Sandkyster. Men min Lykke vaagne, saasnart jeg blot var kommen saa langt fra Landet, at den fiendske Haand i Korsør ikke kunde strække sin Magt videre. Efter en halv Times Tid fik vi Wind, og det en roff Medbør. I mindre end 3 Timer vare vi i Nyborg; Farten var inderlig behagelig; jeg fornem hverken til Søsyge eller Riedsomhed, og Thien modtog mig ligesaa venligt og indtagende nydigt, som Sicelland i Korsør havde givet mig en vranten, umild, og uelskværdig Afssked.

Jeg havde paa Bæltet læst Jens Steens Gehefstedes pudseerlige Brevers over "det herlige og prisværdige Landskab Thien," *) og om jeg end ikke, ved at nærme mig dets Strandbred, strax saae et "Natu-

*) Det herlige og prisværdige Landskab Thiens billige Verømmelse, digterisk forfattet af J. G. C. Kjøbenhavn 1671. Paa ny udgivet af Nyerup Kbh. 1784. Begyndelsen er saaledes:

Udvalgte Landskab, deilig Thien!

Naturens Mesterstykke!

Du glæder Hierte, Sind og Syn,

Og est saa manges Lykke.

rens Mesterstykke", saa fandt jeg dog et ret deiligt Land, hvis livelige, indbydende Kyster allerede i det Fierne opvægede mit Sind, og lovede mig den venligste og behageligste Modtagelse. Ved Indfarten i Nyborg Fiord seer man paa venstre Side endeel Skov, og hvide, med Krat begroede Sandbakker, der gaae bratte ned til Stranden. Holkenhavn, en gammel taarnprydet Bygning, reiser sig, nær ved Havet, over en smuk Forgrund med Træer og Buskværk. Herpaa følger atter et Skovparti, og nærmere imod Byen oplives Bugten ved adskillige vakre Landsteder omkring dens Bredder. Nyborg ligger venligt langs med Strandbredden; dens høie, spidse Kirke-taarn hæver sig over Byen og over Skoven i Baggrunden, der netop høiner sig nok, for at indfatte Byen og dens Luge med sin grønne Rand. Paa høire Side af Fiorden strækker Knuds hoved sig langt frem i Havet, med Skov paa Pynnten, hvor Glibshavns Bateria ligger, og et nyt Vagthuus; et Par andre adskillte Gmaasskove paa denne Odde gaae lige ned til Stranden, og den hele lille Fiord er en ligesaa interessant, som fornøielig Indseiling.

Saaledes modtog Landet mig — og medens jeg tænkte paa, at jeg engang, som et lille Barn, var ført herover, og tilbagekaldte de saa taageflørte Minde-der herom, der endnu, som Skygger af en længst for-

svunden Drøm, hvile i min Erindrings d. beste Baggrund, lagde Postjagten til Broen; jeg sprang munter i Land, følte mig lettere og friere end sædvanligt, og Nattens mørke Billeder vare alle forsvundne af min Siæl. — Det, fordeelagtige Indtryk, som det ukiendte Land ved min første Ankomst havde gjort paa mig, og som det vist maa gjøre paa enhver Rejsende, der første Gang kommer til dette Sted fra Corsør, udslekkedes heller ikke i Nyborg — en lys, venlig og pyntelig By, hvor brede, lige Gader med Sortfog og afstumpede Hjørner (Følger af den sidste betydelige Ildbrand), og Volden, der byder en vækker Spadse-
regang med deilige Udsigter, vækker Kiøbenhavnske Erindringer. Kirken og det gamle Slot eller Castel, saae jeg. Den første er trang og mørk; men har en stor Mængde Gravminder med Malninger, som man især i det 17de Aarhundrede yndede saameget, og som derfor findes i endeel danske Kirker, der nogenlunde have beholdt den Tidsalders Skikkelse og Monumenter *).

*) Jeg mindes herved ogsaa Kiøge Kirke, der har endeel saadanne Malerier, hvoraf et Par endog fortjene Kunstnerens Opmærksomhed. I det Hele vidner denne Skik fra en Tid, da vore Kiøbstæder i Almindelighed vare i større Glor end nu, saavel om Borgernes Lyst til at pynte deres Kirker, som om en Yndest for Malerkonsten i denne Folkeclasse, der siden er forsvunden.

Glottet, eller-Løvningerne deraf, ligger i den vestlige Ende af Byen, endnu omgivet med Vand paa to eller tre Sider, og derved adskilt fra Byen. Af den gamle Bygnings fire Fløie er siden 1722 kun een tilbage, med et meget svært og stærkt rundt Hjørnetårn. Ere disse Løvninger tilovers af Nyborgs ældste Slot, hvis Bygning man troer falder i anden Halvdeel af det 12te Aarhundrede, da høre de til de ældste i Danmark. Tiden tillod mig kun at betragte dem udenfra; og det gør mig ondt, at jeg ikke næiere fik undersøgt disse Ruiner af en af vore mange forspundne Kongeborge, der endnu staae tilbage fra hine Tider, da Nyborg, større og anseeligere end nu, var en af Danmarks vigtigste Stæder, hvor Kongerne i det trettende og fiirtende Aarhundrede jævnlig holdt Hof, og hvor Rigets Stænder, fra Kong Abel til Erik af Pommern, aarligen samledes til Danehof og Herredage*). Endnu Kong Hans opholdt sig

*) Allerede 1251 under Kong Abel holdtes Danehof i Nyborg, og siden jævnlig, f. Ex. det berømte Møde under Christopher I. 1256, hvor Erkebisp Jakob Erlandsen tovede med at komme, og derfor blev modtaget af Kongen med den Hilsen: Tarde venere bubulci! Men i Christopher den Andens (1320) og flere følgende Kongers Haandfæstninger blev det gjort til en Lov, at der aarligen efter gammel Skik skulde holdes Herredag i Nyborg. Glottet holder man i Almindelighed for at være bygget 1170 eller

meget i Nyborg , og paa det gamle Slot kom Christian den Anden til Verden 1481. Her var det ogsaa, hvor, efter den bekiendte Fortælling hos Eganing, en tam Ube tog denne Konge, som et spædt Barn af Buggen, hvor Ammen havde ladet ham ligge allene, og førte ham giennem et aabent Vindue ud paa Slotsets Tag, men da man loffede ad den, bragte ham igien uskadt tilbage; hvori man naturligviis siden fandt et Varsel om Kongens Skiebne. — Disse, og mange flere historiske Minder heste sig til Nyborgs gamle Kongeborg; og hvo kan glemme, at det var under denne Stads Volde, hvor en afgjørende Seier den 14de November 1659 knuste det sidste Led af det svenske Uag, hvorunder Carl Gustav vilde tvinge Danmarks Rige? — Heller ikke fra vore Dage savner Nyborg historisk Mærkværdighed; thi selv i Spaniens Historie vil dens Navn nævnes, saalænge Mindet om

1175 af Waldemar I. Søtersøn, Hertug Knud, (der døde som Munk blandt Knudsbrødene i Odense 1183). Dog er det ikke ganske vist, om det var Slottet i Nyborg, eller et andet paa Odden Knuds Hoved, hvor gamle Bygningsspor ere fundne, som denne Hertug Knud byggede; hvilket sidste Gram mener. (Jvf. Suhms Historie VII. Side 353. 450. Grams Meursius pag. 323). Der tales og om et gammelt Slot, der skal have ligget imellem Holstenhavn, Dyrehave og Vindinge By. (Danske Atlas VI. S. 756). Dette har maaskee været anlagt af Svend Grathe.

La Romanas uddødelige Daad i Aaret 1808 lever blandt hans Folf.

Disse Erindringer, mangen derved vækket Betragtning og en Vandring giennem Byen og over Volden, sysselsatte mig i de Par Timer, jeg ganske fremmed og uden at kiende eller tale med Nogen, tilbragte i Nyborg. Som denne By er ganske det Modsatte af Korsør, saa er det ogsaa med Vertshuset paa begge Steder. Hist finder man det smaat, lavt, mørkt, fiedsommeligt, og fremfor alting dyrt; paa Nyborgs Postgaard nyder man i det mindste den Fornøielse, at have store, lyse Værelser, med skøn Udsigt, god og ordentlig Beværtning, og en høflig tydsk Vert og Vertinde oven i Kiøbet, for dyr Betaling. — Halvtredie Miil fra Nyborg ligger Sanderumgaard, det første og kiæreste Maal for min syenske Rejse. Hvad Dagen havde skienket mig af Behagelighed, det fuldendte den skienne Eftermiddag og Aften. Denne første Færd igiennem Syens Land gav mig allerede et anskueligt Begreb om dets særegne Natur, Jordbundens Cultur, og hvad der i den Henseende udmærker Syen fra Siælland. Paa den første halve Miil syntes Landet og Egnen mig endnu ganske siællandsk. Her er Bakker og endeel Skov ved Herregaarden Juulsberg (tilførn Raskenbjerg), som ligger ret behageligt, ikke langt fra Landeveien. Siden blev

Landet ganske jævnt, og Spor af omhyggelig Jorddyrkning og tæt Befolkning viste sig snart. Hvad der især strax paafaldt mig som nyt, var det almindelig udbredte gode, tildeels levende Hegn, Folkenes raske Udseende og pyntelige Paaflædning. Det var Søndag. Ved en Kro ved Landeveien vare endeel Mennesker forsamlede, Karlsfolkene saae jeg næsten alle klædte i lange Beenklæder af smukt, stribet, hiemmegiort Løi, pyntelige Veste og Trøier; Qvindsfolkene omtrent som de siællandske, kun uden de røde strikkede Nattrøier, som denne Provinds ikke kiender, og uden Liin, men alle med flettede Straahatte, uden hvilke man neppe om Sommeren møder nogen syensst Bondepige uden for Huset. En særdeles Høflighed lagde jeg strax Mærke til hos Gjenboerne; næsten enhver, som jeg mødte, hilste mig (hvori dog formodentlig min Befordring havde den meste Deel) og af et Par, som jeg spurgte om Noget, fik jeg strax artigt Svar og ordentlig Bessked. Alt dette behagede mig vel, og Landet, det smilende, livelige, veldyrkede, venligt indbydende, maatte nødvendig indtage mig. Jeg fandt vel ikke noget paa denne Vei, der mindede mig om Siællands Naturskønhed; men desto mere, som fornøiede og interesserede mig. Den fortrinlige Cultur, den gode Jndhegning, de hyppig omstrøede Gmaasskove, og Træhaver ved Bøndergaardene —

alt dette gjør, at man synes hele Veien at reise gennem en stor, vel anlagt og dyrket Naturhave. — Saaledes kom jeg hertil, og hvor vel skikket var den ædle, venlige Modtagelse, jeg her fandt, til at forhøie ethvert behageligt Indtryk, jeg allerede i Tjen havde modtaget!

*

*

*

Den 7de Junius. Ganderumgaard's Have, som jeg har hørt tale om saa mange Gange, kiender jeg nu, og det har glædet mig at finde den, som den er, og som jeg havde ventet den. Ingen ødsel Kunst har her søgt at efterligne den høie Naturskønhed i dens Virkninger, eller at ville eftergiøre de store Naturscener, hvis Smaabilleder dog gierne forholde sig til hine, som et Miniaturportrait til en hellig Familie af Rafael. Glid og Arbeide, styret af en smagsfuld Kunstnerhaand, har skabt en blid, indtagende Natur, med stille, venlig Ynde, paa et Sted, hvis Besskaffenhed syntes at modsætte sig al Forædling og Forfælskelse. Et stort Uføre, en Gump, hvor Ellebuske vare den eneste Vegetation, er bleven til en skøn Lusthave, hvor man vandrer over grønne Enge, langs med bugtede Bunde og rindende Kildebække, gennem mangen

lys, venlig Kratffov og mangen alvorlig Lund, hvor bestandig Afvevling af de forskielligste Træer, Buske og Urter danne en rig Mangfoldighed, hvor dog Intet er overlæst og Alt ordnet med Smag. Denne Fortieneste af en saa unyttig Jords Forædling og af saamange tusinde skønne og nyttige Træers Plantning, maa endog de erkiende, der ikke have noget Die for Naturens Skønhed og ved enhver Egn kun tænke paa, hvad Jorden kan indbringe. Jeg finder det altid roesværdigt, at forene det Gavnligeme med det Skønne, hvor begge Dele ikke blot kunne bestaa ved Siden af hinanden, men endog række hinanden Haand. Det støder mig ikke engang, i en Have som denne hist og her at finde Urtebede og Røffensager; kun at Alt er paa sin rette Plads.

Den Smag, hvori Sanderumgaard's Have er anlagt, er som Stedet fordrede den, simpel, naturlig og besfeden. Hvad her er gjort, synes at være lidet, og er dog saare meget, naar man veed, hvorledes det er blevet til. Broer over Canalerne, Mindestøtter, Lysthuse og Sommerboliger, som ere anlagte paa forskiellige Steder — Alt er i een Smag, lige simpelt, tarveligt, uden Overflødighed eller bramrende Prydelse. Alt vil man dog finde smukt, fordi det ikke vil være andet end naturligt, fordi man seer enhver Gienstand paa et Sted, hvor den synes at høre til, og

fordi en harmonisk Aand yttre sig i det Hele, som man gienfinder i ethvert enkelt Anlæg. Gaardens simple Bygninger^{*)}, lave, uden Pragt, men venlige og indbydende, bebude en Landmands stille Bolig; og denne er omringet af en blid, rolig Natur, med indtagende Vnde, saaledes som Naturen er i Danmark. Denne Harmonie, som er saa velgiørende for Diet og Følelsen, forstyrres neppe nogensteds i Ganderumgaard's Have, og Ingen vil giennemvandre den uden Fornøielse, Ingen forlade den utilfredsstillet, der blot ikke kommer til den med andre Fordringer, end saadanne, som Stedets Natur og Beliggenhed tillod Konsten at opfylde. Venter man her høie Bakker, dybe Dale, en naturlig Sø, store Udsigter over Omegnen, da er det som man i Anacreon vil vente sig en Homer, eller i Høltys en Goethe; og ved at berede sig selv slige skuffede Forventninger, fordærver man sig næsten al Skønheds Nydelse. Denne Have maa kunne gjøre samme Fordring, som ethvert Værk af en skøn Kunst: at man først prøver, om den har nogen eiendommelig Skønhed, og derefter, hvis man finder nogen saadan, betragter den i sig selv, og vurderer den efter

*) Stundom forekommer det mig endog, som de i Forhold til Haven ere alt for simple. Dette kommer maaskee deraf, at de savne al arkitektonisk Skønhed.

dens eget Værd, ikke efter en Maalestof, som man henter fra noget andet enkelt Kunstværk. Jeg vil dermed ikke sige, at man ei for Exempel skulde sammenligne een Have med en anden, men blot at man maa tillade een at være skøn eller indtagende paa andre Maader end en anden — kun, at den virkelig er det, og ikke vil synes mere, end den er. Dette sidste ville Nogle vel tillægge alle de nyere Haver, der gjøre Paastand paa at være Efterligninger af den skønne Landskabsnatur; men skøndt det uden Tvivl gjelder om endeel, hvor man har forseilet Konstens Maal og misforstaaet dens Hensigt, ved at lade den kappes med det Uopnaaelige i Naturen: saa gives der dog unegtelig saadanne Haver, i hvis Anlæg man heldigen har truffet Skønheds Grændselinie imellem vild Natur og arkitektonisk Kunst, hvorimellem alle nyere og ældre Haveanlæg synes at svæve.

Der gives to forskiellige Dienset, som man ved Kunstig anlagte Lusthaver har villet opnaae. Det første, Prydelsen af en Forgrund til en anseelig Bygning, forenet med den Behagelighed, at kunne i Løb- hvælvingers og Bueganges Skygger, ved Gvalingen af Vandspring, i Løbhytters fortrolige Einsomhed, eller vandrende i tørre, ziirlige Gange, mellem tætte, flippede Hækker, ligesom i store Stuer uden Loft, nyde de skønne Aarstider og den frie Lust — dette har

især været den ældre Havekonsts Formaal. Den har sine eiendommelige Fortienester, og jeg kan aldrig blive i Stand til at glemme eller ringeagte disse over de nyere Havers konstige Natur. Siin Kunst, naar man betragter den i det Hele, vidste i det mindste hvad den vilde. Den havde sine Grændser; men den virkede inden for disse Alt hvad man af den kunde fordre, og opfyldte saaledes sin Bestemmelse. Mange af dens Virkninger, langt fra at være smaalige, ubetydelige og fiedsommelige, vare store, opløstende og varige; andre vare vel beregnede paa en behagelig og beqvem Nydelse. En Have i gammel Stil med en italiensk Villa, ved et stort Slot, eller en anden Pragtbygning, har en Skønhed, som neppe noget chinesisk eller engelsk Anlæg vil opnaae. Hvor smukt er ikke i en stor, af mange Lystvandrende besøgt Have, Nedsynet fra høie Terrasser, hvor en Råd af Vandrende og Hvilende svæver over den anden? — Hvor majestætisk en Skønhed have ikke de gamle ærværdige Alleer, med deres høie, grønne Hvælvinger, og hvo vandrer ikke heller i Sommerheden under disse Skygger, end i de zilrlige, aabne, bugtede Gange, som kun have Træer, men ingen Skygge? — I de hedeste Dage og Timer, hvor usigelig behagelig er ikke den svale, friske Lust under mørke, løvtætte Buegange, der udelukke enhver Solstraale; og mod Eft-

teraaret, naar Solvarmen ikke længer trykker, naar umilde Høstvinde fuse over de aabne Marker, hvor luunt gaaer man da ikke bag tætte Avnbøgs, eller Lindehæffer? — Gaaledes kunde man opregne flere Fortrin, som de gamle Haver besidde; men det er ikke min Hensigt, her at skrive deres Forsvar; skøndt jeg ikke negter, det stundom fortryder mig, naar man ubilligen ned sætter og foragter dem, uden anden Grund end den, at de ere gammeldags. Det gaaer dem i saa Fald omtrent som den gothiske Bygningskunst, hvilken saa kun forstaae, men som enhver bilder sig ind at være berettiget til at finde smagløs, urimelig og ussion.

Det andet Hovedformaal, som man i den nyere Havekunst næsten udelukkende har foresat sig, er Forstjænnelsen af en Jordplet ved den frie Naturs Efterligning. Dette søger man især at opnaae ved at udrydde al Orden og Regelmæssighed og forjage alle lige Linier; ved Plantninger af Træer og Buske, der skulle frembringe en bestandig Afvejling af maleriske Partier: ved Anlæg af kunstige Græssletter imellem de plantede Lunde, til en behagelig Hvile for Diet; ved at giennemsllynge disse Anlæg med bugtede Gange, og, hvor det lader sig gjøre, med Canaler; ved at sætte dem i Forbindelse med frie Naturscener ved Udsigter fra Høider og giennem Aabninger — og ved

endnu flere kunstige Midler, som næsten alle gaae ud paa at faae os til at glemme, at vi ere i en Have; hvilket dog sielden eller aldrig vil lykkes, hvis ikke Rummet er saa stort, og Naturen selv allerede har gjort saa meget, at Kunsten næsten kan overlade den Alt.

Gaa vist det nu er, at en stor Deel af denne Havekonsts Anlæg og Indretninger ere ligesaa lidt naturlige, som de ældre arkitektoniske Haver, og snarere nærme sig til det Arabeske og Grotteske, end til den store og frie Naturskønhed: saa er det dog unegteligt, at denne Kunst har det i sin Magt at forskønne, ikke den skønne Natur selv, men en Jordplet, der af Naturen mangler Skønhed og Behagelighed; og at den ofte kan gjøre dette paa en langt kortere Tid, end den gamle Havekunst, der, ligesom Middelalderens Bygmestere, kan behøve et halvt eller heelt Aarhundrede, for at frembringe noget ret Stort og Drophøiet. Hvor det saaledes lykkes den forskønnende Kunst, at omdanne en nøgen, ufrugtbar Mark, en Gruusbanke, en Ellejump, eller lignende Steder, til et venligt, med livelig Vegetation smykket Haveanlæg — der see vi ligesaa ædle og indtagende Virkninger, som af enhver anden Kunst, ved hvilken Skønhed fremblomstrer, hvor den før ikke fandtes; og uden Tvivl er dette en af de vigtigste Fortjenester, som den nyere Havekunst kan tilegne

fig. Jeg negter den ikke nogen anden, som den besidder, saa lidt som at den er en saare elskværdig, reen og skyldfri Konst, der, foruden andre Glæder, som den bringer sine Dyrkere, ogsaa har den: at dens Frembringelser let fattes og nydes af enhver Bessuer, som ikke er død for Naturens Gode; men jeg maatte her paa dette Sted især tænke paa hiin Fortieneste, som Eieren af Ganderumgaard's Have ved dens Anlæg fortrinligen har erhvervet sig. — Jeg vil nu forsøge, at give Dem en Beskrivelse over denne Have, saaledes som jeg i Ghynding, og uden al Indsigt i Konstens Theorie eller Praxis, er i Stand dertil.

Det Charakteristiske ved Ganderumgaard's Have er, at et af Naturen yderst ugunstigt Jordsmon, en sid, af en Aa giennemløben Ellemose, der tilforn om Vinteren stod heel under Vand, ved Konst er forvandlet til et vakker Landskab, hvor man finder en temmelig hastig veglende Mangfoldighed af smaa Naturscener, hvor Vandet er afledet i Canaler, det udtørrede Land benyttet til Træplantninger, Mosegrunden forvandlet til Engsletter, Lunde og smaa Kratstove fordeelte imellem disse paa en saadan Maade, at Vandringen igiennem Haven ved Ly og Ghygge er behagelig, og ved den raske Omvevling af Udsigter er betaget trættende Gensformighed. Endelig er der sørget for, at forskjellige smaa Bygninger, anlagte

paa passende Steder, end mere oplive Udsigterne, sysselsætte Phantasien, og under Vandringen bringe os Tanken paa menneskelig Virksomhed, ved Siden af den frie Natur, nærmere; foruden at de tildeels frembyde behagelige Hvilepunkter til længere eller kortere Benyttelse.

Man seer snart, at der i disse Anlæg ikke er noget stort, romantisk, eller høitidelig skønt. En Glade som den, her maatte benyttes, kunde ikke frembyde Afvegling af Banker og Dale, eller Udsigter over store Landskabspartier. Men dette synes mig netop at være en særdeles Fortieneste ved denne Haves Anlæg, at man ikke har villet fremtvinge noget, hvortil Egnen aldeles ikke passede, og ikke opoffret den Skønhed og Behagelighed, som en let fremblomstrende Natur kunde yde, for mislykket, overspændt Kunst; men at man har søgt, uden urimelig og usornustig Kraftanvendelse, at forskjønne en Jordplet, som jeg tilforn har skildret den, saaledes, at hvor der før var et Uføre uden Gavn og uden Skønhed, der see vi nu begge forenede i en opelsket venlig, stille og indtagende Natur. — Konsten, som her har virket, maatte saa at sige være heel skabende. Hvad her nu findes, tilhører derfor den allene, og maa bedømmes efter Hensigten og de Midler, som kunde anvendes og ere anvendte. At gaae i det Store, tillod hverken Eg-

nens Bessaffenhed, eller Eierens Formaal, der ikke var Pragt, men simpel Skønhed og landlig Behagelighed. Da hannu tillige, paa det til en Lusthave bestemte og med saa betydelig Møie og Arbeide indrettede Jordsmøn, vilde med Smag forene en Mangfoldighed af forskjellige maleriske Udsigter eller Havescener, saa maatte disse indskrænktes i Rummet; og for at de ei skulde blive eensformige, maatte der især anvendes Kunst paa en heldig Fordeling og Afværling af Træ-Plantningerne, som vare Hovedmiddelet, hvormed her kunde virkes. Hvor vel dette lykkedes, og hvor heldigt tillige Vandet, friere Abninger, og de smaa Havebygninger, ere benyttede til malerisk Virkning: derom vidner ikke blot Haven selv, men ogsaa flere skønne Prospecter, som et Par af vore første Kunstnere her have optaget og udført*). Derfor mener jeg, at selv de, som ere vel bekendte med større, betydeligere og prægtigere Haveanlæg, ville erkiende, at en heldig Kunst har virket ogsaa paa dette Sted til at lægge for Dagen, hvad og hvormeget den i det Hele formaaer til at forædle og forskønne en Egn, som af

*) Foruden endeel Prospecter af Sanderumgaard's Have, malede i Olie af Eckersberg, har Hs. Excellence Hr. Geheime-Conferentsraad Wilow ved Professor Clemens ladet optage og stikke en Samling af 12 Udsigter i denne Have, der vel fortiente at blive offentlig.

Naturen manglede al Skønhed; thi at de enkelte Partier her maa være efter en mindre Maalestok, end andensheds, gjør intet til Gagen. Konstens Virkning bliver dog i det Mindre som i det Større, forholdsvis til de anvendte Midler, den samme. Man tænke sig dette Sted for tyve Aar siden som en Ellemose, og see det nu, blomstrende i rig Naturskønhed; og man vil da bedst skønne, hvad der er Konstens Fortieneste, og glæde sig derved, uden at savne hvad her ikke kan gives.

Dette troer jeg i Almindelighed at kunne sige om Ganderumgaard's Have, uden at indlade mig dybere i Havekonstens Theorie, end jeg forstaaer den. Hvad der ligger klart for Dinene tør jeg vel tale om, uden at være konstkundig. Jeg holder mig her, som overalt, til det, jeg kan fatte og forstaae, og søger at give det saa reent, som jeg har modtaget det. At nævne det, som her maaskee kunde være bedre eller anderledes, bør jeg overlade til de i Konsten Indviede. Hvis jeg ellers skulde omtale noget særskilt ved denne Have, der mindre behagede mig, end det Hele, da blev det maaskee, at Anlæggene paa enkelte Steder ikke synes ganske frie for konstlet Maneer, og at de stundom gaae vel meget i det Gmaae. Dette berøver dem sielden noget af deres Behagelighed; men Skønheden havde

maaskee paa nogle Steder bundet, om Planen for det Hele havde været mindre sammensat.

Efter disse almindelige Bemærkninger vil jeg nu bede Dem at gjøre en lille Vandring med mig igien, uem Sønderumgaard's Have, for at dvæle nogle Dage paa dens interessanteste Partier. De faaer vel i mig kun en maadelig Veileder; men da De nu ingen bedre har ved Haanden, maa De tage til Takke med mig, indtil de engang med større Gavn og Fornøielse kan gientage denne Vandring ved den ædle Eiers Side. — Førend vi forlade Huset maa jeg gjøre Dem opmærksom paa Udsigten her fra mit Værelse, som er en af de videste og skønneste i denne Have. En fri, aaben, lys Forgrund affæres ved et bredt Vand, hvori en lille Holm med en tæt Gruppe af Træer hæver sig. I den ene Ende af Holmen staaer en hvid Urn paa en Græshøj. Paa hiin Side af Vandet møder en grøn Eng, som Skoven omringer, og over Skoven hæve sig de fjerne Marker. Høie Træer slutte paa begge Sider af Huset dette nydelige, i høj Grad indtagende Landskab, som især i disse deilige stille, maanedagene Aftener ganske har fortryllet mig. — Fra Huset, paa den søndre Side, træder man lige ud i Haven. Paa den venstre eller østlige Side af Gaarden ligger den gamle Have, med en Mængde Frugttræer og Buske, og midt iblandt disse reiser en ærværdig

dig Alm, hvis tykke Bul lige ned til Jorden er beklædt med Løv, sine fire mægtige Grene og den vidt omfhyggende Krone over de øvrige Træer, der ydmyge staae i Kreds om denne Havens Oldesader, som, endnu i fuld Manddomskraft, har seet den gamle Have opvoxe og den nye at blive til. Glade hilse vi dette stolte Træ, og ønske, i det vi forlade dets Skygger, at ingen Omfistning i Haven maa bortrydde dens ærværdigste Prydelse.

Dette Træ udgjør ligesom Grændseffillet imellem den gamle og nye Have. Herfra ledes vi igjennem bugtede Gange forbi en Plantning af Grantræer, afvejlende med Buske og lave Frugttræer, op paa en lille Høide, hvor et Lysthuus er anlagt i Hjørnet af Haven, lige ved den forbiløbende Vei. Dette Huus, med det passende Navn *Commerlyst*, bygget i en simpel landlig Stil, med et fremspringende, paa runde Piller hvilende Tag paa de to Sider, der vende mod Haven, indeholder en lille Sal og to Side Cabinetter, og er saaledes bekvemt indrettet, endog til Commerophold for en Familie. Fra det behagelige, overskyggede Sæde under Husets venlige Tag, har man paa den ene Side en vakker Udsigt gjennem en Åbning i Haven til en norsk Hytte, heldigen anlagt paa en Høi i Jordybningen af en Lund, hvorved dette Partie fierner sig i Baggrunden, og synes meget læn-

gere borte end det virkelig er. Den lille Hytte er her ganske paa sit Sted, og gjør en meget god Virkning. Udsigten fra Salen, over et aabent Landskab med Skov i Baggrunden, giver en interessant Udsørgning, og Stedet til dette Lusthuus kunde ikke let være bedre valgt. — I Sommerlust ere Værelserne ganske simpelt decorerede; Kobberstykker beklæde Væggene i Salen, og en lille udvalgt Samling af danske Oliemalerier pryder det ene Cabinet *).

Giennem en Løvhyælvning af Busktræer, og gennem en lille Skov af unge Frugttræer føres vi ved en bugtet Gang ned ad den Høide, hvorpaa Sommerlust er anlagt, og nu aabner sig en ny Udsigt til den norske Hytte, der ligger omsluttet af høie Graner og Løvtræer, i venlig Tensomhed paa en lille grøn Høi.

- *) Blandt disse har især en gammel Mand, Bryststykke i Legemestørrelse, fortræffelig malet af Juel, vundet min Opmærksomhed. Et ædelt og fint Ansigt, fuldt af Aand og Kraft, med et skarpt og klart Blik, der synes at røbe den floge og i Verdens Løb forfarne Tænker. Dette Hoved, en Plato ikke uværdigt, skal være en gammel Polak. Desuden findes i dette Cabinet to skønne Landskaber af Lund, hvoraf det ene, der forestiller en yderst vild Klippeegn, med skydækkede Fjælde og et Biergecapel, især har interesseret mig; to ikke mindre deilige Landskaber af Gebauer; et meget skönt af Fru Lütken; et af Gielstrup, m. fl.

Et bugtet, af tæt Kratfkov indfattet Vand adskiller den aabne Forgrund fra Hytten med dens Skov. Over Vandet hæver sig paa en Landpynt en lille Høi, og paa denne staaer en hvid Urne, behængt med en Blomsterkrands. For at besøge Hytten, vende vi os til Venstre; men flug forsvinder den, skjult bag en Lund af høie Alfe og Elletræer; en fri Udsigt aabner sig til Marken og Skoven fra en Høide. Naar vi have nydt denne under Skyggen af en ung Lind, fører vor Gang os ned til en Bro over Canalen, som her udvider sig og danner en lille Dam, hvis Vand, begrændset af Marken og Haven, paa begge Sider taber sig bag Træer og Buske. Vi lade vort Dje hvile paa det klare, grønt omskyggede Vand, og paa den friske, livelige Eng, der høiner sig jævnt til en maadelig Bakke, som lukker Udsigten; vende os derpaa mod Høire, og efterat vi ere komne over en mindre Bro, opdage vi den lønlige, tæt overskyggede Gang, der fører os op til den norske Hytte.

Her, i Skovens stille Ensomhed, kunne vi hvile nogle Dieblif, og drømme os langt borte fra det Sted, hvorfra vi gik ud; thi Hytten, med sine ubeflædte Vægge af Lønnerstokke, og sine simple Træbænke, sætter os hen i Fjeldlandene, hvor disse Boliger have hiemme. Paa den ene Side er den overskygget af et svalt og dunkelt Løvtag; paa den anden er Udsigt

ten aaben til en lille Eng i Forgrunden, til det forbi-
flydende Vand, og til den grønne Bakke, hvorpaa
Sommerlyst hæver sig i Baggrunden, imellem Grup-
per af Naaletræer til begge Sider. Havde det maas-
kee været bedre, at man fra dette Sted ikke kunde
se denne Bygning, der lokker Phantasien bort fra
dens Bane?

Rolig og eensom fortrolig er denne Hytte, og
hvor stille og blid i sin milde Alvor er den Natur,
som her favner os! — Dog, tæt uden for Vindus-
erne see vi Fuglene hoppe fra Green til Green; deres
muntre Gang og søde Qvidren opliver Eensomheden
og besjæler Naturen. Den, som ikke medbringer et
af Sorg betyngt Sind, kan her let finde den stille
Tilfredsheds Bolig, og tilegne sig den blide, rolige
Glæde, der saa villigen blomstrer i en skøn Naturs
Eensomhed. Selv det urolige Hjerte kan her aande
lettere, og forgieves bør ikke den Erindring være os,
som vi læse over Hyttens Dør:

Vi tælle Venner, Sorgens Diebliske;

Men Glædens Timer, o! hvi tælle vi Dem ikke?

Indbydende til Hvile for Aand og Hjerte, til stille Be-
tragtning og rolig Dvælen i Erindringens og Phantas-
iens Verden, til venlig og fortrolig Samtale, er den
eensomme Hytte. Nu smiler udenfor det friske, nysødte
Sommerliv, nu faster det unge, saftspulmene Løb sit

Iysgrønne Eficr paa Vinduerne; i Trætoppene quidre
 de muntre Fugle; dybt i Bussene flager Nattergalen
 i smeltende Elskovstøner — og den, som havde Dig-
 terens Dø, vilde vist i en eller anden Busk i Nærhe-
 den opdage den skjulte Amor, lyttende til Philome-
 les Sang, som han selv lærte hende, eller hvæssende de
 Pile, hvormed han efter Digterens Sigende, rakte
 hende sin Tønde, at hun ubevidst kunde indsuge deres
 tryllende Gift. Dog, om saa Maanedere er dette Liv
 forsvundet; Eurys har forjaget Besyr; Fuglesangen
 tier; Løvet gulnes paa Træerne, eller hvirvles ras-
 lende omkring Hytten — og Amor flagrer da heller
 omkring i Stadens lune Værelser, end han dølger sig
 bag afslædte Buske. Men selv da vil denne Hytte
 ikke savne Behagelighed og Nøje; og den vilde maa-
 ske om Høsten være mig nok saa fjer, som om Som-
 meren. — Nu vente andre Veie os, og vi maae for-
 lade den norske Hytte; skjøndt jeg nødigten skilles fra
 et af mine Unglingssteder i denne Have.

En Gang, der snoer sig omkring Hytten og den
 Lund, som overskygger den, leder os langs med Van-
 det ned til et Sted, hvor under høie Popler et Gæde
 indbyder os til at nyde en forandret Udsigt. Her
 have vi den grønne Forgrund, Urnen paa sin lille
 Mindehøi, Vandet imellem en heldende Græsslette
 paa den ene Side, og mørkt skyggende Træer paa

den anden. Skov omfatter det lille venlige Landskab; Hytten, som dog kun er saa Skridt borte, og Udsigten til Sommerlyst ere forbundne. — Vi vende tilbage, og begive os over en Bro til Venstre dybere ind i Skoven. Men usformækt have vi nærmet os Gaarden, hvis røde Tag vi skimte giennem de herlige, høie Løvkvælvninger. Men vi have kun begyndt vor Vandring, og vende os derfor atter til Høire, hvor en ny Bro leder os over Vandet, og ud paa en stor grøn Glette. Her, i det vi bøie omkring en Busk, hvor vi see Vandet, en Ø med Trægrupper og en Urne paa en Høi for os, træder med eet Gaarden frem, og dens landlige Bygning viser sig ligesom midt i en Skov, speilende sig over den grønne Forgrund i Dammen.

Denne overrassende, saare indtagende Udsigt, der paa flere Maader, som vi gaae længere frem, omiskiftes, ombytte vi, efter en kort Vandring hen ad Engen, med en ganske forskjellig. I Baggrunden af Engen øine vi et Skovhuus, hvis hvide, reenlige Vægge og simple Straatag betegner os, at vi her ville finde en landlig Bolig — maaskee for en Huusmand, eller Arbeider ved Haven; og Engen, som ligger for os, hører formodentlig til Huset. Vi maae besøge det. — Altsaa byde vi Sanderumgaard Farvel, forlade Engen, og følge Veien til Venstre, som

vi formode, vil føre os til Skovhuset. I mange Krumninger slynger den sig giennem den unge Skov, hvor en Mangfoldighed af forskjellige Træer giver os Skjytte. Vi vandre fremad, altid til Høire — og vor Formodning har ikke skuffet os. Engen, med Ganderumgaard's Bygning i Baggrunden, viser sig atter for os. En Bro leder os over Vandet, og nu staae vi for en Gitterdør, hvorover vi læse Navnet Johanneslyst. Inden for denne fører en skjæggesfuld Gang os op til den landlige Bolig, der synes at ligge her eenlig og indhegnet for sig selv. Over Døren læse vi: Velkommen! og træde derfor saameget hellere ind i Huset, hvor et Par smaa Værelser synes at forkynde en Huusmandsbolig. Men Folkene ere ikke hjemme. Formodentlig ere de dog ikke langt borte, siden Dørene staae aabne. — Den behagelige Eovaling i dette heelt omskjeggede Skovhuus indbyder til Hvile paa Træbænken eller den straaaflekkede Stol; men længe tør vi ikke tøve; vi have endnu et godt Stykke af vor Vandring tilbage. — Havde Manden været hjemme, kunde han viist os Vej giennem Skoven; nu maae vi selv søge den saa godt vi kan. — Vi gaae ud giennem Haven paa den anden Side af Huset. Her er Urter og Blomster og et lille Kartoffelland; vilde Roser og Caprifolier flette sig imellem Lægterne langs op ad Væggen.

Her til Høire er Udgang til Marken. En lille Bæk risler forbi. Hvilken indtagende Udsigt over det frugtbare Land! — Vil De gaae over Broen? — Jeg seer en Pile-Allée, der fører til en stor Plantning af ung Skov. Men Solen brænder hedt; vi vende tilbage, forlade Skovhuset, og søge atter de svale Skygger. — Jeg veed ikke, hvorhen denne lønlige Wei vil føre os; men her er fortræffelig Skygge, og om vi ikke finde os til Rette, kunne vi vende om igien. — Her møder os en deilig ung Birkeskov i frodig Væxt. Den afvejler med tættere Plantninger, og giennem mørkere Skygger finde vi Weien til en Lund, der synes at være Grindringen helliget. Vi see her en Askefrukke, staaende paa et simpelt Fodstykke, som en Ege-stamme udgør. Den seer etrusisk ud i Form, Farve og Malning; men kun Formen er antik, og Leret dansk. Stedet er passende valgt til dette lille Minde; men jeg veed ikke hvorfor Ideen ikke ret behager mig. — Nær ved dette eensomme Sted er en Udsigt aabnet til Marken, eller rettere til det nye Anlæg, hvorved Ganderumgaard's Have betydeligt skal forstørres*). Men da dette endnu kun er i sin Opvæxt,

*) Havens Areal er 28 Tønder Land. Det nye, med Skov beplantede Anlæg, i hvis yderste Ende en lille Bygning opføres paa en Høi, udgør 8 Tønder Land.

og den ordnende Kunst her endnu ei har fannet yttre sine Virkninger, forlade vi den unge Planteskole, hvor om nogle Aar en ganske ny Natur vil have dannet sig under Kunstnerens Haand, og begive os tilbage til den ældre Have. En temmelig lang Vandring, paa hvilken vi maaskee kunde have behøvet Veiviseren fra Johanneslyst, fører os til en anden mørk og eensom Egn, hvor en Kilde, som her har sit Væld, danner en temmelig stor Dam, omgivet med høie Træer, der gienspeile deres Stammer og Kroner dybt i det dunkle Vand. Efter et rislende Fald imellem Stene, søger Kildebækken sin Wei giennem Buskene. Gaa inderlig behageligt jeg finder det paa denne stille, eensomme Plet, fordrives jeg dog snart af mine afsagte Fiender, Myggene, som her have deres Yndlingsophold. — Vi følge Kildens Løb et kort Stykke, og ledes ved en Bro ind paa en lille af Skov og Vand indhegnet Engslette, hvor vi endnu høre Kildens Risen, og hvor vi finde et ganske tarveligt Huus, der har Navnet Kildehytten. Dens Omgivning er blid og indtagende, og denne Plet er et af de eenligste og mest forborgne Steder i hele Haven; Men det Indvortes i Kildehytten seer slet ikke indbydende ud, og vi gaae derfor, uden at opholde os, videre.

Vi finde en Bro for os, og efterat vi ere komne over denne, følge vi Veien til Venstre, der omsider

leder os til en rund, med Skov omhegnet Græssette,
 i hvis Midte en Obelisk af Træ, endnu uden Indskrift,
 er opreist. Fra denne, med Vand omgivne Eng' fø-
 res vi atter, ved at følge Veien paa høire Haand,
 ind i Skoven, hvor nogle paa Træerne ophængte Tav-
 ler lede os paa mørke Veie giennem tæt Kratfskov ind
 i en ganske dunkel og høitidelig eensom Lund, der sy-
 nes indhegnet og afsondret fra den hele øvrige Have.
 I denne, til alvorlige Betragtninger indviede Lund har
 en Eneboer opslaaet sin Hytte; i det mindste finde vi
 denne, indrettet med alt Tilbehør, paa Bordet et Lis-
 meglas, to Dødningehoveder, uden paa Døren en
 Table med den Indskrift: Døden er vis — Dødens
 Time uvis! — og indenfor paa Hyttens Dør: Døden
 er Indgang til et bedre Liv! — Vi kunne ikke negte
 det, at vi her blive anderledes tilmode, end paa ethvert
 andet Sted i denne Have, hvor vi have dvælet. Den
 lille, ubetydelige Leerhytte med sit Straatag, i den
 mørke, sørgmodige Omgivning gjør en vis skummel
 Virkning, og tiener til Beviis paa, hvad man ogsaa
 i Havekonsten med faa, men rigtig anvendte Midler
 kan udrette. Man bør unde Gieren den Lyst han fin-
 der ved dette Sted, om man end ikke kan dele den
 med ham. Han har ogsaa valgt denne Hytte, hvor
 selv om Dagen kun en mat og skummel Aftenlysning
 falder giennem det lille Vindue, til der at henlægge

en Bog, hvor man finder en stor Mængde Erindringer i mangehaande Sprog (ogsaa mange paa Spansk fra Aaret 1808) skrevne af dem, som have besøgt Sanderumgaard og dens Have.

Imidlertid forlade vi den mørke Lund og Eneboerens Hytte for at søge lysere Egne; thi det synes os, som dette vel alvorlige Sted har ført os bort fra Natur:Anskuelsen og ind i Reflectionens Rige, hvor vi for denne Ginde ei ville dvæle. Efterat vi atter have gennemvandret en Deel af den Wei, vi allerede en gang have tilbagelagt (thi endnu ikke fuldkommen bevandret i denne Have, kiender jeg ikke ganske den Traad, som leder rigtig giennem alle dens Labyrinther), og efterat vi ere komne forbi de Egne, hvor vi for en Stund siden besøgte Johanneslyst, opdage vi et Landskab, heel forskjelligt fra dem, vi hidtil kiende i Sanderumgaards Have. Her bliver Alt mere lyst, frit og liveligt. Efter en temmelig Vandring, aabner sig en indtagende, ganske landlig Udsigt til en Glette, hvor et lille, venligt Huus med hvide Vægge, anlagt paa en Høi, omringet af Træer paa tre Sider, falder os som Maalet for denne Vandring, hvilken jeg ikke veed at ende paa noget bedre eller fiærere Sted. —

Gletten aabner sig mere og mere, som vi nærme os Huset. Et bredt Vand omhegner det paa de to Sider. Vi træde over en Bro, giennem en Laage og

bestige den lille, grønne, svalt omfryggede Høi. Nu
 ere vi i Mariesshvile. — Neppe veed jeg noget
 mere venligt, mere smilende, mere sødt indtagende
 Sted i Enderumgaard's Have, end dette. Husets
 Beliggenhed i Lunden, paa den lille Banke over Van-
 det, gjør en livelig malerisk Virkning. Paa den ene
 Side er det overskygget af Eytisus og Popler, som be-
 skytte det mod Middagssolens Straaler, uden at ude-
 lukke deres velgiørende Virkning, og uden at hindre Ud-
 sigten over Marken imod Skoven og den nærliggende
 Herregaard Frugdegård. Paa den modsatte
 Side gaaer Høien brat ned til Vandet, som her har
 en temmelig Brede og udvider sig paa venstre Haand
 i en Bugt, hvor en lille grøn Holm med Birketræer
 hæver sig; imedens Dammen paa højre Haand, hvor
 en Jorrdæmning og en Bro danner Overgangen, ta-
 ber sig bag Huset og Træerne. Paa hiin Side af
 Vandet have vi lige for os en Eng, bestrøet med ad-
 skillige smaa Lunde og Grupper af Pile og Elletræer.
 Baggrunden er lukket med Skov, og kun længere hen
 mod Venstre er en aaben Udsigt til Marken. — Det
 hele lille Landskab, som vi see det her fra Vinduerne —
 Vandet neden under disse, den aabne, grønne, skov-
 frandsede Eng, med de maleriske Trægrupper — Alt
 udgør et Heelt, som jeg, i hvor indskrænket dets Om-
 fang, hvor simple dets Partier ere, dog fristes til at

sætte ved Siden af den deilige Udsigt fra Sanderum-
 gaard over Havens Forgrund, som jeg før har om-
 talt. — Denne nydelige, indtagende Bolig, der be-
 staaer af to smaa lyse, muntre Værelser, har jeg
 fremfor noget andet Sted faaret til mit Yndlingsop-
 hold; her, i den blide, venlige Gensomhed, hvor det
 lyse Sommerliv hersker i stille Skønhed, med den
 friske, oplivende Udsigt for Øinene, har jeg tilbragt
 flere rolige og ret lykkelige Timer — og her slutter jeg
 nu ogsaa denne Skildring, som jeg vel ikke har kunnet
 give noget af dens Gienstandes Ynde, men som hel-
 ler ikke gjør Paastand paa mere, end at være sand
 og tro. Endnu ere nogle Partier i den vestlige Kant
 af Haven ubesøgte; men jeg maa frygte, at den lange
 Vandring alt har trættet Dem; og jeg har opnaaet
 mit Siemed, hvis jeg har været heldig nok til at
 meddele Dem et Begreb om det eiendommelige ved
 denne Have, der ikke bestaaer i Efterligningen af store,
 stærkt overraskende Naturscener, men i en heldig For-
 ening af smaa, indtagende Landskabepartier, der forene
 det malerisk Skønne med en blid Naturs simple Ynde. —
 I at forlade Haven, forlader jeg ogsaa Sanderum-
 gaard, skøndt der kunde være meget at sige om Hø-
 vedgaardens og Godssets hyppelige oeconomiske For-
 fatning, der har været Eieren endnu vigtigere, end
 hans Haveanlæg; eller om den skønne Malerisam-

ling her paa Gaarden, der ikke har skienket mig mindre Fornøielse, end Haven. Men begge Dele maa jeg overlade til dem, som kunne tale om disse Gjenstande med mere Indsigt, end jeg besidder.*).

*

*

*

Den 10de Junius. — Hvorfor kan jeg ikke paa dette Sted, som jeg, lige indtil Navnet, lider isaa inderlig vel, skrive Noget, der var saaledes, om ikke saa skønt og indtagende, som Stedet, og som udtrykte ved Ord, det Unævnelige, der synes at bestaae i en lykkelig Harmonie i Følelser, og i en behagelig Fornemmelse af det udvortes Liv i Naturen, i Aarstiden, i min egen Tilværelse,

*) Blandt en Samling af over 150 Malerier paa Sanderumgaard vil jeg udmærke: et Portrait af Gerhard Douw, malet af ham selv 1652, i hans 39de Aar; et Portrait af F. Mieris; et Bryllupstykke af Rembrandt; to Landskaber af Ruysdahl; to skønne Udsigter i Sachien af Dietrici, et prægtigt Landskab af P. Wouwermans; et af Wynants, et af van Goyen og et af Everdingen; van Dycks Portrait, malet af ham selv; et Kristusbillede efter Ann. Caracci af Graf; et Partie af Correggios Nat, og et Gruentimmer af Tizian, copieret af Als; en liggende Venus af Raph. Mengs; et skønt Landskab af van Huysum; et Dværgstykke af Hondecoeter; et Drikkeselskab af Brouwer; et Landskab af Wuchter;

i Alt hvad der virker paa min ydre og indre Sands? — Men dette vilde jeg forgieves prøve paa; og det gaaer mig, som det vel gaaer flere, at jeg er mindst heldig i at fatte klart eller fremstille lignende det Nærværendes Liv og Skikkelse. — Hvad er det vel? Nogle Dages Ophold i landlig stille Eensomhed, det blidt fortryllende i Aarstiden, den venlige Natur, den nydelige lille Bolig, jeg her har valgt mig, hvor jeg kan indbilde mig at leve som en Eneboer, langt fra Byer og Mennesker? — Hverken noget af dette alene, eller Alt tilsammen, er nok for at udgiøre og udtrykke det, hvorved jeg nu føler mig rolig og glad. Heri fattes i det mindste den ædle Simpелhed og Hjertelighed, hvormed en Mand, saa høit over mig i Stand og udvortes Vilkaar, har modtaget mig i sit stille Asyl, og den Godhed og Venlighed, hvormed han daglig sørger for, at det paa en ny Maade skal blive mig fært og behageligt — heri fattes ogsaa den tvangsløse Frihed, der til al Aandsnydelse, til al indvortes

et Blomsterstykke af Mignon, med et Sideskifte dertil af Fritsch; en gammel Kone af Dener; et ypperligt Bataillestykke af Hans v. Lin, med et Sideskifte af Lorenzen; to Selskabestykker af Teniers; et Natstykke af Ricci; tre historiske Malerier af Molenær; to store Dyrstykke af Cham; fire Malerier af Albildgaard; 13 Landskaber af Eckersberg, 11 af Juul, 2 af Gebauer, 3 af Gielstrup, 3 af Lund, et af Fru Lütken, 5 af Nygind, 4 Stykker med Ruiner af Mandelsberg, m. fl.

og udbortes Velliden, er mig ligesom det daglige Brød, uden hvilket intet Andet, det være nok saa udsøgt og kosteligt, kan smage mig; og som jeg er saa lykkelig, her at kunne tilegne mig i fuldeste Maal. Men der fattes endnu mere — og dette er det just, hvad jeg saa gjerne vilde, men ikke kan beskrive Dem. Den blide Rolighed i mit Indre, der har neddyppet Strid og Længsel og Savn, den nyder jeg her, som man nyder en klar og stille Sommeraften efter et Tordenveir med Storm og Regnsky; og medens det Blaae paa Himlen og det Grønne paa Jorden speiler sin rene Farveglæde i min Siæl, staaer Haabets Regnbue mildt luende over mit Hoved, og forener dem begge.

Jeg kiender det sødeste i Livet, og det, der ved at opløste os over den jordiske Tilværelse, saa høit som Aand og Hjerte fik Vinger, giver os i det mindste i Anelsens, Troens og Idealets Verden en Forsmag paa et Liv, der er høiere end Alt, hvad vi endnu lænkede til denne Klode og dens Støv kunne tænke, føle eller nyde. Men jeg kiender ogsaa, eller aner i det mindste den Hemmelighed i Livet, som indeholder Betingelsen for dets rene, frie og fuldstændige Nydelse. At den ligger inden i os, veed jeg; og hvor ofte har jeg ikke sagt mig: at om vi hverken kunne beherske os selv, eller forstaae, ikke at lade noget Udbortes, som vi komme i Berørelse med, herske over os, ville vi aldrig leve et frit,

mindre et lykkeligt Liv. Dette sidste siger man os ogsaa, kan ikke være vor Bestemmelse; men heri ligger en Misforstand skjult; thi intet Menneske har vel nogensinde levet, der arbejdede paa, med Vidende at nedbryde sit Livs Ideal (og i en heldig Stræben mod Opnaaelsen af et Ideal bestaar dog al Lyksalighed, da Ingen endnu er sødt, der kunde sige, at han havde naaet det Høieste, han i Ideen kiendte). Men saa fuldkommen jeg end erkiender, at om ikke Kilden til Livets rene og sorgfrie Nydelse vælder af vor egen Barm, vil al Lyst og Glæde ved Tilværelsen i det høieste kun være en snart forbiilende Drøm: saa veed jeg dog ogsaa, at der i den udbortes Verden gives lykkelige Betingelser, som kunne udøve deres Magt og Indflydelse paa os, og at disse, om ikke altid, dog undertiden kunne virke til at frembringe eller atter oplive den Harmonie i vort Indre, som er Lyksaligheds skjønneste og fuldkommenste Uttring. Er Harpen forstemt, da nytter det ikke om dens Strænge ere nok saa fortræffelige, og om den ypperste Tonekonstner vil spille paa den. Tonerne ere der; men Harmonien maa først gives dem, hvis de skulle lyde i reen Samklang.

Maa jeg nu desværre føle og erkiende, at min Tilværelse for det meste har været uharmonisk, og at der har været langt mere Strid og Uro i mit Liv, end Fred og Forsoning: saa er jeg dog lykkelig deri,

at jeg endnu stundom ved udbortes heldige Tilfælde kan bringes tilbage til den harmoniske Rolighed, der skaber en skønnere Verden i vort Indre, hvis Glæde og Klarhed igien udstrømmer over Alt, hvad der omgiver os. — Da er det, at al Skønhed i Natur og Kunst taler renest til min indre Glæde, og enhver Gjenstand i Livet synes at vise sig for mig i dens sande Lys, i det den ligesom mere umiddelbart berører min Siæl. Men da føler jeg ogsaa mest, at en uophørlig Svæven blandt det Mangfoldige i Verden, ikke er den heldigste Betingelse for min Lykke og Rolighed; og medens min Aand dog gierne vil vove sig ud paa det oprørte Hav, for at naae en eller anden af de Kyster, der vinke den, føler mit Hjerte endnu levende og inderligt dets gamle Frændskab til Natur og Ensomhed, og trives bedst hvor disse raade med deres stille og mere forborgne Liv.

Dette og meget mere har jeg overveiet, da jeg i Morges vandrede gennem de deilige, friske Lunde til denne stille, ensomme, og dog saa venlige Sommerbolig, hvor Alt omkring mig smiler lyst og yndigt, og hvor den simple Kunst har skabt en sødt indtagende Natur, der taler mildt og blidt til Diet og Hjertet. Maaskee vil ingen Anden finde det her saa venlig skönt; maaskee Ingen vilde føle sig saa glad som jeg, ved at sidde flere Timer allene i det lille Kammer, hvor jeg

uden for Vinduet har den simple Natur, der bestaaer af en Dam, en grøn Eng, nogle Buske og den unge Skov i Baggrunden — og indenfor, i mig selv, en Verden, som vel heller ikke er ret stor, men dog maa, skee trænger til at begrændses, for at bringe Rolighed og Ligevægt tilbage i min Siæl. Men dette er mig ligesaa ligegyldigt, som om Andre ville smile, naar jeg finder en lille Gang af Goethe til Klaveret skønnere for mit Øre, end en heel Concert. Jeg er nu engang fornøiet her paa denne Plet, og ved dens simple, ligesom barnlige Skønhed; og hvad bryder det mig da, om Ingen kan begribe, hvorfor jeg her er det mere, end andensteds? — Men Dem, kære Natalia! vilde jeg dog gjerne fortælle om de venlige Billeder, som her ere vaagnede i min Siæl, og som i mangen Stund have svævet forbi mit Øie, naar det hvilede paa det stille Vand — om de smaa, nydelige Luftslotte, jeg har bygget derude, og om de søde Erindringer fra Barndommens og Ungdommens Fortid, og de tryllende Drømme i Fremtiden, hvormed en mildt bevæget Phantasie har næret min i rolig Virksomhed hvilende Siæl. — —

For dog engang at komme tilbage til det, man kalder den virkelige Verden, vil jeg tilføie et Par Ord om en Udflugt, som jeg i Gaar, i Selskab med min ædle Vert, gjorde herfra til Kierte minde og U.

riksholm. — Egnen fra Ganderumgaard til Kierte-
minde (omtrent et Par Miils Vei) er ganske jævn, uden
betydelig Skov, fortræffelig dyrket og heget, og i
denne herlige Aarstid, da hele Naturen er i sin feireste
Blomstring, saare behagelig at reise. Ved Rynkeby
og Herregaarden Skovsbo træffer man en lille Skov,
og dette er, som man siger mig, Tilfældet ved de fleste
Herregaarde i Thyen, hvor man vel ikke finder saa store
Skovstrækninger, som i Sicelland eller Thyland; men
derimod Gmaasskove adspredte næsten over hele Lan-
det, i ubetydelig Afstand fra hverandre — en ikke ringe
Prydelse for dette veulige Landskab, hvor Naturskøn-
hed og Cultur næsten overalt række hinanden Haand,
og hvor Mængden af Herregaarde og Byer gjør en-
hver Gort saa livsfuld, behagelig og interessant. —
Kierteminde ligger ganske tæt ved Havet, paa den
flade Strandbred, ved Indløbet af en smal Fiord,
omgivet af høie Bakker mod Norden og Westen. Paa
den søndre Side af Fiorden, lige over for Thyen, lig-
ger en nydelig Skov, og i den Herregaarden Lund-
sgaard. Thyen seer gammel ud, og har ganske saa
Huse med et nogenlunde tækkeligt Udvortes. Dens
Beliggenhed er heller ikke behagelig, saa tæt ved den
 nøgne Strand, men Omegnen ikke uinteressant. Li-
gesom flere danske Kiøbstæder har den i forrige Tider
været større og mere velhavende. To Aarsager have,

allerede temmelig langt tilbage i Tiden, virket til dens Ustagelse. 1659 da Byen var besat af de Svenske, maatte den udholde et Bombardement af den hollandske Flaade under Admiral Ruyter, for at dække de forenede danske og brandenborgske Troppers Landgang, hvilke derefter under Schaks Anførsel den 14de November slog de Svenske ved Nyborg. Herved skal henimod halvhundrede af de bedste Gaarde i Kierteminde, i Nærheden af Havnen, være afbrændte og nedskudte. Fra gammel Tid havde Kierteminde været Odenses Havn og Ladeplads, og deraf havt betydelig Fordeel; men 1680 opdagede man først Indseilingen lige til Stege eller Stige Strand, hvorved man kom Odense nær paa en halv Miil; og efter den Tid gik Seiladsen dertil; i Stedet for til Kierteminde. Byen har dog for nærværende Tid tolv Skibe, og to Jagter saae jeg under Bygning. Havnen er en af de bedste ved Byen.

I Kirken var jeg; men var ikke i Stand til at opdage det mindste mærkværdige, om man ikke derhen vil regne et nøgent Christusbillede af Træ, i Legemsstørrelse, liggende i en Kiste, som i de catholske Tider har været ombaaret ved Processioner, og er i den Grad væmmelig stygt, at det i vore Dage maatte fremme endog den ivrigste og andægtigste Catholik. Neppe ere vi nu i Stand til at tænke os en saa total Man-

gel paa Sands for den simpelste Natur, om ei for den ædlere Formskønhed, der udfordres til at kunne frembringe en saa vanskabt Guddomsffikkelse, og til at kunne yde et saadant Træbillede den høieste Adoration. Men Naaheden i den tidligere Middelalders Kunst i Norden overgaaer vel ogsaa Alt, hvad man fiender af raa Kunst i de sydlige europæiske Lande. Som Mindermærker om en Tid, aldeles blottet for Skønheds-sands, fortiene da vel flige uformelige Billeder at giemmes. Mange, som kunne sættes ved Siden af dette, har jeg dog ikke endnu seet.

Kierteminde blev mig i øvrigt et interessant Sted ved vort Besøg hos en elskværdig Familie. Nogle Timer randt her meget fornøieligt; jeg blev, skøndt ganske fremmed, modtaget i den venlige Kreds næsten som en gammel Bekendt, fordi sælles Fødeegn gav os Berøringer, der hos mig aldrig savne deres Virkning, og her mødte beslægtede Følelser og fortrolig Deeltagelse. Saaledes gives der i Menneskets indre Verden mange usynlige Bænd, der ofte virke paa en forunderlig overraskende Maade; og hvor fold og eensom staaer den i Livet, der intet fiender til Sympathiens magnetiske Kraft!

Dagen, som allerede havde skienket mig mangen Erfaring og behagelig Nydelse, blev end mere interessant ved et Besøg om Formiddagen i Mesinge Præ-

stegaard paa Hindsholm, og ved Tilbagereisen over Ulriksholm. — Hindsholm, en fra Thyen ligesom afreven Halvø, halvtredie Mile lang, er et høit Land, og bestaaer af flere Kiæder af betydelige Bakker. Dens nordlige Deel hører til de maadeligste og mindst frugtbare Egne i hele Thyen; men den sydlige Deel, hvortil Mesinge Sogn hører, har ypperlige Jorder, der regnes blandt de bedste i Landet. Jeg fandt i Mesinge en af de i Anlæg smukkeste Præstehaver, jeg har seet — men Præsten, som vort Besøg gjaldt, fandt vi ikke hjemme, og hele Præstegaarden tom, paa en lille vakker Jomfru nær, som ret artigt iunderholdt os en halv Times Tid, skjøndt det var første Gang, hun saae os, ja endog ikke tog i Betænkning at byde os til Bords, hvilket vi dog ikke kunde modtage. —

Om Eftermiddagen paa Hjemveien besøgte vi Herregaarden Ulriksholm, der ligger meget skønt ved Enden af Kierteminde Fiord, en Mil fra denue Kiøbstad. Noget fra Kirkebyen Kiølstrup, har man en fortræffelig, høist indtagende Udsigt over til Herregaarden, en anseelig Bygning, der fra en Bakke hæver sig høit over det skovindsattede Vand, og over den Deel af Haven, som i store Terrasser gaaer ned til Stranden. Venlig og undseelig beskeden, ligger Kiølstrup By, lavt ved Vandet, omgivet af Skov, og forhøier den maleriske Virkning i dette udmærkede

skønne Landskab. Fra Ulriksholm strækker Skoven sig et godt Stykke langs med Fiordens Bredder, og i denne Skov, der støder umiddelbart til Haven, fandt jeg alle Træer i fortrinlig god Væxt, men i Særdeleshed de skønneste, høieste og rankeste Eger, jeg veed at have seet.

Ulriksholms Hovedbygning, der udgjør tre Fløie med et Taarn ind til Gaarden, er en ret smuk, meget solid Bygning, opført i Midten af det syttende Aarhundrede ved Christian den Fierdes Søn, den raske Ulrik Christian Gyldenløve, som døde under Kiøbenhavns Beleiring 1659. Af ham fik Gaarden sit Navn, da den før hedte Skendernp. Dens Beliggenhed og Omegn høre til de skønneste, nogen Herregaard i Fyen har; og fra Taarnet har man en af de videste Udsigter, som findes i dette Land. Man overskuer her en betydelig Deel af den store fyenske Glette, mod Vesten ud over Odense, indtil Vijsenberg Skov, mod Sønden hen imod Ganderumgaard og Rønninge, eller endnu videre. Mod Østen over Bæltet strækker Udsigten sig langt ind i Sjælland, hvor jeg giennem Rikert i sex Miles Afstand talte adskillige Kirker. Den samme, eller en endnu videre Udsigt har man ogsaa paa Munkbo Banke, der ligger paa Hindsholms Lange, en halv Miil Norden for Ulriksholm, og regnes for den høieste Banke i Fyen.

Medens jeg er ved denne Herregaard, vil jeg tilføie et Par Ord om Graugdegaard, hvis Bygninger jeg udenfra har seet. Denne Gaard ligger kun en Fierdingmiil fra Ganderumgaard; større er Afstanden heller ikke fra begge disse til Veirup; saa nær ligge Herregårdene sammen i Jhen paa sine Steder. — Graugdegaard er bygget af Oluf Daa 1588. og Hovedbygningen har en Synderlighed, som jeg ikke ved nogensteds ellers at have seet. Huset er meget bredt eller dybt, og man har derfor, eller af andre Aarsager, opført to Tage ved Siden af hinanden over den samme Bygning. Dette maa om Vinteren være til stor Uleilighed, naar Sneen samler sig i denne dybe Huulvei mellem de to Tage. Bygningen er dobbelt i en anden Henseende, da den baade er gammel og ny. Mod Haven har den endnu sit gammeldags Udseende, og kun i et Hjørne af den underste Vaaning, har man naaet hen med de nye Vinduer og de store Ruder; mod Gaarden frembræder den derimod en ganske ny Udside. Graugdegaard har i det syttende Aarhundrede tilhørt Biskop Ringo; endnu er et Værelse mod Haven, som kaldes Ringo's Kammer, og hvor man fortæller, at den gode Mand morer sig med at gaae igien og synge Psalmer om Natten — formodentlig af hans egne; thi den nye Psalmebog vilde vel neppe være rest efter hans Hoved.

Gaarden har været omringet med brede Grave i Tirkant; men disse ere nu opfyldte paa to Sider, og hvor Graven var, der er paa den ene Side opført en lang Bygning paa to Etager. Haven, som ligger paa den anden Side af den brede Grav midt for Huset, er gammeldags, med mange Hækker, Terrasser og Lysthuse; den saae meget pynkelig og vel vedligeholdt ud. Til Haven støder en nydelig Skov, som er forskønnnet ved Anlæg af Gange, og ved et Lysthus, bygget midt i Skoven. Jeg havde intet imod dette, uden at en malet Beflædning, der forestiller en større Forside, end Huset virkelig har, skuffer den, som betragter det. Oven over Indgangen sidder en Genius med omvendt Hætte, som hviler sin høire Arm paa tre Folianter, Alt udskaaret af Bræder. Dette skal være en Idee, tagen af Hirschfeld; men hvad det egentlig her skal betyde, veed jeg ikke. — Egnen om Graugdegaard er af de almindelige. Tæt ved Gaarden ligger Kirkebyen Graugde. I ældre Tider, ja næsten endnu i Mands Minde, har Skov strakt sig lige fra Graugde til Davind, som ligger en halv Miil derfra. Nu er her skovløst rundt omkring, naar man undtager den omtalte Lund og Ganderumgaards Skov. Men herlige, rige Agre bølge i frodig Pragt, hvor fordom Skovene stode.

Et Sted her i Egnen maa jeg endnu omtale, skjøndt det ei er noget Herresæde, men kun en ringe Bondehytte. Norden for Sanderungaard, næsten paa Grændsestillet imellem denne Gaards Enemærker og Birkende Mark, som hører til Veirup, ligger en lille Eng og Mose, der endnu kaldes T a g e h o l m. I Engen, nær ved et Huus, som er bygget paa en anden Plads, er en Forhøining. Her stod i fordums Dage et Bondehuus, hvor Smeden T a g e boede, og her fødtes hans Søn H a n s T a u s e n, der som Kirke reformator blev udødelig. Endnu vide Egnens Bønder at fortælle om denne Tage, at han skal have været en meget suild Mand, som kunde mere end sit Faderbor, og forstod at gjøre Jern af Dynd, som han tog i Mosen. Dette og mere af hans Gierning ansaaes for Hæveri, og Enden blev, at Tage blev ihjelslagen af Naboerne, og hans Huus nedrevet. Mærkeligt er det, at man endnu paa Stedet finder smeltede Jernflækker i Grunden, og Hammerskæl rundt omkring paa Ageren.

*

*

*

Den 13. 14. og 30te Junius. — Næsbyhoved Mølle ved Odense. — Det gaaer paa Reiser, som i Livet, op og ned, fra det Høje til det Dybe, og finder man sig ikke i Grunden bedre derved, end ved evig, eensformig Stillestaaen paa et vist Punkt? — I det mindste elsker jeg, naar jeg reiser, intet mere end en rask og hurtig Afvevling, for ingensteds, hvor jeg finder det godt at være, at blive for meget hjemme. Det gik mig næsten saaledes paa Sanderumgaard; jeg maatte derfor i Tide rive mig løs, for ikke at være fast, og for at min hele Reise, med Hellig Knuds Kirke i Odense, og Aarhus Domkirke, ja maaskee endog Gamsøe, i Med og Sigte, skulde tage sin Ende paa Marieshvile, hvor jeg virkelig har hvilet mig saa sødt, at jeg let kunde glemme at reise mig igien. — Men De seer, kære Natalia! at jeg har reist mig, og De maa finde Dem i, at jeg fører Dem lige fra en Geheimeraads til en Møllers Bolig. Skulde De virkelig finde Springet for dybt, fordi De veed, at Manden, jeg hist forlod, er langt mere end skioldbaaren Ridder, men ikke at han, under hvis Tag jeg nu boer, er mere end Møller — saa kan jeg meget let vende op og ned paa begge Steder, og fortælle Dem, at jeg er draget fra en Mølle til et Slot. Thi ved Sanderumgaard er ogsaa en Vandmølle, og Næsbyhoved var fordum en Kongeborg. — Men da

det dog var muligt, at De ikke engang kiendte denne af Navn, og altsaa kunde holde det, jeg nu skriver, for et Eventyr, eller endog troe, at jeg, som den uødelige Ridder fra Mancha, ikke er ret klog paa Møller, og derfor tager en Mølle for et Slot, eller omvendt; maa jeg fortælle ordentligt, hvorledes jeg er kommen her, hvad jeg i Odense har seet, og hvad der om dette Møllestot og denne Slotsmølle kan være at sige i min Dagbog.

Det første er snart fortalt. Sanderumgaard forlod jeg med skønne og kære Erindringer, der som venlige Genier ville ledsage mig paa min Vandring gennem Byen — og gennem Livet; med Hjertet fuldt af al den Godhed og Venlighed, som her mødte mig, og mere end Rejsen, mere end alle dens Nydelser og Behageligheder, oplivede og styrkede mit Sind. Jeg forlod dette Sted, for at besøge Byens Hovedstad; og som Alt i dette Land synes indrettet saaledes for mig, at ethvert Opholdssted maa indtage mig paa en ny Maade: saa havde det nu søiet sig saa, at jeg i denne Mølle kunde samles med et Par kære Venner, og paa et romantisk deiligt Sted, i landlig Rolighed, kunde være Odense saa nær, at Byen, ved den korte og saare indtagende Skovvandring derhen, maatte blive mig langt behageligere, end om jeg havde levet disse Dage i Odense selv. — Veien hertil fra Sanderum:

gaard gaar igiennem en saare frugtbar og veldyrket Egn, som dog just ikke er rig paa malerisk Skønhed. Omtrent en halv Mil fører man paa den nye, fortræffelig anlagte Kongevei, som desværre endnu kun er stykkevis færdig; og har da bestandig St. Knuds Spiir lige for sig. Læt udenfor Byen kommer man over Ddenſe Aa, og her mødes man paa Broen af en livelig Udsigt til begge Sider, der strax indtager den Fremmede for den ukiendte Stad, hvortil Udgangen bebuder sig saa smukt. Til Høire falder Udsigten langs med Byen, som Aaen omflýnger, mod fiernere Lystgaarde, venlige Bakker og smaa Skovgrupper; til Venstre ligger St. Knuds Kirke malerisk skønt, prægtig ophøiet over Byens Huse, omringet af Træer, som dølge dens Fod; i Forgrunden er den brede Aa og Markerne, som den giennefflynger. — Kommer man fra denne Side ind i Ddenſe, forkynder den sig strax som en gammel By. Blandt en Mængde ældgamle Huse ſeer man kun ſaa, ſom ere nye og i modern Smag. Brolægningen er i Gærdeleſhed i denne Ende af Byen meget ſlet, Gaderne ujævne og krogede. Men dette og mange flere Alderdomspræg gjorde mig Ddens gamle Stad (thi jeg maa vel blive ved den engang vedtagne Etymologie) end mere intereſſant; og jeg lagde ſnart Mærke til, at her endnu for en Oldgrandſker kunde være et temmelig rigt Udbytte.

Da jeg nu vel var kommen igiennem hele Byen, og atter var paa fri Mark, overraskedes jeg virkelig ved et uventet, deiligt Landskab paa hiin Side, oplivet ved Odense Canal (i hvis Bassin jeg fandt en tre, fire Fartøier), ved adskillige pyntelige Landsteder, og en herlig, tæt Bøgeskov i Baggrunden. Denne fuldkommen landlige Egn, saa nær ved Byen, seet paa den skønneste Sommeraften, ved den nedgaende Sols milde Lysning, indtog mig ganske; og jeg kom inderlig glad til denne Skovmølle, kun en lille Fierdingvei fra Odense, hvor Ingen i den romantiske, landlige Ensomhed kan drømme om at være Byen saa nær. Alt passer her fuldkommen vel tilsammen: en Vandmølle, skjult imellem Skovbakker, paa en af disse Voldsteder af en gammel Kongeborg, en deilig Have, fuld af Træer og Buske og lønlige, eensomme Gange, anlagt paa en stor Bakke, tæt ved Skoven, og hegnet paa den ene Side af den brusende Mølleaa, som rinder ved Bankens Fod; dertil jævne, venlige Folk — og nu Manden, som nylig har beskrevet disse klassiske Steder *), og kan fortælle mig noget om enhver Plet i den mærkelige Egn! — De vil let tænke Dem, at jeg her kan være vel til Mode.

*) Dr. og Professor Wedel Simon sen, der 1813, i første Hefte af hans Vorgruiner, udgav en historisk Beskrivelse over Næsbyhoved Slot.

Jeg har da ogsaa strax i Morges med min historiefyndige Ven og Weiviser besøgt den nu i Skoven dulgte Slotsbanke, hvor der alt i mange Aar ikke har været nogen Steen over Jorden af Næsbyhoveds Borg, og hvor man pløier og høster der, hvor for-
 dum danske Konger og Dronninger holdt Hof. Ban-
 ken er endnu, uagtet den 1770 for en Deel blev sløiset,
 ret anseelig, 14 til 16 Alen høi, og omgivet med brede
 Grave. Ovenpaa Banken er opkastet en Jordforhøi-
 ning, der endnu hæver sig 16 Alen over Bankens
 Glade; og her stod Næsbyhoveds Borg, opført af
 Kampsteen og Muursteen, i fire sammenbyggede
 Fløie, med et Taarn i hvert Hjørne. Borgporten paa
 den sydøstlige Fløi vendte mod Odense. Slottet var
 omgivet af to Rader Træer, og Banken af en Ring-
 muur med Skydehuller. Uden om Slotsgraven var en
 lavere Jordvold opkastet, og Borgen var paa alle fire
 Sider nærmere og fiernere omringet af Næsbyhoveds
 Sø. Imellem den omtalte Udenvold og Søen var
 paa den nordøstlige Side anlagt en Ubildgaard og
 Humlehave. Paa høire Side af Søen laae andre til
 Slottet hørende Bygninger, saasom Smedens, Køk-
 kens, Fiskerens Baaninger (Navne, som endnu ere til-
 overs), Ladegaarden paa en af Søen omslydt Banke,
 og Slotskapellet paa en anden, der nu kaldes Weir-
 møllebakken. — Saaledes var denne, baade ved Na-

tur og Konst stærke og velforvarrede Borg, fordum ligesom et af Odenses Casteller *). Beliggenheden, nær ved Søen, Staden og Odense Fiord, med en vid og rig Udsigt fra den høie Banke, har været ligesaa skøn, som vel valgt til en Fæstning. — Man veed derfor om adskillige danske Konger og Dronninger, fra Margrethe til Frederik I., der jævnlig opholdt sig paa denne Kongeborg. I Særdeleshed var den yndet af Kong Hans, hvorfor man ogsaa har endeel Breve af denne Konge, udstedte derfra. Ligeledes havde hans Dronning, Christine, megen Kiærlighed for Næsbøhoved Slot, der blev givet hende til Livgedinge. Hun opholdt sig der i nogen Tid af hendes Enkestand, indtil St. Clares Kloster, som hun stiftede i Odense, var færdigt **).

*) En anden Befæstning skal have ligget paa det saakaldte Nonnebjerg, paa den modsatte Side af Odense By.

**) Naar Næsbøhoved Slot er anlagt, vides ikke, og dets Alder kan ikke med nogen Visshed bestemmes. Alt ved Saxos Regia apud Othenas (Ed. Stephan. p. 269), hvor Svend Grathe 1154 samlede sine Mænd, skulde forstaaes Næsbøhoved, er ikke vist, da apud her gierne kan staae for in. (Litt. Tid. 1813. S. 617) Det nævnes ikke i Valdemar II. Jordebog, og forekommer, saavidt hidtil vides, førstegang i et Diplom af 1337, hvori en Henrik Pedersen skriver sig „til Næsbøhoved.“ (Simonsens Borgr. 1 H. S. 23.) Denne For-

Men af al denne Herlighed er kun Mindets
 Ghygge tilbage. I Grevens Feide lagdes Næsby-
 hoved Slot øde. Borgerhobe fra Svendborg og
 Odense droge 1534, efterat have stormet Bispegaard-
 den i Odense, imod denne Borg, og beleirede den.
 Efter Sagnet skal en Tienestepige have forraadet
 Borgen, som da var saare stærk og ikke let at indtage,
 ved at sætte Lys i et Vindue paa den Side, hvor
 Slottet var svagest besat; og Borgerne skulle have
 beskudt det fra den saakaldte Ladegaardsbanke, og fra
 denne Side stormet det, eller taget det ved Overrump-
 ling. Endnu viser man Stedet paa denne Banke,
 hvor Borgerne førte deres Ekst op imod Slottet; en
 dyb Grøft eller Huulvei i den saakaldte Tolderlunds
 Skov menes ogsaa at hidrøre fra Beleiringen; Rug-

fatter mener, at de holstenske Grever, der havde
 Nørrejylland og Thy i Pant for 100,000 Mark
 Sølv, have forlenet ham dermed. I Valdemar
 III. og Margrethes Tid nævnes det som kongeligt
 Slot og Lehn, hvilket indbefattede Skam, Lunde,
 Masum og Odense Herred, Lumbj og Munkebo
 Viik, og Den Æbelø. Fra 1536 til 1582 findes
 dette Lehn endnu benævnet efter Næsbyhoveds
 ødelagte Slot; men fra den Tid taber Navnet
 sig, og Lehnet blev kaldt efter Odense. Først ved
 Krongodsernes Salg 1764 kom Slottets og Lade-
 gaardens Grund i private Hænder; Slotsmøllen
 havde Christian V. alt bortskjædet 1692. (W. Si-
 monsen S. 50. 51.)

ler og Baaben har man ved Gravning fundet i Jorden.

Men det er ikke allene hvad Mennesker havde bygget, som her ved Menneskehænder er ødelagt; Naturen og Jordbunden selv have i denne Egn undergaaet saa store Forandringer, at hine Tiders Mennesker nu ikke vilde kende dem igien. I gamle Dage gik Havet fra Odense Fiord meget dybere ind og stod i Forbindelse med Næsbyhoveds Sø, der ogsaa for-
dum var langt større, end nu, og naaede paa een Side op imod Landsbyen Næsby, paa den anden over Gortebrødre Lykke ned imod Odense *). Havet, Søen og Aaen dannedes saaledes i hine Tider en Ø, paa hvis sydlige Spidse Odense laae; og maaskee er det i denne Ø man maa søge Snorres Odinsø i Fyen **). Meget Land, som nu er Uger og Eng, stod da under Vand; adskillige Holme i Søen (s. Ex. Elotsholmen, Thorslund ***), Brasenholmene) ere nu landfaste, og Søen, der paa alle Kanter er ind-
skrænket ved Dæmning og Udtapning, har derved

*) G. W. Simonsens Vorgruiner, 1ste H. S. 12—14; og de der anførte Beretninger, samt det medfølgende Kort.

**) Vnglinge Saga, C. 5.

***) Denne er især mærkelig ved sit Navn. „I et Diplom af 1244 nævnes Silva Thorslund apud Othenas.“ W. Simonsen.

ogsaa mistet sin Skønhed, og er forvandlet til en Rørsø. Det var Waldemar III., som først lod inddige denne Sø, og affære dens Forbindelse med Havet, ved at lade paa det smaleste Sted af Indløbet^{*)}, opføre en svær Dæmning; og dette Arbeide lod Dronning Christine i sin Tid fuldføre, og anlægge en Disgevei fra Odense langs med Søens østlige og nordlige Bredder indtil Kong Waldemars Dæmning. Ved Canalens Gravning blev denne Vei aflagt; men et Stykke af den, nærmest ved Odense, har endnu beholdt det gamle Navn Jordbroen. Ved Søens nordlige Ende var fordum en Bro, kaldet Dronningbroen, formodentlig efter samme Dronning; og Hr. Jversen har i sin Have paa det Sted ved Canalen, hvor Broen tilforn laae, ladet sætte en Table, for at bevare dens Erindring — en smuk og sølge værdig Opmærksomhed for et historisk Minde.

Efterat jeg har samlet disse Optegnelser om det forspundne Slot, (som jeg haaber De vil finde tilstrækkelige for min Dagbog, og i andet Fald tillade, at jeg henviser Dem til Vedel Simonsen), skulde jeg ogsaa sige Dem noget om den endnu tilværende Slotsmølle, hvor jeg har levet nogle ret fornøielige Dage. Men

*) Imellem Kohnaugen og de saa kaldte Kluset-Gaarde. V. Simonsen anf. Et. S. 14.

har jeg ikke maaskee alt sagt nok, ved at sige Dem dette? — At Stedet kan være mig interessant, har De vist allerede seet. Her er skøn Natur og historiske Minder. De sidste har jeg nylig berørt; den første er ikke stor, overraskende, høitidelig; men romantisk yndig, og omfatter mange indtagende Gienstande paa et ikke vidtløstigt Rum. Skulte Skovbaner, en Sø — som desværre dog har tabt det meste af sin Skønhed; Vandmøllen, med sin meget interessante Beliggenhed; en deilig, eensom, idyllisk Vandring (som ved nogen Liighed med den philosophiske Gang ved Gørøe er bleven mig endnu fiærere) giennem Skoven til Landeveien — her, den livelige Færdsel paa den smukke Wei, Canalen, med Baade og Fartøier, og paa hiin Side Jversens pyntelige Landsted: Zolderlund*, med en nydelig Skov, og An-

*) Zolderlund Skov eiedes i Frederik den Andens Tid af den bekiendte Raadmand i Odense Oluf Wagger (død 1602), hvemt Kongen skienkede den i Nederlag for de Skibe, han under Gyvaarskrigen med Søerrige havde laant Riget. Gavebrevet (som Hr. Jversen, en Efterkommer af Oluf Wagger, endnu eier, tilligemed hans Huus i Odense og Ligstenen over ham fra Graabrødre Kirke) findes aftrykt i Nyerups antiquariske Reise i Aarhus Stift. Kbh. 1808 S. 101. Der findes og nogle Efterretninger om denne mærkelige Mands Familie, og om flere Monumenter over ham, som Hr. Jversen har reddet fra Undergang.

læg, der kun fattes Simpeltid — Odense By saa nær, at vi i faa Minuter kunne være der, og to eller tre Herregaarde^{*)}, ikke meget længere borte: her har De nogle Træk af Egnens Charakteristik, som vel kunde fortjene at udsyldes. — At dette Sted ogsaa ved mere end Egnens Skønhed er blevet mig kjær, kan jeg ikke ganske fortie. Jeg gaaer ikke allene drømmende om Fortiden, eller tabt i søermende Naturbeskuelse. Deeltagende Venner fordoble mig enhver Nydelse; og hvor vel finder jeg mig ved den danske Jævnhed, Ærlighed og Godmodighed, som hersker i dette Huus — hvor glad er jeg ved den friske Siælsfylde, hvormed jeg kan nyde det frie Liv i Landligheds og huuslig Lykkes rolige Hiem, som med sin simple, idylliske Natur vel ikke bliver nogen Gienstand for min Dagbog — der maa finde sig i at være en Bisag paa Reisen — men derfor behager mig lige meget. — Dog, min Himmel er, som De veed, sielden ret længe reen; en Sky afbrød ogsaa her dens Klarhed. Den sørgelige Tidende: at Sorø Academie ligger i Aske, at den Bygning, der endnu staaer for mit Øie saaledes, som den stod for mig saa langt mit Minde rækker i Barndomsalderen, ikke er mere til, mødte jeg her — og det forstemmende Indtryk, den gjorde paa mig, vil ikke saa hastig forlade mig;

*) Malmfegaard i Skoven ved Næsbyhoved. Se; Marienlund, Norden for Odense, og endnu et Par andre Gaarde.

men jeg skal stræbe, at det ingensteds skal yttre sig i Fortællingen om min Reise, hvori jeg herefter helst vil glemme mig selv.

Om Odense var endeel at sige, hvis jeg reiste som Topograph eller Antiquar af Profession, og hvis disse Blade vare bestemte til mere, end at glemme de Erindringer fra denne Reise, der interessere mig selv mest. I Almindelighed har ogsaa Sjens Hovedstad, som hele Landet, behaget mig over Forventning. Man kan ikke kalde den smuk, eller i det Hele vel bygget; men ved sin Beliggenhed, sin Velde, sine Monumenter, (jeg bør ogsaa lægge til ved sine Indbyggernes Høflighed og Gæstfrihed), er den bleven mig interessantere, og har tillige forekommet mig livligere og mere tæffelig, end jeg havde ventet*. Jeg har alt bemærket, at Omegnen ikke mangler Skønhed og Behagelighed; for en Landstad kan den i det mindste ret vel gaae an. Den forbigyldende, Byen tildeels omringende Aa, og Canalen i Nærheden af Odense, bidrage heller ikke lidt til at oplive Stedet. Jeg har

*) Odense, med 8000 Huse og 6000 Indbyggere, er i Størrelse og Folkemængde den tredie i Rangen blandt Stæderne i de danske Provindser. Den har i de seneste Aar før Krigen tiltaget ikke ubetydeligt i Velstand, Folketal og Bygninger.

ligeledes omtalt, at Odense er meget ulige bygget, og har for det meste krumme, tildeels ret ilde brolagte Gader. Men den har ogsaa smukkere Partier med nye og anseelige Bygninger; især udmærker sig i den Henseende den vestlige Ende af Byen, hvor man finder endeel store og smukke Huse, og i det Hele ligesom en forskjellig Stil eller Charakter, saaledes at man kunde troe at være kommen til en ganske anden Stad. Den Blanding af Nyt og Gammelt, af Ret og Kroget, af Anseelighed og Ringhed, som man møder i denne By, giver den en vis broget Charakter, og gjør den i mine Øine interessantere, end om Alt var lige snorret, regelmæssigt og ziirligt. Man seer Huse, hvori nu knap en ganske simpel Haandværksmand kan boe, kramme med adelige Baabener over den lave Dør, og med mange gammeldags Prydelser paa de flæve, krummede Vægge af Bindingsværk. Blandt de mange ældgamle Huse, som Tid, Gldsvaande og Krig have skaanet, saa jeg et af de anseeligste paa Vester-Gade, hvor Carl Gustav fortælles at have haft sit Hovedquarteer, og hvor man finder en stor Stue i samme Tilstand, som den var for et Par Aarhundreder siden, meget høi, mørk, panelet indtil Halvdelen af Væggen, og der ovenover flette Malerier: i Loftet dobbelte Rader af umaadelig tykke Bielker, og Ziir-Lanterne imellem disse prydede med store Granatæbler.

Det adelige Jomfrukloster, nær ved det store Torv, er en ikke mindre interessant gammel Bygning, i en anden Stil, med Mure, saa tykke, som om de vare bestenkte til et Castel og ikke til en Bispegaard *. Her, hvor Alt forekom mig at see temmelig klosterligt, eensomt og forladt ud, saae jeg ogsaa det berømte, saa tidt omtalte Karen Brahes danske Bibliothek, som Priorinden selv havde den Artighed at vise mig. Denne Bogsamling saae ud, omtrent som man kan forestille sig Bibliotheket i et catholsk Kloster, hvor de ærværdige Fædre sørge bedre for Kroppens Pleie, end for Aandens Føde. I en vakker, gammeldags Sal, med nogle Portraiter og andre gamle Malerier gemmes i et Par Skabe med Traadgitter, men nu i det mindste ikke under Laas og Lukke, den Samling af danske Bøger, som Frøken Karen Brahe for hundrede Aar siden skienkede til det af hende stiftede Frøkenkloster. Den indeholder (eller skulde indeholde) blandt en Mængde Liigprædikener og andet gammelt Braggods endeel store litterariske Gieldenheder; og med Rette har denne Samling altid været

*) Klosteret har været Bispegaard, og byggedes paa Stiftets Bekostning 1504—1507 af Biskop Jens Veldenaaf, som derpaa lod sætte en Indskrift, hvori ogsaa berettes at en Skieppe Korn (modius annonæ) 1504 gjaldt 3 Skilling (solidi).

agtet, som et Minde om Stifterindens Religiositet og
 Kiærlighed til sit Fædrelands Litteratur. Men da
 den aldrig er bleven fortsat, kan man ikke undres
 over, at det nittende Aarhundredes Frøkener ikke skjøttede
 meget om at læse, hvad den ædle Karen Brahe og
 hendes Møster Anne Gise læste for mere end et Aar-
 hundrede siden. Samlingen har derfor længe været
 overladt til egentlige og uegentlige Bogormes Afbe-
 nyttelse; og at de sidste, Litteratorerne, have været
 endnu mindre skaansomme imod den, end de første,
 kiendes af den Uorden, hvori Bøgerne findes, og de
 Gavn, hvorefter der klages af dem, som ville eftersee
 og bruge de sieldne Gager, som tildeels kun skulle være
 at finde i Fortegnelsen*. Formodentlig gaaer det

- *) Karen Brahes Bibliothek er egentlig samlet af
 Frøken Anne Gise til Hvidkilde, (en Datter
 af Henrik Gise til Lurebygaard og Birthe Brahe)
 født paa Lurebygaard i Sjælland d. 11te Dec.
 1609, død ugift 1680. Hun skienkede det ved sin
 Død til hendes Søsterdatter Frøken Karen
 Brahe til Østrupgaard, der noget forøgede Sam-
 lingen, og forærede den til det adelige Jomfruflo-
 ster i Odense, som hun stiftede 1716. Fortegnel-
 sen (trykt i Kbh. 1725. 4) er egentlig først efter
 Anne Gises Begiering forfattet af Professor Vir-
 cherod, men udgivet af Mag. Laur. Lind. Den
 tæller blandt sine Sieldekender nogle af de aller-
 største i vor Litteratur (s. Ex. Riimkræniken af
 1495, som er den ældste i Danmark trykte danske

med dette Bibliothek, som med flere offentlige Samlinger, at naar først det bedste er ranet og adskiltet, begynder man ret med antiquarisk Jver og Omhu at ville redde og bevare de mindre vigtige Levninger. Maatte da dette skee ret snart, medens der endnu af den brave, danskfjendede Frøkens Bogskat er noget tilovers, som fortjener at bevares fra Undergang.

Denne Bogsamling, i sin eenlige Klostervrang, fordum berømt, og endnu agtet af en Nyerup og hans saa Lige, tør dog nu ikke maale sig med en anden Samling, hvoraft Odense kan rose sig, det for ikke længe siden anlagte, og frodigt opvoksende syenske Stifts Bibliothek. Denne Indretning, hvorved Stiftet, Syens Biskop Hr. Doctor Plum, har reist sig et skønt Greminde, hvis Hæder han deler med de Mange, som have bidraget og bidrage dertil, fornøiede, og interesserede mig saare meget. Det har

Bog, den gullandske Vatterret, Abhvn. 1545. og flere). Interessant og mærkelig er ogsaa Fortegnelsen paa 35 Haandskrifter, alle enten originale eller oversatte theologiske Arbejder af danske Adelsmænd, Fruer og Frøkener fra det 16de og 17de Aarhundrede; f. Ex. Forklaring over Davids Psalmer, en Tractat om Sindets Fornøielse og egne Psalmer, af Steen Wille den ældre til Willesholm, o. s. v. Ogsaa Nyerup i hans Antiquariske Reise i Syen 1814, S. 18. 19. klager over Bibliothekets Uorden.

altid forekommet mig urimeligt og skadeligt, at alle Kilder og Indretninger til Videnskabelighed, alle Bogsamlinger og Værdomsskatte, skulde opdynges i Hovedstaden, eller i een Provinds. Syen, som har det Fortrin at være ligesom Danmarks Middelland, og de danske Provindsers Centrum, burde heller ikke i videnskabelig Cultur staae reent tilbage for Siælland, som det for en stor Deel har hævet sig over i Agerbrug, Havedyrkning og andre Dele af den oeconomiske Cultur. Udsigterne for Videnskabeligheds og Litteraturens Opblomstring i Syen, ere heller ikke flette. Denne Provinds har et patriotisk Selskab, der har udgivet et Par Bind af dets Arbejder og Forhandlinger. Disses Indhold er oeconomisk, og de ere mig, paa Titelen nær, ubekjendte. Odense har havt det Fortrin for andre Stiftsstæder i de danske Provindser, at de et Par ordentlige, med Interesse for Litteraturen begavede Bogtrykkere; og den ene af disse, en Mand med videnskabelig Dannelse, driver en ikke usetydelig Boghandling med eget og Andres Forlag. Gymnasiet er vel forbundet med flere Indretninger, som ikke vilde smage vor Tidsalder, der selv let, gierne vil finde alt det Gamle for let; men Odense Cathedralsskole, hvorfra saamange af Danmarks Lærde ere udgange, blomstrer dog frivelig. Ved to forskjellige Stiftelser (begge imidlertid efter Siøllands Exempel): For

eningen af videnskabelige Arbeiders Oplæsning med Landemodets Forhandlinger, og det omtalte Stiftsbibliothek, har Høns Biskop i den senere Tid paa en saare roesværdig Maade virket for Videnskabelighedens Lær hos Stiftets Geistlighed.

Ønskeligt var det, at begge Dele ikke blot maatte vinde Fremgang, men ogsaa tage en saadan Retning, at der paa den lagte Grundvold kan reise sig en varig og skøn Bygning. Meget vil det ikke gavne, at enkelte Præster et Par Gange om Aaret underholde eller fiede hverandre nogle Timer, ved at oplæse Afhandlinger, naar Interesse for Lærdom, Videnskab og Litteratur, og en levende videnskabelig Aand, ikke stræffer sig videre end til Landemodet; eller at der findes et Stiftsbibliothek af nogle tusinde Bind*, naar disse blive roligt staaende i Odense. Imidlertid behøvede saadanne Stiftelser allerede noget godt; man seer og:

*) Siden jeg i Aaret 1813 var i Odense, er det hønske Stiftsbibliothek voxet saa betydeligt, at det allerede om Sommeren 1814 talte imellem 5 og 6000 Bind, hvoriblandt ikke saa store og kostbare Bøger. En Efterretning om dette Bibliothek er udgivet af H. H. Biskop Plum i A. 1813; og da var alt skienket 1200 Rbdlr. i Penge, 130 Rbdlr. i aarlige Bidrag, og 3000 Bind. Denne Bogsamling har indtil videre sin Plads i Gymnasiet's Bygning, hvor ogsaa Odense Skole-Bibliothek, eller det forrige Gymnasii-Bibliothek findes.

saa, at endeel Præster mene det alvorligt med Eagen,
 og i det Hele tilkiendes Syens Geistlighed (blandt Andre
 af Boghandlere, hvis Stemme heri ogsaa maa være
 gieldende) Fortrinnet i Interesse for Litteratur og Vi-
 denskabelighed, fremfor de jydskke, om ei ogsaa for de
 siællandske Præster. — Jeg antager det som afgjort,
 at Brugen af det syenske Stiftsbibliothek ikke vil blive
 indskrænket til G e i s t l i g h e d e n allene; men veed
 for Resten slet ikke, om man i Odense selv interesserer
 sig noget for denne Stiftelse, eller om man bryder sig
 stort med Læsning i denne Stad, der især blomstrer
 ved Handel og Haandværker, hvor det vrimler af
 Jøder, og hvor man alt i mange Aar om Vinteren,
 til Lyst og Gammen for den syenske Adel og de hæderlige
 Borgere i Odense (som dog, Gud være lovet, endnu
 ere ret danskke) har spillet t y d s k e Comedier, ja endog
 opvartet Publicum med Donauqvinden, eller hvad hun
 hedder, og flere sublime Sager, som vi ikke engang paa
 vort københavnske Theater tør give os i Rast med.
 Dette Uvæsen er endnu (1813) i fuld Gang, og nu i
 Sommer tiden, da Odense, som andre store Stæder, er
 mindre glimrende, drage de tydske Comedianter om-
 kring fra Ø til Ø, og forlyste Langelænderne, Lollis-
 kerne, ja jeg troer selve Siællands Folk, med deres
 opbyggelige Skuespil.

Jeg seer imidlertid, at jeg selv er nær ved at bove mig uden for min Dagbogs Enemærker, der slet ikke kunne udstrække sig til saa curieuse Materier, som de tydske Comedier, eller andre lignende Eiendommeligheder ved Odense. Heller ikke kan jeg besatte mig det mindste med denne Stads Bykrønike, hvortil jeg dog i disse Par Dage har hørt adskillige løierlige Bidrag. Det synes mig vel at være et betydeligt Gavn, at jeg ogsaa maa tie ganske om det smukke Riøn i Odense — men jeg har derved i det mindste den Fordeel, at kunne dømme det i Almindelighed efter de saa vakke, behagelige og artige Damer, hvis Besiendeskab jeg her har gjort. — Uden at opregne andre Mærkeligheder ved Syens Hovedstad, hvorom jeg af forskjellige Grunde her ikke ved mere at sige, iler jeg da til en af de Gienstande, der i enhver By interessere mig mest, og som jeg allermindst her kan reent forbigaae med Laushed. Jeg saae i Odense tre Kirker: St. Knuds Kirke, Frue Kirke, og den ødelagte Graabrødre Kirke; og ingen af disse tre bør en Rejsende lade være ubesøgt. Man bør see den første for dens Skønhed, den anden for dens Altertavles Skøld, den tredie, som et sørgeligt og interessant Vidne om de ærværdigste Bygningers og Oldtidsminners Undergang ved Tidsalderens Ringeagt.

St. Knuds Kirke er en af de største og herligste Kirkebygninger i Danmark, og især mærkværdig for den Tid, da den byggedes (Slutningen af det ellevte Aarhundrede)*. Skade er det, at den er saa nær og saa tæt omgivet med Huse og Træer, at man har Vanskelighed ved i Byen at finde et Sted, hvor man overskuer den i sin Heelhed; ja man kan endog være den ganske nær, og dog slet ikke see den. Man bør derfor, naar man vil oversee hele Bygningen, helst betragte den fra Nonnebierget, Gønden for Odense, eller fra et andet Sted paa denne Kant. Den er bygget i en meget reen og simpel gothisk Stil, og har den Fordeel, ei at være vanziret ved nogen Tilbygning. Hovedindgangen i den vestre Ende har man tilmuret; ligeledes Vinduet oven over denne,

*) Den indviedes 1093, efterat Bygningen havde staaet paa i 12 Aar (D. Atl. III. S. 441); men formodentlig er den først længe efter bleven fuldført. To hundrede Aar efter satte den fynske Biskop Gísico den paa ny i brugbar Stand, hvorom den mærkværdige latinske Indskrift (fra A. 1301) vidner, som endnu sees paa Muren under Kirkens Tag. Saaledes som den er læst af Landsdommer Andr. von Bergen (der reddede den fra Undergang) og Mag. H. C. Wierring, findes denne Indskrift i Nyerups Oversyn over Fædrelandets Mindesmærker S. 268; men endnu savnes en fuldkommen tro Copie af samme.

af fælden Størrelse, anbragt i en Fordybning i Muren, med spids Bue. Ikke nøiet dermed, har man endnu overfalket det, og derved frembragt en styg, afstikkende Contrast imod den brunnrøde Muur — Kirkens eneste udvendige Vanprydelse. I Stedet for Hovedindgangen har Kirken paa samme Sted faaet paaflinet et Monument over en Røbmand, og dette er endda gientaget indenfor paa en smagløs Maade.

Juden er Kirken ikke mindre skøn end udentil, høj, lys, fri, rummelig og ædel. I det Hele er den ei ulig den stolte Domkirke i Upsala; kun at den er mindre; ligesom ogsaa Skibet synes smalere, i Forhold til Kirkens store Høide og brede Sidegange*. Indtrykket, som denne Bygning gjør ved Beskuelsen af dens Indvortes er stort og saare høitideligt; og heldigvis forstyrres det ikke ved nogen smagløs eller upassende Prydelse. Man forundrer sig over den her

*) Kirken er udvendigen 100 Alen lang, og 36 bred. Choret's indvendige Længde er 31 Alen. Skibets Brede imellem Pillerne $12\frac{1}{2}$, Sidegangen's Brede 7, og hele Kirkens indvendige Brede $31\frac{1}{2}$ Alen; Murens Tykkelse ved Grunden paa lidet nær $2\frac{1}{2}$ Alen. Pillernes Antal i hele Kirken er 10 paa hver Side; de største Piller have omtrent $2\frac{1}{2}$ Alens Brede og Døbde, og Afstanden imellem dem i Skibet er $6\frac{1}{2}$ Alen. Disse Størrelser ere tagne af en nøiagtig Grundtegning over St. Knuds Kirke, optagen af Hr. Adjunkt Hancé i Odense.

lige Lysning, der hersker med fuld Klarhed overalt i denne Kirke, og strax ved Indtrædelsen virker mægtigt paa Beskuerens Sind og Siæl; da man erfarer, at det store Vindue over Hovedindgangen er heel, og det modsvarende af lige Størrelse over Alteret halv tilmuret. Denne skønne Idee af Bygmesteren, at lade Lyset i saa store Masser fra begge Ender giennemstrømme Kirken, har man saaledes reent forstyrret. Kirken har sin nærværende indvortes Skikkelse fra en Hovedreparation, der foretoges under Frederik den femte (efter 1750). Alteret er meget stort, og gjør en imponerende, høitidelig skøn Virkning, uagtet det i Træ udskaarne Arbeide ikke er i den bedste Smag. Altertavlen har tre Afdelinger, med ligesaa mange Malerier: det underste, Nadveren, det mellemste, Jesus i Bethsemane, det øverste, Frelseren paa Korset. Af disse forekommer det øverste Maleri mig at være baade det bedste, og det bedst bevarede. De nederste Figurer ere Moses og Aron, hver ved sin Side af Alteret; derefter følge de fire Evangelister, ved Siderne af det underste Maleri; ovenover dem i tre Rækker de øvrige ti Apostler. Alle Figurerne ere hvide, med forgyldt Haar og Skæg, en Prydelse, som man tilvisse havde kunnet spare sig. Øverst seer man den triumferende Christus paa en forgyldt Jordflode. Saaledes udgør Alteret med alle sine Prydel-

ser et Heelt, hvori man har lagt en høi Idee, der med ikke uheldig Kunst er udført.

Lige for Alteret, i den anden Ende af Kirken, høit under Hvælvingen, er det prægtige Orgel; under dette en dobbelt Rad lukkede Stole, og derneden under Daaben. Dette kan give et Begreb om Kirkens Høide. Paa høire Side fra Alteret, i Storkirkens eller Skibets hele Længde, er der to Rader Pulpiturer over hverandre; paa den modsatte Side ere kun to Hvælvinger paa denne Maade lukkede, og fire ere frie. Prædikestolen, Orgelet og alle Pulpiturer ere hvidmalede, med forgyldte Lister og Prydelse; Arbeidet vel ikke ganske smagsfuldt, men dog Alt meget pynteligt. Den hvide Farve, der hersker overalt, gjør en ædel, harmonisk Virkning, og er unegtelig i en Kirke den allerfjønneste. Buerne i Kirken, der adskille Skibet fra Sidegangene, ere spidse, høie og noget smale. Fra Gulvet op til Hvælvingens Begyndelse, uden paa de store Piller, har gaaet en mindre, kantet Støttepille; men denne er ved senere Bygningsforandringer bleven afhuggen i Midten, og den nederste Deel af de store Piller har man givet en kantet, modern Form, med et Glags Krands omkring, saaledes at ingen af Kirkens Piller mere have deres fulde, oprindelige Skikkelse. Oven over Buerne, under de øverste Vinduer, hvis yderste Indfatningsbue rækker lige

op til Høvelvingen, findes korte Vinduesbuer, af lige Brede med de øverste; men disse have nu kun en lille Aabning i Midten, lukket med Trælemme. Saaledes har man paa flere Maader arbejdet paa at berøve denne Kirke sin ypperlige Lyshing, hvilket dog ei har kunnet lykkes. Ogsaa i begge Sidegange ere Vinduer imellem hver Bue.

Endnu, uagtet Kirken ved Hovedforandringen i forrige Aarhundrede mistede mange af sine gamle Ligstene og Monumenter, er en stor Deel tilovers. Under Alteret hviler Knud den Hellige, hvor hans forgyldte Kobberfiste^o (aabnet 1582 og 1698) er indmuret; og han savner da ethvert synligt Minde i denne Kirke, hvor han den 19de April 1101 blev skrinlagt. — Blandt Monumenterne i St. Knuds Kirke er den Ahleseltste Begravelse især i Ry for sin Skønhed og Kostbarhed. Man kan ikke negte, at den forener stor Pragt og megen Konst med ikke mindre Smagløshed. Man seer i Midten i en halvrund Jordhugning et Glags Obelisk af sort Marmor, paa hvis Fodstykke Gravmælet er anbragt; den bærer en hvid Marmorbüste og oven over denne en Medaillon med Portrait. Ved Siderne

*) Uden Tvivl er det den, hvoraf en Afbildning findes i en Samling af nogle af Bircherods Odenseiske Monumenter paa det kongelige Bibliothek. Om St. Knuds Forflyttelse 1095 og hans Skrinlægning 1101, see bl. a. Suhms D. Hist. IV. S. 774 og V. S. 68 o. f. Scr. R. D. III. p. 385—87. 89.

staae to stive Figurer af hvidt Marmor i Legemsstørelse, i Harnisk, og med Allongeparykker. Fire skøne corinthiske Piller af indsprængt Marmor med hvide Capitæler bære Monumentets øverste Frise. Foran, paa høire Side af Gravmindet, staaer et Harniskbillede af Kobber med Fane i sin Høire. I Capellet staae to umaadelig svære og plumpe sorte Marmorfigurer, og to afforgylدت Messing, hvilende paa Løvesødder, prydede med en uendelig Mængde Figurer. Disse Messingfigurer ere virkelig yderst prægtige, og i sit Glags noget fuldkomment. Alt Marmor er meget skønt. Den pragtfulde Indgang bestaaer af dobbelte Jerndøre, hvoraf de inderste ere tildeels forgylدte, imellem to joniske Marmorpiller, som bære to store forgylدte Hjelme. Over Portalet sees Liden med sin Lee, ligeledes forgylدt; ved begge Sider Ånevaabener i Marmor. Det Hele har en vis imponerende gammelaldags Pragt. Monumentet er fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede (1701), og Mesteren er den af flere Arbeider her i Danmark bekiendte Thomas Quillinus^{*)}. Det findes paa venstre Haand af Alteret i

*) Det er sat over Generallieutenant Hans Ahlefeldt, til Glorup, Cathrinebjerg og Anhof, død 1694, hans første Hustru Catharina Sehested, og hans Søn Christian Ahlefeldt, af hans anden Kone Anna Rumohr, som døde 1711. — Kunstneren, Thomas Quillinus var ikke, som man pleier at foregive, en Italiener, men nedstammede fra en berømt Kunstnerfamilie i Antwerpen.

et eget Capel, som efter Fortælling paa kongelig Befaling er bleven gjort en god Deel mindre, end det fra først af var. Endnu seer man Spor paa Hvælvingens Muur, hvorvidt Capellet har gaaet, da det tilforn optog to hele Hvælvinger i Sidegangen.

Choret har endnu sine gamle Munke- eller Kanonike-Stole i Behold, der, hvidmalede, i to ziirlige Rader, strække sig langs Muren, paa begge Sider af

hvor hans Fader, den yngre Arthus Quillinus var Billedhugger og Bygmester. Thomas drog med sin Broder Johan Erasmus omtrent 1694 til Lybek, hvor de boesatte dem, og forfærdigede mange kostbare Arbejder, især Gravminder; men Broderen drog til England, og døde der i sin Ungdom. Thomas forblev i Lybek, hvor han var i megen Anseelse som Kunstner. I Frue Kirke i denne Stad findes af ham, foruden det meget kostbare Marmoralter, ikke mindre end 12 prægtige Gravminder. Ogsaa fra Danmark blev meget Arbejde bestilt hos ham, og noget deraf skal han have udført her i Landet. Af ham vare Cort Adels- og Gyldenløves Monument i Kiøbenhavns Fruekirke; af ham ere Gravminderne over Marcus Viøe i Herlufsholms Kirke, over Baron Marselis i Aarhus Domkirke, o. fl. Man vil let kiende hans Monumenter, især paa deres Pragt og Storhed, som han meget lagde an paa; hvor for han ogsaa lod sig godt betale for sine Arbejder. (Monumentet over Baron Marselis kostede i A. 1703, 6400 Rdlr., og Alteret i Lybeks Domkirke 24,000 Gylden.) Man kan ikke negte ham fortrinlige Talenter, og han besad især en meget øvet Haand i at behandle Marmoret. Hvad der skader hans Værker er den flette Smag i Compositionerne, en Følge af hans Tidsalders Aand, og skundom Sammenblandingen af sort og hvidt Marmor. Han kan ansees for at være en af de sidste Spirer af den berømte Quesnois Skole; thi hans Farsfader var en Lærling af denne.

Alteret. Forved dette udgiøre to Gravminder paa Væggen ligeover for hinanden en noget selsom Contrast. Paa høire Side, den ærlige og velbyrdige Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, fordum i blommet Gyldenstyffes Kiortel, med hendes færtten Ahner ved Siderne. Hun døde den 16de August 1615, og Sagnet fortæller, at hun dandsede sig ihjel paa et Bal med tolv Riddere, hvorfor Graverne sige, at en af Kongerne befalede, da han hørte dette, at hendes forgylde Kiortel skulde overmales^o. Overskriften over denne Dames Billede: Salige ere de Døde i Herren; de hvile af deres Arbeid, og deres Gjerninger følge med dem — synes derfor ikke meget passende; da man vel neppe kan troe, den er satironisk. — Lige over for den dandselystne Frøken, paa venstre Side af Alteret, knæler for en Bedestol, i ridderligt Harnisk, med Sværd ved Siden, den mandhaftige Christopher, Borggreve af Dohna, Feltøverst i Frederik den Andens Tieneste og Danmarks Riges Raad, død af Pest i Nyborg 1574, 44 Aar gammel. Et stygt Maleri, en Forestilling af Pestens Rædsler i en Mark fuld af Liig og Beenrade, udgiør Baggrunden; og man er glad ved, at det for en stor Deel er

*) Andre fortælle, at dette skete hende, fordi hun i levende Live havde negtet at laane Kongen Penge, da Landet engang var i Trang.

udslettet. Oven over Tablen er et ikke slet Basrelief: nogle Ryttere i Fegtning; øverst, en siddende qvinde: lig Figur: Immortalitas, og ved Siderne Labor og Quies, ret faaleligt udførte. Andre Aner har man ikke givet Grev Dohna, eller de ere udslettede. — To andre tydske Grever, som dog førte Vaaben mod Danmark: Johan af Hoya og Nicolaus af Tocklenburg, have ogsaa faaet et Gravminde i St. Knuds Kirke, hvorhen Christian den Tredie befalede deres Lig at flyttes fra Valpladsen ved Dynebjerg, hvor de faldt 1535.

Vil man see en ret gammel adelig Begravelse, da træde man ind i et Capel paa høire Side af Alteret, lige overfor Ahleselts, mod hvilket dette giver en sær Contrast. Her mødes man af mulden Gravlugt, og finder kun fire gamle Trækister med pialtet Betræk. — Frederik Bitinghofs Monument er af sort og hvidt Marmor, mindre pragtfuldt, men ogsaa mindre overlæstet, skøndt derfor ikke mere ædelt, eller smagfuldt, end Ahleselts. I Bitinghofs Capel har Kirstine Munks og hendes Moder Ellen Marsviins Lig staaet i to Trækister; men den kongelige Frue har maattet vige for Baronnen, og muldner nu i en Hvælving under Jorden. — Noe om adelige Monumenter, hvis Varighed beroer paa Marmorets. Interessantere fra Historiens Side vilde det maafee være, at giennemgaae nogle af de gamle Ligstene;

men dertil bliver ingen Tid. Jeg maa ile fra denne til de andre Kirker. Dog har jeg endnu et Par Erindringer fra St. Knud, som jeg her maa bevare.

I en lille plump Blykiste, som staaer i den vestre Ende af Kirken har man giemt de danske Kongers Been, der havde deres Hvilested i Graabrødre Kirke, da Ddelæggelsen for faa Aar siden ramte den. Ulykkelige Christian den Anden! Lige fra Buggen* til ned i Gravens Muld har din onde Skiebne forfulgt dig, og end ikke der, hvor Døden lover Kongen og Stodderen den samme Ro, maatte dine trætte Been hvile i Fred hos din Faders og Moders! — I Graabrødre Kirke havde Kong Hans (død i Alsborg 21. Februar 1513), Christian II. (død i Kalundborg 24. Jan. 1559), Prinds Franciscus (Kong Hanses anden Søn, død af Pest i Kiøbenhavn i sit fiorende Aar, 1. April 1511) og Kong Hanses Dronning Christina (Datter af Churfyrst Ernst af Sachsen, den Ernestinske Linies Stifter; død i St. Clares

*) Bekendt er Historien om Aben. (See ovenfor Side 63.) Ogsaa fortælle Krønikerne om Christian, at man hørte ham græde i Moders Liv. Dette er formodentlig fordum tillagt flere ved store Ulykker udmærkede Mennesker, da det ogsaa fortælles om Erik XIV. i Sverrige. (Loccenii Hist. Sveciæ. L. 17. p. 281).

Kloster i Odense 18. Decbr. 1521) deres Hvilested*. Den kongelige Begravelse var i en Hvælving for ved Alteret (maaskee den samme som Eric Clipping havde ladet bygge og bestemt til sit Gravsted). Denne blev opbrudt, tilligemed alle øvrige Gravhvælvinger i Graabrødre Kirke, de kongelige Been udtagne, og efterat de længe havde ligget paa Alteret, fastedes de sammen uden Adskilling i denne Blyfiste, hvorpaa man har malet Navnene udenpaa, med Streger imellem. Med saa ringe Ærbødighed behandlede man dengang (1805) disse kongelige Levninger, at man nu, om Kisten aabnedes, neppe vil kunne adskille dem; og dette kan være tilstrækkeligt for at give et Begreb om, hvor lidt man tænkte paa at skaane eller bevare nogen anden Alderdomslevning i den nedbrudte Kirke. Der taltes meget om, at man i Kong Hanses Hiernekal, da den optoges af Graven, havde fundet et eller flere Huller, som efter Glag af en Stridshammer, eller et lignende Vaaben; men i hvor mærkelig denne Omstændighed end vilde være, har jeg, uagtet

*) Pontoppidan (Dansk Atlas III. S. 448) tilføier hertil endnu Christian II. Søn, Prinds Johannes; men hvorfra han har denne Efterretning, veed jeg ikke. Da han døde i Regensburg 1532, samme Aar, som hans Fader blev ført fangen fra Norge, synes det rimeligere at han der er bleven begravet.

megen Efterspørgsel, ikke kunnet faae ret Dplysning derom. Jeg haaber dog, det skulde være muligt at tilveiebringe den, og at man endnu skulde kunne faae en nogenlunde paalidelig Beretning om den hele Udsærd, man har brugt ved at opbryde Kongegraven og udtage Benene.

Efterat at have hørt og seet, hvor ringe Ugtelse man i vore Dage har viist mod Kongers Been, kunde jeg ikke andet end forarges endnu mere over at see det Minde om Smagløshed og Forsængelighed, som er opreist i St. Knuds Kirke, baade indvendig og udvendig, og det paa samme Sted, hvor man har tilmuret Kirkens Hovedindgang. En Borger og Kiøbmand i Odense, Peter Eilschov og hans Hustru, have til offentlig Brug testamenteret en betydelig Formue. Dette er al Ære værd, og kunde vel fortiene et Monument i St. Knuds Kirke. Men den pralende og smagløse Maade, hvor paa det er udført, maa enhver finde anslødelig. Hvad der fortælles Golt uden paa Kirkemuren om Eilschovs Udødelighed, har jeg ikke læst; men inde i Kirken, paa det nævnte Sted, under Orgelet og oven over Døbefonten, er opreist en Marmortable, der indeholder en formelig Regning, som den Ufdøde her indgiver til Vor Herre. Der optælles i Rigsdaler, Mark og Skilling de forskiellige Legater, som udgiøre 8 Regningsposter. Derunder er meget ordentlig slaaet

en Streg, og Summa Summarum udgør 140,000 Rdlr. Tilvisse en Gravskrift i Kræmmerstil!

Fra den prægtige, vel bevarede St. Knuds Kirke, bør man gaae lige til Graabrødre Kirke, der frembyder det sørgeligste Syn af Ødelæggelse og Forstyrrelse. Endnu staae Mure og Piller saa faste, at de kunne trodse mange Aarhundreder, og ikke uden stor Møie og Beføstning lade sig nedbryde. Men Taget er paa endeel Steder afrevet, Taarnet nedbrudt, Vinduerne sønderslagne, Kirkedørene bortranede, Hvælvingerne revnede af det giennem Tagets Aabninger nedrindende Vand, og Besøget i denne Kirke derfor ikke uden Fare. I de Vinduer, der endnu ere tilovers, seer man ikke en heel Rude, da de nu i saa lang Tid have været Maal for Drengenes Steenkast. Træer og Buske seer man i fuld Væxt uden paa Muren i dens Rister. Det hele er en stor Ruin, som endnu med hvert Aar vinder i malerisk Skønhed, og alt i dens nærværende Skikkelse fortjener at aftegnes. Inden i Kirken er Forstyrrelsen endnu mere synlig; og vil man vide, hvorledes der fordom saa ud i en Kirke, som Hunner og Vandaler havde hiemsøgt, eller hvorledes Kirken i St. Denis har seet ud, da den

franske Revolutionsfanatisme der havde raset imod Kongegravene og Alt, hvad der mindede om Gudsdyrkelse og Kongedømme: da kan man her faae den mest levende Anskuelse deraf. Alle Gravhvælvinger ere opbrudte og tilfyldte, Ligstene og alle andre Monumenter bortranede, solgte eller sønderlagne, eller endog anvendte til den uanstændigste Brug*. Nu bruges Kirken til Oplagssted for Krigsredskaber. Choret var opfyldt med Soldatersenge, opstablede i en Dynge fra Gulvet til Hvælvingen. Herover gjorde jeg en temmelig comiss og sielden antiquariss Vandring, for at betragte Kong Hanses Ligsteen, der til Lykke sidder indmuret i Væggen, paa høire Side af Alteret. Det er den største og prægtigste, jeg veed at have seet, og den er udarbeidet med megen Glid og Konst i det femtende eller sextende Aarhundredes Smag. Paa Stenen er i ophøiet Arbeide forestillet Kong Hans med hans Dronning, og deres Søn Frands, alle tre med lignende Ansigtstræk. Kongen har en vid Raabe, Krone paa Hovedet, Scepter og Rigsæble i Haanden, og om Halsen en Ordenskiæde, sammensat af Elefanter, hvori hænger en Medaillon, hvis Figurer jeg ikke har kunnet skielne. Dronningen er i Konnedragt, med

*) I det mindste fortælles noget sandant i Skriftet af M u l e r t z, om Altertavlen fra Graabrødrekirke S. 10; og mundtlig hørte jeg det i Odense.

Krone og Spiir. Paa begge Sider sees oldenborgske og saxiske Anebaabener. Man bør dog haabe, at denne mærkværdige Kongesteen er tagen under den antiquariske Commissions Beskyttelse, og at denne vil sørge for at faae den bevaret andensteds, inden Muren eller Hvælvingen falder ned og slaer den i Stykker; thi den er maaskee ligesaa meget værd, som nogen af de Runestene, man har ført op paa Runde Taarn*.

Saa vidt jeg kunde opdage er denne Ligsteen, tilligemed den over Geert Rantzov til Borkamp, der blev dræbt ved den store Lehnshøitid i Odense 1580, de eneste i denne Kirke, man har skaanet. Men af den giirlige Mindetable, som den berømte Henriik Rantzov havde ladet sætte over denne sin Brodersøn, og som er mig bekjendt af Bircherods Tegning, er formentlig ligesaa lidt noget tilovers, som af alle de

*) Som dette trykkes, læser man i Odense Avis, at ogsaa dette sieldne Fortidsminde har maattet friste lige Skiebne med Kirken. Ved at udtage det af Muren, for at flytte det til St. Knuds Kirke, har man baaret sig saa ubehændigt ad, at Stenen gik midt over. Saaledes er da nu ogsaa det vigtigste, det eneste overblevne af Graabrødrekirkes Gravminder fordærvet; og Kong Hanses Gravsteen, der i 300 Aar sad heel i Klosterkirkes Muur, vil herefter sidde revnet i Domkirken, som et talende Vidne om den vandaliske Ødelæggelse, der i det 19de Aarhundrede ramte Odense Graabrødrekirke og dens Kongegrave.

øvrige Gravminder. — Hvor maa det gjøre Nye-
 rup ondt, at man saa ringe har agtet de Vink og
 Erindringer, han alt for syv Aar siden gav, om hvilke
 Monumenter der havde det stærkeste Krav paa at red-
 des fra Undergang! — Den ældgamle Gravsteen over
 Niels Friis og hans Hustru Love fra 1385, en af de
 ældste i Danmark, Stenen over Johan Friis til Hess-
 selager, som han havde lagt, fordi hans Forfædre
 med deres Hustruer i femte Led vare her begravne, og
 den over Reformatoren Jørgen Jensen Gadolin —
 have da vel, i Stedet for at bebares i vort Musæum
 for Oldsager, hvortil de have den gyldigste Udfømt,
 med alle de øvrige maattet friste den Skiebne, at sæl-
 ges for nogle Mark til Steenkister, Trappestene eller lig-
 nende Brug. — En ussel, uværdig Udsærd! sige No-
 ge; Andre: Hvad Magt ligger der vel paa en gam-
 mel Ligsteen mere eller mindre? — At overbevise de
 sidste om, at de have Uret, kan undertiden falde vans-
 skeligt nok, da virkelig mangen gammel Ligsteen ikke
 har mere Værd, end mangen et Monument over en
 rig Kræmmer eller Høfer paa Assistentkirkegaarden —
 som dog Ingen vover sig til at handle saaledes med.
 Men kun af en stor Mangel paa Patriotisme og his-
 torisk Sands hos vedkommende Embedsmænd lader
 det sig forklare, at der ved saadanne Leiligheder, som
 Graabrødre Kirkes Nedbrydelse, ikke er viist mere Ug-

telse imod det, der om det ikke af nogen privat Eier kan beskyttes, dog har en Eier, hvis Ret burde agtes for den helligste: Nationen.

Spørges der nu: hvorfor man har handlet saaledes med denne gamle, ærværdige Kirke? da bliver Svaret: fordi den var forfalden, og dens Istandsættelse vilde koste nogle tusinde Rigsdaler, som man enden ikke havde Raad at anvende dertil, eller troede, denne Kirke, der stod blot som et Fortidsminde, ikke fortiente. Heri er dog nogen Fornuft. Men naar man nu seer, at kun Kirkens Taarn er nedbrudt (hvilket man har sagt mig kostede allene 500 Rdlr. foruden Stenene, som Arbeiderne fik), og at Alt hvad man forresten har gjort, for at nedbryde Kirken, bestaaer blot i Monumenternes Ødelæggelse: saa har man vel Grund til at spørge: hvorfor sparede man ikke, hvad Ødelæggelsen kostede i rede Penge, og lod Kirken, med dens Kongegrave staae urørt, da den, maaskee med en ringe Hielp paa Taget, endnu kunde have staaet i flere Aarhundreder? *

*) En uheldig Skiebne synes at hvile over alle Graabrødrekirker i Danmark, selv over dem, som efter Kloistrenes Affkæffelse endnu til vore Dage vare i Behold. Saaledes er den gamle ærværdige Graabrødrekirke i Viborg, som var sparet i de store Ildsvaader, der 1567 og 1726 fortæredet næsten denne hele Stad, i Aaret 1814 nedlagt og

Graabrødre Kirkes ypperste, i sit Glags maaskee eneste Monument, den fordum over hele Europa berømte Altertable, er dog til Lykke og Glæde for enhver Konstens og Historiens Ven, reddet. Men hvorledes? Ikke ved deres Omsorg, som forestode Kirkens Odelæggelse — med ved Andres Interesse for Monumentet, eller maaskee især ved den lykkelige Omstændighed, at dens Værdi i Guld ikke var Jøderne fuldkommen bekiendt. Den solgtes ved offentlig Auction (30te April 1806) og købtes af Frue Kirke for 215 Rdlr., skøndt Guldet allene vist har langt over den dobbelte Værdi. Her maa man altsaa nu søge dette pragtfulde Mindesmærke om Dronning Christines religiøse Gæmildhed imod den Kirke, hvor hendes kongelige Egtfælles Been hvilede — og her søgte jeg det, saasnart jeg havde seet den forstyrrede Graabrødrekirke, for at trøstes ved et glædeligere Syn.

Denne Altertable er forfærdiget i Odense i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede, under Opsyn af den lybestke Kunstner Claus Berg, som Dronning Christine, medens hun i sin Enkestand holdt

dens Taarn med sit skønne kobbertakte Spiir nedbrudt, skøndt det ikke var ældre end 1761, da det ved en Collect blev bygget. Ogsaa den berømte Ligsteen paa Kirkegaarden, hvor Hans Tausen holdt sin første lutherste Prædiken, er borte.

Huus i St. Clares Kloster, kaldte ind til dette Arbeide, og som dertil betiente sig af tolv *Gvende*^{*}, hvilke Dronningen maanedlig lønnede. Endnu vises i Odense, paa Hjørnet af Dvergade og Overstræde, den grundmurede Gaard, som Dronningen efter Arbeidets Guldendelse forærede ham, for at formaae ham til at blive her i Landet^{**}, i hvilken Gaard man ogsaa siger, han havde sit Værksted. For at bringe Tablen ud af Huset, fortælles der, at man brød Hul paa Muren; og det samme maatte ogsaa skee, for at føre den ud af Graabrødre Kirke og ind i Frue Kirke. Hele Altertablen har en Høide af omtrent 8 Alen, og i Bredden, naar den er lukket, 5 Alen. Uden paa Alterskabet er der fire Malerier, der synes nyere end Billedhuggerarbeidet, og i Kunstværld ikke komme dette nær. Abnes Skabet, da bestaaer den hele Table af fire Dele: Guden nedenfor Skabet, det egentlige Altersblad, og Skabets to Døre.

*) "Og ginge de udi Silkeklæder paa gammel Viis bunden tilsammen med Silkebaand" fortæller Sønnesønnen.

**) "Men paa det han skulde blive i Odense hos Hendes Naade, skienkede hun og forærede hannem en Gaard muret op af Grund i Dvergade i Odense". Claus Berg den yngres Efterretninger om sin Farfader. D. Mag. I. S. 25.

Paa Toden, af omtrent halvanden Alens Høide, seer man i Midten, ligesom i et lille Capel, Frelserens staaende Billedstøtte. Paa høire Side af denne Enæle med foldede Hænder Kongerne Hans og Christian II., med sin Broder Franciscus og sin Søn Prinds Johannes; paa venstre Side Dronning Christine, Christian den Andens Dronning Elisabeth, og hans Søster Prindsesse Elisabeth, gift 1492 med Churfyrste Joachim af Brandenburg. Disse Figurer ere med megen Konst udskaarne i heelt Egetræ, malede, og Dragterne stærkt forgyldte. Kongerne og Prindsene have vide Rapper og Guldfæder om Halsen. Kong Hans bærer i Riæden et stort Smykke, som er fastet hen over den høire Skulder, for at sees. Christine er i Nonnedragt, med Glør over en Sølv mors Klædning. Begge Konger bære deres Kroner over en lille Hætte, og Elisabeth har under sin en Perlehue. Ansigterne fattes ikke Liv og Charakter, hvilken næsten hos Alle fornemmelig udtrykker en vis sørgmodig, dyb Andagt, og de ere, saavidt man derom efter andre Portraiter kan dømme, meget lignende. Man seer ogsaa, som sædvanligt, Kong Hans usfiæget, men Christian II. med stærkt Sfiæg. — Denne interessante historiske Composition udgiør et Heelt for sig selv, og er ganske adskilt fra Alterets øvrige Dele. Ligesom man seer det paa saamange senere Gravmin-

der i Kirkerne, der bestaae af Malerier med Portraiter, har Dronningen her ogsaa villet have sit og sin Families Billeder bevarede ved en Konstnerhaand, tilligemed det Kunstværk, der egentlig skulde udgiøre Alterets Prydelse, og formodentlig er den religiøse Idee, at de kongelige Personer knælende tilbede et Christus-billede, kommen fra hende selv.

Den hele Altertable bestaaer egentlig af en eneste stor Composition, eller om man vil af tre, der ere forenede til et Heelt, hvis Idee er, at fremstille Christi Adoration og Marias Forherligelse, ledsagede og ligesom bestyrkede ved Fremstillingen af Jesu Lidelshistorie ved Siderne. Figurerne, som alle ere hele og tæt sammenstaaende, tildeels ogsaa grupperede bag hverandre, ere maaskee udskaarne hver for sig og siden sammensatte, hvorom jeg dog ikke kunde skaffe mig Oplysning. Konstneren har stillet dem i fire Ræder, og de synes staaende eller svævende i Efterskær, hvori sees en stor Mængde Englehoveder i de forskjelligste Stillingen. I den første Rad seer man Jesusbarnet, baaret paa Armen af et Gruentimmer, som rækker det til Maria. Alle Figurerne i denne Række, 25 i Tallet, ere, paa Englene Michael og Gabriel nær, qvinde-lige. Den anden Rad, med 28 mandlige Figurer, forestiller Folk af forskjellige Stænder (Paver, Bisper,

Cardinaler, Tyrster og en kroneprydet Konge, der bærer en Kirke i Haanden), Alle henvendte imod et Crucifix, halvanden Alen høit, der hænger i Midten af den anden og tredie Rad, hvor det ligesom udgjør et Middelpunkt for den hele Composition, der synes at være til allene for dettes Skyld. Om den tredie Rad, der har 22, næsten alle mandlige Figurer (hvoriblandt Moses med Tablerne), og hvor man seer en liggende Dre, der synes at skulle slagtes og et Lam, nær Crucifixet, gielder det samme, som om den anden Rad. Næsten alle disse Skikkelser ere, deels staaende, deels knælende, tilbedende henvendte mod den forsfæstede Christus. Endelig sees i den fjerde og øverste Rad Maria knælende, og ved hendes Sider Gud Fader og Sønnen, der krone hende, og desuden 12 Engle og andre Figurer paa begge Sider. — Saaledes er paa et Rum af omtrent 26 Quadratalen, foruden det store Crucifix i Midten, fremstillet 88 hele, i Træ udskaarne menneskelige Figurer, og over 60 Englehever. Paa alle disse Figurer ere Ansigterne og de ubeflædte Legemsdele malede med en Art Rødfarve, der meget vel har holdt sig; Alt hvad der hører til Dragt og Prydelse, er derimod stærkt og ægte forgyldt.

Vender man sig nu til de to oplukte Gløidere, da seer man her i sytten Afdelinger, hver omtrent en Alen i Firkant, og otte i hver Gløi, sytten forskellige Op-

trin af Jesu Lidelse og Død, fra Godtvækten til Opstandelsen og Himmelfarten. Enhver af disse Tavler er udskaaren i en heel Egeblok, Figurerne mindre, men ogsaa langt flere, end de paa Alterbladet, da hver Afdeling har omtrent ti, og alle sexten altsaa over 150 Figurer. Disse ere alle, ligesom hine, forgyldte og malede. Det hele Antal af udskaarne Menneskefigurer paa Altertavlen stiger altsaa til over to hundrede og tredive.

Dette er de løseligste Grundtræk af dette stieldne Kunstværks udvortes Form. En næiere Beskrivelse kan jeg her ikke faae Leilighed til at meddele^{*)}; og maaskee har jeg alt været for vidtløftig. Men da denne Altertable for mig virkelig er en af de første Mærkværdigheder, Syen eier, maatte jeg opholde mig længere ved den, end ved de fleste andre Gjenstande. Men hvor ønskede jeg ikke, ogsaa at kunne skildre det stærke og forunderlige Indtryk, som Beskuelsen af dette Kunstværk gjorde paa mig! — Denne for Diet uendelige Mængde af Billeder, som Alle leve og handle, og hvoraf ikke eet ligner det andet, frem-

R 2

*) Den er ogsaa bleven overflødig ved en nøiagtig og fuldstændig Efterretning, under den Titel: Noget om Altertavlen i Frue Kirke i Odense, udgivet af Hr. Adjunct Møller 3 1813.

Bringer en saa rig Mangfoldighed, at Altertavlen for-
 rekommer een som en uoverskuelig Verden, der synes
 at blive mere og mere levende, jo længere man be-
 tragter den. Allerede i en vid Afstand blendes det
 fængslede Øie ved den straalende Pragt. Det seer
 Intet i Kirken uden denne store, lueghldne Table,
 hvis stærke Glans ligesom oplyser det hele Chor.
 Træder man nærmere, da seer man først kun et broget
 Chaos, hvori man, blendet af Guldglansen, kun
 skielner enkelte af de største Figurer. Men efterhaan-
 den klares Synet mere og mere; een Gruppe efter
 den anden udvikler sig, og efter en lang og nøie Be-
 skuelse, om Øiet taaler denne, seer man tilsidst en Heel-
 hed i denne rige og uendelig mangfoldige Sammen-
 sætning, som gjør den endnu mere stor og konstrig.
 Det er naturligt, at om man ikke vil fordærve sig det
 skønne Syn, maa man tænke sig trehundrede Aar
 tilbage i Tiden, og ikke vente sig den antike Konsts
 skønhed eller dens Reenhed i Former; og dog er jeg
 forvissat om, at selv vor Tids største Konstnere ville
 beundre det Liv, som hersker i alle disse Skikkelser,
 Udfrykket og den forskiellige Charakter i Ansigterne,
 det Held, hvormed Figurerne ofte ere grupperede, og
 den yderst flittige Konst, hvormed de næsten alle ere
 udarbejdede. Ja man vilde maaskee i vore Dage
 forgiebes i hele Europa søge en Mester, der var i

Stand til, i Træ at frembringe et saadant Værk, ved hvis uendelige Rigdom og møiesulde Sammensætning Enhver maa forbauses. — Den mellemste Deel af Tablen, som ogsaa har de største Figurer, er i det Hele bedst udført. Som sædvanligt ved Middelaalderens plastiske Værker, er det Nøgne-slettest behandlet, Ansigterne og Drapperiet bedst — en naturlig Folge af, at Kunstneren i hine Tider hverken studerede efter Antiker, eller levende Modeller. Det hele Kunstværk, og selv Forgylldningen er, uagtet det saa længe stod i en fugtig, slet vedligeholdt Kirke, og uagtet den dobbelte Ghytning, til Forundring vel bevaret; hvilket ogsaa vidner om, hvor stærk og ægte Forgylldningen er. Hvor ønskeligt, at dette herlige Fortidsminde, reddet fra Undergang, ogsaa i Fremtiden maa bevares med den største og skaansomste Omhu; og hvor fiært og interessant for enhver Konstelsker vilde det være, om det kunde blive stukket i Robber!

Længe nok har jeg nu opholdt mig i de gamle Kirker, som næsten ogsaa have optaget de fleste af de Timer, jeg af og til har tilbragt i Odense. Helst var jeg dog i den ædle, lyse, høie St. Knuds Kirke, hvor jeg ogsaa (den 30. Jun.) bivaanede en saare høitidelig Gudstieneste i Anledning af Landemødet, hvorved over fyrgetyve Provster og Præster vare tilstede, som

alle toge Sæde i Chorstolene, medens Biskoppen, efterat have, staaende for Alteret, holdt en Tale, ordinerede otte Candidater til Catecheter og Capellaner. Et skønt og rørende Optrin var det, da alle disse Præster, eller saamange, som der var Udgang for, traadte hen og lagde Hænderne paa de Unga, der, i hvide Messesiorteler knælede omkring Alteret, imedens Biskoppen læste et Faderbør og en anden Bønformular. Den hele Handling udførtes med ædel, opbyggelig Værdighed, og Stedet gjorde den dobbelt høitidelig. Jeg fandt ogsaa her min Overbeviisning bekræftet, at skøndt al Gudsdyrkelse, i hvor simpel den end er, kan være høitidelig ved Udførelsen, bør dog, hvor den religiøse Aand kan hæves ved et opløstende Udvortes, dette ikke forsmaaes som noget uvæsentligt, Handlingen uvedkommende; thi da denne, som alle høiere Fester, er symbolisk, kan den ikke undvære en udvortes Form, og jo ædlere denne er, desto mere værdig til at indbefatte det Hellige, som den vil betegne. — Efter Landemødet oplæstes Afhandlingerne hele Eftermiddagen og den følgende Formiddag. — Saaledes har jeg nu i Tjen været Vidne til denne geistlige Høitid, som jeg i Sicelland aldrig har overværet; og den er — vel ikke min sidste Erindring fra Odense, men den sidste, jeg her optegner. Venligt byder jeg denne Stad Farvel, der saa venligt har

modtaget mig — og ønsker, at jeg altid, som nu, ikke maatte vide andet at sige om den, end hvad godt er.

*

*

*

Den 16de Jun. — Dette skriver jeg paa Elvedgaard i den nordvestlige Deel af Thyen, hvor jeg nylig er kommen, og som jeg idag igien forlader for at giøre et Besøg paa hiin Side af det lille Bælt. Hvor langt jeg egentlig er fra Odense, kan jeg ikke ret sige Dem; thi Veien hertil fra Næsbyhoveds Mølle, skjøndt anlagt efter Udskiftningen, gaaer i de urimeligste Bugter og Krumninger, saa at man fører henved tre Miil, i Stedet for maaskee et Par Miil i ret Linie. Landet har i disse Egne en anden Character, end omkring Odense, med langt mere malerisk Skønhed, hyppigere Skovpartier, og større Afvejling af Bakker og Gletter, men ogsaa med en langt mindre frugtbar Jordbund. Imidlertid finder man ogsaa her gode Indhegninger, tildeels af levende Gierder, og fortrinlig Cultur. Store Humlehave begynde at vise sig, og Frugthaver ved Bøndergaardene ere temmelig almindelige. Gaarde og Huse ere, som i de

øvrige Egne af Sjælland, hvor jeg er kommen igiennem, særdeles vel byggede; Folkene vindstibelige, ordentlige, velhavende, og berømmes meget for deres gode Kvægavl. — Elvedgaard er en temmelig gammel Herregaard, med en simpel Hovedbygning fra 1721, endnu omgivet med usædvanlig brede Vandgrave fra ældre Tider. Gaarden og den gammeldags Have ere paa tre Sider tæt omringede med Skov; Beliggenheden er rolig, eensom, og dog ret venlig og fortrolig, ganske efter min Smag. Ude er det fuldkommen landligt; inde hersker det stille, jævne Liv, som man omtrent kan tænke sig det paa en Herregaard for halvhundrede Aar siden. Venjskab og hiertelig Velvillie har ogsaa her skienket mig glade Timer, hvis Grindring ikke let vil forlade mig.

Jeg har fra dette Sted besøgt en af Sjællands betydeligste Herregaarde, Grevesædet Gyldesteen, hvorom jeg vil tilføie et Par Ord. Alt Godset er et af de største og vigtigste i Sjælland, veed jeg; men dets oeconomiske Beskrivelse ligger ganske uden for min Dagbogs Grændser. Kun hvorledes jeg fandt Hovedgaarden, dens Beliggenhed og Omgivning, vil jeg fortælle. — Gyldesteen ligger nær ved Havet, en halv Miil fra Kiøbstaden Børgense, halvanden Miil Norden for Elvedgaard. Veien derhen var ikke meget interessant, Jordbunden tildeels meget skarp og sandet;

dog især paa Rygningen af Bakkerne, hvor Rugen voxede i det blotte Sand, og stod temmelig tyndt, men ogsaa meget reen, med store, tunge Bipper. Dette Jordsmon afveglede dog stundom med Enge og Bygagre. Guldberg Kirke, som Veien løber tæt forbi, ligger høit paa en Banke, hvor man har en vid Udsigt mod Bogenfse, der ligger nær ved Stranden, og over Havet mod Jyllands Kyster i tre Miles Afstand. Paa Hjemveien imod Aften kunde vi herfra tydeligt skielne Høiderne ved Veile, bag hvilke Golen sank i et rødt Luehav, som herlig oplyste og forgyldte den hele jydskke Kyststrækning.

Gyldensteen (tilforn Enggaard) er en meget massiv, gammel, to Loster høi Bygning*, der bestaaer af en Hovedfløi, med to lavere Sidesløie, hvilke atter ved en i Midten afbrudt lav Fløibygning ere forenede, og saaledes danne en Borgegaard, som dog ikke er heel indsluttet, men har en Aabning ud til Broen. Inde i Gaarden langs med de tre lavere Fløie er plantet Lindetræer, som holdes flippede. Her har man da Gyldensteen ganske i sin gamle Skikkelse, og denne rummelige indelukte Borgegaard, med den høie Steenbygning og disse grønne Træer, der kun pynte, men ikke overskygge Sidesløiene, har et meget net,

*) Dog ikke ældre end fra 1640, da den opførtes af Gregers Krabbe og Holger Rosenkrands.

reenligt og ziirligt Udseende. Gaarden er paa alle Sider omgivet med meget brede Grave, eller rettere med en stor Dam, der har Aflob til en Mølle, og altid klart Vand. Fra Ladegaarden, hvis Bygninger ligge paa den anden Side af Dammen, gaaer en muret Bro med tre Hvælvinger til Borgegaarden. Paa den modsatte Side af Hovedgaarden var tilforn mod Sønden og Østen en Have, anlagt i gammel Smag af Grev Gyldensteen, for henved hundrede Aar siden, med tre meget lange Alleer. Denne Have er nu tildeels sløiset og forandret til et engelsk Anlæg, der uden for Graven strækker sig omkring Gaarden paa dens to Sider, og hvis aabne Forgrund især udgjør et smukt og venligt Parti. Giennem de slyngede Gange, Græspletter og Lunde af unge Busktræer (Anlægget er først tre eller fire Aar gammelt), er gravet en skøn, dyb Canal, som har to Broer lige for Bygningen, og paa den ene Side en Flydebro. Denne Canal skulde have rindende Vand fra Dammen; men Vandmøllens Fæster har sat sig derimod, og saaledes savner Haven endnu en væsentlig Prydelse. Hele Anlægget er omgivet af og staaer i Forbindelse med Skoven, der paa flere Sider ved betydelige Plantninger af vilde Træer er forstørret.

I giennem det nye Anlæg føres man noget mod Siden til en lige Allee giennem den høie Bøgeskov,

Hvis ranke, unge Træer give et tæt Hegn og ugiens-
 nemtrængelig Skygge paa begge Sider. For Enden
 af denne lange, brede Allee seer man et lille, nydeligt,
 lyst Landskab, der tager sig meget vakker ud i den
 mørke Ramme. Naar man kommer til Enden, aab-
 ner sig en af Skoven paa venstre Side affaaaren Halv-
 kreds, med en indtagende og livfuld Udsigt over et
 Landskab, hvor en broget Mængde af Kratkov, Bu-
 ske og smaa Lunde ligger omstrøet, og derimellem
 Agre og herlige store Enge. Omtrent midt for Al-
 leen rager Guldbierg Kirke paa Banken, i en Miils
 Afstand, frem af den lave Skov, og til Høire lyser
 det vide Hav. Forlader man Alleen og følger den
 bugtede Vej paa høire Haand, føres man uden om
 Bøgeskoven, ind i de unge Træplantninger, hvor man
 af og til har Udsigt til Marken og Havet, og saale-
 des paa en behagelig Vandring nærmer sig Gaarden
 og det engelske Anlæg. Dette fandt jeg udført i en
 simpel, tæffelig og naturlig Smag. Det gamle,
 grundfaste, alvorlige Steenhuus, omgivet af de klare
 Damme, midt i den unge, fremvoksende Natur, der
 atter favnes trindt omkring af den høie, tætte Skov,
 ligger saaledes i venligt Læ, i en blid og rolig Een-
 somhed. Overalt syntes mig en fri, uforstyret Land-
 lighed at herske, som ikke led Afbræk ved nogen Af-
 sectation.

Mig forekom det ogsaa, som det Indvortes i Huset ikke fornægter denne Charakter i den omgivende Natur. Men mit Besøg hos Grevinden var alt for kort til at jeg kunde faae Leilighed til at sige mere, end at denne aandrige og meget bereiste Dame, hvis Bekendtskab jeg her første Gang havde den Ære at gjøre, var mig lige interessant ved hendes Væsen og Anstand, fuld af Adel og Værdighed, hendes fine, godmodige Artighed, og hendes yderst underholdende Samtale. Hun havde den Godhed at vise mig to Kunstværker, som vel ere Husets prægteste Prydelse, et Par italienske Marmorgrupper af noget over en Alens Høide, udførte med en i saa smaa Grupper fielden Kraft, med megen Reenhed, og Blødhed i Drapperiet; den ene: de tre Grazier, beflædte; den anden: Samson, der overvinder Løven. —

Den 18de Jun. — Enoghøi Færgegaard. — Det er min første Aften i Jylland. Ligesaa venligt og indtagende, som Jhen ved Ankomsten hilste mig, ligesaa skøn var Afskeden ved det lille Bælt. Nu ligge de herlige, smilende Ryster paa hiin Side

af Vandet — der, liig en bred Flod, slynger sig imellem Dens og Halvøens deilige, skovflædte Strandbredder — hyllede i det dunkle Aftenslør. Jeg øiner nu intet mere af den Skønhed, jeg nylig har forladt, men endnu er den levende i min Erindring. Fortryllende skøn var Garten over Bæltet, strax efter Gølesæt, i fuldkomment Stille. I en glad Stemning, oplivet ved den muntre Reise og ved Beskuelsen af den herlige Natur, der smykker det lille Bælts Kyster, naaede jeg det ukiendte Jylland, som jeg strax gjorde en meget ærbødig Hilsen, i det jeg snublede, dog uden at falde, ved at springe af Baaden paa Færgebroen. Hvorledes dette Varsel skal udlægges, maa Tiden lære. Sandt er det, at mit første Opholdssted paa den cimbriske Halvø ikke er skikket til at vække de største Forventninger. Men jeg vil nu fortælle lidt mere ordentligt, saavidt denne Aftentime kan række til.

Jeg forlod da Elvedgaard for et Par Dage siden; for i Selskab med mine Venner C^o og D^o at gjøre en Udflugt over til Jylland. Vi haabe Alle, at denne Reise, skulde den end ei blive eventyrlig og romantisk, dog vil blive desto mere lystig og morsom, I det mindste ere vi nogenlunde forsynede med de nødvendige Materialier hertil — men om Sammensætningen vil lykkes, dette berøer vel især paa, om Skiebnen fremdeles vil være os saa gunstig som hidtil. Vi have

imidlertid, for at være belovede paa Alt, og for at høde noget paa Gavnet af det Morjsomme, hvor dette skulde fattes, ogsaa medtaget nogle alvorlige Forsætter, som jeg for min Deel dog har pakket dybest ned i Rufferten, da jeg virkelig i disse Dage er mest oplagt til at see Jylland fra den lystige Side. Men dermed lader jeg mig ikke let mærke for Nogen; thi det giver een dog paa adskillige Steder en vis Reputation, naar det hedder, at man gjør en scientifisk, antiquarisk:æsthetisk Reise — og saaledes have vi da ogsaa lovet, at intet Boldsted, ingen Kirke, ingen Gravhøi eller Steendyffe, der kommer os i Veie u, skal blive i Fred, men Alt paa det næieste randtaget. Vi have lovet det, siger det; og Løftet falder mig saameget lettere, da jeg kan overdrage det hele scientifisk:antiquariske Sag til G^o, og selv i Mag gotte mig med at samle Bidrag — ikke til mit Dialect:Lexikon, men til en jydsk Reise:Æsthetik, til en Charakteristik over de jydskke Vertshuse, og til en Sammenligning imellem den syenske og jydskke Levemaade. Det er derfor ikke uden Grund, at vi paa Reisen fra B u b e l g a r d til Middelfart, hvor vi fik Gæde i Vognen lige overfor hverandre, saaledes deelte vore Bestillinger paa Reisen, at G^o, der sad baglænds, har det Forbigangne for Die, D^o (der reiser med den dybsindige Spinoza) tager vare paa det

Tilkomme, og jeg lever allene i det Nærværende.

Men ikke desto mindre maa jeg nu allerede forlade det, og fra Jylland begive mig tilbage til Sjen, siden Værelset her i Snoghøis Færgegaard vanskeligen vilde byde noget Stof for min Dagbog, hvormed De kunde være tient. Jeg seer ogsaa, at jeg allerede har nævnet et Sted for Dem, hvis ufiendte Navn, der falder lidt løierligt, De maaskee kunde troe var opdigtet; dog findes det rigtig paa Landkortet over Sjen, og Gaarden selv i Jndslev Sogn, hvor vi efter to Miils Reise fra Elvedgaard holdt to Rastdage, der vare mig ret morsomme og behagelige. Jeg fandt her en ypperlig, veldyrket Selveiergaard, over hvis rige Marker, store Humlegaarde og herlige Qvægbesætning jeg fornøiede mig saameget mere, som jeg hørte at denne Gaard omtrent kan gielde for et noget idealiseret Mønster paa Culturen i det hele Wends Herred, hvori den ligger*. Eieren, Hr. Landmaaler Rasmussen, en dygtig og vel forfaren Landmand, har dog ikke vendt sin Glid allene paa Jordbruget,

*) Om Wends Herred siges det ogsaa i Wegtrups Beskrivelse over Agerdyrkningen i Sjen S. 187: "at det ustridigen er det bedste Herred i hele Sjen; og at en ypperlig Jordbund og megen Velstand udmærker det paa en fortræffelig Maade".

men ogsaa forskjønneth Gaarden med en vakker Have, anlagt i en ret god Smag, og med en nydelig Lystskov, der har adskillige interessante Partier, og skønne afveglende Udsigter. En saadan finder man ogsaa paa en mægtig stor Gravhøi, noget fra Gaarden, som er beplantet med Busktræer i Sneglegange, og hvor man overseer en vid Kreds af den frugtbare Omegn med endeel Kirker og Byer (Tjandslev, Brenndrup, Eiby, Balslev, Aaby og flere Kirker). — Heller ikke paa dette Sted har jeg savnet den ærlige Velvilie og venlige Gæstfrihed, der synes fortrinligen at have hienime i dette Land, hvorum jeg gierne siger med Gehesteds gammeldags Ord:

„Man er, i hvor man giæster ind,
Hos M og hver velkommen;
En Synbo har et herligt Sind,
Det har jeg selv fornommen.“

Fra Bubelgaard til Middelfart sandt jeg Egnen ganske jævn og ikke meget interessant, men ret frugtbar, indtil nær ved denne By, hvor Jorden bliver meget sandig. Man seer intet til Byen, før man er den ganske nær. Ved en lille Vending af Veien aabner sig med eet en overraskende og rig Udsigt til Middelfart, det lille Bælt og Jyllands høie Kyster. Staden, med sit høie, hvide Kirkeetaarn, ligger meget lavt, ganske tæt ved Stranden, venligen sluttende sig til en

høi Skov, der synes at naae til Husene. Dette er Hindsgavls Skov, der ligger imellem Byen og denne Herregaard, hvortil den betager Udsigten.

Middelfart er en liden og ubetydelig By; de fleste Huse smaa og uanseelige; Gaderne flatte, men man var nu i Færd med at brolægge dem. — Det første, vi foretog os, var at besøge Hindsgavl, der ligger en lille Gierdingvei fra Middelfart. Man har to Veie til Gaarden. Den ene, nærmere Stranden, er en smuk Kiørevei, paa en temmelig Strækning overfyldt af deilige Bøgetræer, der staae i Rader paa den anden Side af Gierdet. Slutningen af denne Vel, med et sandigt og meget bakket Jordsmon, er udmærket skøn. Endeel af disse adskilte Bakker have, nogle paa Skræningen, andre paa Toppen, nydelige og yderst maleriske runde Grupper af ung Bøgeskov, der hæve sig ganske frie og isolerede, som smaa, grønne Øer, og danne et sjeldent Landskab; da disse Skovholme ligge paa aldeles nøgne Sandbakker, hvor man uden dem ikke seer en eneste Busk. Rimeligviis ere de Levninger af Skove, der i ældre Tider skulde Banke. — Saaledes nærmer man sig Hindsgavl, der ligger omgivet af Ladegaardsbygninger og af en stor Have. Det er en ny Bygning, opført 1784 af Kammerherre Adeler i en temmelig god Smag; kun at Taget er meget høiere, end det skønne Forhold tillæ

der. Bag Huset er Haven, der omringer det paa tre Sider. Den er ganske i gammel Smag, men stor, prægtig, vel vedligeholdt, og har endeel saare skønne og behagelige Partier. Men hvor saa Haver gives der, med en Omegn og Udsigter, som ved denne? — Forved Huset er en Blomstergrund; siden gaaer Haven i store Terrasser ned imod Stranden, og fra Huset, eller fra den øverste Terrasse, har man en fortræffelig fri og aaben Udsigt over Bæltet mod Fæenø, i hvis Skov man seer en Aabning lige for Huset og Haven. I denne finder man ikke saa deilige luffede Buegange, pyntelige Alleer, flippede Buske og Hække, og nede ved Stranden, lige for Huset et ret skønt aabent Blomsterpartie med to Lysthuse i Hjørnerne.

Den stolteste og mest overraskende Udsigt nær, mer man sig til giennem en meget lang, luffet Allee, der optager Havens hele Brede. Man seer intet paa begge Sider, før man kommer ned til Enden; da aabner sig pludselig et vidt Amphitheater, en stor Bugt af Bæltet, omgivet af Jyllands næsten heel omkringskov, flædte Kyster. Dog er paa høire Haand en Aabning i det høie Skovland paa den indste Kyst, hvor Bakkerne bestaae af Agre og Græsmarker. Til Venstre ligger Fæenø, en smal skovbevogen Ø med høie Klinter, der synes at lukke Sundet paa denne Side. Til denne Ø slutter sig Sønderjyllands skovdækkede Strand;

Rolding Fiord skyder dybt ind i Landet; overalt er paa disse Kyster en herlig Ufvegling i Omtræffene, og Skoven nær omkring Hindsgavl og paa Fænø er udmærket skøn. Naar man nu træder ud af Alléen nærmere mod Stranden, da staaer man paa en høi og ganske brat Klint uden Nedgang, tildeels beklædt paa Siderne med Træer og Buske. Det Store og frie i den aabne Udsigt mod hiin herlige Halvfreds, gjør en ligesaa mægtig overræskende Virkning paa Beskueren, som den fortryllende Ufvegling i Strandens Omrids er indtagende og interessant for Synet. Snart erkjendte jeg, at hvad jeg hidtil har seet af skøn Natur i Thyen, ikke kan ligned med denne, og det gjør mig kun ondt, at jeg vel neppe har været i Stand til at vække et Begreb hos Dem, om denne berømte, og i Sandhed herlige Situation. Det eneste, her dog fattes for at give den skønne Scene fuldkomment Liv, er Huse, Byer og Kirker, som man ingensteds i den hele Kreds kan øine. Da Jyllands Kyster hæve sig mod Horizonten, strækker Udsigten ind i Landet sig heller ikke langt; dog skal man i fuldkommen klart Veir kunne see Roldings Slotsstaarn.

I en Afstand af omtrent et Par hundrede Skridt fra den Banke, hvorpaa den nærværende Hovedbygning er opført, ligger Hindsgavls gamle Slotsbakke. Den har en aflang, rundagtig Skikkelse, er paa alle

Sider meget steil, og har i ældre Tider været heel omflydt med et bredt Vand, der har staaet i Forbindelse med Havet. Paa den anden Side af de gamle Slotsgrave er en sammenhængende Ræde af Banker i en Halvkreds, til hvis Fod Havet fordum har skyllet sine Bølger. Imellem disse og Slotbanken er nu sid Engbund og Tørvejord. Bankens Høide er over 40 Alen, og Omkredsen oventil udgør over 400 Skridt. Paa Siderne er den begroet med Krat og Tjørnebuske, ovenpaa ganske bar, og uden Spor af Muur eller Bygning. Her stod Hindsgavls gamle, stærk befæstede Røngeborg *, som i den svenske Tiede 1659 blev

*) Hindsgavl (hvis Navn i ældre Tider ogsaa skreves Hænæssgavl, Heighingsgavl og Hegnæssgavl) var uden Tvivl en af den ældste Borg i Byen, i hvorvel man ikke finder den udtrykkelig nævnet i Historien før 1295, da der holdtes et bekendt Møde, for at afgjøre Stridighederne imellem Erik Menved og den norske Konge Erik Præstehader, som beskyttede Marsk Stigs Parti, ved hvilket Møde begge Konger vare nærværende. (Hvitfelt I. S. 306. Suhm. XI. S. 200). Men rimeligviis er Hindsgavl langt ældre, ligesom Byen Middelfart, der allerede nævnes 1086 i Rnytlinge S. c. 3., i Anledning af Knud den Helliges Drab. Hindsgavls ældste Navn skal have været Grimborg, og ved Gaarden er endnu en Mose, kaldet Grims Mose. (D. Atl. VI. S. 684). Men B. Simonsen omtaler (Borgruiner 2 H. S. 101) en Borg, kaldet Gormborg, som i meget gamle Tider har ligget, enten paa samme Sted, som Hindsgavl, eller paa en anden Banke, nærmere Middelfarts Vesterende. Hindsgavls Historie indtil Slottets Undergang og Godssets Afhændelse fra Kronen, har Professor B. Simonsen fortalt i det anførte Hefte af hans Borgruiner S. 91.—139.

lagt aldeles øde, og hvis sidste Levninger anvendtes 1784 til den nye Bygning. Nu taltes om, at der paa Banken skulde gøres engelske Anlæg, og oprejses et Minde over Kammerherrinde Adeler, hvortil dette Sted ikke synes ganske passende. — Fra denne Slotsbanke har man ligeledes en fortræffelig, ja endnu rigere og mere afvejlende Udsigt. Man overseer her tildeels Herregaardens Bygninger; dog er Banken ikke høiere, end Klinten i Haven, og Egnen ligger her ikke saa amphitheatralst udbredt, som paa hiint skønne Sted.

Jeg nævnede ovenfor, at der fra Hindsgavl til Middelfart gaaer to Veie. Den anden, som vi valgte paa Hjemveien, gaaer igiennem en indhegnet Skov, og byder en saare skøn og behagelig Lystvandring. Her nærmer man sig Byen mere uformærkt; og i det man kommer ned af Bankerne, aabner sig med eet en fortræffelig vid Udsigt over det herlige Land, der i en Omkreds af flere Mile, lige ned mod Assens, ligger fladt udbredt for Diet som et Klæde, tæt besaaet med Kirker og Gaarde.

Om Aftenen henimod otte gik vi over til Snoghøj. Hele Bugten af det lille Bælt seer ud som en lukket Indsø. For Strømmens Skyld fore vi et Stykke op imod Hindsgavl, langs med den høie, steile Kyst,

livelig bevogen med ung Skov; men nærligen nedskyl-
 ler Søen en Deel af Klinten, og jeg saa unge Træer,
 som fra Bakkerne vare skredne ned med Rod og Jorden
 omkring denne, og voxede nu eensomt, forladt, et Rob
 for Bølgerne, ved Strandbredden — Det forekom mig
 som jeg saa Børn, der af Skiebnen tidlig vare ud-
 revne af Forældrenes omme, beskyttende Savn, og
 henkastede paa Livets nøgne Strand, til et Rob for
 Verdens Storme og Lidenstfæbers brusende Bølger. —
 Aftenlandskabet var deiligt, et af de venligste og li-
 veligste jeg kan mindes. En stille Klarhed hvilede
 over Land og Hav; roligt smilede Jyllands grønne
 Kyster giennem Aftenrødens Glands over til det ven-
 lige Fyen, hvor den lyse Dæmring dalede blideligt
 ned, og det var ligesom begge Lande her savnedes tæt
 og fortroligt, i det de bød hinanden en færlig Aftens-
 hilsen. Vi ilede ikke med vor Fart, for deslængere at
 nyde den sieldne Fornøielse, saa hastigt og saa skønt
 at føres over Havet til det danske Fastland, der mod-
 tog os med Fortrolighed, som en Frænde modtager
 yngre Glægtninger, der første Gang besøge ham. —
 En og hvi hører ikke til de Gæstgiversteder, der have
 det bedste Ry. Paa en Rude i Stuen fandt vi skre-
 vet: "Dette er det fletteste Færgested"! Jeg kiender
 for saa af disse til at stadfæste eller underkiende
 denne Dom.

Ganske nær ved Snoghøi, Norden for Færgegaarden, ligger en Banke, der kaldes *S l o t t e e t*, hvor nu et Par Huse med smaa Haver og Agre beboes af Færgekarle. Her stod fordum *H ø n n e b e r g* Slot, hvis Ladegaard endnu er til, og ligger omtrent en halv Miil borte ved Veien til Colding. En af Færgekarlene vidste endnu at sige om Mure, der havde staaet, og fortalte, at af Bakkerne imod Søen var Tid efter anden opgravet en stor Mængde Rugler, og deriblandt ogsaa Lænkekugler. Saaledes har Kysterne ved det lille Bælt i gamle Dage været vel forsynede med faste Borge; thi foruden denne og Hindsgavl i Sjælland, har der ligget en Borg paa en høi Strandbanke ved Kirkebyen *G a m b o r g* i Sjælland, lige overfor Svinsø, og paa Odden ved Strib laae *S ø b o r g*.

Saa deilig Aftenen havde været, saa skøn var ogsaa den tidlige Morgenstund i Snoghøi. Udsigten fra dette Sted ind i Sjælland er ikke vid, da Landet rundt omkring høiner sig; men over det smale Bælt seer man langs med Sjællands livelige Kyst et lyst og muntert Landskab udbredt. Paa en stor, grøn Glette, der synes at lukke sig sammen med den jydskke Kyst, ligger Middelfart aaben paa den flade Strand, oplivet ved sit brede, høie, hvide Kirkeetaarn. Strax ovenfor Byen i Nordvest begynde Strandbanerne at hæve sig; derpaa følger Skoven paa høiere Banke, tæt

beboerne, med bratte Klinte, som aarligen hules af Bølgerne, der i det trange Sund skulle voldsomt og høit op mod Træerne paa Skraaningen; tilsidst høie, grønne Bakker med de før omtalte smaa, adspredte Lunde, bag hvilke Hindsgavl ligger skjult. Til dem slutter sig Skoven paa Jyllands Kyst, og saaledes synes hele Sundet at være en deilig Indsø. I en nydelig Dal imellem Skoven og Bakkerne, lidt fra Middelfart, ligger den nye Gæstgivergaard, som Eieren af Hindsgavl har ladet opføre, og som kun fattes hvide Mure, for at gjøre en ypperlig malerisk Virkning i dette skønne Landskab, hvor ogsaa et lille Bondehuus titter undseeligt frem af Skoven lige over for den store Gaard.

*

*

*

Den 19de Jun. — Kolding. — Den første Vej, jeg har reist i Jylland, har allerede givet mig et anskueligt Begreb om en Deel af dette Lands eiendommelige Natur. Mig forekom det, som jeg snart kunde mærke, at Alt her vil findes efter en langt større Maalestok, end i Tjen, og Contrasten var endog paa disse halvtredie Mil ret levende. Denne Vej hører til de skønneste, jeg kiender i Danmark;

men Udsigterne hindres endeel ved de høie, tætte levende Gierder, som vel oplive en Landevei meget, men dog tilsidst kunne blive trættende; og ikke sielden ærgre een lidt, naar man fraribes en Udsigt i samme Dieblis, som man opdager den. Fra Krybily, en Bondekro, der ligger en Miil fra Snoghøi, bliver Veien mere og mere bakket, og herfra til Rolding har man en uafbrudt Strækning af Bakker og Dale, den ene høiere og dybere, end den anden; een af hine er endog saa steil og brat, at man har maattet forsyne Veien paa den ene Side med et Rækværk. Her nyder man da ogsaa en uafbrudt Række af deilige Udsigter, der komme og forsvinde meget hastig; skønt næst fandt jeg den, hvor man overseer den lange, smale, skovbevoxne Houens Ddde, der strækker sig ud i en stor Bugt af Rolding Fiord. Midt paa Ddden er en Abning giennem Skoven, hvorover det lader som en Deel af den var en D. — Denne Egn var mig i Danmark ganske ny; en saa lang Strækning af høie og steile Bakker finder man hverken i Sjælland eller Fyen; og Contrasten er især affstikkende, naar man giennemreiser det sidste Land, hvor man paa hele Veien fra Nyborg til Odense ikke finder en eneste Bakke af Betydning.

Fra Snoghøi til Rolding har gaaet en gammel Kongevei, som sædvanligt meget trofast lagt med svære

Rampestene. Disse var man nu i Færd med at bryde op, for at synke Steengrunden og fylde Gruus ovenpaa. — Kolding seer man ikke, før man er ganske nær ved Byen. Til Høire, paa en anseelig Banke kneise de sørgelige Ruiner af det gamle ærværdige Koldinghus, hvoraf en colossalsk Levning endnu stod blandt nyere Bygninger, men, skaaet i Aarhundreder af Tiden, fortæredes i saa Limer af Luerne, og, ligesom saameget andet Stort og Skønt fra Alderdommen hos os, blev Ødelæggelsens Rov. Byen er meget uregelmæssigt bygget; en Deel langs med Aaen, en Deel høiere paa Banke; i Udkanterne mange smaa, snævre Stræder med flette Huse. Mod Sønden, og tildeels mod Vesten og Østen, er Koldings Omegn indsluttet af Bankestrækninger, som begrænse Udsigterne; Vesten for Byen er en dyb Dal, hvorigiennem en Aa, kaldet efter Byen, har sit Løb. Lige uden for den søndre Ende af Byen er nu en smuk ny hvælvet Bro over Aaen, og her er Grændsetoldstedet. Jeg gik over Broen, forbi Toldstedet, for at kunne sige, at jeg havde været i Sønderjylland. Paa høire Haand gaaer en Wei ind i Landet til Byen Geest, og ved denne Wei ligger Koldings nye Kirkegaard, over hvis Port man har sat den skønne og betydningsfulde Indskrift: "Døden er Indgang til Livet". Det forekom mig artig, at Koldings Indbyggere, i levende

Live Nørrejylland, " efter Døden paa en Maade skulde blive Sønderjylland; men jeg erfarede siden, at jeg havde taget Feil, og at Skiellet imellem Jylland og Slesvig gaaer noget paa hiin Side af Eolding Na^o.— Man finder her et godt Standpunkt til at overse Byen fra den søndre Side, hvor dens Huse i en lang broget Klynge fra Vest mod Øst udbrede sig nedenfor de Banke, som bære det høie Slot, eller rettere dets Ruiner, hvis graaladne, askefarvede Mure, med Levninger af et mindre Taarn og en overbleven Ekorsteen, slet ikke tage sig smukt ud. Det brustne, halv afrevne Ræmpetaarn, de store, aabne Mure, de mange Vinduer, som man seer heelt igiennem, give denne Bygning en ubehagelig Anseelse; den forekom mig ret egentlig som Beenradet af et Slot, og udgjør en stødende Contrast til den muntre Omegn.

Vi besøgte siden det afbrændte Slot, der nu kun beboes af en gammel Slotsfoged, som har sit Værelse midt inde iblandt de halv nedstyrtede Mure. Her saae ret besynderlig øde og forstyrret ud i den store,

*) Tilforn var Eolding-Na virkeligen Deel af Grændseskiellet imellem Nørre- og Sønderjylland (D. Atl. V. S. 879. 958), ligesom den endnu paa vore nye Kort er assat som Eoldskiellet imellem begge Provindser. Men i sildigere Tider har man lagt de fire Sogne Skanderup, Seest, Vandrup og Hjarup, Sønden for Naen, til Nørrejylland.

komme Slotsgaard, som den graahærdede Olding vogter, liig en Skygge fra Fortiden, der ikke vil forlade sin Fædreneborg. Allerede havde Naturen, der saa gierne vil forskjønne selv Død og Undergang, hist og her smykket de øde Tomter med livelig Græsvæxt. Slotsfogdens Ro gik rolig ud og ind af Vinduerne, og søgte Søde paa græsbegroede Gruusbaner imellem Murene, hvor fordum Hofmænd boede; og i det store hvælvede Køkken, hvor der kogtes til Hoffet, havde en eenlig Griis sin rummelige Bolig. — Det var den 30de Marts 1808, da Ilden opkom i et Værelse ved Siden af Porten, ved Uforsigtighed af de indquarterede spanske Krigsfolk, der syrede for stærkt i en Raskelovn. Det hører da ogsaa til vore Dages selsomme Skiebner, at Roldinghuus maatte brænde, fordi en spansk Krigshær skulde gæste det yderste Jylland. Ilden rasede fra Klokken fire om Morgen til hen ad Eftermiddagen; men først mod Natten faldt Ræmpetaarnets ene Side, som tildeels hvilede paa Vielfværk, og slog ikke blot Hul i Hvælvingerne over Slotskirken, men ogsaa i de stærke Rielderhvælvinger.

Dette svære firkantede Taarn, 38 Alen langt og 12 Alen bredt, i Slottets nordvestlige Hjørne, reiste sig et betydeligt Stykke over Slotstaget, var ovenpaa fladt, med et Rækværk af Steen, paa hvis Hjørner

stode fire, syv God høie Steenbilleder (Hannibal, Scipio, Herkules, Hektor), og af disse saakaldte Ræmper (ikke af sin fæmpestore Bygning) fik Taarnet sit Navn. Man gienfiender i denne Idee Christian den Fierdes Smag. Af ham byggedes dette Taarn, skøndt det vel er at formode, at Grundvolden og dets underste Deel er langt ældre. Hele Ræmpetaarnets Rum giennem to Etager optog Slotskirken. Den har været bygget i god Smag, med to Rader Sandsteenspiller og Hvælvinger over hverandre, i Ligning med Frederiksborgs Slotskirke, med ziirligt Arbeide, Forgyltning og Marmorfliser; dog ikke saa prægtig, som denne. Piller og Hvælvinger ere bevarede, undtagen der hvor Taarnet er faldet ned; og Kirken seer ud, som en aaben Buegang. Alteret var af Steen, og har forðum været prægtigt; men man veed, at da det i de svenske Krige var bleven reent ødelagt, befalede Frederik IV., da han lod hele Slottet istandsætte, at Alteret, til et Minde om Giendernes faade Ødelæggelseslyst, skulde blive som det var.

Roldinghuus bestod af fire sammenbyggede Fløie; men saaulige og uregelmæssige, at de danne en ganske skæb Ziirkant. Saaledes er den vestre Længe inde i Slotsgaarden henved 55 Alen lang, den østre derimod kun 30 Alen. Slottet var tre Loster høit, foruden Kielleren. Inde i Gaarden var, dels i Hjørnerne, dels

i Midten, anbragt fem smaa ottekantede Taarne, hvert med Indgang til Slottet. Bygningen er, som man kan vente det fra hine Tider, meget stær og massiv; i Særdeleshed dog Ræmpetaarnet, hvis Mure i Kiel-deren have fem til sex Alens Tykkelse, og den nordlige Længe, hvis Mure i første Etage ere tre Alen tykke. At dette Taarn fra Begyndelsen af har været opført til Forsvar for Slottet, kan vel heller ikke være Tvivl underkastet. Som Koldinghuus stod før den sidste Brand, var det dog tildeels ikke ældre end fra Christian den Fjerde, eller om man vil, i Grundvold og Mure, fra Christoffer af Baierens og Christian den Tredies Tid. Men i sin første Oprindelse skriver Slottet sig fra Kong Abel. — Som bekiendtyndede Christian III. Koldinghuus meget, og endte der sine Dage den første Jan. 1559, som var Aaret efter, at Slottet var blevet heel færdigt. To hundrede, otte og fyrgetyve Aar derefter kom hans Ætling, Kong Christian den Syvende, da han maatte forlade sin Hovedstad for Benner's Overtald midt i Fred, til Koldinghuus, og tøvende der nogen Tid inden han begav sig til Rendsborg. Han bliver vel den sidste danske Kong, der saae denne gamle Kongeborg, som Aaret efter laae i Aske, hvoraf den formodentlig ikke mere reiser sig. — Slottets Beliggenhed var ligesaa imponerende, som udmærket skøn. Guldkommen frit og isoleret laae

det paa en høi Banke, med uhindret Udsigt til alle Sider over en ligesaa frugtbar, som malerisk skøn Omegn, begrændset af Skove, Banke og den halvsanden Miil lange Fiord. Norden om Slotsbanken gaaer en lille, klar Sø; Grave have fordum omgivet den paa de øvrige Kanter, og paa den østre Side er Broen, som gaaer over til den Bakke, hvorpaa Slotsfets Staldbygninger ligge. Her var Sagn om en Løngang, der skulde have gaaet fra denne Bakke under Søen, og havt Udgang til Marken.

Rolding Kirke hører vel ikke til de meget udmærkede: men den fortjener dog altid at sees, og er indeni større og lysere, end dens uanseelige Udvortes lover. Bygning har den intet mærkeligt, da den i Midten af forrige Aarhundrede blev ganske ombygget, saa at af den gamle Kirke intet blev staaende uden Choret, Sacristiet og Taarnet. Imidlertid har den beholdt en heel Deel baade ældre og nyere Monumenter. Choret, som udgjør en rund Hvælving, og ved et Gitter er adskilt fra den øvrige Kirke, har ogsaa endnu sine gamle Munkestole. Prædikestolen har et usædvanligt Sted, oven over Chorsdøren, og lige over denne Dragelet. Altertavlen er meget broget; i Midten Jesu Opstandelse, et ret godt Maleri; rundt omkring i smaa Rum, og paa begge Sidetavler er malet endeel af Christi Mirakler og andre bibelske Forestillinger,

Alt imellem er uendelig Mængde Indskrifter. Den er fra 1589, givet af Caspar Markdanner, som da var Hovedsmand paa Koldinghuus, og om hvem der findes adskillige Fortællinger. Han havde været Gribbytter, og derved samlet sig store Midler, hvorpaa han blev adlet og var Lehnsmand paa Koldinghuus fra 1585 til 1618, hvilket Embede han skal have forestaaet meget vel. Men som han ikke var af fornem Herkomst, var den gamle Udel ham idelig imod, og lod engang, som der fortælles, hans Baaben stryge over med Skomagerspærte, fordi hans Moder var en Skomagerdatter. I den Anledning skal han have forfattet det tydske Vers, som han lod sætte paa en Steen i Muren ved Taarnet, og som lyder saaledes:

Eigennutz, heimischer Neid, kindischer Rath,
 Rom und Troja zerstöret hat.
 Wo Tugend nicht so hoch wird geacht,
 Als Geburt und Pracht,
 Das Land und Regiment werden übel bewacht,
 Und in die Länge
 Gehen die Krebsgänge: E. M. 1593.*

*) En anden Inscription, som han 1591 lod sætte oven over hans Baaben paa et Beenhuus, er ogsaa ret artig:

“Du Weltweiser, tritt hierben, Sage welcher Herr oder Knecht sey! Sind wir nicht Alle von Staub und Erde gemein, So beweis es anders aus diesem Gebein!”

Blandt den store Mængde Gravminder og Ligstene, som for det meste ere over Borgemeistere og Raadmænd i Rolding, lagde jeg Mærke til en Mindetavle i Sacristiet over en Raadmand (Navn og Indskrift vare ulæselige) hvor han selv er afmalet med hans Hustru, to Sønner, to Døttre, og foruden disse endnu fire Svøbepøbørn, og to døde Piger i Ligflæder. — Læst ved Siden af Døbefonten er et Maleri, hvor man seer et lille Drengsbarn, siddende paa et Dødningshoved, midt iblandt Dødningsbeene og Blomster, i barnlig Lyst at blæse Svøbepøbler, med den Underskrift: quis evadit? og Aarsallet 1599. Dette Stykke forekom mig at være godt malet, og det kunde vel fortjene at renses med Forsigtighed, hvortil det høiligen trænger. Et andet stort Maleri: Jesu Daab, bekostet af Raadmanden Henrik Splet 1626, er heller ikke slet. — Det nyeste og zitteligste Gravminde i denne Kirke er over Conferentsraad Anderssen, der døde 1785 som Assessor i Høiesteret. Det er udført i en simpel og god Smag; og ved Siden seer man to ældre Mindetavler over Fæderen Mathias, og Farfaderen, Ancher Andersen, begge fødte i Rolding og døde som Biskopper i Ribe.

Den 20de Jun. — I Gaar ved den fles-
pigske Grændse, og i Dag i Skanderborg, og
dette uden at forhaste os — De seer, at vi bruge Tiden
temmelig vel; men det forekommer mig ogsaa næsten,
som den jydskke Tid er længere, end den syenske, hvilket
maaskee hører med til den større Maalestok, hvorefter i
det mindste Landet i Jylland er indrettet. Denne
har jeg endnu ikke rigtig tilegnet mig; og derfor kan
jeg neppe faae det i mit Hoved, at vi siden i Gaar Ef-
termiddag have reist hele tolv Miil, og dog ikke endnu
naaet Aarhus. Om denne lange Reise vil jeg nu
optegne, hvad jeg kan erindre, siden jeg: — da Alt i
Jylland maae være længere end i Syen — ogsaa har
en heel lang Aften for mig, og sidder her paa en
daarlig Gæstgivergaard, ganske ene i et assides Kam-
mer, hvorhen man har ledet mig, over to Gaarde,
giennem to Porte, forbi Stalde og Hønseluse, saa
langt bort, at det vist maa være i den anden Ende af
Byen. Denne Indretning i et Vertshuus falder lidt
besynderlig — men i Skanderborg maa man vel være
glad ved, at kunne have det saaledes. Jeg har og-
saa ganske rolig overgivet mig til den Skiebne, der i
dette Løn-kammer kan vente mig; og kun betinget mig
da jeg forlod mine Venner, at en af dem i Morgen-
tidlig vil hente mig, siden jeg reent mistvivler om at

Kunne finde den vildsomme Wei tilbage. — Nu til min Rejsfortælling.

Strøg uden for Rolding, paa Weien til Weile, kommer man op ad en høi og meget steil Banke, og herfra overseer man hele Byen, som deels dybt i Dalsen, deels paa Hældingen af Bakken, strækker sig i to lange Arme ud fra Kirken, der ligger i Midten af begge. Naar man er kommen over denne Banke, har man jævnt Land for sig, som holder ved over en Miil indtil henimod Almind. Weien er ikke desto mindre meget ujævn, fuld af Stene, og maadelig vedligeholdt. Alt dette saaer man dobbelt at mærke, naar man sidder paa saa daarlige Vogne, som de vare, vi fik baade i Snoghøi og Rolding. Her var det en ganske lille, snever Vogn, hvis ubeqvemme Sæder vare bundne med Reb, og da disse vare raadne, havde G^{de} neppe sat sig, før han laae paa Bunden af Vognen. Der behøvedes da endeel Taalmodighed; især sandt vore Kææ sig yderst misfornøiede med det frange Rum, som var tilstaaet dem, og Benene flagede ikke mindre over de bestandige Gfærmydsler, de maatte føre med Ruffert og Wadsække, som den slette Wei og Mangel paa Foder i Vognen gjorde meget urolige. Glige Fortrædeligheder vare dog ikke større, end at de til Afvegling morede os; men vi erfarede siden paa flere

Steder, at Befordringsvæsenet i Jylland ikke allevegne
er i den bedste Orden.

Da Veien imellem Rolding og Veile, den første halvanden Mil, er skovløs, temmelig eensformig og uinteressant, bleve vi saameget behageligere overraskede, ved at finde nær ved Almind Kirke, der prunker høit paa en Banke, en Dal, udmærket ved en saa romantisk Skønhed, at den maatte røre selv den sløveste Gands. Denne dybe, lønlige, mellem høie Banke skjulte Dal aabner sig ganske uventet for det overraskede Syn. Paa den ene Side af Veien er den lukket ved Skov, paa den anden er en Aabning, der sluttet ved Høierne, og ligesom er en steil Huulvei med tæt Kratkov paa begge Sider. En nydelig Hytte ligger i venlig Eensomhed ved den ene Ende af Dalen, og tæt forbi den rinder en Kilde, der løber under Veien og taber sig derefter imellem de grønne Høie. Det var for mig, som Naturen her havde digtet Thaarups deilige Hyttesang, og da jeg allene gik i de følgende Skygger op ad Huulveien, tænkte jeg:

Nu staaer en sval og løvrig Lund,
Til trætte Vandrers Hvile —

og har Hyttens Eier ikke plantet den, saa har Naturen
dog vist indrettet dette skønne Sted for den, fra hvem

Kun Tak til Gud, ei Klage lød
Ved Kildevand og sparsomt Brød.

Jeg har paa min hele Reise neppe fundet en Jordplet, der saa hastig fængslede mig, saa ganske indtog min Følelse, som denne. Det var derfor ikke af nogen søgt Sentimentalitet, men ganske af mit Hjertes Drift, at jeg her, ved Kildens Bred, plukkede tre Kiærminde, som jeg omhyggelig giemmer som Reliquier, dem jeg i Tanterne skienkede paa Stedet selv, hver til sin Eirinde; thi saa skøn denne Plet var, og saa sødtes dens Skønhed end bevægede min Følelse, saa fødtes dog tillige en Længsel i mit Hjerte, som den eensomme Natur ikke kunde udfylde. De fraværende Kiæres Billeder viste sig levende for min Siæls Øie; og i den lykkelige Drøm, at de vandrede med mig giennem den skønne Blomsterdal, øpløste sig en Deel af hiin Følelse: at jeg dog her, som paa den mest nøgne Hede, var allene. — I mange Bugter slynger Huulveien sig op ad den høie, steile Banke, og den nydeligste Kratfkov af Æg, Bøg og andre Træer indslutter den tæt og fortroligt. Nedsynet over den deilige Dal, og den eensomme Vandring giennem Huulveien vare mig lige fortryllende, og jeg sattes her i en blid og lys Stemning, som ikke forlod mig, men endnu forhøiedes ved al den Skønhedsnæring, der siden ventede den.

Fra dette Sted begynder Skoven, og med nogle Afbrydelser af bare Gletter og enkelte Hedepletter,

vedvarer den lige til Weile. I Skoven, paa høire
 Side af Weien, uden for Kirkebyen Bius, mødte os
 ganske uventet Synet af — en Galge, den første jeg
 nogensinde saa, og maaskee den eneste, man i hele
 Landet vil finde. Hvorfor denne, fremfor andre, er
 bleven sparet, kunde jeg ikke saa at vide. Den var
 dog ubeboet, skøndt en ordentlig Godsti gik op til
 Lyngbakken, hvor den staaer; kun en Ko stod lige un-
 der Galgen, og nød Udsigten til Landeveien! Ikke
 længe efter, medens vi endnu vare i Samtale om dette
 Retsfærdighedens forældede Højsæde, fik vi at see paa
 venstre Haand af Weien en Steile med sit Hiul — og
 nu begyndte det virkelig at gyse lidt i mig, og de
 skønne Billeder, hvoraf min Phantasie i endnu var
 fuld, begyndte at fortrænges af andre, langt mindre
 behagelige. Men vi slap dog for mere af denne Urf,
 og jeg for min Deel var ret glad ved at det endnu
 var høi lys Dag, da jeg nu slet ikke havde nogen Lyst
 til at gaae ind i de Børgerske Rettersteds Romanzer,
 eller til at see Uander i Maanestien dandse om Dødnings-
 træet, og hvad mere der hører til den skumle Poesie. —
 Jeg veed ogsaa ret vel, at disse Gienstande ligesaa
 lidt kunne gjøre nogen æsthetisk Virkning i en Reise-
 dagbog, som de kunne bevare den idylliske Tone i
 det skønne Landskab; men evige Idyller bliver man jo
 ogsaa kied af, og naar man ikke vil lukke sine Øine, maa

man ligesaa vel see paa en Galge ved Landeveien, som paa den deiligste Nymfhe eller Gratie. Af disse har jeg endnu ikke været saa heldig at træffe nogen i Jylland; men den livløse Natur har holdt mig skadesløs for Gavnet af levende Skønheder.

Omtrent en halv Mil Gønden for Veile begynder den med Rette saa berømte Egn, der i særegen Charakter og Naturskønhed vist ikke har sin Lige i vort Fædreland, og var mig, som nu dog er bekendt med endeel af de skønneste Landskaber i Siælland og Thyen, ligesaa forunderlig overraskende, som den maa være det for enhver, der allene kender Danmarks Natur i disse to Provindser. Ingen, der ikke har seet dette Sted, vil troe, at en saadan Egn er at finde i vort Land; og enhver som har seet Bierglandet, maa gienkende dem her. — Efterhaanden, som man kommer Byen nærmere, blive de skovklædte Bakker mere og mere høie og steile, og Udsigterne imellem dem mere mangfoldige og forandrlige. En stor og vild Natur indslutter den Reisende paa alle Sider. Snart er man ved Foden af en mægtig Bank, saa steil, at man undrer sig over, at danske Heste kunne trække op og ned ad den; snart har man fra dens Top et Tilbagesyn og en Udsigt til Siderne, med hvert Øieblik mere overraskende. Stundom skyder Banken sig paa den ene Side af Veien ned i en brat Styrtning, imedens

paa den anden en steil Væg reiser sig høit i Veiret, ved hvis Fod en Kildebælt med rislende Fald rinder ned ad Bakken; og gamle, høie Bøge rage frem med Toppen tæt ved Veien som Gmaabuske. Jeg fandt saaledes her mangen virkelig Biergscene, og kun den herlige Løvskov mindede om det elskte Fædreland.

Uforværst nærmer man sig Byen paa denne fryllende Wei. Man seer ikke et Glimt af den, før man er kommen heelt ud paa den sidste, af alle den steileste Banke. Da ligger med eet paa en lav Grund udbredt for Diet en tæt, broget Rhyng af hvide Mure og røde Tage, indflynget blandt grønne Træer, i høi Grad venlig, lys, mild, tæffelig og indbydende. Dette er Weile. — Lige for Byen, mod Vesten, ligger en stor, sid Engslette, hvorigiennem Weile Na løber, og hvor Fiorden rimeligviis i gamle Tider har gaaet op. Denne Slette strækker sig over en halv Miil i Længden op imod Skibet Kirke og Gaarden Haraldskær*, og den er, saavidt man paa

*) Denne Herregaard, som ligger tæt ved Kirkebyen Skibet, er meget gammel, og man har endog villet udlæde dens Navn fra Harald Blaatand. (Worms Monumenta p. 334). Nærheden af Jelling, hvor der i gamle Dage var en Kongsgaard, og hvor hans Fader og Moder lagdes i Høi, kunde vel gjøre det rimeligt, at ogsaa Sønnen har opholdt sig i disse Egne. Man vil fortælle, at der i gamle Dage har været Seilads lige op til Haraldskær, og en Havn, hvor nu Kirken staaer. Vist er det, at man af Jorden har opgravet Skibslevninger.

Begge Sider kan øine, indsluttet af høie mægtige Skov, bevoxne Banker, som danne denne betydelige Dal, og ikke blot strække sig i østlig Flugt lige til Veile Fiord, men fortsættes langs med dennes Sider. Saaledes, imellem Skovene paa de høie Bankestrækninger, løber den brede, blanke Fiord tre til fire Mile op i Landet mod Veile By, og her modtager den Aaen, der egentlig bestaaer af fire forenede Aaer med fælles Udløb. En af disse flyder langs med Byen, bag Husene; Indbyggerne have her, Huus ved Huus, deres nette Have, som gaae ned til Aaen, og næsten til enhver Have er en lille Træbro over Aaen eller et Vassersled. Langs med den brede, rene Aa, der flyder her saa fredelig og stille i den blide Natur, er paa den anden Side den nydeligste Spadserevei.

I det hele er Veile en meget tæffelig By, og jeg har ikke paa denne Reise fundet nogen anden, der behagede mig mere. For nogle og tyve Aar siden brændte en betydelig Deel af Byen, og den har derfor en Mængde nye, pyntelige, men dog for det meste

*) Afstanden fra Bjørns Knude, den yderste Landpynt ved den nordlige Side af Fiorden, til Veile er over 4 Mil; fra Veile til Kasser Odde paa Treldenæs, den yderste sydlige Pynt, er omtrent 3 Mil. Her er Fiorden over en halv Mil bred. Den er seilbar for store Skibe indtil halvanden Gierdingvei fra Byen. Hvor velgørende for dens ve vilde Fiordens Opnuddring være!

ganske simple Bygninger. Gaabel ved denne indtægende Simplicitet, som ved den store Natur, der saatæt omgiver den, har den et vist landligt Udseende; der altid forekommer mig meget tæffeligt ved en lille Riøbstad. Paa Vertshuset fandt vi os ret vel; og ligesom Alt skulde være indrettet for at dette Sted skulde efterlade sig fære og behagelige Grindringer hos mig, saa modtog jeg ikke allene her Breve fra Siælland; men overraskedes endog ved at træffe en af mine Venner fra Riøbenhavn, med hvem jeg gjorde en fornøielig Aftenvandring giennem Byen og Skoven paa Banken, Norden for denne, mod Herregaarden Grundet; medens D^o løb Byen rundt for at træffe en Bekiendt, og blev narret ved at finde en Mand af samme Navn, men ikke den han søgte. — Gaaledes endtes denne interessante Dag; men skamsuld maa jeg bekiende, at jeg ikke blot over dette behagelige Møde og over den udmærkede Natur, hvis Skønhed ganske fortryllede mig, forsøinte at bekymre mig videre om Byen (ikke engang Kirken saae jeg)* — men

*) Veile Kirke er meget gammel, (efter D. Atl. V. S. 942 endog fra Knud den Stores Tid) og har mange Monumenter, hvoriblandt et Gravminde, som A. S. Bedel har ladet sætte over sine Forældre. (Faderen Raadmand Søren Sørensen d. 1571). Kirken har før tilhørt (ved et Gavebrev af Christian V. 1676) det astronomiske Laarn i Riøbenhavn. I Veile var ellers ogsaa et Cortebrødre Kloster (stiftet omtrent 1227), af

at jeg endog funde glemme, hvad heller ingen af mine Rejsesæller tænkte paa: at fem Gierdingvei fra Veile ligger Jelling! — og at et Offer af nogle faa Limer funde skienket os Beskuelsen af det ældste og vigtigste Runemonument i Danmark: de noksom berømte, af Hundrede besøgte, og endnu ikke ret beskrevne eller forklarede Jellingiske Runestene over Gorm og Thyre.

Jeg vidste, at Veien til Jelling maatte lægges over Veile; men, til liden Ære for min geographiske Rundskab, var jeg uvidende om, at Afstanden mellem disse Steder var saa kort — og nu kan De tænke Dem, hvormeget jeg fortryder, at dengang ikke skete, hvad der neppe vil kunne skee paa Hjemreisen. I Horsens faldt Nyerups antiquariske Reise i Aarhus Stift (1807) mig i Hænderne, og der læste jeg Side 16 Dommen over os alle tre: "At være i Veile, og ikke derfra at gjøre en Excursion til det saa høist

hvis Kirke Byens Raadhuus er en Levning, og hvorfra der skal have gaaet en Løngang under Jorden til en Banke, kaldet Borgervold, Endest for Byen, hvor Aaerne falde i Fiorden. — Om Huset vides, hvor A. G. Vedel er født? — Om det Hjørnehuus ved Torvet, paa venstre Haand ved Kirkestrædet — hvor Christian II. opholdt sig hos Borgemeesteren Niels Jonsen, da han 1523 modtog Opsigelsesbrevet fra Raadet og Adelen, hvilket Huus sparede i en Gldbrand 1739, skøndt alle omliggende Bygninger brændte — endnu er til? — disse Spørgsmaal kan jeg ikke besvare.

mærkværdige Jellinge, vilde være en Forbrydelse mod Alderdommens, som mod Fortidens Majestæt". Nu kunde jeg vel — da Nyerup strax efter sander med Arendt: "at en Antiquar, som ikke har reist og selv besøgt Mindesmærkerne fra Oldtiden, ikke er en halv Skilling værd" — trøste mig med, at jeg efter Arendts Dom vist ikke er Antiquar, og ikke engang skjøtter om at dele denne Titel med ham; hvorfor jeg maaskee turde haabe, at min Værdi, selv uden at reise til Jelling fra Veile, dog kunde stige til nogle Skilling. Men da ethvert Minde af den historiske Interesse, som Jellinge-Stenene, har en Vigtighed og Hellighed for mig, som er langt høiere, end den blotte antiquariske Curiositet, der som oftest ved saadanne Leiligheder kan nøies med en ret nøiagtig Tegning: saa tilgiver jeg mig ikke (og Nyerup vist heller ikke), at jeg kunde glemme Jelling, før jeg har udsønet min Brøde og opfyldt mit Løfte: at gjøre en antiquarisk Pilegrims-gang til Gorms og Thyres Grave.

Jeg er altsaa nu paa Veien, ikke til Jelling, men til Horsens. — Læst uden for Veile paa Veien til Viborg, kommer man over en meget steil Banke, der i Høide svarer til Banterne lige overfor paa Veien til Rolding. Li-

geledes passerede vi paa Horsens-Veien i flere Afdelinger en meget høi, skjøndt her ikke fuldt saa steil Banke-
 ryg. Saaledes omgiver en sammenhængende Række
 af svære Banke, hvoraf een reiser sig høiere end den
 anden, Byen og Eletten, som Aaen giennemløber.
 Fra denne Høide nød vi det skønneste Nedsyn til Da-
 len, saa dybt under os, og vidt ud over den store
 speilglatte, skovindfattede Fiord, der lyste som et Sølv-
 hav ved den tidlige Morgensols Straaler. — I Først-
 ningen træffer man endnu endeel Skov; men Landet
 bliver dog mere jævnt, og flere saa svære Bakker
 finder man ikke. Fra Veile til Horsens er Veien i det
 Hele mere eensformig, end fra Rolding til Veile, skjøndt
 den ikke fattes enkelte skønnere Partier og afvejlende
 Udsigter. — Veile By har vel den største Skov, nogen
 Stad i Landet eier. Den er fredet, bestyres af Byens
 Forstandere, og aarligen udvises halvtredie hundrede
 Favne Brænde til Borgerne uden Betaling, i Forhold
 til enhver Grundskat. Foruden denne Herlighed har
 Byen betydelige Jorder, hvoraf den største og bedste
 Deel er udskiftet i 124 Lodder, eller saakaldte Eiendomme,
 hver paa 6 til 9 Tønder Land, deelte imel-
 lem Huuseierne, og desuden adskillige store Engha-
 ver og Græsmarker; saaledes at Byens Eiendomme
 strække sig en halv Miil paa den nordre, og tre
 Fierdingvei paa den søndre Side. Den ypperlige

Humleavl, som i fordums Dage fandtes ved Veile*, og hvortil Egnen er saa vel skikkaet, er her nu ingen Spor af. Nær omkring Byen finder man en skøn Kultur; Jordbunden er ogsaa ret god, og vedbliver saaledes til Horsens. Leerjord hersker især, og Weiene i disse Egne ere om Vinteren yderst flette; kun paa enkelte Strøg afvejler Leerbunden med et skarpt, sandigt Jordsmon.

Horsens (4 Mil fra Veile). seer man tre Gange i det man nærmer sig Byen, og ligesaa ofte forsvinder den bag endeel skovløse Banke, som ligge nær omkring den. Denne By er ikke blot større end Veile, men tager sig ogsaa meget anseeligere ud. Ligesom Veile ligger den tæt ved Vandet; men Horsens-Fiord (to Mile lang) er meget bredere og mere aaben end Veile-Fiord, og har ikke dennes deilige Skovstrande. Derimod ligger den imellem de to frugtbareste Herreder i Jylland, Hads:Herred mod Norden og Bierge:Herred mod Sønden. — Jeg blev behagelig overrasket ved at finde i Horsens en meget vakker By — i det Hele, taget vel den smukkeste, man træffer paa

*) Af Danske Atlas V. S. 550 sees, at 1682 var der ved Veile 95 Humlehaver, og ventelig i ældre Tider endnu flere. Veile Kloster eiede i sin Tid to Humlehaver, som Christian III. skienkede Byen 1535.

Reisen hertil fra Kiøbenhavn. En meget lang og bred, lige Hovedgade, som har næsten lutter store, velbyggede Huse, og en noget smalere jævnløbende Gade, udgiøre den største Deel af Byen. Siin virkelig smukke Gade, der vilde pryde enhver Hovedstad, de mange anseelige og ziirlige Huse, Giorden, som er bred og aaben, og hvor man som oftest seer endeel Gæbe, giver Horsens et lyst, frit og muntret Udseende. Jeg lagde Mærke til, at man tilforn i denne By meget har yndet Indskrifter paa Husene. Saaledes læste jeg paa eet disse Ord: Non tam domus, quam hospitium; nam nos non nobis nificamus aves.*. 1780. Paa Vertshuset, som jeg mener, tilforn har været en adelig Gaard, staaer at læse: "Was Gott bescheert, Uns niemand wehrt". Denne gamle Indskrift synes Gæstgiveren at have taget til sit Symbol; thi vi fandt det her meget dyrt. — Det saae kaldte Slot i Horsens, hvor de fra deres Fædreland fordrevne russiske Prindsen og Prindsesser boede, ligger lige over for Kirken, og seer ud som et middelmaadigt Borgerhuus.

Gogneskirken i Horsens har et meget uanseeligt Udvores, og man kunde vel antage den for en stor Landsbykirke; men indeni er den lys, pyntelig, og

*) Ikke saameget et Huus, som et Herberge; thi vi Bugle bygge ikke Rede for os selv.

meget modern. Den ene Side er ganske tilbygget med lukkede Stole. I den fornemste af disse, lige for Prædikestolen, hænger et grønt Klæde ned, som jeg antog for at være en Levning fra de russiske Prindsers Tid. Pulpiturer, Prædikestol og Orgel have hvid Grundfarve med Forgyltning, og Arbeidet i en god Smag. Alteret har en usædvanlig Skikkelse, da det er indrettet som en Niche, hvis Halvcuppel bæres af hvide, riflede joniske Piller med forgyldte Capitæler. I Nichen, og paa Tabler ved Siderne findes otte Malerier af Christi Lidelseshistorie, egne Compositioner af en ung Maler, som vel ikke have noget udmærket Kunstværk, men dog forekom mig at være saaledes udførte, at de ret vel kunne pryde en Kirke. Alt Arbejde ved Alteret er et Værk af to i Horsens fødte Kunstnere ved Navn Hiernø og Bræstrup), som her have vist, at de hverken mangle Smag eller Talent. Kirken har i det Hele slet intet stort eller paafaldende i sin indvortes Bygning; men den er lys, klar og hyggelig. Monumenter eller Oldtidslevninger maa man her slet ikke søge. Ikke engang en Ligsteen seer man, da Kirken har Brædegulv. Hvad der endnu fandtes af saadant er forsvundet, ved den Reparation og Indredning, der skete for ti Aar siden og kostede 8000 Rigsdaler. Jeg hørte derimod med ikke liden Fornøielse, at den nedlagte Klosterkirke er i god Behold, og at den, til

Være for vedkommende Øvrighed eller Bestyrere, er bestemt at skulle vedligeholdes som et Fortidsminde og Gravcapel til Prydelse for Byen.

Fra Horsens fortsatte vi efter et Par Timers Ophold vor Reise til Skanderborg, som ligger $3\frac{3}{4}$ Mil derfra. Denne Vej er meget interessant, og rig paa skønne og store Udsigter. Sandigt Jordmon og maadelige Banke vedvare fra Horsens til Giedved (omtrent en Mil). Her oplives Egnen; et afvejlende Landskab, med deilige adspredte Gmaaskove i Dalene og paa Høiderne, begynder, og rækker til Dusted, halvanden Mil fra Horsens. Malerisk skønt ligger Dusted Kirke paa en høi Banke, hvor den først ganske hæver sine hvide Mure over Skoven, men synker efterhaanden under denne, indtil kun Taarnspidsen tilsidst er synlig. Paa Toppen af den meget høie Banke ved Dusted aabner sig uførmødet en-meget vid og stor Udsigt over et rigt Landskab, der i flere Miles Omkreds, med herlig Mangfoldighed af Skove, Søer, Banke og Dale, ligger udbredt for det undrende Øie. Nørre Sø og Skanderborg Sø, begge omtrent i en Miles Afstand, blive her først synlige, den første mørk og i Baggrunden skygget ved store Skovstrækninger, den sidste mere klar og aaben i et lysere Landskab. Denne fortræffelige Udsigt modtager

en bestandig Afvevling, eftersom man kommer dybere ned ad Banterne; og endnu ved Laaninghuus Kro (en Miil fra Skanderborg) overskuede jeg med herlig Nydelse den vide Kreds, med den store urolige Mos: Sø til Venstre — over hvilken i fiernere Afstand hæve sig dunkelt de vidtstrakte Silkeborgske Skove — og til Høire den blidere Skanderborg Sø, med dens venlige Omegn, og en Mængde Kirker og Byer imellem Smaaskove, der ligge omspredte i Dalene. Saaledes vedbliver Veien til Skanderborg, imellem begge Søerne, hvis nærmeste Afstand kun er en Fierdingvei, at være meget interessant. Man kommer tæt forbi Gulbro-Mølle ved Mossøens Bred, hvor man kun overseer en liden Deel af denne Sø. Men atter høines Landet, og mere og mere af Søen bliver synlig, indtil man næsten overseer dens hele Udstrækning med Skovene i Baggrunden, som i afbrudte Strækninger beflæde dens vestlige Bredder*.

*) Mos: Sø er en af Jyllands betydelige Søer, $1\frac{1}{2}$ Miil lang, og paa det bredeste noget over $\frac{1}{2}$ Miil. Den staaer i Forbindelse, saavel med Skanderborgs mod Østen, som med flere mindre skovomgivne Søer, der strække sig i Nordvest, i en Længde af 2—3 Miil, op imod Silkeborg; og fra disse Søer udspringer den store Gudensdal. Eanene ved og omkring Mos: Sø høre til de skønneste, interessanteste og skovrigeste i Jylland. (Silkeborg, den største Skovgaard i Jylland, har allene over 5000 Tønder Land Skov). I Nye Sogn, ikke langt Norden for Mos: Sø, ligger det høie Him-

Til Skanderborg kom vi giennem den saakaldte Dyrehave, en deilig, tæt, ung Skov, med Vand paa to Sider. Lige ud af denne Skov kom vi over en Jorrdæmning, som her affondrer en lille Deel af Søen fra det øvrige, og derefter forbi Glotshakken, paa venstre Haand, hvor Kirken med sit runde Taarn staar eensomt tilbage, som en Levning af Slottet. — Skanderborgs Beliggenhed og Omegn høre til de skønneste, som nogen Riibstad i Danmark eier. Byen selv er ubetydelig, og efterat vi havde seet Glotskirken; Ubleven, og hvad her er at see af Naturskønhed; fandt vi den lange Eftermiddag paa et meget maadeligt Vertshuus temmelig fredsommelig. — Paa Glotshakken staar man næsten som paa en omflydt Ø. Om denne, der kun ved den omtalte Dæmning og en smal Jordstrimmel er forenet med Dyrehaven

melbjerg, en af de høieste Bakker i Jylland, hvorfra man kan see Samsø i 8 Miles Afstand. Denne skønne Egn havde ogsaa Munkene i Mideldalderen fundet særdeles Gnsag i. Foruden det berømte Øm-Kloster (Cara Insula) i Ry-Sogn, imellem Mos-Sø og Gudens-Sø, laae ved Mos-Sø Boer-Kloster, et af de ældste Munkeløstre i Landet, og Bisping Kloster, der var et Nonnekloster. Ry, eller Ryde, i Nærheden af Øm-Kloster, nu en Landsby, var fordum en Riibstad eller Flække. Ring-Kloster, et Nonnekloster, laae i Fruering Sogn, ikke langt Væien for Skanderborg. Ogsaa i Væng en Mill Norden for Skanderborg, var et Kloster, hvis Munkesiden flyttede til Øm.

og Byen, snøer Søen sit brede, klare Bælte, og uden om Søen, imellem Vand og Luft, sees en smal Landskreds, der høiner sig trindt omkring mod Horizonten. I denne Kreds seer man mod Vesten en jævnt hældende Glette; hertil støder Byen, der, omgierdet af sine Haver, og bag den en lille Skov, ligger saare yndigt og venligt paa et smalt Land langs med Søens Bred. Herpaa følger i Kredsen atter Enge og Skov, hvorover et hvidt Kirkeetaarn glimter eenligt frem i Horizonten. Endelig udgør den østlige og sydlige Halvkreds en Strækning af Banker, hvorpaa man tæller adskillige Kirker, og Kredsen sluttet med Dyrehaven, en tæt Skov, som dølger en stor Bugt af Søen. Paa Gløstebakken hæver sig det runde Taarn med Kirkebygningen, og lige for denne reiser en rund, skovbevoren Holm (Vbleø) sin grønne Bøgekrone over Søens store Glade. Denne deilige Holm, der kun ligger nogle hundrede Alen fra Landet, og, ligesom Sorøes Bøgholm, er tæt bevoren med Skov og Krat lige ned til Søens Bredder, besøgte vi siden: og alle vare vi enige i, at en skønnere Skovholm i en Indsø havde vi neppe seet. Den er for saa Alar siden giennemskaaen med Gange, hvilket er ret beqvemt, og pyntet med et Monument over Gierde Christian, hvilket er ret naragtigt. Tæt ved Landingspladsen staaer et lille firkantet Træskab, der omtrent kan rumme et

Menneske, med en forgyldt Kugle ovenpaa. Dette Stab skal være en Indretning til et Styrtebad (af hvilket man altsaa maa gaae nøgen ud i Skoven, for at tørre og flæde sig), og Badeskabet er sat til et Minde over en af Danmarks største Konger, som i Skanderborg tilbragte nogle af sine Ungdomsaar, og er ziret med Inscriptioner paa Latin og Dansk, hvori det for Rimets Skyld hedder: "at hans Minde kan aldrig døe, Gaalænge der er Draabe Vand i Skanderborg Sø." Et vanskeligt Arbeide vilde det være, at udtørre denne Sø; men var dette end muligt, vilde Christians Minde dog overleve den sidste Draabe Vand. Til dette flauue og vandede Monument spare de øvrige Smagløshedens Producter, som man finder paa denne D. Gaaledes er rundt omkring paa Træerne ophængt Tavler, med rimede Indskrifter, som hvert Dieblis forstyrre Vandrerer, om han gider læse dem, ved deres comiske Virkning. Til Prøve, affrev jeg følgende Sentents:

Fornøielse er som moradsig Marker farlig,
 Dem man betræde maa med let og hurtig Fod;
 Thi standser man sin Gang, og ikke er forvarlig,
 Er Glæden ganske fort — desuden blir man død.

Det synderligste er dog en Mindestøtte "helliget Hendes Høihed Princesse Charlotte Frederikes Minde,

den 11te August 1811". Denne bestaaer af en lang, spids Støtte, udskaaret af et Bræt, belagt med flødt Glas, Muslingfaller og flere lignende Gager; paa Spidsen staaer et Glas, som nu var sønderslaaet, og paa Foden en rimet Inscription, ligesaa curieus, som alt det øvrige, hvori fortællles: at Retfærdighed's Gudinde maa man ikke søge paa Jorden; men naar man hæver Biet og seer sig om, da befindes, at "blandt Stierne hunden sælger yderst Dom."

Jeg har spildt nogen Tid, ikke paa den skønne Uebles, men paa dens smagløse saakaldte Forskønnelser. — Fra det daarlige og saare overflødige Minde, som Fierde Christian her har faaet, og fra Den, hvorhen han paa sine barnlige Gøtøge saa tidt har styret sit Fartøi, seer jeg over til den høie Glotshøi, hvor han som Dreng har leget, og finder den næsten tom. Glottet er borte; kun Kirken staaer; men skulde ogsaa denne engang forsvinde, saa vil det dog aldrig glemmes, at hiin store Konge her lagde Grundvolden saavel til sine herlige Indsigter og vidt udstrakte Kundskaber, som til den grundige Forsarenhed i Søværnet, hvori han ogsaa fremfor nogen af Danmarks Konger udmærkede sig; og Skanderborg vilde derved, om den end ikke havde en saa fortrinlig skøn Beliggenhed, stedse være mærkværdig blandt Danmarks Stæder. Det er vel

heller ikke urimeligt, at netop denne Byes Beliggenhed har, om ikke fremkaldt den tidlige Tilbøielighed for Søværnen hos den unge Christian, dog givet den en velgiørende Næring*). — Skanderborg Slot var et af de allerældste i Riget, og saa gammelt, at dets første Anlæg er ubekendt. Valdemar II. opholdt sig der allerede 1212, da Dronning Dagmar laae for Døden i Ribe. Her skal Marsk Stig have undsagt Erik Blipping; og Eriks Dronning Agnes opholdt sig der 1286, da hun fik sin Herres sørgelige Endeligt at vide. Imedens den ullykkelige Christoffer II. før og efter 1330 var ligesom landflygtig i sit eget Rige, var Skanderborg næsten det eneste Slot, hvor han kunde finde et Tilflugtsted. I en Beleiring for Skanderborg vil man sige, at Danmarks Befrier Niels Ebbesen

*) I Hofpræsten Laurids Jacobsens Ligprædiken over Christian IV. (Kbh 1649. 4) fortælles: at da Prindsen en Tid lang paa Skanderborgslot har øvet sine Studia og Exercitier (med sin Lærer Mag. Hans Michelsen), har han af tilforordnede Rigens Raad erlanget, at paa Skanderborgs blev bygget et Skib, udrustet med Mast, Segl, Takfel og Redskab, som et stort Orlogsskib; hvortil forfarne Søfolk beskikkedes, der seilede omkring med Prindsen og flittigen underviste ham i Alt hvad der hører til Søen; saa at Kongen derefter, endog i Storm og Uveir har kunnet styre et Skib, og nævne ethvert Redskab derpaa fra det største til det mindste med sit rette Navn; ligesom han og forstod Skibsbygningskunsten saa vel, at han selv gjorde Modeller til de største og skønneste Skibe, som han lod bygge.

skal have tilsat sit Liv 1340. Disse og flere Erindringer om dette Slot gemmer Historien. Frederik II. yndede Skanderborg, opholdt sig der ofte om Sommeren, og modtog der 1587 et Besøg af den østerrigiske Erkehertug Matthias, siden romersk Keiser. Den sidste danske Konge, der saae Skanderborg, var Christian VI., som laae der en Nat paa sin Reise til Norge 1733. Godslet bortsolgtes 1767, og tillige Slottets Bygninger, paa Kirken nær, for 6400 Rdlr.

Skanderborg Slot var meget stærkt bygget, i fire Længer, tre Etager høit, med tre runde Taarne, og et meget svært Taarn i det nordvestlige Hjørne, bygget i en skiev Firkant, som tilsidst brugtes til Tangeetaarn. Beliggenheden paa en Banke, omgivet med Vand paa alle Sider, har i gamle Dage gjort det til en meget fast Borg. Af Fæstningsværkerne omkring Slottet sees endnu Spor paa Bakken. Af de runde Taarne er eet, som stod i Slottets sydøstlige Hjørne, tilovers, tilligemed Slotskapellet, som nu er Byens Kirke. Den er liden, men ret tækkelig, istandsat, fornyet, og overmalt Aar 1800. Endnu sees man Frederik den Andens og hans Dronnings simple, aabne Stolestader af Egetræ paa Gulvet. Paa Kongens Stol læses hans tydske Valgsprog, "Trau ist wildbret" og Bogstaverne: M. H. z. G. a. 1572. Dette Aarstal findes ogsaa under Kongens Navn, Titel og

Taaben over Kirkeindgangen i et lille Taabenhuus,
som er bygget til det store Taarn. —

*

*

*

Den 23de Jun. — Ustrup Præstegaard. —
Vi havde bestemt at blive i Skanderborg den følgende
Formiddag over, da her skulde holdes et stort Hestes-
syn; men da vi ikke fandt Opholdet i vort maadelige
Herberge meget interessant, og gjorde nøiere Bereg-
ning over vor Tid, forandrede vi vor Beslutning, og
reiste tidlig om Morgenens til Aarhus. ($3\frac{3}{4}$ Mil).
Læet uden for Skanderborg paa en jævn Banke ved
Bøen ligger Skanderup Kirke, som har givet Byen
Oprindelse og Navn*. Denne Kirke, hvid og ziirlig,
med Taarn og Spiir, omgiben med en firkantet Muur,
har en indtagende, malerisk skøn Beliggenhed. Hele
Kirken og Muren skinnede fridhvid i den friske, grønne
Eng; paa begge Sider lyste det blaae Vand; store
Skjgger fore med Vinden hen over Engen, og mørkede
den lyse Grund — et Diebliø efter laae Kirken atter
i det klareste Sollys. Det var et saare deiligt Mor-

*) Den var Byens Sogneskirke indtil 1699. Skander-
borg fik først Kjøbstadsfrihed af Frederik II. 1583.

gen-Landskab. Veien til Aarhus er temmelig rig paa Bakker og Sand. Tre Fierdingvei fra Skanderborg ved Stilling har man en skøn Udsigt over Solberg Sø, hvor en skovbevoren Banke kneiser ud over Søen; denne synes derved deelt i to Bugter, men aabner sig snart igien heel for Synet. Den øvrige Wei er ikke meget interessant; og omkring Aarhus er det temmelig fladt og bart. En umaadelig Mængde Algerfaal dækkede Engene, saa at kun enkelte Stri-ber af Grønt skinnede igiennem det Gule, og dannede et stort, underlig broget Rattuns Enghav. Aarhus Domkirke viser sig omtrent i en Miils Afstand, allerede meget stor, høi og majestætisk, nær ved Søen, og ligesom adskilt fra Staden; men forsvinder adskillige Gange, indtil man er Byen temmelig nær, da den ligger for Diet i sin hele imponerende Storhed. — Man kommer fra denne Side i egentlig Forstand ned til Aarhus, i det man fører ned ad en Gade, anlagt paa en Bakke, der kaldes Broberg. Denne By forkynder sig ret anstændigt og tækkeligt, og man seer ikke saa nye og grundmurede Huse.

Mit Ophold i Aarhus var i øvrigt saa kort, at jeg ikke vil kunne sige meget om denne ret anseelige og mærkelige Stad. Den berømte Domkirke var det første Sted, hvorhen vi søgte; men en saadan Bygning fordrer mere end een Times Besøg, for at

beskrives. — Denne Domkirke har Ord for at være den største i Danmark, hvilket jeg her ikke kan afgjøre. Dens hele Længde er 147 Alen, Bredden $37\frac{1}{2}$ Alen, Korsgangen $76\frac{1}{2}$ Alen lang og 15 Alen bred. Den høieste Hvælving, midt over Korsgangen og Choret er 35 Alen høj. — Aarhus Domkirke er fra Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, grundlagt 1201, under den syvende Biskop i Aarhus Stift Peder Wognsen, der paa mødrene Side var af Absalons Slægt, og anvendte sin store Formue allene paa denne Bygning, hvortil desuden to Paver (Goelestin III. og Innocents III.) bidroge ved Afsladsbreve (1197 og 1209), og mange følgende Biskopper, Prælater og andre formuende Mænd ved store Gaver. Bygningen stod saalænge paa, at man regner, det varede 276 Aar inden den blev fuldført, og endnu ved Reformationens Indførelse var det indvendige Muurværk ikke ganske færdigt. Dog er den formodentlig alt i første Halvdeel af det trettende Aarhundrede bleven indviet; og 1359 stiftede Biskop Poul den daglige Messe for Høialteret til Minde for St. Clemens. Til denne Helgen, som især dyrkedes af Søfarende, fordi han efter Legendens skal have lidt sin Martyrdom paa Havet, var Domkirken indviet, og har efter ham faaet sin Navn. I hans Reliquier, som først bevaredes i St. Olai Kirke ved Stranden,

flyttedes efter Innocents den Tredies Befaling 1220 til den nye Domkirke, for at hvile der under Høialteret, hvilket siden, ved de saakaldte St. Clemens Døfere, blev en rig Indtægtskilde for Kirken. Men den nøiedes ikke engang med een Helgen og Patron. Den danske Prinds Niels, en Søn af Knud V., (om hvis Fødsel fortælles en underlig Legende*), og som af religiøs Tilbøielighed for det eensomme Liv forlod Hoffet og drog til Aarhus, hvor han stiftede et Franciskanerkloster og døde i stort Helligheds Ry (1180) blev først begravet paa St. Olai Kirkegaard, hvor der ved hans Grav skete saa store Dffringer, at man samlede en heel Skat, hvoraf Valdemar II. stundom, paa Grund af at Hellig Niels var hans Frænde, laante mange Penge, som han glemte at betale. Men i Erik Menveds Tid flyttedes Nielses Lig, ligesom St.

*) Hans Fader Knud reiste engang giennem Haderslev, hvor en Stiernetyder fortalte ham, at en meget hellig, af Gud og Menneſker elſket Mand ſkulde faae ſin Tilværelſe den følgende Nat. Kongen yttrede det Ønſke, at han kunde blive Fader til dette hellige Barn, og han blev det. Moderen, en adelig Jomfru, foſtede Barnets Fødsel Livet; Niels blev opdraget hos ſin Mormoder, og da han i ſit ſyvende Aar fik at vide, hvorledes hans Moder var død, rørte dette ham ſaa dybt, at han alt fra denne ſpæde Alder begyndte ſit opbyggelige ſtrenge Levnet, hvis Hiſtorie eller Legende er ei uinteressant. (Script. R. D. T. V.)

Clemens Reliquier og begges Pengefrine, til den nye Cathedralkirke, der endnu stod under Bygning; og Legenden angiver til denne Flytning en ganske syn-
 derlig Grund, nemlig Frygt for, at Marsk Stigs
 Parti, der sad paa Den Hielm, skulde af den Bellugt,
 der opsteg af Nielses Grav, loffes til at fare over til
 Aarhus, og berøve Byen baade dens Patron og
 hans Skat. Dmsider blev Niels, efter gientagne An-
 søgninger fra Danmark, canoniseret 1260 af Alexan-
 der VI. under Navn af S. Nicolaus Arhufiensis, og
 Domkirken i Aarhus fik saaledes, tilligemed Byen,
 ogsaa den Mærkværdighed, at eie to Skytshelgene.
 Prindsen har endnu et Monument paa St. Olufs
 Kirkegaard, sidste Gang opreist 1797, men temmelig
 uanseeligt, og med historiske Feil i Indskriften*. Stør-
 re Værdi har en Ligsteen, med Runeskrift, hvorpaa en
 Mand i geistlig Dragt er afbildet, og som nogle have
 meent, at den af Baldemar den Førstes Historie be-
 kiendte Biskop Evend i Aarhus havde ladet lægge
 over Prindsens Grav**. Den skulde altsaa være bort-

*) Disse har Hr. Hertel rettet i sin Beskrivelse
 over Domkirken, 2det Bind 2det Hefte Side
 XXXVI. Han har desuden af Scr. Ker. D. V.
 p. 204—310 samlet endeel Efterretninger og Le-
 gender om denne lidet bekiendte danske Prinds, og
 Helgen. Jvf. Pontoppidans Annaler. I D. S.
 449. Suhms D. Historie VII. S. 593—96.

**) Stephanii Ep. ad Wormium. Epp. Ol. Wormii.
 p. 249. Marmora Danica T. II. p. 130. Vi-

ført fra St. Olufs Kirkegaard i Aarhus til Giesingholm (nu Løvenholm), hvor den en Tid lang siges at have staaet ved Indgangen til Capellet; hvilket Alt dog forekommer mig temmelig usandsynligt.

Fra denne Forbildelse til en af de saare mange historiske Gienstande, som Domkirken brigger i Grindring, vender jeg tilbage til Kirken selv, om hvilken jeg ikke faaer Leilighed til at skrive saameget som jeg ønskede. — Den er ved sin Størrelse, sin udmærket solide Bygning, sin rene og ædle Structur, en af de mærkeligste gothiske Kirker i Norden. Dens udbendige Syn er vel endnu mere imponerende, end Domkirkenes i Roskilde og i Odense; Massen er her større, Formen tildeels ogsaa simplere, renere og mindre forstyrret ved Tilbygninger; en ærværdig Høihed omsvæver med rolig Kraft og Alvor de stolte Mure, og det simple, svære, grundfaste Taarn. Den har for Diet en vel vedligeholdt Eenhed, og Harmonien i Delenes Forhold gjør at

bere om denne mærkværdige Runesteen, som endnu venter sin Fortolker, see i Worms Monumenter p. 284. D. Atlas IV. S. 289 og Nyerups antiquariske Reise i Aarhus Stift S. 43, hvor der berettes, at Stenen er skienket til vort Museum for Oldsager, og skulde den ang alt (1807) med Skibsleilighed affendes til Kiøbenhavn; men er endnu ikke ankommen. Det fortæner at bemærkes, at Manden paa Ligstenen, tillige med en simpel Krumstav i Haanden, ogsaa har en Art Krone paa Hovedet. (Efter Abildgaards Tegning. Han beretter at Stenen blev funden 1769 paa Giesingholm i Arnestedet af en gammel Størsteen).

dens Storhed virker med sin hele Kraft paa Beskueren, og efterlader et ligesaa stærkt og mægtigt, som harmonisk Indtryk. I dens Bygning hersker fuldkommen Symmetrie og Regelmæssighed, hvilken endog er bevaret i de tilbyggede Capeller, da nogle, som forstyrrede den, efter Reformationen ere nedbrudte. Et mægtigt firkantet Taarn, hvis Bredde svarer til den store Kirkegang, Pillerne med iberegne, hæver sig ved Kirkens vestre Ende; to runde, tynde Taarne med Spiir, reise sig i Choret's Hjørner, og Taget over Omgangen om Choret springer frem i fire spidse Gable paa hver Side, een over hvert af de store Chorsvinduer. — Indeni er denne Kirke stor, gammel, ærværdig og høitidelig; ikke saa lys, som Kirken i Sorø eller Odense, men derfor ingenlunde mørk. En dæmpet Lysning falder fra de temmelig lave, oventil rundede Vinduer, anbragte høit under Hvælvingen, eet over hver af Sidegangen's Buer, i tilspidsede, perspectivisk udvidede Muuraabninger. Denne Lysning, som er temmelig jævn og eens i hele Kirken, passer fortræffelig til dens hele indre Form, og hæver dens imponerende Storhed og Ærværdighed endnu mere. Jeg veed neppe nogen Kirke, hvor Fortidens eller Middelalderens store, religiøse Aand, i dens romantiske, Ureslygt bydende, hellige Dæmring mere levende har udtalt sig for mig, end i denne.

Narhuus Domkirke er en Korskirke, og dens Kors har omtrent det Halve af Kirkens Længde ($76\frac{1}{2}$ Alen). Et lige Forhold finder Sted imellem Korsets og Kirkens Brede. I Skibet eller Storkirken er der, foruden to meget svære Taarnpiller, sex Piller paa hver Side, som have 18 Alen i Omkreds, da hver af deres Sider udgjør halvfemte Alen. Deres Structur er meget simpel; en ganske glat, firkantet Pille afvejer med een, der mod Kirkegangen har en fremspringende Kant med Halvbrunding i Midten; ingen af Pillerne have Capitæler. Choret's Hvælbinger hvile paa otte, dels firkantede, dels ottekantede Piller, af sexten og tolv Alens Omfang. I alt har denne Kirke saaledes to og tyve Piller. — Ved Choret er det mærkeligt, at det ligger halvanden Alen høiere end det øvrige Kirkegulv; fire Trapper paa dets forskellige Sider udgjøre Dpgangen dertil, og det er heel adskilt fra Storkirken ved et Jerngitter, med fire runde Granitpiller, en Alen i Giennemsnit, og 14 med Messing beklædte Træpiller. Saavel den store Chorsdør til den brede Kirkegang, som Gitterdøren til Choret's nordre Dpgang ere af Jern, med saare konstigt Arbejde og forgyldte (fra A. 1634 og 1643). Tilforn var her, imellem Choret og Kirken, et Pulpitur, otte Alen bredt og sexten Alen langt, hvilende tildeels paa hine Granitpiller. Det var bygget 1508 under den

næstsidste catholske Biskop Niels Clausen, og var prydet med mangfoldige forgyldte Helgenbilleder og andet kunstigt Billedhuggerarbejde; men 1775 blev det ikke allene nedbrudt, men ogsaa forstyrret, og kun tolv af de Helgenbilleder, der tilforn stode i forgyldte Nicher paa Pulpituret, ere bevarede, og hensatte over Tralværket, der aflukker Choret, Sacristiet og Chordgangen fra den øvrige Kirke *.

At beskrive den Mængde af Gienstande, som i denne Domkirke frembyde sig for Øiet, kan hverken Tiden eller disse Blades Rum tillade, om end mit Besøg i Kirken havde været mindre kort og flygtigt, eller om en saadan Beskrivelse hørte til min Plan. Jeg optegnede gierne nogle af de interessanteste Monumenter og Konstarbejder som jeg her sandt; men jeg maa indskrænke mig allene til Choret og til Altertavlen, der ikke blot i det Hele har en udmærket skøn Form, men ogsaa ved dens Billedhuggerarbejde hø-

*) Mærkelig for Eædernes Historie i det 17de Aarhundrede er den Efterretning, at dette Tralværk blev bekostet 1624 af det lutherske Domcapitel, for at forekomme Uorden og Usædelighed i denne Deel af Kirken, der ikke let kunde oversees; da det lige til 1778 var Skik, at Kirken stod aaben hele Dagen igiennem. (Hersteds Beskrivelse 2den Deel 1ste Hefte, S. 69, efter et Document i Stiftsarchivet).

rer til de fortrinligste Konstværker fra Middelalderen, som vi have i Danmark. — Altertavlen har tre Afdelinger, som ere luffede ved fire Døre. Dens hele Brede med Rarmen udgjør halvtiende Alen, og Høiden af Tavlen, eller det egentlige Alterskab, tre Alen. I den mellemste Afdeling staaer St. Clemens opreist, i fuld Legemsstørrelse, med pavelig Dragt og Krone, holdende et Skibsanker i sin høire Haand. I Afdelingen paa hans høire Side sees St. Anna, Marias Moder, holdende Jesusbarnet paa Armen, og Maria, som rækker Barnet et Vble. I den tredie Afdeling paa venstre Haand staaer Døberen Johannes, med en Bog i sin venstre Haand, hvor paa ligger et Lam, som han peger paa med den høire, trædende med sin venstre Fod paa et Dyrehoved. Paa denne Afdelings to Gløiddøre ere de tolv Apostle anbragte, seer paa hver Dør. Enhver Apostel staaer i sit eget Rum, og holder det Redskab, hvorved han led Martyrdøden, i Haanden, og ved enhver staaer en mindre Figur, der synes at være et Helgenbillede. — Alle disse Billeder, med deres Nicher, Dørene og den underste Deel af Altertavlen, ere støbte af Malm, og Alt var fra Begyndelsen ægte forgyldt og stærkt besat med ædle Stene. Men efter Reformationen blev Aarhus Domkirke ei allene berøvet dens Guld, og Sølvkar og andre Kostbarheder, men den ægte

Forgyldning paa Altertablen affkræbet*, og de ægte Stene afpillede. Hvad der endnu kunde være levet, det skænedes ikke i de sildigere Oversæld af fiendtlige Hære, Aarhus med hele Jylland maatte lide; 1626 af østerrigiske Tropper, 1643 af Svenske, 1657—59 af Svenske og af polske Hielpetropper. — Nu er denne Altertable altsaa uden Forgyldning og uden Steens prydelser; men dog er den anseelig og prægtig nok, og dens Kunstværk har den ikke mistet med Guldglansen. Alle Figurerne ere udarbejdede med stor Flid og Reenhed, og Ansigterne fattes hverken Liv eller Charakter. Mig indtog i Gærdeseshed Marias Ansigt ved talende Udtryk af Hellighed, ædel Fromhed og Kiærlighed, hvormed hun i moderlig Glæde betragter sit guddommelige Barn. Meget Udtryk er der ogsaa i de tolv Apostles Ansigter, og Johannes er en ret heldig udført Figur. I det Hele er denne Altertable et af de skønneste Kunstværker fra Middelalderen, der findes i Danmark, og dens Kunstværk og Interesse forhøies endnu derved, at dens Figurer ere støbte og udarbejdede i Malm, da dette Glags Arbejder fra hine

*) I Aarhus og Ribe Domkirker blev der saaledes affkræbet 58 Lod Guld, som dog ikke kom Staten til Gode, men blev skienket Rentemesteren Jørgen Pedersen. (Münsters Reformat. Hist. II. Side 319).

Lider er hos os langt sieldnere, end Billedhuggerarbeide i Træ. Den er fra anden Halvdeel af det sene-
tende Aarhundrede, og dens Alder naaer saaledes til
henimod halvfjerde hundrede Aar. Efter den latinske
Indskrift, der læses med store forgyldte Bogstaver paa
en bred Rand ovenover Helgenbillederne, er Alterta-
len skienket 1471 af Biskop Johan eller Jens Iversen,
af Langernes Slægt*; hans Vaaben findes paa
flere Steder i Domkirken, hvis store Belgjører han
var (s. Gr. paa Taarnets vestlige Side, og paa Gava-
len af hans Capel). En anseelig Ligsteen med hans
Billede og Vaaben er lagt over ham i det af ham
byggede Marie-Capel ved Taarnets sydvestlige Side
(hvor nu er Convents sal og Stiftsarchiv); og i Følge
denne døde han 1482 den 9de Mai. En anden Lig-
steen, der ligger paa Alterbordet, har man ogsaa troet
at være hans; men den er lagt over en Biskop Johan
Udsersøn (Acersun), som døde 1 April 1306.

*) I Lisberg Kirke, en Miil Norden for Aar-
huus, hvor denne Stad laae før 1104, da den
blev flyttet til dens nuværende Sted, er en Alter-
table af Messing med mange skøbte Billeder; den
har været forgyldt med ungersk Guld og besat
med Chrystallstene, og er ligeledes en Gave af
Biskop Jens Iversen, hvis Vaaben ogsaa findes
derpaa. (Sophie Brabes Slægtebog. Haand-
skrift i det kongelige Bibliothek).

Paa begge Sider af Altertablens mellemste, ovenfor beskrevne Hoveddeel sees, saavel paa Altergrunden, som indvendig paa Dørene, adskillige samtidige, men fornyede Malerier, som vel fortjene Dpmærksomhed, skjøndt de i Kunstværk ikke kunne sættes lige med Malmarbeidet, og baade i Tegning, Colorit og Perspectiv fremvise en langt større Naahed. Herved bør det dog erindres, at de sandsynligen ikke have vundet ved de gjentagne Opmalinger. Paa høire Side er det St. Clemens, paa venstre Døberen Johannes, hvis vigtigste Levnetsoptrin forestilles. Desuden er paa den venstre Fløjdør nedentil afmalet Biskop Jens Jversen i fuld Dragt, med sit Vaaben, tre røde Roser i hvidt Felt, for sig, og sin Stab og Bispehue ved Siden; i Baggrunden staaer Evangelisten Johannes med en Kalk ved Siden, hvorpaa sidder en Dagle. Lufkes Alterets fire Døre, da seer man paa disse i sexten Afdelinger, og paa Goden imellem Altertavlen og Bordet, de vigtigste Optrin af Jesu Lidelser afmalede. Ovenover hele Altertavlen er anbragt en halvbrund Gesims eller Forhøining, med adskillige Malerier, og endelig i Midten oven over denne, i en Høide af henved ti Alen, et mindre Alter, med to Fløjdøre, i hvis Indre sees Gud Fader, som en gammel, kronet Mand, der sætter en Krone paa den siddende Marias Hoved; og øverst paa Spidsen Christus paa Korset med

de to Røvere ved Siderne. Denne Alterprydelse er noget yngre, end det øvrige, da den er skienket 1514 af Biskop Niels Clausen; den har været saaheldig, ved sit høie Stade, at undgaae den rovsyge Guldørst og beholde sin Forgyltning. Den samme Biskop skienkede Kirken 1508 de to konstigen udarbejdede og prydede Egeskabe med forgylt Beslag, som staae ved Chorets yderste Piller. I et af disse fordum pragtfulde Skabe giemmes blandt andet to guldvirkede Bispekaaber fra det femtende og sextende Aarhundrede, med mange Helgenfigurer, og derved de Biskoppers Vaabener, der skienkede dem, virkede i Guld og Sølv, hvilket dog for det meste er aspillet. Endelig maa jeg endnu nævne, at midt i Choret staaer en colossal skyvarmet Rysestage af Malm, halvsietten Allen høi, hvilende paa tre Løver, givet 1515 af Biskop Niels Clausen, hvis fædrene og mødrene Vaaben (de Skaders og Presenters) er anbragt midt paa Stagen. Den ligner i Skikkelse fuldkommen den skyvarmede Stage i Lunde Domkirkes Chor; men Arbeidet paa hiin er langt ziirligere, formodentlig ogsaa nyere. Mesteren, Dirich Kron, har givet sig tilkiende i en tydsk Indskrift. En afstikkende Mod sætning til denne vældige Malmstage, der ligesom hele Kirken, bærer sin Tids kraftige Præg, udgjør en lille bitte laferet Døbefont af Træ, halvanden Allen høi, med Krands af

forgyldte Træperler og lignende Stads, som man har hensat paa Gulvet, nær ved Lyshestagen, ret som om man paa den mest anstuelige Maade vilde gjøre det tydeligt, hvilken Forskiellen er imellem det sextende og det nittende Aarhundrede, og hvorledes Culturen har givet os en ziirlig laferet og forgylt Glands uden paa ormstueket Fyrretræ, til Bytte for den raue, haarde, Tid og Undergang trodsende Malm, som var hine Tiders Præg, og en blødagtig, opfindsom Magelighed, i Stedet for den kraftfulde, tarvelige Jævnhed; thi for ikke at gaae den høist besværlige Wei fra Døbefonten i Kirkens vestre Ende op i Choret, og derfra tilbage, har man opstillet dette Dværgeværk ved Siden af Ræmpestagen.

Uf ganske anden Art og Skikkelse er Monumentet over Friherrerne Marselis og Rodsteen af Quillinius, som er det største og prægtigste i denne Kirke. Det findes i et Capel, ved Laarnets nordlige Side, bygget 1419 af Biskop Boe Mogensen Hvid. Monumentet er af hvidt carrarisk Marmor, med et Godestykke af sort Marmor, som bærer fire fremspringende joniske Piller, og disse en dertil svarende Frise, hvorover en Halvcuppel hæver sig, der endnu maa bære en stor vaseformig Lampe og andre overflødige og groteske Prydelser. I Midten, paa en God af sort Marmor staae tre hvide Statuer i Legemsstør-

relse, Baronesse Elisabeth Carisius med hendes to friherrelige Mænd, Marselis til Høire og Rodsteen til Venstre. Fra Halvkuppelen nedsvæne tre Genier for at befrandse dem; Friherrinden har en lille Hund ved sine Fødder; imellem Pillerne staae to qvindelige allegoriske Figurer (jeg mener en Minerva og en Sandhed). Det Hele er mere pragtfuldt, end egentlig skønt; men som et arkitektonisk Værk, med Orden og Enhed, har det meget regelmæssige og harmoniske Forhold, og gjør den i sin Tid udmærkede Konstanter Værd.

Jeg behøvede Overvindelse for saa hastig at forlade det ærværdige Tempel, hvor jeg gierne, som forrige Aar i Lunde Domkirke, havde daglig i flere Uger gientaget mit Besøg; thi ligesom hele Middelalderen — i dens forunderlig høitidelige og romantiske Skumring, i dens dierve, dristige Kraft, dens ridderlige Begeistring for Religion og Værd, og dens heraf udspungne Stræben i Vand og Daad mod de høie Ideer, som dengang levede i Handlinger og i

*) Constantin Marselis, født i Amsterdam 1641, døde som dansk Friherre 1699. Hans Enke, Sophie Elisabeth Carisius, født Friherrinde til Constantinsborg, giftede sig anden Gang med Peder Rodsteen, Præsæs i Krigscommissariatet. Hun døde 1706 og han 1715. Monumentet er bekostet af Friherrinden, og skal være udført i Aaret 1703.

hele Slægters og Nationers Charakter, men nu maa
 nøies med at leve i Enkeltes Drd og Tale — altid har
 draget mig til sig med en uimodstaaelig Kraft: saa-
 ledes virker ogsaa Beskuelsen af hine vældige Monu-
 menter over Fædrenes Religiositet og Følelse for det
 Hellige og Store i Religion og Kunst mægtigt paa
 min Siæl. Ved at træde ind i et saadant Tempel,
 synes det mig, som Alt hvad jeg i Historie og Poesie
 har beskuet af Middelalderens Aand, viser sig sandse-
 ligt levende for mig; og havde endog disse saakaldte
 gothiske Bygninger intet Kunstværk, som jeg vel skal
 vogte mig for at frakende dem, saa havde de dog
 altid det historiske Værd, at de give os ligesom et for-
 stenet Billede af den Tidsalder, hvori de bleve til,
 og af den heroisk-religiøse Charakter, for hvilken in-
 gen Anstrengelse, ingen Krastanvendelse var for stor,
 naar det galdt om at udføre et Værk til Religionens
 Ære. At hermed blandedes Hierarkiets Stræben
 efter at grundfæste sin Vælde og Anseelse over hele
 Jorden, betager ikke hiin Charakter, som det snildt
 vidste at benytte, noget af dens opløstende Storhed;
 saa lidt som det betager Religionen dens guddommelige
 Høihed, at Mennesker have benyttet den til deres
 jordiske Planer. — Men det er Tid, at jeg nu ogsaa
 her river mig løs fra Aarhus Domkirke, om jeg ikke
 skal glemme min Dagbog, og i Stedet for at reise her

i Jylland mellem Aarhus og Horsens, reiser nogle Aarhundreder tilbage i Tiden og langt ud i fjerne Lande, for at standse ved Münsteren i Strasburg og St. Peterskirken i Rom, med hvis Billeder min Phantasie sysselsætter sig, hvergang jeg seer en Bygning, som i det mindste tør regne sig i Glægt med hine.

I Aarhus fik jeg ikke seet mig meget om; men saavidt jeg saae Byen, fandt jeg den i det Hele temmelig vel bygget, med endeel ældre og nyere grundmurede Huse. Dog er det Skade, at en Deel af Byen, der ligger langs med den brede, med Bulværk indfattede Aa, hvor Beliggenheden for en stor, regelmæssig Gade er saa skøn og behagelig, kun bestaaer af smaa Huse og Hytter. Ikke desmindre fandt jeg Veien langs med disse og Aaen at være en smuk og munter Vandring. Aarhus ligger lavt i en Dal, omgivet med Bakker paa tre Sider; den fjerde begrænser Havet. Omegnen er god og frugtbar; Skov ligger temmelig nær baade Norden og Sønden for Staden. Den første er en lille Skov paa 126 Tønder Land, som Dronning Margrethe har skienket til Byen, og som egentlig tilhører Havnen. Aaen, som løber igiennem Aarhus, kommer fra Brabrand Sø,

og gjør Skiellet imellem Haslev: og Nings Herreder, saa at den nordre Deel af Byen, eller St. Clemens Cogn, ligger i det første, og den søndre Deel, eller Vor Frue Cogn, i det andet Herred. Ved Aaens Udløb dannes Havnen, som i Aaret 1805 er bleven forbedret og mere sikket mod Indskylling af Havsand og Tang, ved Forlængelse af dens murede Dæmninger. Dens sædvanlige Dybde er nu med daglige Vandet ni Fod. Aarhus driver en ikke ubetydelig Handel, og Antallet af Byens Skibe pleier at være henved halvtredshindstyve*. Havnen forsvares ved to Batterier, og imellem disse gaaer en smal Vej, kaldet Skolebakken, langs med den høie bratte Strand, hen til St. Olufs Kirkegaard. Udsigten herfra over det vide Hav, og mod Rølle Amt er stor og herlig, og den friske Søluft har man paa denne interessante Vej fra allersørste Haand. Ved St. Olufs Kirkegaard seer man det samme, som ved Høierup paa Stævnens Klint, at Havet aarligen skyller en Deel bort af den høie Strandbakke, og derved blotter Dødningsbeeen, som rage frem af Jorden. Denne Kirkegaard uden Kirke bruges for Resten til Begravelser, og — til Gaasesti. I det mindste saae jeg der endeel store, skønne Gaaseflokke, der trassede omkring blandt de

*) I Aaret 1806 talte man i Aarhus omtrent 900 Gaarde og Huse og over 4100 Indbyggere.

pyntelige Grave, som om de havde hjemme her. — I stor Ekynding besaae vi endnu Aarhus latinske Skole, en meget solid, god og vel indrettet Bygning, opført i Christian den Siettes Tid, og jeg havde her den Fornøielse at gjøre Bekjendtskab med en som Menneske og Lærer almindelig agtet Mand. Neppe fik jeg Tid til at gjøre et Par andre flygtige Besøg. Hos H. H. Hr. Biskop Birch saa jeg en ganske lille, net Samling af nordiske Oldsager, og en heller ikke stor, men temmelig udvalgt Malerisamling. Jeg udmærkede her: et Landskab af Wouvern; et herligt Natstykke (en Mand, som puster i en Brand for at tænde et Lys) af Schalken; Prinds Svends Død efter Tasso, af eller efter Carl von Mandern — et saare skønt Maanefkinsstykke, hvor Eremiten, som finder Prindsens Lig, desuden holder et Lys eller en Lygte bag Haanden; St. Michael, i Strid med de onde Engles Fyrste, en romersk Copie efter Guido Reni; Legendens om Augustinus, som Dehlenschläger har behandlet i sit bekjendte Digt; et usigelig deiligt Landskab, den tidlige Morgen før Solens Opgang, som udgives for en Original af Claude Lorrain. — Med denne interessante Nydelse sagde jeg Aarhus Farvel, og lige fra den skønne Naturskygge paa Perredet gik jeg til Vognen, der atter førte os ud i den frie Natur, og paa en meget smuk Eftermiddag, giennem en be-

hagelig Egn, til Åstrup Præstegaard, et Par Miil Gønden for Aarhus.

Denne Vej og Egn var næsten den jævneſte, jeg i Jylland har fundet. Gaarde og Huſe ere ogſaa her, ſom næſten overalt hvor jeg er kommen frem i denne Provinds, pynteligt og godt byggede af Bindingsværk. Jordens Cultur syntes at være ret god. Ved Solberg Kro, der ligger meget maleriſk ved en Sø, ſaa jeg Agre paa Bakkerne, ved begge Sider af Søen, ſaa ualmindelig høiryggede og ſmale, ſom jeg ikke veed at have ſeet dem før i Danmark. Herfra havde vi en Gierdingvei til Åstrup, hvor vi kom ved Solens ſidſte Åſtensmiil.

Her fandt vi ikke Præſten hjemme, men hans Fader, en raſk og blid Dlding paa 80 Åar, et Par artige Jomfruer, en meget giæſtfri Modtagelſe, og en ſtor Have, anlagt af den for fire Åar ſiden afdøde Conſiſtorialraad Begtrup i en ret egen og original Smag; ligesom han ogſaa byggede hele Præſtegaarden op af ny med et Slags Luxus, da han lod indrette en Storstue, ſom ret godt kan gielde for en ſmuk Dandſefal eller et Concert.Værelſe, hvortil den er ypperlig ſkikket. I Haven ſeer man, lige for Havſtuedøren, men i nogen Graſtand, en coloffalſk, uſædvanlig høi, og virkelig ſielden Lindehæk, der lige fra Roden til Toppen er fuldkommen tæt og lukket.

Denne Allee fører til en anden bred og meget lang Gang, indfattet med store og tætte klippede Tiørnehække, som i regelmæssig Afstand ere udskaarne for Udsigtens Skyld. I disse Hække er der lige regelmæssigt, imellem ethvert saadant Udsnit, hugget smaa Nicher eller Løbhytter, hvor en Stol eller en lille Bænk kan staae, og hvor man kan sidde i Ly og Skygge heel inde i Hækken. Paa et Sted er der en saadan Abning i Hækken, som man antager for en Løbhytte, ligesom de øvrige, da en lille fristaaende Hække er plantet bag Abningen; men gaaer man ind, og bøier om til Siderne, finder man en lille, nydelig Blomsterhave med et Lusthuus i Baggrunden, omringet og ganske skjult af høie, uigienntængelige Tiørnehække, saaledes at en Fremmed mange Gange kan vandre Haven igiennem uden at opdage dette lønlige Sted. — Desuden er her prægtige, tætte Gange med store Nøddehække, og i Havens ene Hjørne en lille Kratkov. Saaledes har den forrige Besidder, der ogsaa selv eiede sin Kirke, uden at bryde sig det mindste om den engelske Smag, anlagt en Præstehave, som vil overraske enhver ved sin Størrelse og Originalitet, og som neppe i Jylland har sin Lige. Man bør ønske, at dette simple Monument, som den brave Mand her har sat sig til Nytte for hans Eftermænd, ogsaa af disse maa blive vedligeholdt.

Kirken pyntede og forskønnede han ligeledes meget indeni, skøndt han lod den beholde et simpelt Udseende. Den er stor og lys, og en af de mærkelige Landsbykirker, som jeg kun i Jylland har seet, bygget af meget svære, ganske lige og glat tilhuggede Kampestene, der see ud som de kunde være savede, og Murene saa friske og faste, som de kunde være byggede for ti Aar siden; skøndt disse Kirker sikkert høre til de allerældste i Landet, og maaskee til dem, som under Knud den Store opførtes af engelske Bygmestere. Ved Siderne af den indre Dør til Astrup Kirke, der, inden Baabehuset byggedes, har været den ydre Indgang, sees to ophøiede Figurer i Graasteen, som høre til det ældste og raæste Arbejde af den Art, jeg har seet. Det er to Dyr, staaende paa Bagfødderne, med opreiste Forbeen, og en lang Hale, der snoer sig mellem Bagbenene. Om det skal være Løver, eller hvilket andet Elags Dyr, er vanskeligt at sige. Den paa høire Side har en Green med fem runde Blade eller Frugter i Munden; den anden rækker Tungen langt ud af Munden. De ere udhugne i en Jordybning i Stenen, og omtrent halvanden Tomme tykke. Oven over Døren er anbragt to mindre liggende Dyrfigurer. —

Endnu har jeg tilbage at fortælle om det bedste, som Besøget i Astrup skienkede mig, og som virkelig

satte Krandsen paa Alt, hvad jeg paa min jydskke Rejse havde fundet og seet. Vid jeg ogsaa kunde giøre denne Paragraph i min Dagbog til den bedste, jeg har skrevet! — men herpaa maa jeg forud resignere, og trøste mig ved, at det skønneste og mest indtagende, jeg i Jylland har fundet, lever lige skønt i min Erindring, uagtet jeg i disse ilende Dieblis Kunsaare usuldkomment kan betro det til Papiret; og var det ikke, fordi jeg ellers vilde savne det kæreste Blad i denne Dagbog, skulde disse Linier hellere blive udfyldte. — Det var i Gaar, da jeg med D^{ns} vandrede til Østergaard i Tullstrup Sogn, der for-
dum var en Herregaard, af hvis Volde og Grave nogle Spor endnu ere tilovers*, men nu er en smuk Selveiergaard. Her skulde vi efter Aftale træffe G^{ns} og vor Rejsesælle fra Aarhus, der tidligere vare udvandrede til en anden Gaard i Nærheden. Vi kom — og sandt ingen uden fremmede Folk, i hvis Bekendtskab vore Venner først skulde have indført os. Vor Forsøg herover blev os dog strax betaget paa en meget behagelig Maade; med den venligste Godmodighed

*) Paa Østergaards Mark skal endnu have staaet en anden Gaard, Alkier eller Alkiergaard kaldet, og begge have været blandt de ældste Herregaarde i Jylland. I Tullstrup Kirke fandt jeg en Ligsteen over Just Alfelt til Østergaard, død 1563.

Og Gæstfrihed bød man os bide; i Stedet for at gaae videre til Mosgaard, sloge vi os her til Ro adskillige Timer; og jeg glædede mig ikke lidt ved at finde et nyt Beviis paa, at Jylland i Gæstfrihed ikke slaaer tilbage for Fyen. De Andre kom først noget ud paa Eftermiddagen; min Ven D^o var imidlertid blevet magesig, hvilket han kaldte træf, og Solen brændte hed, hvorover han havde tabt Lusten til al videre Vandring. Følgen heraf blev, at jeg tog Mod til mig, og gav mig allene paa Vei til Mosgaard — thi der vilde og maatte jeg hen; og min Anelse om, at denne halvanden Miils Vandring rigelig vilde lønne sig, bedrog mig ikke. — Hele Egnen her omkring er en uophørlig Ufverling af høie Bakker, og store, frugtbare Dale. En betydelig Banke paa Østergaards Mark har den nærværende Eier beplantet med en Skov paa syv Tønder Land; og fra denne Bankes øverste Top nyder man en fortræffelig Udsigt over hele Skoven mod Havet, hvis Graastand er omtrent en Miil. Man seer Derne Endelave, Samsø, og ved ret Klar Luft ogsaa Fyen i syv Miles Afstand. Ved en temmelig besværlig forceret Marsch i brændende Hede giennem Byerne Wormstrup, Malling og Beder, naaede jeg endelig giennem en dyb Huulvei til en romantisk deilig Skov, paa høie Banke, hvorimellem

en Bæk, som driver tre Møller, slynger sig. Denne Skov, kun en Fierdingvei fra Mosgaard, dølger ogsaa Herregaarden Wilhelmsborg. Saa skønt jeg nu efter den hede Vandring fandt det her, under de dunkle, svalende Skygger, var jeg dog lidet fornøiet med den Opdagelse, at jeg havde forvildet mig. Jeg fandt endelig et Bondehuus, hvor jeg havde temmelig Umage ved at faae en langsom og noget dorst Jyde til at vise mig til Rette, og paa en Dimvet giennem Landsbyen Tulling eller Tullen naaede jeg omsider ganske træet til Mosgaard, som ligger skjult bag Skov og Banke. — Dog, aldrig har Træthed saa hastigt, aldrig saa behageligt forladt mig! — Har nogensinde Livets Gratie og Culturens fineste Gode, ledsagede og forhøiede af reen og ædel Natur, af den hierteligste Velvillie og den mest ukonstlede Venlighed, pludselig aabenbaret sig for mig: da var det her, hvor jeg, fortryllet af det Edle og Skønne i Menneskelivet, var nær ved at glemme den herlige Natur, der blomstrer i den rigeste Sylde omkring dette Skønheds Gndlingssted. Jeg vil tilstaae Dem, at jeg ikke uden et Slags Begeistring kan tænke paa Mosgaard; og for at ikke denne skal spores i min historiske Dagbog, hvoraf jeg i den sidste Tid har stræbt saavidt muligt at forvise alt Subjectivt, vil jeg med saa Ord (især da jeg ikke behøver at fortælle

Dem, hvad De vidste før jeg) beskrive Dem Stedet og dets nærmeste Omgivning.

Herregaarden Mosgaard, som hører til Baroniet Vilhelmsgaard, ligger en Mil Sønden for Aarhus, kun et Par tusinde Alen fra Havet. Imellem dette og Gaarden ligge Bænker og Skov; denne er en Deel af en betydelig Skovstrækning, der gaaer fra Marselisborg i Nærheden af Aarhus i halvanden Mils Længde, langs med Kysten. Mosgaards Hovedbygning er ny, opført i en simpel og god landlig Smag; den fattes maaskee kun, at være lidt høiere, da den øverste Etage er Mezzanin, og Bygningen derfor, i Forhold til sin Længde, seer noget trykket ud. Oven over anden Etage imod Haven er en Altan over en rund Udbygning i Midten af Huset; og her har man endnu, skøndt Træerne nærmest ved Gaarden begynde at være vel meget til, en stor og herlig Udsigt; til Venstre en deilig skraanende Bakke med Uger og Eng, omringet af Skov; lige for et skønt, aabent Haveparti med Engsletter og Underskov ved Siderne; i Baggrunden tyk Skov, hvorigiennem en Abning er hugget ind mod Havet. Dette seer man ogsaa paa høire Side, ud over Skoven; ja man øiner endog tydelig Samsøe over Træernes Toppe. — Haven er anlagt for en stor Deel i Skoven, i en meget simpel Smag. Naturen har gjort saare meget; Kunsten har hjulpet

til at kunne nyde denne Natur paa en behagelig Maade. Den tætte Skov er giennemgaaen med Gange; en overordentlig Mængde forskiellige Træer er plantet allevegne paa passende Steder; og Alt hvad der udgjør Havens Forgrund er saaledes opelsket Skov. Jeg nød kun et kort og hastigt Overblik af disse skønne, smagfulde Anlæg, og kan derfor ikke sige mere om dem, end at de behagede mig ligesaa meget, som alt øvrigt paa dette indtagende Sted.

Giennem Haven og Skoven førtes jeg paa en af de deiligste Vandringer, jeg i Sommer har gjort, ned mod det vinkeude Hav. Men trylledes jeg af Naturen, som her i herlig Sommerpragt, i svulmende Skønhedsfylde og overraskende Storhed udfoldede sig for mit Syn — da forhøiede endnu det Selskab, hvori jeg var saa heldig at gjøre denne Vandring, min Nydelse af enhver Skønhed tidobbelt, og denne Time blev mig for Aand og Hjerte en af de lykkeligste og skønneste, jeg har levet paa min hele Reise. Dens tryllende Erindring forlader mig aldrig, og derfor behøver jeg ikke at giemme den her. — I Skoven var det eensomt, spalt og stille, sielden luede Golen i rødmende Glands mellem de tætte Bøge; neppe hørtes en hvissende Gusen i Løvet af en mild Aftenvind — men længe før vi saae Havet, forkyndte det sig ved den fjerne, dæmpede Brusen, der lød til os giennem

Skoven, som sagtnede Efterdøn af en Storm. Om-
sider begyndte det at glimte frem i den mørke Bag-
grund mellem Træerne. Vi nærmede os en Land-
pynt, hvor den høie Strandbred viser sig som en brat
Klint, og hvor der længst ude under nogle Træer er
et deiligt Gæde. Her, hvor vi hørte Bølgerne under
os skylle op til Klintens Fod — her aabnedes en stor
og vid Udsigt over den hele Havbugt, der dannes ved
det fremskydende Land, som udgør det forrige Kallø
Amt. Paa venstre Haand i Dybet af Bugten hævede
Aarhus Domkirke sig mægtig frem over Byen; lige
ud for Mosgaard, i to Miles Afstand, strakte det
høie Helgenæs* sig langt ud i Havet, og dets
Grastand syntes over Vandet neppe at være en Miil;
Samsø, tre Mile borte, laae meget høit og tydeligt,
og ligeledes Thunø, imellem Samsø og Jylland. —

Det var kun Diebliß, jeg kunde nyde dette op-
høiede Syn; men det har præget sig dybt i mit
Minde, og om jeg ingentid oftere skal betræde disse

*) Dette Forbjerg danner imellem Kallø og Ebel-
toft-Vig en Halvø, der udgør et Kirkesogn, og i
Nord ved en ganske smal Jordhals hænger sam-
men med Mols Herred. Det er i Historien be-
rømt ved et Søslag 984, hvori Svend Tveskiæg
overvandt sin Fader Harald, og ved det end mere
bekiendte Helgenæs-Slag imellem Svend Estrid-
sen og Magnus den Gode 1044, hvilket den for-
ste tabte. —

herlige Egne, kan jeg dog aldrig glemme Mosgaard — det første Sted i Jylland, hvor jeg ikke blot nød Beskuelsen af udvortes Skønhed, men hvorfra jeg medtog i mit Indre Billedet af en langt ædlere: af den menneskelige Aands Skønhed og Hjertets elskværdigste Nøde. Heller ikke kan jeg nogensinde glemme hvor sødt den tryllende Stemme, der i Menneskelivet og i Naturen lige skøn og lige indtagende høres, herklang i min Siæls Dyb — denne Stemme fra en høiere Verden, som toner i al ædel Harmonie, i det Skønnes, som i det Godes og det Bodes, og mest tryllende i deres hellige Treklang. Var det endog kun saa og flygtige Dieblis, da den rørte disse Strænge i min Siæl, der skøndt saa ofte forstemte ved Skiebne's haarde Greb, dog endnu i siældne lykkelige Timer kunne spændes som i hiin længst forsvundne Tid — var det endog mere en livelig Anelse af den evige Harmonie, en stille Efterklang af en lykkeligere Fortid, som den vakte hos mig, end et kraftigt Liv i det nærværende Dieblis: den fremkaldte dog saadanne Følelser, saadanne Erindringer hos mig, der skienkede mig endnu paa Tilbageveien, i Sommeraftenens milde Dæmring, en skøn, og jeg kunde vel sige poetisk Time. — Saa tidt da i Fremtiden Livets venlige Genius rækker mig en Evighedsblomst af Skønheds Krands, som dog heller ikke for mig er ganske forborgen; saa tidt

jeg forglæs kan fryde mig ved det Herlige i Skabningen og den evig ungdommelige Ynde i Naturen; saa tidt Gæstens Adel, den lyse Fornuft, den rene Menneskelighed, den varme, levende Følelse for det Gode, der, fremspruugen af Hjertets inderste Kæerne, evig gienføder sig selv — saa tidt disse skønne Synet i Livet aabenbare sig for mig, skal jeg mindes om det fjerne Sted ved Jyllands Kyst, hvor jeg trylledes af saamegen Godhed, Skønhed og Elskværdighed.

*

*

*

Den 25de Jun. — Jeg har nu endt min korteste Rejse, der har været mig ligesaa behagelig, som interessant, og imedens jeg udhviler mig i den stille Familiefreds hos mine Venner i Fyen, tilbagefalder jeg med levende Fornøielse Erindringer om de hastig forsvundne Dage, i hvilke vi giennemlevede en ikke ubetydelig Deel af den danske Halvø. Vel kan jeg ikke ansee denne iilsomme Udflugt for mere end en Indledning til en ordentlig Rejse i Jylland, og Mængden af nye Gienstande, der i disse saa Dage foreforbi mit Blik, var for stor, til at de alle med lige Klarhed kunde fæste sig i mit Minde. Imidlertid glæder jeg mig dog over, at jeg nu ved egen Anskuelse kender

noget mere, end før, til Danmarks Hovedprovinds (thi dette bliver Jylland dog altid, med Hensyn til Størrelse og Statskræfter), og at jeg heldigen kunde vælge et af de skønneste, frugtbareste og interessanteste Strøg af dette Landskab til at giennemreise. Jeg kan, i det mindste hvad Natur, Jordbund og dens Cultur angaaer, sige at jeg har seet Jylland fra den fordeeligste Side. Hele Østkanten, lige fra Rolding til Aarhus, og end høiere op indtil Randers og Mariager, er en næsten uafbrudt Strækning af gode Egne, hvor Jorden overflødigt lønner sin stræbsomme Dyrkers Glid, og hvoren jævnlig Afvegling af det Interessante, det Store, og det indtagende Skønne i Naturen byder den Reisende en rig Fylde af Nydelse for Øie og Sind. Paa denne hele Strækning gives ikke mange Gletter af betydelig Størrelse; Bakker og Dale vegle næsten bestandig med hinanden; og betydelige, skøndt adspredte Skove beklæde en stor Deel af Sønder- og Nørre- Jyllands Østkant lige til op imod Randers, hvor Skoven bliver fieldnere, skøndt den ikke ophører, men naaer i mere adskilte Partier endog høit op i Vendsyssel. Større og mindre Søer forskønne ogsaa denne Landstrækning, af hvilke de betydeligste i Veile og Aarhus. Amt ere Søerne ved Skanderborg og Silkeborg, som, med smaa og store, ere ikke mindre end fiorten i Tallet.

Alt Landet overhovedet i denne Provinds, eller endog kun i den Deel af samme, jeg har giennemreist, har en særegen Charakter, forskjellig fra den, som i Thyen og Sicælland er herskende, vil man snart opdage. De større og mere sammenhængende Bankestrækninger virke hertil det meste; men ogsaa den tildeels ringere Befolkning og Bebyggelse bliver let kiendelig, og man fornemmer, endog kun ved at reise nogle Mile, at man er kommen til et større og vidtløftigere Land. I Huusbygning paa Landet udmærker Jylland sig ogsaa fortrinlig for Sicælland, ja selv for Thyen; og det bliver herved, som ved flere Leiligheder kiendeligt, baade at den jydskke Bonde er dueligere i Haandgierning, og at der i Jylland gives langt flere Selveiere, end i de andre Provindser. Alt for hastig og kort var min Reise til at giøre Bemærkninger over det Eiendommelige hos Folket i Jylland, eller over, Cultur og Industrie i dette Land; og de flygtige Jagttægelser, jeg havde Leilighed til at giøre, er det saameget mere overflødigt at nedskrive, som man har Bidrag nok til Jyllands oeconomiske Beskrivelse. Overhovedet fordrer det langt mere Tid for den Reisende, der ikke ved jævnligt Samliv med Almuesfolk er hjemme i deres eiendommelige Væsen og National Egenheder, at blive bekiendt med det Særegne og Udmærkende hos forskjellige Provindser Almue, end at fatte det

Udmærkede i Naturen, eller andre udbortes topogra-
 phiske Gienstande. At Jyderne, fremfor Indbyggerne
 i nogen anden af Danmarks Provindser, have bevaret
 nationale Egenheder, Levninger af gamle Gæder og
 Skikke, Fortidsfagn, Sprogegenheder, Religiøsitet, og
 overhovedet af udmærkende Nationalcharakter — er
 en almindelig erkendt Sandhed, som jeg endog under
 et saa flygtigt Ophold en og anden Gang kunde finde
 stadfæstet. — Men hvorlidt kan man, efter et saa
 dant Ophold, og efter at have, som jeg, blot gien-
 nemreist en Deel af Østerlandet, siges at kiende Jyl-
 land — en Provinds med saa stor Forskiellighed i Na-
 tur-Charakter, at den, som eengang besøger Østky-
 sterne, og en anden Gang Vesterkanten, gierne kunde
 troe, at være kommen til et andet Land. Man kan
 sige om Nørrejylland allene, at der gives fire forskiels-
 lige Hoveddelinger i dets Naturbeskaffenhed: det skøn-
 ne og frugtbare Land langs med Østkysten; den brede,
 nøgne Hedestrækning midt igiennem Landet, med sin
 høie Landryg og sine enkelte dyrkede Landøer i Sand-
 havet; Marskegnene i Ribe og Ringkjøbing Amt,
 hvorhen den sidste Ende af Marsklandet rækker; og
 endelig Glyvesanden langs med Vestkysten, som i for-
 skiellig Brede indfatter Landet fra Ringkjøbings Fiord
 til Skagen, og hvor Naturen under denne Landover-
 svømmelse har begravet Byer, Agre og Enge, ødelagt

store Skove og opfyldt Søer; indtil omsider Menneskers Glid synes at have begyndt for Alvor at ville sætte den Grændser. — Saa interessante Afveglinger i Naturen, og saa mangen Eiendommelighed udmærker denne Provinds; og Ingen vil kunne siges at kende Danmark, der ikke har bereist Jylland. I Haabet, at jeg maaskee i Fremtiden kan opnaae, hvad jeg i Sommer blot har faaet Forsmag paa, vil jeg nu fuldende min Reisesfortælling.

Jeg reiste i Morgaars otte Mil fra Åstrup til Veile. Paa Veien til Horsens fandt jeg gode og frugtbare Egne, men ingen udmærket Naturskønhed; dog nød jeg endnu engang paa denne Vej den rige Udsigt til Skanderborgs hele fortryllende Omegn. Hegn savner man her overalt, skøndt Jorderne ere udfirstede. Østen for Landeveien fra Aarhus til Horsens ligger Hads Herred, der siges at være en af Jyllands frugtbareste og skønneste Landstrækninger. Hoved Kro, to Mile fra Horsens, ligger romantisk skønt og eensomt, midt inde i en Skov. Den er nylig opbygget, og er det smukkeste Vertshuus, jeg har truffet paa Landet i Jylland. Her havde man endog sørget for at more de Reisende ved en heel Samling af nye Kobberstykker, ophængte i den smukke, lyse Gæstestue; og jeg saae her blandt andet første Gang et ret godt Portrait af Schilk. — I Horsens besøgte vi

Denne Gang den gamle, nedlagte Klosterkirke, hvor nu ingen Gudstieneste holdes, men som dog er bestemt til at vedligeholdes, fordi den har en stor Mængde Begravelser. Jeg veed ikke hvilken heldig Skiebne det er, som redder denne Graabrødrekirke fra at dele Skiebne med dens arme Søster i Odense, og andre flige høist overflødige Bygninger, som kun ere en unyttig Byrde for den Jord, de staae paa, hvor man efter en svensk historisk Professors Mening, langt hellere maatte lægge Kartofler, eller plante Træer. — Klosterkirken i Horsens er stor, men temmelig lav, og ikke meget lys, da den er tæt opfyldt med Stolestader og Pulpiturer. Her er endeel interessante Alderdomslevninger, og en Mængde Gravminder og Ligstene. I det store Chor, som ved et forgyldt Tralværk er adskilt fra Kirken, seer man endnu de gamle Munke stole, og nogle malede Helgenbilleder. Blandt disse er ogsaa Antonius fra Padua, der holder tre Fiske paa et Skjold eller Fad; men Graverne i Horsens have ikke allene berøvet den gode Mand hans Navn og Værdighed, men endog hans Kiøn; thi hos dem gielder han for at være en Kone, der ved Handel med Guld havde erhvervet sig megen Rigdom, og skienket Kirken dens Chorstole. Chorets største Prædelse er dens gamle Altertable med meget Billedhuggerarbejde, som jeg holder for at være omtrent af samme

Alder, som den Odenseiske, eller maaskee noget ældre. Hiin har større Figurer, end denne, men dog ikke saa store, som Tablen i Aarhus Domkirke. Dens Hovedsdeel i Midten udgør en Forestilling af Jesu Korsfæstelse med nogle og tredive Figurer, hvoriblandt ses Heste, som ere de første, jeg har seet i noget saadant Kunstværk fra Middelalderen. De ere langt bedre udarbejdede, end man skulde vente sig, og i det Hele har denne store, tæt pakkede Gruppe meget Liv og Kærlighed, og er ikke ilde sammensat. Denne gamle Altertable er unegtelig en af dem, som fortjene Kunstnerens Opmærksomhed, og hvoraf man ligesaa vel maatte ønske at faae en god Tegning, som af Tablerne i Odense, Glesvig og Aarhus. — I de to Sideskabe sees man de tolv Apostle, og neden under den mellemste store Table Maria med Jesusbarnet og de hellige tre Konger. Oven over Tablen finder man derimod tre nyere Figurer: Christus med Sejersfanen og to Engle. Alt er meget stærkt forgyldt, og vel bevaret, og Alteret 1706 „fornyet, stafferet og paa ny forgyldt;“ hvilket bekostedes af to Matroner i Horsens, den nordre Side af Maren Peders Datter, den søndre af Karen Hans Datter. Hvis de have villet bringe deres Navne til Efterslægten, da have de nu vist nok kun sørget slet derfor. Neden under den fortællende Indskrift paa den nordre Side staaer:

Mod Herren, og hans Huus hun gjorde saadant Godt,
 At Sielen huset blev hos Herren Zebaoth:
 og paa den søndre Side mere pudseerligt:

Her end sex gyldne Ord staae prentet neden ved:

At Søren Matthisen var lutter Ærlighed.

Hvorledes denne ærlige Mand er kommen i de to velgiørende Matroners Selskab, nævnes ellers ikke et Ord om. I øvrigt har denne Kirke maaskee for et hundrede Aar siden faaet en anden, temmelig usædvanlig og karakteristisk Prydelse. Paa alle Døre til Stolestaderne paa Gulvet er der malet symboliske Forestillinger, med to danske Riim neden under. Blandt de saa, jeg gav mig Stunder til at læse, fandt jeg adskillige ret snurrige; for Ex. en Dværg, staaende paa et Bierg, rækker Haanden ud imod Maanen, og ved Siden staaer en Ræmpe paa Jorden, der i Høide naaer op til Dværgen paa Klippen, og siger til ham:

Kunde du ved Maanen røre,

Bliver du dog ikke større.

En Mand med en Suppeterrin, hvis Laag han løfter op; derunder:

Det Udvortes lidet agtes,

Naar det Skulte ret betragtes, m. m.

Hvorledes man skulde opdage den, fra hvem al denne Sindrighed har sit Udspring, veed jeg ikke; men det kan blive en Opgave i Litterairhistorien, om han bør regnes blandt danske Forfattere og Digtere, eller ikke.

Det sidste vil man slet ikke kunne negte ham, hvis enhver Nimer skal have Ret til en Part af den danske Digtetekunst. — Videre saae vi i denne Kirke en Prædikestol, som er et virkeligt Konststykke, udarbejdet i Ibenholt og andet fint Træ med udmærket Glid, hvorfor ogsaa, som Skib er, fortælles, at den har været syv Aar i Arbejde. Den er fra 1670, og skienet Kirken af en vis Dortha Hansdatter. — Blandt de her begravede udmærke sig den ullykkelige russiske Keiser Jvans fire Gødsfende, som, efterat have været fængslede paa forskjellige Steder i Rusland i 34 Aar, efter Faderens, Hertug Anton Ulriks Død førtes til Danmark, og levede i Horsens, fra 1776 indtil den sidste af dem døde for faa Aar siden. Ingen kan vel betænke disse Ulykkelige og deres Forældres haarde Skiebne, og Broderen Jvans tragiske Endeligt, uden at gysse ved Tanken paa alle de blodige Fyrsteoffere, som ere bragte Herskeshygen i hiint Rige. De hvile i et eget Capel, i sorte, fløielbetrukne Kister med Ligeplader af Guld; paa enhver af disse staaer Navn, Gødsels- og Dødsaar *. Man fortalte os adskillige

*) Hic situs est Serenissimus Dominus Petrus, Princeps Brunsvico-Luneburgensis (født 1745, død 1798), og saaledes ogsaa paa de andre. Alexis, født 1746., død 1788. Catharina Antonovna, f. 1741, d. 1807. Elisabeth, f. 1744, d. 1782. Paa en Tavle paa Væggen i

Træk af den sidst afdøde Prindsesse Catharina, som var den ældste af de fire Sødsfende. Hun var meget religiøs og godgjørende, og forlangte, da hun skulde døe, at man skulde sætte hendes og hendes Sødsfendes Lig ned i Jorden, og sælge Sølvplader og Gløiel paa Kisterne til Bedste for de Fattige, hvilket dog ei blev efterlevet.

Fra Horsens, hvor vi denne Gang tilbragte nogle Timer ret fornøieligt, kom vi temmelig sild om Aftenen til Veile. Lige venligt modtog denne By os i sit stille Skød, lige yndigt tryllede os den pragtfulde Natur, der har valgt dette Sted til sin Yndlingssegn i Jylland, og udstødt de herligste og rigeste Skønhedsgaver, som den vilde unde dette Land, over hiin romantiske Dal, hvor det Kraftfulde og det Milde, det Alvorlige og det Smilende, det Store og det Yndige i Naturen ere sammensmeltede i den inderligste Forening. — I det sidste Dæmringslys gik jeg endnu ud af Byen, besteg de høieste Bakker, og vandte her omkring, indtil Mørket drev mig tilbage. Imedens jeg nu saa den ene Gienstand efter den anden at tabe sig,

Capellet staaer følgende mærkelige Indskrift: Hoc mausoleum sacrum est duobus principibus sororibusque totidem Domus serenissimæ Brunsvico-Luneburgensis. Bonitate Catharinæ Ildæ & cura Christiani VIImi & Julianæ Mariæ vitam traduxerunt hac in urbe quietam.

efterhaanden at aflægge Dagens Klarhed for at søbe
 sig i Nattens taagede Klædemon, og kun de mægtige
 Bakker endnu at hæve deres store Skiffelser høit i
 Veiret, skøndt ogsaa hyllede i et graat Elør, dog
 fiendelige i deres Omtræf, som om Naturen havde
 sat dem til at holde Vagt over den slumrende Dal,
 hvor hun selv begav sig til Hvile: forflyttede den ro-
 mantiske Aftenvandring mig ligesom til et ganske frem-
 medt Land, til Biergenes høiere Regioner, at jeg til-
 sidst i nogen Tid reent glemte, hvor jeg var, og drømte
 mig tilbage i det Rige, hvor jeg for et Aar siden be-
 fandt mig i en lignende Natur. Saaledes havde jeg
 ogsaa der adskillige Aftener i den halvluse Dæmrings-
 nat bestegit Klipper, i Skovene, og ladet Phanta-
 siens Drømme trylle mig hen i en anden, høiere Ver-
 den. Her vendte meget af dette tilbage, og ret mange
 selvsomme Erindringer steg frem af de dybe, mørke
 Dale imellem de skovgroede Baner, flokkede sig tættere
 om mig, jo mere jeg søgte at fjerne dem, og fulgte
 efter mig paa Hjemveien, at jeg kom til Byen halv
 forstyrret og beruset; men en Vandring langs med
 Aaen, hvor den flyder saa mild og sølvblank bag de
 grønne, overskyggende Haver — denne stille Vandring,
 paa hvilken en blid og venlig Aand gød Rolighed,
 Haab og Kiærlighed i mit Hjerte, førte mig ganske
 tilbage til mig selv, og jeg var atter hjemme i mit

Fædreland, og med Tanken allene henvendt paa dette, paa min fære Føds og de Elskede, som der leve, kom jeg tilbage til Bertshuset, hvor mine Venner allerede for længe siden slumrede.

Næste Morgen vare vi ganske tidlig paa Færde, for at reise en af de yndigste Veie i Jylland, fra Veile til Fredericia (3 Mil). Herligt blussede Sommeren i sin yppigste Pragt, et frodigt Liv sulmede og grønedes i Mark og Eng, i Skov og Krat; tusinde Smaafugle jubledes deres Morgenqvad; det var den glade Sancthansdag, da Alle fryde sig ved Aarets livfulde Skønhed og fejre Sommerens Fest; og vor sidste Rejsesærd i Jylland var fro og munter, som den første. Strax uden for Veile, paa den nordvestlige Kant, kom vi op paa Banken, hvor vi endnu engang saae det store, herlige, amphitheatralske Landskab udbredt for os, og hvor vi sagde Veile i sin dybe Dal, Høiderne, som reise sig omkring Byen og om den store, grønne Engslette, hvor Havet i gamle Dage rullede sine Bølger op imod Haraldskær, og endelig den brede, milde, speilklare Fiord imellem de høie Skovbaner, vort sidste Farvel. Nu modtog Skoven os, og dens svale Morgenskygger qvægede os med deres friske Lustbad; da den ophørte, førte Veien os ind i et Landskab, hvor Naturen, der smykkede Veiles Egn med sin høie, stolte Skønhed, synes at have villet ud-

tømme sin blomstrende Ynde og hyppige Frugtbarhed. Reisen igiennem disse Egne er ligesom en uafbrudt Lystvandring giennem det skønneste Haveanlæg. Udsigten til begge Sider af Veien aabner sig snart til maleriske Skovpartier og deilige Lunde paa Bakker og i Dalene, snart til store, frodige Agre og hyppige Enge, hist og her afbrudte ved omstrøet Kratkov; snart færdes man giennem aabne Marker, snart giennem tæt Underskov, som indslutter Veien med sit svælende Skyggehegn, snart giennem store Landsbyer, hvor en smuk Kirke hæver sig lys og mild over velbyggede Gaarde. Disse udmærke sig endog fremfor Bøndergaardene i den øvrige Strækning af Jylland, jeg har giennemreist, hvor jeg dog allevegne har fundet en bedre Bygningsmaade end paa Dérne. Her bygger man næsten overalt med Bindingsværk, og selv Tegltæg ere ikke sieldne. Velstand hersker i en ikke ringe Grad, og Jordens Frugtbarhed er udmærket. Den sidste skæder allene Landeveien, som er den fletteste, jeg har fundet i Jylland. Den syntes at være blot Jordvei; Bunden er fed og før en stor Deel leret, hvilket forværrer den endnu mere, hvorfor den ogsaa om Høsten og Vinteren skal være næsten et Uføre. Endnu bar den fiendelige Spor af Winterkjørselen, og af de svære Kornførsler fra Jylland til Magazinerne i Fredeticia. Man var isærd med at forbedre

den; men det bestod for det meste i at opdyngge Jord paa Veien, som man opgrov ved Siderne; og jeg veed ikke, om dette kan kaldes nogen egentlig Forbedring. — Omtrent en halv Miil fra Fredericia ophører Skov og Krat. Landet aabner sig i en jævn Glette, med store, herlige Marker. Her saae jeg en Frugtbarhed, en Kornvæxt, hvis Lige jeg ikke i Jylland havde fundet; Enge, som Kvæget ikke kunde afgræsse; Rugagre af Mandshøide, overalt det nyperligste levende Hegn, og nærmest omkring Byen store Tobaksplantninger.

Vi nærmede os Fredericia, uden at blive noget af denne By vaer. Jeg ventede længe paa, at Huse og Taarne skulde hæve sig over Høiderne og over Bæltet, som bag Staden lyste frem imellem Jyllands og Byens Strande; men Alt blev ganske skjult bag de høie Volde, indtil vi førte ind ad Fæstningens Port. Jeg saae nu en meget regelmæssig By, med brede, snorlige Gader, der i rette Vinkler overskære hinanden, mange smaa Huse, men deriblandt ogsaa mere anseelige Bygninger; dog ingen høiere end Volden. Denne Stad har i det Hele et meget nyt Udseende; men hvad der strax paafaldt mig, var den yderst flatte Steenbro i Gaderne. — Her var det første Sted paa vor Reise, hvor vi havde Pasfortrædeligheder. Ledsagede af en Soldat maatte vi trække om i de lange

Gader først til Byfogden, og fra ham til Commandanten, og det i den brændende Middagshede. Der- til havde vi endnu den Uergrelse, at vi i Commandantens Forstue, blandt endeel Malerier, saae tre gamle Glotte, som vi indbildte os, maatte være danske Børge, og som virkelig saae ud derefter; uden at vi kunde faae nogen Underretning om, hvilke de vare. — Nu drog vi da, allerede trætte og udmattede af Heden, en lang Wei giennem mange Gader, for at naae Byens Vertshuus, der ligger vel en Fierdingvei fra Landporten, lige ved Stranden, og paa denne Wei kom vi forbi en stor Mark, hvor der vorede deilig Rug og godt Græs. Vi fik siden at vide, at denne Stad har mere end en heel Bondegaards Jord inden for sine Volde, hvilket reiser sig af den store Plan, hvorefter den under Frederik III. blev anlagt; men som aldrig kunde udføres. Kun noget over Halvdelen af Byens Grund er bebygget, eller udlagt til Haver, det øvrige Uger og Eng.

Fra Vertshuset tog vi os en ordentlig Weiviser, for at lede os giennem disse Marker, Enge og Gader — thi noget meente D^o og jeg, maatte her dog vel være i denne underlige By, som kunde fortiene en saadan Udvandring. G^o var derimod af den Mening, at han kunde see paa de store, øde Tomter og Gader, at det var en tom, prosaisk, uinteressant By,

der for os vilde mangle al Mærkværdighed — og vi kunde ikke andet end give ham Ret, da vi kom tilbage; hvori vi dog vare saa billige at tillægge os selv, Herden og vor Træthed den meste Skyld. Vi fandt i det mindste i denne By et Par meget artige Mænd, hvis gæstfrie Tilbud vi dog ikke kunde modtage, da vor Hu nu kun stod til Overfarten til Sjen. Vi saae der efter Byens danske Kirke. Alt er her stygt og smagløst, Loftet af malede Bræder, og vi vare ikke i Stand til at opdage anden Mærkværdighed i Kirken end — Moses og Jesus; dog ikke den nylig oversatte Jødebog af Buchholtz, hvorom der tales stærkt baade i Jylland og Sjen; men et Par flutte Figurer i Træ ved Siderne af Alteret. Denne Forestilling synes at have været meget yndet i Fredericia; thi jeg fandt den ogsaa paa en Ligsteen. Kirken er bygget paa det Sted, hvor Frederik den Tredie 1655 d. 29de Mai gjorde sin Bøn knælende paa en firkantet Steen, hvilken man har indsat i Muren over den søndre Kirkedør med en Jødskrift. Derfra gik vi til de Reformeertes Kirke, som er meget liden, lys og simpel, og hvor der er slet intet at see, uden en prægtig, tæt Tjørnehæk, som udgør Kirkegaardsmuren. I denne Kirke prædiktes og synges regelviis tydsk og fransk; franske Psalmebøger laae i de fleste Stolestader. Den reformeerte Colonie (som da den nedsatte sig her 1720

bestod af 20 Familier, og nu bestaaer af over 500 Personer) bevarer sig endnu temmelig ublandet. Hos en Klokker eller Cantor opdagede vi strax i hans og hans Families Ansigt fremmede Træk, og hørte et underligt tordærvet Sprog, en Blanding af fransk, tydsk og dansk. — I Fredericia er desuden en tydsk lutherisk Kirke, et catholsk Capel, og en Jødesynagoge, som vi ikke besatte os med; men i Samtale om det Humane i den ædle, christelige Tolerants, som her har samlet Mennesker af saa forskiellig Tro med lige Frihed til at nyttre den i Gudsdyrkelse, og om det Interessante, som Fredericias Historie ikke mangler*, vandrede vi fra den reformeerte Kirke igiennem en stor Uger (de Reformeertes Mark) langs med Stranden

*) Den anlagdes og fik Privilegier 1650. Hvor Staden nu staaer, var før Ullerup Sogn, hvis Kirke blev nedbrudt, og tre Bønderbyers Marker udgiøre Stadens Grund. 1652 begyndtes Boldenes Anlæg; men Fæstningen var neppe færdig, før den 1657 blev beleiret af de Svenske under Wrangel, efter nogle Ugers Forsvar indtaget med Storm den 24de Oktober, og Byen siden af Fienderne udplyndret og reent afbrændt; men efter Krigen tildeels igien opbygget, og Fæstningen istandsat 1660. Fredericia blev 1661 en Stabelstad, fik 1664 sit nærværende Navn (da den tilforn var kaldt Frederiksodde) og 1682 fri Religionsøvelse for alle Secter; men 1744 vilde man dog ikke tillade nogle Separatister fra Overrige, der kaldte sig Zioniter, at opholde sig i Byen.

til Gæstgivergaarden, som er temmelig uanserlig, men hvor vi fandt os ret vel tilfreds. Omfærd kom vi i Tærgen, og brugte næsten en Time til Overfarten til Strib, skøndt Bæltet her kun er lidt over en Fierdingmiil bredt; saa stærk var Strømmen i det snævre Vandløb. — Vi forlod da Jylland, i en til Udseende meget uinteressant By, hvor man løber sig træet i de store vidtløstige Gader, uden at finde noget, der lønner denne Møie, og hvor en ubehagelig Tomhed hersker indenfor de alt for rummelige Volde (i Omfærd over en halv Miil), der giver Byen et øde Udseende, som var det en af Tiender hærjet Stad, der kun tildeels var opbygget. Heller ikke modtog Naboen os paa dette Sted saa smilende skøn, som vi ved Middelfart forlod den. Den syenske Kyst bestaar her af lutter høie, bare Sandbanker, og skøndt Afstanden fra Strib til Middelfart kun er tre Fierdingvei, er Udsigten herover fra Jylland saa forskiellig fra det deilige Landskab ved Middelfart, som om det ikke var den samme D. Midt iblandt disse Sandbakker ligger Stribs Tærgegaard, hvor Alt dog synes at være bedre end Egnen; og i Nærheden, paa en høi Banke ved Stranden laae i fordums Dage Søborg Slot, hvis Voldsted endnu er synligt; ligesom man og endnu finder nogle Spor af de Volde, der anlagdes i Frederik den Tredies Tid, for at gjøre denne Døde (under

Navn af Sophia. Dd de) til en Fæstning lige over for Fredericia. Der gives vel heller ikke mange Steder i Danmark, mere passende til Fæstningsanlæg end disse to Landpynter, ved hvis Befæstning ikke allene det nordre Indløb til det lille Bælt kunde forsvares, men ogsaa i Krigstider Samfærsele imellem Jylland og Fyen vedligeholdes.

*

*

*

Den 3die Julius. — Bøgeskovsgaard ved Egenborg. — Under min Omflakken i Fyen, som jeg i Gaar og i Dag har berejst baade paa langs og paa tværs, er jeg nu dog kommen Siælland noget nærmere — men paa den anden Side er jeg igien fjernt saa vidt fra min kære Fødestad, som jeg just nu længes mest efter, at jeg maa reise nogle og tyve Mil, i Stedet for fire, inden jeg kan naae Siøllands Kyster. Det er Hans Herlighed, den i Bæltet commanderende engelske Admiral, der er saa uartig, saaledes at forhindre min Overfart og forlænge min Reise, skjøndt jeg ikke veed, at have det mindste udestaaende med ham. Men i det han forstyrrer min Reiseplan, skaffer han mig tillige den Fordeel, at see et Glimt af

fre af Danmarks Der, hvor jeg slet ikke havde gjort Regning paa at komme, og hvad jeg taber i Tid, vinder jeg da i det mindste i Rum. Skøndt det derfor i Begyndelsen ærgrede mig lidt, at vi ikke engang faae Lov til at seile imellem vore egne Der for disse Havgasser, der ville tilegne sig alt Vandet paa Kloben, som den corsiske Despot al Jorden (kun Luftene er endnu levnet Friheden), saa faldt det mig dog snart ind, at denne Ærgrelse var baade utidig og unyttig, og jeg besluttede, hellere at more mig det bedste jeg kan ved Farten over Smaaberne. Man har for det første lovet mig i Langeland en af de deiligste blandt Danmarks Der. Der har jeg derfor bestemt at tøve længst, og siden med Posthurtighed at giennemfare det flade, fede, feberige Lolland, og en lille Stump af Falster.

Hertil kom jeg i Eftermiddag, og skulde nu alt være borte; men to Præster, i hvis Selskab jeg skulde have faret over til Langeland ere udeblevne, og dette er Uarsagen, hvorfor jeg endnu er i Thyen. Dermed er jeg ret vel fornøiet; men ikke saa vel tilfreds med, at jeg er kommen her nogen Tid før det behøvedes; thi dette har forboldt, at jeg i Dag paa min Reise giennem Thyens allerstjønneste Egne har ileet langt mere, end jeg burde og vilde.

Gyg og temmelig ilde tilmode reiste jeg i Gaar, med min oversunde og muntre Ven D^{ns}, fra Odense ned til Holstenshuus ved Gaaborg. Denne Wei er saare interessant og behagelig. Længe følger den Odenses deilige, brede Aa, der flyder rolig giennem en frugtbar Glette, som naaer til Dalum, hvis gamle Klosterkirke* ligger meget venligt nær ned Aaen, midt imellem Kirkegaarden og Haven ved Herregaarden Christiansdal. Her forlod vi Landeveien, og reiste paa venstre Side af Aaen tæt forbi Herregaardene Bramstrup og Søbysøgaard. Den første har en gammel Bygning, der viste sig et Dieblikt imellem tætte Hækker paa den anden Side af de brede, klare Vandgrave, der omgive Gaarden. En Gierdingvei herfra kom vi forbi Lyndelse, en stor og anseelig Kirke af hugne Stene, i hvis Sogn Bramstrup ligger. I denne Kirke havde Brokkenhuserne en Urvebegravelse, hvilken her fortælles, at Eieren af Bramstrup har ladet udtømme og tilmure, hvorover Monumenter og Inscriptioner ere ødelagte, og de gamle Riddere udsæiede af Kirken og putsede ned i Jorden. Det skal undre mig, om de ville finde sig i denne Ghytning, og om ikke en af dem (f. Ex. Mikkel Brokkenhuus,

*) Dalum var forðum et rigt Augustinerkloster for Munke og Nonner, stiftet 1183 af Biskop Simon i Odense.

som døde 1555) indfinder sig en Nat hos Herremanden paa Bramstrup, og æfter ham til Tvekamp, siden ingen af hans Efterkommere vilde tage sig af deres huusvilde Forfædre. — Utter en Gierdingvei fra Lyn-delse hæver Søby søgaard sig frem over Skoven. — Venlige Bolig i den yndige Egn! du giemmer en af mit Livs tidligste Erindringer. Som et Trylleflot i en Drøm ligger du endnu, med høie, lyse Værelser, med din Sø og Skov, og din Have med store klippede Hæker, ligesom bag et giennemsigtigt Glør, for mit Syn. Saaledes vil du ogsaa stedse blive der; og jeg ønsker ikke engang, at dit virkelige Billede skulde fortrænge det, der saa forunderlig kan trylle mig tilbage i Livets tidligste Barndomsdrøm. — Saa hastig som en saadan forsvandt ogsaa Søby søgaard bag Skoven; af Søen saae jeg ikke et Glimt, men langs med Gaardens Hovmarker det hyppeligste Steengierde, jeg i Tysen havde fundet, et Værk af den afdøde Rosenkrands, som for endeel Aar siden eiede denne Herregaard.

Herfra førte Veien os giennem en skovløs frugtbar Glette, forbi Kirkebyen Hedden og Gallinge Kro. Her begyndte Jordsmonnet at forandre sig, og egentlige Bakker at vise sig. Endnu kom vi igiennem Øster Hæsinge, hvis Kirke syntes ret liden og næsten skjult imellem Huse i en dyb Dal; og nu nærmede vi os Skovegnene og Urreskov Gaard (4 Mil fra Odense

se). Inden vi naaede den, saae vi et lille Glimt af de hvide Mure lyse frem over Træerne; men det forsvandt strax, og nu modtog os en lang Allee af temmelig smaa Træer, hvilken i mange Bugter førte os til Herregaardens Bygninger. Veien gik igiennem en Port i et af Ladegaardens Huse, og ved Siden af Porten var en Smedie, hvor et Par Folk stode i Døren. Skal dette være Alt, tænkte jeg, hvad jeg faaer at see af Arrestkov? — Vi førte igiennem Porten, men nu tog jeg den Beslutning at staae af, for i det mindste dog at see det Udvortes af Gaarden, da vor Tid og vor Rudst ikke vilde tillade os længere Ophold. Vi gik op mod Borgegaarden. En ypperlig lang Bro med tre Muurhvælvinger fører over Graven til den dybe Hvælvede Port. Her faldt strax mit Blik paa nogle gamle Waabener og Indskrifter, om Portens husets og Gaardens Bygning, hvilken Erik Ottesen Rosenkrands til Kierstrup begyndte 1558 og fuldførte 1568, da han havde faaet Arrestkov med sin Frue Helvig Hardenberg*. Han har desuden ladet sætte denne moralske Advarsel:

Hielp den hellige Trefoldighed!

Var dig for Skyld, Logn, løst Levet, Parlament og Riv;

Eller du bortkaster din Ære, Helbred og maaskee Liv —

*) Arrestkov er en meget gammel Gaard, som Knud Urne, Dronning Dagmars Hofmester, alt skal have

og derhos en Forestilling af Treenigheden i Steen: Gud Fader, der har en tredobbelt Krone med et stort Kors paa Hovedet, holder i Favnen eller imellem Benene den korsfæstede Christus, over hvis Hoved en Due sees svævende. — Her skal desuden glemmes to gamle Billeder af Kong Erik Plogpenning og hans Broder Abel, der førte megen Strid om Arreskov; men jeg faae ligesaa lidt disse, som en i Træ udskaaret Madonna af Albert Dürer, der, som en stor Sielendehed, skal bevares paa denne Gaard*. Vi kunde ikke

eiet 1210, og som var iblandt Hertug Abels Fædrengods, hvilket hans Broder, Kong Erik indtog 1248). (Scr. R. D. I. p. 245. V. p. 570). Siden tilhørte det Peder Gindsen, Rigets Marsk, som flyede i Slaget paa Lohede, hvor Erik Blipping og hans Dronning bleve fangne af den flensvigske Hertug Erik (1261), hvorfor Peder Gindsen blev hængt i en høj Galge uden for Nyborg 1263, og Arreskov Slot indtaget af Kongen og nedbrudt 1264 (Guhns Danm. H. X. S. 521). Uvist er det, om det siden er bleven opbygget paa dets gamle Sted, omtrent et Væsseflud fra det nærværende. Dog er det at formode, siden der endnu for halvhundrede Aar siden fandtes Levninger. (Danst Atlas III. S. 543.)

*) Dette Mariebillede (fra Aar 1517) er beskrevet af Nyerup i hans antiquariske Reise til Syen 1814 S. 30—34, men om dets Historie, eller hvorledes det er kommen til Arreskov, melder han slet intet.

opholde os, og havde desuden ingen anden Adresse til det grevelige Herskab end den, som Ønsket, at see det Indvortes af det gamle Herresæde, kunde give os. Alt hvad jeg derfor fik at see, var en pyntelig Terne, som gik over Gaarden, og, igiennem Døren i Porten, nogle, som det syntes nye eller restaurerede Malerier, der hang paa Trappegangen, hvoraf jeg sluttede mig til, at her maatte findes flere i Værelserne.

Arreskov er en herlig gammel Borg, hvis kraftfulde Bygning svarer til den romantisk skønne Egn. Dens fire Længer indslutte en stor, rummelig Borgegaard, og her er hverken snevert, eller mørkt. I Form og Charakter har Arreskov noget tilfælles med Gisselselt i Siælland, og er ligesom denne Gaard hvidkalket og forsynet med store Ruder i de fleste Vinduer. Af Laarne findes her kun eet, der er bygget i den ene Ende paa den Fløi, som vender mod Haven. Brede Grave omringe den stolte Ridderborg, og paa den anden Side af Graven, ud imod Søen, ligger Haven, som Veien førte os forbi. Den syntes baade at være stor og vel vedligeholdt; Broer og Lusthuse vandrede vi fra Veien; og det kan ikke feile, at denne Have ved Natur og Kunst maa have smukke og interessante Partier.

Jeg kiender saare faa Bygninger, der have en saa romantisk deilig Beliggenhed og Omegn, som Ara

restov; og jeg veed ikke hvad det var — den gamle Bygning, Haven, Skoven, Søen, eller snarere det Indtagende i Foreningen af alt dette, der gjorde et hastigt og stærkt Indtryk paa mig. Det var mig den interessanteste Egn, jeg endnu havde seet i Tysen. — Strax uden for Gaarden, paa Veien til Trolleborg eller Holstenshuus, kommer man til Søen. Man seer da til Høire, Borgen hæve sine høie, hvide Mure frem over Træerne; men snart forsvinder den bag disse, og det er Skade, at ikke Bygningen enten laae høiere, eller at Træerne i den Lund, som for det meste sfiuler den, vare lavere. Nu fører man et langt Stykke Vei imellem Træer og Buske langs med Søens temmelig høie Bredder, og mere og mere aabner den for det overskuende Blik sin betydelige Størrelse. Man seer en Landpynt rage frem, hvis Spidse sfiules af en tæt Lund, og her ligger Gaarden, i en fri Aabning, med Skov paa begge Sider. Bag Odden danner Søen en stor Bugt. Dens Bredder er næsten heelt omkring en Afvevling af Dale og Bakker med en stor Mængde Skov, som dog ikke udgjør sammenhængende Strækninger, men er ret egentlig strøet omkring i mangfoldige Pletter. En Mængde Bøndergaarde sfinne hvide frem, hist og her imellem Skoven, og paa de grønne Marker, og den hele Omegn er yderst fortryllende ved dens Rigdom og mangfoldige Afvev-

ling. Dette Landskab er paa engang vidtløftigt, indtagende og interessant; og vilde være det endnu mere, om Arreskov laae paa en høi Banke. Søen er betydelig stor (den største i Syen); men man øiner i Begyndelsen ikke dens hele Størrelse, da den først mere og mere aabner sig, alt som man kommer op paa Banterne, og Bugten bag Gaarden træder frem. Farten langs med dens østlige Bredder vilde jeg i nogen Maade ligne med Veien langs med Esrom Sø, ved dennes vestlige Side. Dog har man paa denne Vej mere og større Skov, end paa hiin; og Esrom Sø er ogsaa meget større end Arreskov Sø; Derimod ere de modsidige Bredder af denne unegtelig skønnere end en Deel af Esrom Søes østlige Bredder; thi hele Strækningen trindt om Arreskovsø er en bestandig malerisk Udsigt af Dale og Bakker af maadelig Høide, imellem hvilke Skoven i større og mindre Partier er omstrøet. Saa har ogsaa Alt her et deiligt Syn af Frugtbarhed; ingensteds ere Bakkerne nøgne eller udnyttede; Jorderne omkring Søen ere vel tildeels sandige, men blandede med Leer og Muld.

Længe fulgte vi endnu Arreskov Sø, paa en Vej, hvor Udsigternes Skønhed idelig omskiftedes, alt som Søen blev mere og mere synlig. Egnen vedligeholder sin Character lige ned til dens sydlige Bredder; Søen frembyder mange Bugter, og derved bestandig

veylende Scener, bestandig lige indtagende Udsigter. —
 Herligt forskjønnnes disse endnu paa den østlige Kant
 ved Synet af Brahetrolleborg, der ligger dybt
 i Skoven, hvor et høit Spiir kneiser majestætisk og
 ærbørdigt over Træernes Toppe. Endnu adskillige
 Gange paa Veien til Holstenshuus seer man et Glimt
 af Bygningen og Taarnet over Skoven. — Indtil
 Gierup Skole, en smuk, venlig Bygning, tilhørende
 Brahetrolleborg, fulgte Urreskovsø os; eller rettere,
 vi fulgte den endnu et Stykke længere, end vi egent-
 lig behøvede, og fik endelig at høre, at vi vare paa
 uret Wei. Vi vendte da om, og havde imidlertid
 den Fordeel, at en Regnsky traf just den Egn, som vi
 havde ført forbi, imedens vi, ved at tage Feil af
 Veien, bleve i det Tørre. Over bestandige Bakker
 nærmede vi os en stor, ung Fyrreskov, der hører til
 Brahetrolleborg, og er vel en af de største i Landet.
 Denne maatte vi føre heel igiennem, for at komme
 til Holstenshuus; og det var første Gang, jeg i Dan-
 mark prøvede at reise igiennem en Naaleskov. Veien,
 der i mange Bugter slynger sig over og imellem de
 høie Sandbanker, udgjør mere end en Fierdingmiil,
 og det forekom mig tilsidst, som jeg var tryllet ud af
 mit Fædreland. Jeg begyndte at mærke den samme
 fiedende, eensformige Følelse, som jeg i Fjor saa ofte
 havde prøvet ved at reise igiennem de lange, slive

Barstøve, der som steile Vægge reise sig paa begge Sider af Veien. — Endelig sluttedes Gyrestøven; hvor den slap, begyndte et uendelig langt, snorret Steengierde, og min Utaalmodighed efter at naae Holstenshuus, inden det blev aldeles mørkt, gjorde det dobbelt langt, og mig hiertelig fied af al denne Stivhed. Endelig kom vi op paa Høiden af en Banke, og nu aabnedes en fortræffelig vid og fri Udsigt, som vel den tykke Lust og Aftensskumringen ikke tillod at nyde i sin Fuldkommenhed; men som jeg dog strax erkjendte for en af de første, jeg i Danmark havde fundet. Omtrent lige for os saae vi Diernesø Kirke, hvis teglakte røde Taarn hævede sig liveligt over en Trægruppe paa begge Sider. Nær ved den aftentaagede Strand laae Gaaborg By i dunkel Skumring, og dens Kirke med sit Taarn hævede sig mat i det graanende Mulm. Til Venstre imellem Bakker og Skov lyste en hvid Bygning. Det var det længe ventede Holstenshuus. Jeg saae ud over det bakkesfulde Land, og ud over det mørke Hav, hvor jeg dog endnu kunde skimte et Par Øer; men Alt var indhyllet i Uvishedens Taageslør, og jeg anede blot, hvad en klar Morgen kunde vise mig.

Morgenens kom; men med tyk Luft og overtrukken Himmel. Mit Ophold her kunde ikke vare længere, end et Par Timer, og saaledes truedes jeg med at miste den stolte Udsigt fra Banken i Dyrehaven, som er en af de videste, skønneste og interessanteste i Danmark. Imidlertid begav jeg mig, endnu syg og mat, men fuld af Haab og Tillid, under idelige Drivskyer og Regnbyger, paa Veien op til Banken; og inden vi naaede den øverste Høide, flaredes virkelig Luften, og den hele Herlighed laae udbredt for mit Blik — en stor Havflade, besaaet med Der, og en vid Strækning af Sjens hele Sønderland indtil noget ovenfor Egenborg, med en rig Mængde af Gmaasbove, Søer, Herregaarde og Kirker. — Naar man vælger det Standpunkt, hvor Udsigten er videst, da seer man mod Vesten ud over Sjens skovbestræede Landflade (thi fra denne Alt beherskende Banke synes det saaledes), i Horizonten Bregninge Banke og Mølle paa Thorseng med Skoven paa denne Ø, og endnu paa hiiu Side Langeland, som en graa Skybanke, hvori Rudsøbings Spiir er fiendeligt. Skovene ved Hvidkilde hæve sig i den fjerne Baggrund. Nærmere Holstenshuus ligger Rødkilde paa en stor, smilende, grøn Glette; imellem denne og Holstenshuus en Skov, og Nastrup Kirke sees imellem denne Skov og en anden paa en stor Landodde. Ud over denne Odde

seer man i Havet til Venstre eller i Øster Drejø, med nogle mindre Øer; lige for Holstenshuus ligger den lange Uvernæsø, en halv Miil fra Landet; længere mod Vesten Biørnø og den i Historien bekiendte Lysø, hvor Valdemar II. fangedes, som nu kun har Krat og Buske, men ingen Skov. Disse Øer have hver sin Kirke, undtagen Biørnø. Ud over Uvernæsø seer man Erø i to Miles Afstand, og tæller der adskillige Møller. I den fierneste Horizont, ud over Lysø i Sydvest hæver sig Als og Sønderjyllands Kyster. — Lige under os, i den deilige Forgrund ved Bankens Fod, ligger Holstenshuus, hvis hvide Hovedbygning skinner lysende frem imellem Havens mørke Træer og de friske Enge. Paa høire Side af Gaarden ligger Haven, paa venstre Side i nogen Afstand en Skov, bag og omkring Gaarden herlige Marker. En lang Skovstrækning indfatter Estranden og naaer henimod Faaborg, der ligger paa en jævn Jordbund, nær ved Habbreddens, en halv Miil fra Holstenshuus. Man seer Byens taarnløse Kirke, adskilt fra et gammelt Taarn, som er tilovers af en anden nedbrudt Kirke*. Ovenfor Byen er en lille

*) Sogneskirken i Faaborg byggedes fort før Reformationen til en Klosterkirke (der var et Hellig Aandskloster, stiftet af nogle Riddere 1477); men

Indsø, og paa den anden Side gaaer Havet med en bred, blaa Stribe imellem Faaborg og Horns Land, en Ddde af Fyen, hvorpaa Hvedholm og den mærkelige Horne Kirke ligger. I Kanten af Dyrehavens Skov, paa høire Side af Faaborg, rager Diernesse Kirke med sit røde, spidse Taarn frem af en lille Lund, og dermed sluttet Udsigtens Halvkreds mod Vesten. — Jeg har blot kunne udmærke nogle af de mest fremtrædende Partier i denne; et Landskab med saa vid Udstrækning og saa rig Mangfoldighed, lader sig ikke beskrive i det Enkelte.

Holstenshus er en gammel, simpel, landlig Bygning; en Fløi, som vender mod Haven, af Grundmuur, de andre to af Bindingsværk; men dog gamle. Grave omgive den, og bag Gaarden er en lille Dam. Ladegaardsbygningerne ligge adskilte fra Hovedgaarden ved egne Grave og ved en Bro. En smal, høi Lindeallee fører til en Port paa Ladegaarden. — En selsom Følelse betog mig, i det jeg kom i denne Allee;

blev 1539 overladt Fyen. Efter Beskrivelsen i D. Atlas VI. S. 190 o. f. har den blandt andet en mærkelig Altertavle med meget Billedhuggerarbejde uden paa Dørene, og Malerier indvendigen (som er usædvanligt), og Aarstallet 1511. Det fortælles i D. Atlas a. St. at en Mag. Anders Broberg, Christian den Andens Læremester, havde været Munk i dette Kloster i 21 Aar, og skal være begravet i denne Kirke 1530.

Stedet forekom mig nu bekendt, men kun som af en Drøm, hvis Erindring her vaagnede. Og saa her havde jeg været i den spæde Alder, om hvis Tildragelser vi maae lade andre fortælle os. Men denne syenske Reise i min tidlige Barndom gjorde Indtryk paa mig, der vare stærke nok til at de kunde bevares, og efter fem eller sex og tyve Aars Forløb endnu yttre sig. — Denne Herregaard ligger i en Dal mellem Bakker; Haven Gænder for Gaarden, omgivet med Skov, forandret af den nærværende Eier, og anlagt med Smag. Forved Huset er en rundagtig Græsflække, omringet af Blomsterpartier og Buskværk. Hersfra nyder man en smuk Udsigt op imod Dyrehavsbanken. Man seer Skoven omkring Haven, og oven over denne Dyrehaven paa den høie Banke; det synes som denne Skov udgør eet med den lavere, og man aner her ikke den høie Banke, der ligger imellem Haven og Dyrehavsskoven. En Mængde Træer, behagelige Lystgange og Blomsterpartier pryde Haven, der i det Hele har megen Skygge, og megen Afvejling. Paa et eensomt, assides og dog venligt Sted er anlagt et Lysthus, hvortil Veien leder igiennem den Skov, der staaer i Forbindelse med Haven. Lysthuset er bygget oven paa en stor, af Kampesteen opmuret Klippesal eller Grotte. Denne store, kølige Steenstue holdt jeg meget af; kun syntes det mig, som det kunde været

passende, at en Kilde i Nærheden, der forsyner Gaarden med Springvand, var bleven ledet ind i eller forbi denne Grotte.

Al denne Skønhed forlod jeg i Morges, og gav mig ikke engang Tid til at hilse paa Herskabet. Neppe kan jeg overbevise mig om, at det var idag; saameget har jeg siden den Tid seet; og det gaaer mig med denne Dagsreise, som naar man paa engang tager sig for meget for at lære: at man kun lærer det maa deligt, og glemmer det Halve. Jeg giennemlede Syens skønneste Egne paa en halv Dag, og skøndt jeg nød meget af al denne Skyld af Naturskønhed, var Nysdelsen dog for hastig til at efterlade sig klare Erindringer. Her, som flere Steder, maa derfor min Dagbog blive fattig, uagtet Reisen var rig. — Holslenshuus taber man af Sigte paa Veien til Eneborg (3 Mil), saasnart man er kommen over den første Banke. Beständig gaaer Veien frem over Bakker og Dale, de første ikke af betydelig Høide, men dog store nok, for idelig at omstifte Udsigterne, da man snart seer en stor Deel af det herlige Land udbredt for sig, og snart atter seer det forsvinde bag Høider for at give Plads for en ny Landsskabsscene. Overalt finder man Spor til Frugtbarhed og god Cultuur, og hele Landet har, saavel ved disse Fortrin, som ved dets Naturskønhed, ved det bakkesfulde Jordsmon, ved dei-

deilige Skovpartier, som pryde deune hele Wei, et saa libeligt Udseende, at jeg ikke har fundet dets Lige i Tjen. Neppe veed jeg heller nogen mig bekendt Landstrækning i Sicelland, der ligner denne; thi den hurtige Afveerling af dyrkede Ugre, Smaaskove, Krat, Høider, Dale og Søer, som, uafbrudt ved nogen Glette, ved nogen mindre skøn eller livelig Egn, herfler paa denne Wei, er ganske egen for dette Tjens sydlige Kystland*. Jeg veed ikke, var det Rejsen

*) Om disse Egne af Tjen hedder det i Scheels Udkast til Krigens Skueplads S. 280: "Tjens vestlige og sydlige Kyster udgiøre en hist og her sandig og næsten biergig Egn. Tillige strækker en høi Landryg sig omkring den ganske sydlige Halvdeel af Den, i næsten en Miils Graastand fra Søen; den bestaaer af en Ræde af smaa Bierge, hvilke man for Skiemt kalder de tjenske Alper. ("Det høieste af disse Bierge ved Søby i Galling Herred, Jordløse Sogn, kaldes Siebierg, og agtes at være 200 Al. høit. Man tæller herfra 33 Kirker og 11 Herregaarde" D. Atl. III. S. 381). Og i sig selv ere de ogsaa mærkværdige i et saa fladt Land, som Danmark, og kunne liganes med den Deel af Appenninerne, der trække sig langs med den sydlige eller liguriske Kyst af Italien." Denne Lighed sætter Forsfatteren deri, at ligesom paa hine Bierge en Mængde Floder have deres Udspring, hvoraf de mindste og sydlige tage deres Løb mod den gænesiske Bugt, de større derimod, der udspringe paa den nordlige Deel af Biergene, samle sig med Po-Floden; saaledes forholder det sig ogsaa med de saakaldte tjenske Bierges Beliggenhed, og de Bæde, som derfra have deres Udspring, da en Deel Vække tage sydligt Løb og falde i Havet, men de fleste paa Nordsiden forene sig med Densø-Aa.

allene, var det Glæden over denne tryllende Natur,
 skønhed, og Stemningen, den vakte i min Siæl —
 men vist er det, at jeg kom syg til Holstenshuus og
 reiste syg detsfra; men fandt mig frisk og munter,
 inden jeg naaede Euenborg. — Peirup var den første
 Bondeby, jeg kom igiennem; en Gierdingmiil herfra
 ligger Vester Aaby Kirke; efter denne følger Ullebølle,
 en Gierdingvei herfra Vester Skierninge, og to andre
 Kirker (Ollerup og Øster Skierninge), hver paa sin
 Side af en lille Sø, og alle tre saa nær ved hveran-
 dre, at Afstanden neppe er en halv Gierdingvei. Gien-
 nem Aabninger paa et levende Hegn viste sig flere
 Gange til Høire Herregaarden Rødkilde, der lig-
 ger saare venligt paa en livelig Glette, en halv Gier-
 dingvei fra Havet. — Jeg nærmede mig Gaarden
 Hvidkilde, og en af de mest fortryllende Egne,
 jeg kiender. Tilligemed Søen ved denne Gaard viste
 sig en Kirke (Egense), der ligger forunderlig skønt;
 Gønden for Søen, paa en høi Banke oven over en
 Skov, synes det ligesom Bygningen med de skinnende
 Mure reiste sig umiddelbart paa Skovens mørke Kro-
 ner. Nu førte Veien mig langs med den nydelige
 Sø, paa hvis modsidige Bredder tæt Skov verler med
 lyse Aabninger, og hvor een deilig Holm med sin
 grønne Lund efter den anden svømmer forbi paa det
 klare Speil, der smiler saa lyst og kjærligt frem af sin

broget grønne Ramme. Endelig, dybt i en Bugt af Søen ved dens østlige Ende træder Hvidkilde frem, med sin smukke, hvide Bygning, midt i Skov og Have, tæt omskryget af den prægtige Bøgekrands, men med fri Udsigt mod Søens Skønhed. Jeg fandt noget underlig tillokkende og fortryllende i denne Egn, hvis venlige og yndefulde Natur søger sin Lige. Neppe kunde jeg holde mig paa Vognen, og jeg behøvede megen Overvindelse, til at fatte Synet af at denne indtagende Skønhed, allene for i samme Øieblik at see den forsvinde. — Saaledes var det ogsaa med Ekenborg, hvor jeg kun opholdt mig en halv Time, som jeg tilbragte i et af Kirkeetaarnene. Paa den anden Side af Hvidkilde kom jeg igiennem en herlig Allee og giennem en tæt, mørk Skov; herpaa følger et skønt levende Hegn af Hæssel, og saaledes gaaer næsten hele Veien til Ekenborg imellem Træer. Endnu kom jeg forbi en lille Sø, hvor Seerup Kirke, med sit spidse, røde Taarn ligger paa hiin Side tæt ved Søens Bred, et stille, venligt og indtagende Landskab. Endelig naaede jeg op paa Banterne, der omgive Ekenborg, og nu aabnede sig den hele fortryllende Kreds, med hiin Udsigt over Byen og Landet og Sundet, der er saa berømt, at det næsten er overflødig at omtale den.

3 to Linier har Dehlenschläger malet den:

“Som Vand i en Urne med Blomster omsat,
Saa favnes af brogede Strandbredde Sundet;”

og skøndt der vel i Danmark gives mangen Sø og flere Sund, end Ekenborgs, paa hvilke hiint Billede kan oversføres: saa randt det mig dog strax i Tanker, saasnart mit Øie faldt paa dette, med en broget Blomsterkrands af høie, skovklædte Strande indfattede Vands bælte, der, liig en bred Flod, slynger sig om og imellem den tæt sammenkrystede Klynge af lige skønne Naboer, indtil det imellem Thorseng og Thyen taber sig i det vide Hav. Et skønnere Sund gives vel neppe i Danmark, eller dog intet, hvor Landets og Havets Skønhed, saa forunderlig sammensmeltet, danner et Heelt, der i saa høi en Grad forener det Romantiske, med det Yndige og Tillokkende. Det er sandt, jeg fandt i det lille Bælt ved Hindsgavl og Middelfart en fielden Naturskønhed; men Ekenborgsund har igien en ganske anden og egen Charakter. Her er alting nærmere, fortroligere, mere sammentrængt, og derfor endnu mere indtagende. Havet, som flyder imellem disse blomstrende Kyster, har, ligesom formildet ved deres Skønhed, afslagt al Vildhed og Barskhed, og antaget Jndføernes blidere Charakter. Ingen kan være her, og see denne Egn, som ikke med Længsel vilde ønske sig, at kunne fare omkring imellem

alle disse deilige Kyster, og besøge de venlige Der og skønne Strande, der fra alle Sider tilsmile Diet med indbydende Nærhed. Paa Hindsgavl eller ved Middelfart staaer man mere rolig, og nøies der lettere med Udsigten over Havet mod de fiernere Kyster og det større Land.

Ligesaa sielden, som Egnen, er den gamle Egenborg Byes Beliggenhed paa Hældingen af de Banker, der i en Halvkreds omgive den. I en sammentrængt, ujævn Klynge, her høit og hist lavt, ligge Husene omkring de to gamle Kirker, hvoraaf den ene hæver sig betydeligt over den anden. En underlig Uregelmæssighed, smale, steile, krogede Gader paa Bakkerne, hvor de øverste Huse reise sig med Grunden over Taget af de nederste, et gammeldags, broget Udseende, udmærker Egenborg fra alle de Riøbstæder i Danmark, jeg har seet. Ikke destomindre forekom denne By mig at have noget ret hyggeligt og venligt, som slet ikke tabte ved det gammeldags Væsen, der, om smilet af en ungdommelig skøn Natur, syntes fortroligen at indbyde til rolig Hvile i den huuslige Jævnheds Glæde *. Egenborg interesserede og behagede

*) Det har interesseret mig at læse om Egenborg (som, med 300 Huse og over 2000 Indbyggere er efter Odense den største Riøbstad i Egnen), hvad endnu 1803 sagdes om den: „At dens Indvånere ere bekendte for deres jævne borgerlige Læ-

mig nok, for at jeg kan ønske mig, at see den igien en anden Gang, naar jeg ikke er indskrænket til en halv Times Ophold, og naar jeg ikke blot kan besøge det skønne Thorseng, hvor Bregninge Kirke paa sit Bierg med den berømte Udsigt nu forgieves vinkede mig, og den romantiske St. Jørgens Gaard, hvis Kirke hæver sig deiligt frem over Skoven ved Stranden; men ogsaa det gamle Drkel Slots Voldsted*,

vemaa, og have bevaret Fortidens Simplicitet længere, end Landets øvrige Stæder" (Beatr. ps. Bestr. over Agerdyrkningen i Fyen 2c. 1 D. S. 152); thi det forekom mig, som Byens Udvoortes endnu forkynnder dette.

- *) Drkel Slot laae paa en Banke lige over for Svenborg, omtrent tusinde Skridt Nordost for denne By, i Tvede Sogn, og har været anlagt (efter Sagnet af Valdemar II. Jys. Inscriptionen af Helvaderus i Marm. Dan. I. p. 233) for at forsvare Indløbet til Svenborg og Sundet imellem Fyen og Thorseng. Ved Slottet opstod ogsaa en By (Drkelby), der i det 15de Aarhundrede var tiltaget saameget, at Kong Hans 1481 forbød dem, som boede i Drkelby, at seile paa Lydsfeland med deres Vare, og tillod Svenborgs Overmagt, at fratage dem Skib og Gods, naar de fandtes paa saadan Fart. (D. Atl. III. S. 537.) Drkel Slot, som da tilhørte Byens Bispestol, var i Grevens Feide den første fyenske Herreborg, der ødelagdes. Svenborgs Borgere, i Forening med de Grevelige, indtog og afbrændte det reent 1534, ved hvilket Tilfælde det gamle fyenske Stiftsarchiv ogsaa brændte. Drkelby, som ved samme Leilighed maa have lidt meget, fandt omsider, formodentlig ved Naboernes Avindsyge, sin Undergang, og kun dens to Vandmøller, og Navnet Drkelsfang for Stedet, hvor den har staaet, ere tilovers. Drkel Slots Historie og Slotsbankens nærværende Tilstand har Prof. W. Simon sen nøiagtigen beskrevet i 1ste Hefte af sine Borgruiner.

og flere skønne og minderige Steder i denne sieldne Egn.

Nu nød jeg blot et flygtigt Blikt af denne Skønhedsfylde, som dog fulgte mig et Stykke paa Veien til Skarupør, en Miil fra Svenborg, hvorfra jeg havde bestemt at tage over til Langeland. Denne Wei, langs med Svenborg Sund gaaer over høie Banker, og er ligesaa udmærket skøn, som enhver anden Deel i dette fortryllende Landskab. Fra Bankerne kommer man ned i en Dal, forbi en Vandmølle (en af Drkels Møller), og her aabner sig et nyt Sund, imellem Fyen og Thorø. Giennem en Linde-Allee med en lille Skov til Venstre gaaer Veien til Bierne mose, en Herregaard med en ganske simpel og net, skøndt gammel Bygning, som nær ved Sundet har en fortræffelig Beliggenhed. Udsigten til den høie, skovbevogne Thorø, hvis Kirke, som et lille Biergcapel lyser frem af en Lund paa Banken, sandt jeg yderst indtagende. Paa den anden Side af Bierne mose var atter en Lindeallee med Skov; men hermed ophørte ogsaa Skoven og Landets Skønhed. Den øvrige Wei, over skaldede Banker, er saa slet og stenet, at jeg ligesaa forstødt af den halve Miils Riørsel, som overmættet af Skønhedsnydelse, kom her til Bøgeskovsgaard. — Denne har sit Navn af en Bøgeskov, hvoraf kun Stubbene ere tilovers, og ligger saa

dybt imellem Banker, at kun Skovstene og lidt af Taget ere synlige over disse, naar man nærmer sig den paa Veien fra Svendborg. Det er en Eiendomsgaard paa ti Tønder Hartkorn, med 250 Tønder Land, som for det meste bestaaer af ryddet Skovjord. Her har Eieren, Hr. Østrup, i Aaret 1807 opført en solid, grundmuret Bygning, som er et af de smukkeste landlige Huse, jeg i Syen har seet. Det grundmurede Stuehus paa een Etage, — foruden en Kvist, der gaaer heel igiennem Bygningen, med en rund Fronton til begge Sider, og en meget rummelig Kiølderetage — indefflutter, tilligemed tre Ladegaardsbygninger, en firkantet Gaard; men med betydelig Afstand imellem de fire særskilte Huse. Paa den anden Side mod Sønden er anlagt en betydelig Have, som, skjøndt kun fire Aar gammel, alt er i stærk Opvæxt. Dette forundrede mig, da Egnen rundt omkring er skovbar, og Haven, der ligger kun en halv Gierdingvei fra Stranden, har Stormene fra første Haand. Men Huset dækker mod Nordvinden, og noget Læ give de omliggende Bakker. — Da der intet blev af Farten til Langeland, har jeg tilbragt Eftermiddagen og Aftenen her ret behageligt. I Morgen tidlig forlader jeg Syens venlige, indtagende Land, med mange flere Erindringer. Den milde, yndefulde Skønhed jeg har fundet i Naturen, og den godmodige, gæstmilde Vel-

villie hos Folket, som overalt har mødt mig, have lige
 megen Deel i disse. Dermed er forbundet den inder-
 lige Glæde, som jeg nyder ved at kiende en ny Deel
 af mit skønne, af Naturen rundeligt begavede Fædre-
 land, og ved at have udvidet den Kreds, hvori jeg
 ingensteds synes mig at være fremmed, fordi enhver
 Gienstand, som taler til mit Syn og til min Følelse,
 ogsaa møder den Lyst og den Kiærlighed i min Siæl,
 der ikke før med Livet kan forlade mig. Og hvo har
 nogen Glæde af Danmark og Danmarks Held, der
 ikke vil lystes ved at see denne skønne og i det Hele
 hyppeligt dyrkede D, hvor endnu, uagtet saamange
 Aars Krigsbyrder, en næsten almindelig Velstand
 blomstrer blandt det raske, driftige, opvakte Folk? —
 Hvo maa ikke glædes ved at giennemreise en Pro-
 vinds, hvor Fædrelandets sande og usorgængelige
 Velstandskilde, Jorddyrkning og Agerbrug, er saa
 vel pleiet og fredet, ikke blot hos de store Jordeiere,
 men hos Bonden i Almindelighed, som her, og hvor
 desuden Vindskibelighed og Huusflid i mangehaande
 Grene ere hjemme overalt hos Bondestanden? —
 Synen er derfor ikke allene et skønt, men ogsaa et in-
 teressant og behageligt Landskab, at giennemreise;
 thi en velgiørende Harmonie imellem Natur og Men-
 nesker, imellem de indtagende Egne, og den omhyg-
 gelige, og dog ikke smaalige Cultur, møder Diet

overalt; og den har heller ikke forseilet sin Virkning paa mig, som dog en afgjort Tilbøielighed for den høie og vilde Natur altid har behersket.

*

*

*

Den 4de Julius seilede jeg i Regn og Rusk fra Bøgeskovsgaard i Sjælland til Egelyst paa Langeland. Saaledes var denne Afsked fra Sjællands Ryster ikke saa mild, som den forrige. Dette Land har holdt mig fast, om ikke just ved Rosenbaand, dog ved ret skønne Blomsterkæder, hvori velen misundelig Dæmon, der syntes at jeg havde det alt for godt, bandt nogle onde Urter, som en og anden Gang fordærvede mig Blomsternes søde Duft, eller bragte dem til at visne for tidligt; men kunde dog ikke forhindre, at de atter lige friske spirede frem, og at jeg medtog Krandsen lige blomstrende og elskværdig. Nu vilde han i det mindste fordærve mig den sidste Time ved Sjællands Strande, og hyllede derfor Rysterne i et tykt Taagemulm, der hindrede mig ganske fra at see dem under Overfarten. Men Vædir var mig gunstigere; han lod det kule rask til en hyppelig Medbør, og inden tre Kvarteer vare forløbne, stod jeg paa Langelands Ryst, hvor Stormen susede vildt i Skoven paa de høie Strandbakker.—

Nu var jeg da atter kommen til en ufiendt Ø; og hvor fremmed jeg var her, viste sig strax ved den første Begivenhed, som mødte mig. Thi ved Strandbredden, hvor vi landede, stod en Mand, som jeg hilste og gik forbi, uden at vi lagde videre Mærke til hinanden. Paa en deilig Skovvei gik jeg op til Egelykke — og her modtog den samme Mand mig meget venjskabeligt i sit Huus; thi det var netop ham, jeg vilde besøge. Her har jeg da atter i et behageligt og elskværdigt Selskab tilbragt et Par Dage, som hastig ere henderundne, ikke uden Erindringer for min Dagbog, der, nu i en dobbelt Mening begynder at nærme sig til sin Ende. Jeg maa derfor af disse Erindringer vælge dem, som jeg maaſtee slipper taaleligst fra at optegne; i det mindste vover jeg mig dog hellere til at skrive noget om hvad jeg har seet af det smukke Land, end til at beskrive to smukke og interessante Damer.

Egelykke ligger kun nogle Bøsseskud fra Stranden, paa Skraaningen af en Banke, i en indtagende, romantisk Egn, uden meget store og vidtstrakte Udsigter, men fortroligen omringet af Skoven næsten paa alle Sider. Ikke desto mindre fandt jeg strax i Haven paa en Terrasse en Udsigt, der indtog mig overordentlig meget. Lige for Huset hæver sig venligt med jævn Skraaning en blid, grøn, Bakke, som Skoven omgierder med sin mørke Krands, dog med en

bred Åbning, hvor Taget af et Huus og Vingerne af en Mølle titte frem. Vender man sig paa dette Sted til Høire, da har man et sædvanligt Partie for sig, Haven, omgiven med Skov, anlagt paa Banken, hvorpaa Huset ligger; men seer man til Venstre, da faaer man Bie paa en mere romantisk og høi Natur. Giennem en bred Åbning i Skoven seer man ud over en Dal mod det blaae Hav, som, da jeg første Gang øinede det, vredt og skummende hævede sig i Mulm op over den mørkegrønne Skov mod Fyens Kyster. Imellem Dalen, hvor Kiøreveien gaaer forbi Gaarden, og Skoven paa Strandbakkerne, er en Dam, som ligger dybt imellem Træerne. Saaledes seer man her paa denne Kant først Haven, hvor en rig Rosenflor omgierder Huset, derefter Dalen, hvorigiennem Veien slynger sig, Dammen, hvori Træerne speile sig, Skoven, der udstrækker sig til begge Sider saavidt Udsigten naaer, og tilsidst Havet imellem Langelands og Fyens skovflædte Kyster. Til hvilken Side man vender sig hen paa dette tryllende Standpunkt, har man en forskjellig og næsten lige interessant Udsigt: i Nordvest mod den venlige, lyse Banke, omhegnet af Skov; mod Sønden til den hvide, landlige Bygning, bag hvis Tegltag Skoven hæver sig paa begge Sider, og som saaledes venligt indbydende ligger tæt omsluttet i Skjødet af den hegnende Lund; paa en anden

Kant ned mod en Kratflov ved Bankens Fod, hvori en lille Labyrinth er anlagt, og imellem Træerne ud over Dalen mod det aabne Land, der hæver sig mod Landryggen i betydelig Høide, og har mange deilige Gmaagrupper af Skov og Krat omspredte imellem Agre og Græsvange. Fortrolig indbydende Mildhed er den Charakter, som er egen for dette Sted, og den er forenet med et vist Præg af stille Fred, Tryghed og Afsondring fra Alfarveie og megen Færdsel. Hvor interessant er ogsaa Egelykkes Beliggenhed, saa nær ved Stranden, og dog saa luun og fredet, med den prægtige Udsigt til Naboøen, der ikke uden Betydendhed hæver sin vinkende Kyst over Havets Bølger, og med den skønne, eensomme Vej i Skovdalen, der saa hastig fører os ind i andre, heel forskiellige Egne. Det er vist, man kan neppe betræde Langelands Kyster paa et skønnere, eller mere fordeelagtigt Sted, end dette.

Den følgende Dag gjorde jeg, i Selskab med Egelykkes Gier, Hr. Capitain Leth, en Reise op til Hau paa den nordligste Pynt af Langeland. Veien (forbi Bøstrup, giennem Kirkebyerne Gnøde og Storense) fandt jeg udmærket skøn, og rig paa idelig Afvevling af Situationer, som frembringes ved Landets Ujævnheder. Skov følger endnu Stranden et godt Stykke fra Egelykke: derpaa friere, mere aabne Mar-

ter; men bestandigt gaaer det over og imellem Ban-
ker, egentlig imellem Stranden og den Bankeryg, der
strækker sig langs igiennem Langeland i Midten af
Landet. Fra denne Landryg løbe Sidebanke ud mod
Stranden; disse ere paa mangehaande Maader ud-
skaarne, og Skov afvejler jævnlig, i større og mindre
Pletter, med Agre og Enge. Man finder næsten ingen
Gaard, intet Huus, ingen Kirke paa denne Wei, uden
malerisk skøn Beliggenhed; derimod ere Bøndergaar-
dene hverken saa store, eller saa vel byggede, som de
syenske, og man bruger her, ligesom i Siælland, at
sætte en Deel af Gæden i Hæsse. — Bøstrup Kirke,
den nærmeste ved Egelykke, seer man, saasnart man
kommer over den første Banke, at ligge meget skønt
paa en Høide, halv skjult bag en Lund, over hvilken
Taarnet rager frem. En øde Kirke ligger endnu
høiere; ogsaa Støense har i nogen Afstand en ret
vakker Beliggenhed paa en høi Banke.

Jeg fandt saaledes en heel egen Charakter i
disse Langelands nordligste Egne, som jeg ikke kan ligne
med nogen af dem, jeg paa mine Reiser i Sjælland og
Jylland har seet. Bakkerne ere saa tæt sammen-
trængte, Jordsmønnen saa malerisk giennemskåret,
Skovgrupperne saa mangfoldige og forskjellige, Ud-
sigterne saa hastig forandrede, at man neppe i nogle
Minuter beholder den samme, men uden Standsning

rives bort fra een skøn Naturscene til den anden. Nogle Gange aabner sig til Venstre mellem Banker og Skov en Udsigt til Havet, men til Høire, eller mod Østen, er Landet bestandigen høit, og ingensteds overseer man det paa denne Wei, eller seer Havet paa begge Sider af Den. — Nedergaard, ogsaa i en Skovegn, og Steensgaard, lode vi ligge til Høire, og kom saaledes til Frederikslund ved Hau, en Eiendomsgaard, der ligger blidt og roligt i Skoven. Giennem denne førte en eensom Wei os op til den høie, brat affkaarne Frankelint, med steile Styrtinger mod Havet; den udgjør den yderste Pynt af Langelands nordlige Spids. Paa denne afføndrede, af Stormen ombrusede Høide stod en Telegraf, og jeg saa her giennem en Riffert, i to Miles Afstand, sex engelske Krigsskibe i en Linie Gønden for Sprogø, saa klart, at der ikke fattedes meget i, at ogsaa Gølfene vare synlige. — Mod Landet har man fra denne Klint en romantisk Udsigt ned i Dalen, der omgiver Klinten, og mod det smale Land der omkring, hvor en stor Mangfoldighed af Krat og smaa Skovgrupper er adspredt paa et meget ujævnt Jordemon, begrændset af Havet paa begge Sider. Det Hele synes som en vild, fantastisk Naturhave. Landet hæver sig, og Skoven paa Høiderne trindt omkring affære videre Udsigt. Læt omsluttet af Skoven springer Fre

Derikslunds røde Tag frem i en Fordybning mellem Træerne — den eneste Bygning, der opliver den vilde, eensomme Egn. — I Nord ligger en af de videste og stolteste Udsigter i Danmark udbredt for Øiet: den hele syenske Kyst, med skøn Afvevling af Skov og Aabninger, indtil Nyborg; imellem Fyen og Sjælland det brede, majestætiske Bælt, hvor Sprogø hævede sig fiernt, som en lille, blaa Banke; Sjællands lyse Kyst fra Korsør ned imod Basnæs. Klart øinede jeg Korsørs Fæstning, Skoven ved Bunderup, og Boeslunde Kirke med skinnende hvidt Taarn paa en høi Banke; Omø, Ugersø og Egeholm, skovløse Øer, hævede sig ved Sjælland jævnt over Havet.

Paa Heimveien besøgte vi Lohals, ved den vestlige Kyst af Landet, og Steensgaard. Ved og omkring Lohals er megen Skov. Landet danner her en lille Bugt, som forsvares ved et Batteri paa fire Kanoner; et lignende var ved Haa. I Bugten laae otte Kanonbaade, de fire seilfærdige, for at afgaae om Aftenen til Vordingborg. Det blæste temmelig stærkt, og uroligt vuggedes Baadene, som smaa, sorte, svømmende Holme, paa Vandet. Uventet traf jeg blandt Officiererne en Ungdomsbefiendt, som vi besøgte paa hans Chæfsbaad. Det var første Gang, jeg var ombord paa en af disse Danmarks smaa flydende Træmure, som dog ogsaa ikke sjelden have hævet

det Dannebrog's gamle Hæder. Gaare trangt og sammenpresset, og opfyldt med Folk, Master, Seil, Uarer og' alskens Redskaber var der paa dette lille Krigsfartøi, hvor man dog kogte Vand, ja jeg troer endog Mad, for Officieren. Ja, hvor knapt her end er, har man dog fundet Rum i Midten til et Skuur, eller en ordentlig lille net Kabyt for Officieren, hvor han netop har Plads til en Seng, et Bord, en Bænk og et Skab; og hvor vi dog stubedes ned, fem Mennesker omkring Bordet, og meget muntre drak Kaffee, imedens en øsende Regnbyge ffyllede paa Vinduet over vore Hoveder. Ogsaa Folkene kom i Skul for Regnen, da Seilene bredtes ud over Masterne, der laae langs hen i Midten af Baaden.

Denne lille Søfart, og Opholdet paa Kanonbaaden, hvor næsten Alt hvad der hører til et Krigsskib findes i det Smaa, var meget lystig og fornøielig; ikke mindre interessant Besøget paa Steensgaard. Denne gamle Gaard har i halvtredie hundrede Aar været i de Steenseners Familie, som nu er uddød. I nogen Afstand synes den at ligge ganske lavt i en Dal; men naar man kommer nær til den, seer man, at den ligger paa to Banker, Hovedgaarden paa den ene, og Ladegaarden paa den anden. I mangfoldige Aar har denne Gaard ikke været beboet. Den nærværende Eier, Capitain Leths Mormoder, Fru Steensen, var

den sidste som boede her, og dog kun i en Sidebygning. Hovedbygningen, een Etage høi med store Kieldere, er ikke betydelig og har intet udmærkende, undtagen et Par smaa kantede Taarne, som give den et ældre Udseende, end den ellers vilde have*. Gienem et af disse Taarne er Indgangen op ad en Snegletrappe af Træ. Indeni er alting mere mærkeligt, end det Udvortes; man seer her paa det livagtigste, hvorledes Forsædrene, og det rige Adelsfolk, boede for et Aarhundrede siden. Det første Værelse, man træder ind i er Dagligstuen, med Steengulv af store brændte Gliser; Skabe, Dragkister, Stole, Borde, Alt bærer Præget af hiin Tid. Herfra træder man ind i Salen, eller den saakaldte Commerstue, et stort Værelse med en Karnap i Taarnet ud til Haven. Et vældigt Egeskab er det fornemste Bohave; alt det øvrige er her, som i de andre Værelser, over hundrede Aar gammelt.

Rundt om paa Væggene hænge gamle Billeder af den Steensenske Slægt. Over Kaminen B i n e e n t Steensen og hans Frue Anna Holk. Han var Landsdommer paa Den, og anførte 1659 Langelænderne, da de to Gange tappert modsatte sig de Svens-

*) Den skal være opført 1685 (D. Atl. III. S. 624) hvilket dog ikke synes overensstemmende med det, som anføres L. VI. S. 836.

ftes Landgang; men anden Gang bleve overmandede af den svenske Magt under Brangel og Horn, da V. Steensen faldt i Striden ved Annemose. Det fortælles at hans Frue, liig Anna Colbjørnsen, hævnede hendes Mands Død. Hun indbød endeel svenske Officierer til et Gæstebud, der holdtes i denne Sak, og da de vare bleve saa drufne, at de begyndte at skjde til Maals efter Familiebillederne, lod hun Gaardens Folk overrumple dem, og de bleve alle fældede. Endnu til for saa har siden skal Blodpletter paa Gulvet, have vidnet om denne Tildragelse, som dog nok har nogen historisk Grund, om den end ikke er foresaldet ganske, som det fortælles, da den er et almindeligt Gagn i Egnen. Anna Holk skal have været Moder til 15 Børn (jeg veed ikke om hun var mere end een Gang gift) hvoraf fire hænge her i Salen. — Blandt de mange andre Portraiter vil jeg udmærke følgende; 1. Ved Siden af Kaminen en Landsdommer Holk i Lolland, der paa en Hiemreise fra Nyborg blev ved Lohals ihjelslagen i Baaden af Baadeføreren. 2. Henrik Steensen, en Søn af Vincent, og ved Siden af ham et Fruentimmer, hvis Navn ikke vides. Hun bærer paa Maleriet et Guldarmbaand af tre Spiraler. Dette kostbare Oldtidssmykke, der veier ikke mindre end halvandet Pund, og formodentlig er langt ældre end fra denne Frues Tid, bevares

endnu paa Egelykke, som en Familiararb. 3. Jochum Christensen Steensen, som eiede Grebens Bænge, med en Hund ved Siden, der fortællers at have reddet hans Liv; et meget godt Maleri. 4. Fru Anne Steensen, Vincents Farmoder, med to Datterbørn ved Haanden; en ærværdig Matrone, med et meget karakteristisk Ansigt. Hun er malet 1677 i hendes 84de Aar. 4. Over det store Skab to Portraiter, som urigtigen angives for at være Christian den Anden med hans Dronning. 5. Ved Siden af Skabet en Frøken Trolle, som døde paa Steensgaard i sit sextende Aar. 6. Midt i Galen, en Baron Podebusch, efter hvis Billede der fortællers, at de Svenske have skudt. 7. Hans Detlef Steensen, der efter Sigende var Oberst og Commandant i Christianstad under Christian V., hvor han blev skudt i det han var i Færd med at skrive et Brev til sin Kærester, hvis Portrait ogsaa hænger der. Brevet giemmes endnu paa Steensgaard blandt nogle andre gamle Papirer og Pergamentsbreve, saaledes som han efterlod det, ikke ganske fuldskrevet, og bestænket med hans Blod.

Saaledes er denne Gaard for Historiens Elsker et af de interessanteste Steder paa Langeland, hvor ikke meget er tilovers, der minder om Oldtiden. Selv det gamle Tranekær Slot, der i Middelalderen var

en af Rigets stærkeste Borge, har ganske faa Spor af sin Alderdom tilbage.

*

*

*

Den 6te Julius forlod jeg atter Egelykke og al den Skønhed, som disse Egne indbefatte, for at drage til andre, som ikke give dem noget efter. Landet imellem Egelykke og Tranekær er endog vel saa skønt, som det mere nordlige op imod Haa. Det har den samme Charakter, dog med noget blidere og mildere Strøg. Veien fører igiennem Kirkebøen Bøstrup. Naar man er kommen op paa Banken, hvor Kirken ligger, overseer man den deilige, frugtbare, jævnt udstrakte Dal imellem Bøstrup og Egelykke, omringet mod Havet paa Vestkanten af de høie Skovbakker, og aaben mod Landsiden, hvor skønne Trægrupper hist og her smykke de indtagende Lavninger og Gmaasletter imellem Bankerne. Paa den øvrige Wei har man en bestandig Afvegling af høie Bakker og livelige Dale med herligt, frugtbart, vel dyrket Ugerland, indtil henimod Tranekær, hvor Skoven begynder at vise sig i større, adskilte Partier. Saaledes er denne hele Landstrækning en uafbrudt Række af ind-

tagende Situationer. Imellem Bøstrup og Tranekær seer man Christiansdal, en vakker lille Avlsgaard, som H. E. Grev Ahlefeldt har bygget. I temmelig Afstand fra Tranekær aabner sig imellem Bakkerne en Udsigt til Slottet, der alt i det Fjerne viser sig som en anseelig, høit liggende Bygning. Dog overraskedes jeg, da jeg kom nærmere, og hele Slottet i sin fulde Pragt og Størhed traadte frem; thi jeg fandt en af de ved Beliggenhed og Omegn mest imponerende Bygninger, jeg nogensteds har seet.

Tranekær Slot, som det nu er, en stor, simpel Bygning uden Taarne, viser sig paa en betydelig, regelmæssig firkantet Høide, i en Aabning mellem skovbevoxne Bankerygge. Stolt og kongelig rager den vældige Borg frem over Bakker og Træer og omliggende Huse; den viser sig ikke deelviis, men heel og paa engang, og gjør saaledes med eet sit fulde Indtryk. — Den hele Omegn, med dens prægtige, livfulde Skønhed, svarer ganske til dette Indtryk af Høihed og kongelig Størhed, som Slottet vækker; og ligesom man ikke kan andet end tilstaae, at Eggen er Bygningen værdig; saa vil man heller ikke kunne afholde sig fra at tænke: saaledes burde egentlig alle Slotte være anlagte og byggede — thi hvor meget taber ikke den skønneste Bygning ved en uheldig Plads, ved en upassende Omgivning? — Man kan ikke andet end

beundre Høiden og Størrelsen af den regelmæssige, til alle Sider jævnt og steilt sakraanende Glotshække, der, om ikke heel, dog for en stor Deel maa være opkastet. Grave omringe den, i temmelig Afstand fra dens Fod. Tranekær udgiorde i gamle Dage fire sammenbyggede Fløie; nu ere kun to tilbage; de høie Taarne, der fordum vare Slottets Værn og Prydelse, ere borte, og af den gamle vældige Borg er intet mere tilovers, uden Murene i de to Fløie, der staae tilbage.

Landeveien gaaer tæt forbi Slottet, og til Venstre følger en Rød nye, ret vakre Huse, der for det meste beboes af Grevens Musici. Her er ogsaa en meget stor, ny Kornlade, som man ikke venter sig i en Bygning, der har to Skorstene og teglhængt Tag. Bag denne opføres og indrettes Huse til en Sukkerfabrik af Røer; disse og andre Bygninger række næsten lige til Tranekær By, og saaledes har det Hele Udseende af en lille Riøbstad. — Her er store, ja næsten fyrstelige Anlæg, som dog for det meste synes at være i deres første Begyndelse, og meget at see for den, der er hjemme i Land: Deconomie og Fabrik anlæg. Jeg saa det Alt i Selskab med en interessant ung Mand, hvis Bekjendtskab jeg her gjorde; men naturligvis med saa uindviet Øie, at jeg blot kan nævne hvad jeg saa. I den store, nye grundmurede Byg-

ning, der endnu ikke er færdig, findes Indretninger til Sukkerkogningen, bestaaende i tre firfantede indmurede Kobberpander, og et Værelse, der heddes ved en muret Døn, hvor Siroppen i Leerfæde hensejtes paa Hylde for at krystallisere sig, hvilket dog endnu ei har villet lykkes. I en Persemaschine knuses Roerne, og Saften koges og luftres i Panderne. Desuden er her store, og fuldkommen fabrikmæssige Indretninger til at brygge Øl og brænde Brændeviin, hvortil Kartofler nyttes, tre Brændeviinspander, hvoraf den største rummer ikke mindre end 10 Tønder, og overordentlig store Bryggerkar. Man var i Færd med at lægge et Gulv af store brændte Gliser i et rummeligt Værelse, bestemt til her at lægge Kornet i Støb; ligeledes var man ved at opføre en svær Skorsteen, der skulde føres op igiennem Loftet, hvor Maltkøllen skal anbringes. Desuden saae jeg i denne og i andre Bygninger en Maschine til at knuse de kogte Kartofler; en anden hvorved Roerne knuses og perses; en Hakfelsesmaschine, der drives tilligemed Rierneværket, og sagdes i en Time at skære 80 Tønder Hakfelse ved to Hestes Kraft. Jern- og Metalværk ved denne Maschine er forfærdiget af to langelandiske Bønder paa Stedet, Træværket af en engelsk Mechanicus Watson, som Greven for nogle Aar siden har taget i sin Tjeneste, og som boer ved Glottet. Endnu er her en meget stor Lær-

skemaffine, der ogsaa drives ved to Heste, og i sex
 Timer tærsker omtrent tredive Tønder. Jeg saa her
 ogsaa ypperlig Hør, som avles i betydelig Mængde,
 og brydes, skæftes og hegles fabrikmæssigen ved egne
 Redskaber, der afvige endeel fra de sædvanlige. Disse
 og flere skønne og store oeconomiske Anlæg og Ind-
 retninger, og de vigtige Forbedringer i Jordbruget,
 som H. E. Grev Ahlefeldt paa sine store Eiendomme
 har indført, gjøre Tranekær til et af de for Decono-
 men interessanteste Steder i Danmark; ligesom Glottet
 med dets Omgivning, hvor Alt er anlagt i en virkelig
 stor Stil, kun tildeels manglende Fuldendelse, og den
 fortryllende Egn, der omgiver det, maa fængsle enhver
 Reisendes Opmærksomhed. — Blandt de mange nye
 Bygninger udmærker sig en prægtig, meget solid byg-
 get og vel indrettet Stald til over tredive Heste, med
 Steen, Piller og Krybber. Jeg fandt den tom, da
 Greven havde alle sine Heste med sig i Tjen, hvor
 han som commanderende General opholder sig. Hvad
 der ellers ikke lidt paafaldt mig i denne smukke Byg-
 ning, var at finde Homer midt i Stalden, Cicero,
 Marc Aurel, Lessing, Voltaire og andre berømmelige
 Mænd i dette Opholdssted for Hingster og Hopper —
 dog kun deres Byster af laakeret Pap, opsatte paa
 Pillerne imellem Spiltovene.

Det, som endnu staaer tilbage af det gamle Tranekær Slot, vidner om, hvor stærk og fast denne Bygning har været. De udbendige Mure have i Kiældrene over fem Alens Tykkelse, og ere dog ikke, som man ofte finder det i gamle Bygninger, hule og fyldte med Gruus, men massive lige til Taget. Dette erfarede, da den nærværende Greves Fader lod i anden Etage en Gang udhugge i Muren, der var heel og fast som en Klippe. Denne Gang er over halvaanden Alen bred, og Murene, hvorigiennem den gaaer, have dog tilsammen over tre Alens Tykkelse. Jeg saa kun nogle af Slottets Værelser i anden Etage, hvor jeg fandt smukke Meubler og endeel udsøgte Kobberstykker, men ingen Malerier, som jeg dog ventede at finde i en Pragtbygning, som denne. Derimod er her en smuk og betydelig Bogsamling, der sagdes at udgjøre over 7000 Bind. Med nogle andre Curiositeter glemmes her et meget stort Elsdyrhorn, fundet i Jorden ved Lungelse her paa Den.

Egnen om Slottet er saa fortryllende skøn, at den fortjener ikke allene den simple Besøgers, men ogsaa Kunstnerens Opmærksomhed, og vilde frembyde mangel lønnende Gienstand for hans Pensel. Især vilde Slottet fra forskellige Sider give en prægtig og stolt Prospect. Veien derfra til Tranekær By er yderst indtagende, og en fortræffelig Virkning gjøre

de store, jævne, hældende Ugre imellem Bakkerne, hvilke paa Rygningen, og hist og her paa Gefraaningen, ere prydede med adskilte, temmelig betydelige, deilig afrundede Skovpartier. Her viser sig skønnest og fortrinligst hvad Langeland i særegen Naturskønhed har forud for Sjælland: de større, mere giennemskårne, liveligere Bakker, og de uendelig malerisk grupperede Skove, som næsten overalt i Landets nordre Deel smykke dem. — Udsigterne imellem disse Skovpartier til de lyse store Ugre sandt jeg fortryllende; og hele Landskabet er en virkelig Naturhave i en stor, rig og hyppig Stil. Ingen savner derfor en kunstlig Have ved Tranekær, og de to gamle, ubetydelige Slots haver, som her findes, ændser man ikke. At anlægge en ny Have paa dette Sted, vilde være et meget vanskeligt og misligt Foretagende; og maaskee dog lyffes bedst, om man holdt sig nærmest til den gamle Smag. Thi at omringe denne stolte, kongelige Bygning, i en saa rig og prægtig Egn, med en engelsk Miniaturhave, vilde vel omtrent gjøre samme Virkning, som naar man hang et Landskabsmaleri ud i en romantisk Klippeegn. Langeland, saavidt jeg har seet det, er alt for skønt et Land, og tillige ved dets Skikkelse saa let at overse og oversfare, at kunstige Naturhaver her ikke let ville gjøre Lykke, foruden at de ere overflødige. Her holde man sig til Naturen selv, der

allevegne med yppig Skønhed og blomstrende Ynde
smykker:

Den skønne Ø, der, som en smækker Steen,
Brudt af den store danske Rosenhække,
I Vandet ligger fastnet ved en Steen,
Mens idel Knopper Løvet rundt bedække *).

*

*

*

Den 7de Julius. — Min Reise er endt, og
min Dagbog maa ogsaa være det. Jeg er atter i
mit kiære Sicælland, og ingen Strand paa noget af
de fem danske Landstæder, hvor jeg paa denne Reise
er landet, har jeg besteg saa glad, som den deilige
Kyst ved Bordingborg. Her havde jeg kun været een
Gang tilforn, og dog syntes det mig, som jeg var
hiemme, og Alt forekom mig bekendt og fortroligt;
Naturen modtog mig saa kiærlig og yndefuld, efter
den skønne Søfart paa en klar og varm Eftermiddag;
og mit Ophold i Bordingborg hos den ædle,
blide Olding, jeg her besøgte, vækkede mangen Erin-
dring fra den forsvundne Tid, og gjorde mig den første
Time i Sicælland saa kiær, og Hvilen efter Reisen saa

*) Dehlenschläger.

ød, at det gjorde mig hiertelig ondt, jeg saa hastig maatte forlade den venlige By. — Men derom er nu ikke mere at sige paa dette Sted. Jeg har kun tilbage at affskrive hvad jeg optegnede, medens jeg giennemfløi Lolland og Falster.

Jeg forlod Tranekær i Gaar, med Tanken henvendt ikke blot paa de nye Gienstande, som ventede mig, men ogsaa paa de gode Mennesker, jeg der forlod, og paa de skønne, alt for flygtige Timer, jeg i deres Kreds havde levet. Ved dem blev Tranekær, et af de skønneste Steder jeg i Danmark har seet, mig ligesaa interessant, som skönt. — Langeland vedligeholder sin Charakter indtil henimod Gimmerbølle og Rudkøbing; Skov fattes her ikke; imellem Tranekær og Lullebølle seer man Steengade, Gø, den eneste paa Landet; Veien er heel igiennem ypperlig anlagt og vedligeholdt. Hertil hjælper Jordbunden, og Havsanden, som bruges til Gjødning. Henimod Rudkøbing begynder Landet at blive mere jævnt; dog er der endnu temmelige Banker imellem denne Kjøbstad og Spodsbjerg. Den søndre Halvdeel af Langeland har i det Hele mindre Skov end den nordlige, mere fladt Land og større Frugtbarhed. — I Rudkøbing opholdt jeg mig neppe ti Minuter. Posten var afgaaet. Jeg ilede bort, for endnu at naae den i Spodsbjerg Færgegaard, hvilket ogsaa lykkedes. —

Oversfarten herfra til Færgestedet Laars i Holland, to Miil over Vandet, gjorde vi paa halvtredie Time med en ypperligt seilende Kongebaad, skjøndt Vinden var meget svag. Neppe havde jeg sat Foden i Land paa Hollands Kyst, før den mest paafaldende Contrast mødte mit Blik. Jeg kom lige fra en Ø, der bestaaer af en sammenhængende Bankestrækning, fuld af romantisk, livfuld Naturskønhed, til et Land, der neppe hæver sig over Vandfladen. Det var en ganske egen, jeg kan ikke sige behagelig Følelse, der noget nær kan lignedes med den, man erfarer, ved at læse en tør Abisstiil umiddelbart ovenpaa et romantisk Epos. Iøvrigt fandt jeg Stranden ved Laars, hvis Færgegaard ligger heel nær ved Vandet, ret venlig, og pyntet med adskillige Smaa-skove. Læt ved Gaarden saae jeg den første hollandske Hvedeager, i den yppigste Grøde, i meget fed Jord, ganske nær ved Havbredden.

Veien fra Laars til Naakskov (fem Gierdingmiil) gaaer vel over en ganske jævn, skovløs Glette, men er behagelig nok ved Landets rige Frugtbarhed, ved levende Gierder og Pilealleer langs med Veien, og ved den vide Udsigt over det flade Land, hvor man øiner mange Kirker. En saadan Egn var mig ganske ny paa denne Reise; det er et Glags Amagerlandskab, men efter en større Maalestok, og langt mere livfuldt. Naakskovs Fiord, der strækker sig et Par Miil ind Landet aabner sig her

som en stor Bugt, med endeel Der, hvoriblandt den saakaldte Slots. Her er Boldstedet af Engelsborg, et Castel, som Kong Hans anlagde 1510 for at beskytte Indløbet til Byen, der i gamle Dage, da vore Riibstæder vare i bedre Flor, var en rig og anseelig Handelstad, hvis mange Skibe seilende paa Spanien, England og flere Lande, som hos Arent Berntsen kan læses. Nu har dette her, som andensteds, forandret sig; dog er Naaksoy endnu Hollands første Handelstad, og eier nogle og tyve Skibe. Byen synes uanseelig, og Kirken kan man i Grastand antage for en Landsbykirke. Dog sandt jeg Naaksoy, da jeg kom der, ret vakker i sit Udvortes, med endeel pyntelige Huse. Meget kunde jeg ikke see, da Mørket faldt paa, som vi naaede Byen. Jeg gik rundt om Kirken, som er en temmelig stor Bygning; men Kirkegaarden var omhyggelig tillaaet, hvilket man i Smastæder just ikke pleier at finde. Paa Tilbageveien til Postgaarden fandt jeg det meget muntert paa Gaden; i Glocketal mødte jeg Byens elegante Verden i fuld Pynt. Maa jeg hien fra en tydsk Comedie, som vandrende Skuespillere havde opført. Det eneste, jeg ellers kan sige om Indbyggerne i Hollands Hovedstad, er at jeg der fandt en meget høflig Postmester, der endog uopfordret tilbød at følge mig ned til Byens Havn. Den er nu ved Opmuddring meget bedre og mere seilbar end til

forn, og temmelig store Skibe lægge paa 8 til 9 Fods Dyb lige til Bulværket. Saaledes har Naakfob i disse Aar seet to erobrede engelske Brigger indbringes i Havnen. — Som bekiendt var denne Stad tilforn en Fæstning, og blev berømt i vor Krigshistorie ved dens tappre Forsvar mod de Svenske 1659, da ogsaa Borgene viste sig meget mandige. Voldene ere nu for største Deel indtagne til Ugerland, og nedpløiede; men de gamle Grave ere tildeels ikke opfyldte, og plage Byen, som desuden ligger lavt og fugtigt, med skadelige Uddunstninger.

Tre Mile Østen for Naakfob, omtrent midt i Lolland, ligger Maribo i en skøn og berømt Egn. Om den natlige Reise derhen veed jeg meget lidt at sige. Mørkt var det, og jeg sov omtrent Halvveien til Stokkemarck, en lang, adspredt, smuk Landsby, der tog sig meget vel ud i Maaneskin imellem dens Haver og Pilealleer. Her begynder Skov, og Egnen bliver mere livelig. Efter en Miils Reise, da vi kom ud af Skoven, luede Auroras Roser alt i den østlige Synsfreds. Et Glimt af Maribo Sø lyste frem til Venstre; og bag en Skov traadte pludselig den bruuncøde Kirke frem i Morgenklarhed, paa en grøn Glette nær ved den smilende Sø. Det var et yderst venligt Landskab, blidt, stille, klart som den tidlige Morgen, med et let romantisk Anstrøg. — Gien-

nem den fause By, fore vi paa en smuk, lige, jævn og vel brolagt Gade til Vertshuset, hvor Alt endnu var nedscænkt i Søvn. Jeg benyttede Opholdstiden til en kort Vandring, for i det mindste at see det Udvortes af Maribo's Kirke.

Det er en lav, beskedn Klosterkirke, i Bygning ikke ganske ulig Sorøes, men mindre, og, ligesom denne, uden Taarn. Tensom og forladt ligger den der, som en gammel sørgende Ruin, midt i den unge, skønne, venlige Natur, saa Skridt fra den deilige Sø, og ligeoverfor en lille Skov, i hvis Kant en hvid Gaard titter frem blandt Træerne. Denne Lollands Stiftskirke seer yderlig forfalden ud; man seer Støttepiller halv nedfaldne, Vinduer sønderslagne, Kirkegaarden uryddelig, aaben og reent uden Hegn. Ruiner staae hist og her af Ringmuren, som tilforn hegnede Kirkegaarden; bag Kirken ere smaa Huse byggede tæt op til dens Mure. I et lille Capel ved Kirkedøren laae et Par vagthavende Soldater og sov paa Halm. Kirkegaarden saa ud som et Overdrev; kun et Par Gravsteder vare hegnede imod Kreatures og Raadheds Overlast. Et af disse var en Kroq ved Kirkemuren, liig en lille, uskyldig Have, hvor røde og hvide Roser blomstrede omkring den grønne Gravhøj, som Minde tegn om Livets skønne Forgængelighed; imedens et gammelt Crucifix paa en Steen, indsat i Muren, ledede

Tænken hen paa soundne Tiders Frøimhed, og paa Troens udødelige Trøst ved Elskedes Bortgang. Den beskedne Gravskrift sagde mig, at her hviler Edvardine Dyssel, Moder til otte Børn, død 1796; og hun har vist været en god Moder, siden Roserne endnu efter sytten Aar blomstre paa hendes Grav.

Denne lille, ved barnlig Fromhed fredede Kirke have, som jeg opdagede i den større, der ligger aaben for al Ufred, gav mig dog een skøn Erindring med fra dette Sted. Men jeg forlod det misfornøiet over, at jeg ikke kunde komme ind i den Kirke, hvor Eleonora Christine, den ædle Kongedatter, hviler — hun, hvis Liv var Rærligheds, Trofæbs og christelig Gudsfrygtigheds Mønster, og som kunde lade paa sin Grav sætte de betydende og vægtige Ord: "Herre! havde ikke Dit Ord været min Trøst, da havde jeg forgaaet i min Elendighed." — Længe holdt Kirken mig fast, som ved en skjult Tryllekraft; det var mig saa selsomt, og dog saa sødt, at vandre her, fremmed og allene, ved Morgenrødens Lyssning blandt Ruiner af nedbrudte Mure, og omkring den eensomme Kirke, der laae mørk og alvorlig, ligesom sørgende over sin forfaldne Skikkelse. Men just som jeg forlod den, steg Solen over Byen, og den gyldenrøde Glands luede paa Kirkens brune Forside, og Bygningen fik nyt Ungdomsliv ved det skønne, milde Morgenlys.

der snart ogsaa fastede sit venlige Skier paa den duggede Eng og paa en grøn Bygager, der ligger midt i Byen imellem Torvet og Kirken. Jeg gik ned ad en lille Gade, og var strax ude paa fri Mark nær ved den mindre Sø; men søgte forgiebes at faae et Oversyn over Egnen*. — Wilde jeg ikke blive i Maribo, maatte jeg skynde mig tilbage. Man ventede alt paa mig. Med raske, smaa Heste fore vi afsted til Garkløbing paa en Wei, der i bestandige Bugter snoer sig imellem herlige, rige Marker, idelig frydsende en ny og lige Landevei, som man er i Færd med at anlægge. Jorden var i disse Egne af og til noget sandblandet; jeg saae ogsaa Rugagre i meget god Væxt. Folkene i Lolland forekom mig mindre end Byenboerne, men mere hurtige og livelige, end jeg havde ventet. — Garkløbings Kirke er en fuldkommen Landsbykirke, med tilspidset, tegltækket Taarn, hvilke ere temmelig almindelige i Lolland. Byen selv kunde man ogsaa vel tage for en Landsby; men jeg hørte Byfogden nævnes, og saae, at man reiste Markedsboder; altsaa maatte jeg troe paa dens Kiøbstads-Existens.

*) Maribo ligger imellem to Søer; den mindre, Norden for Byen; den større er Sønder-Søen, hvis Omegn og Skovbevoxne Holme skulle frembyde mange skønne og maleriske Udsigter. Jeg saae allene den fra Kirkegaarden, som jeg ovenfor har omtalt.

I Posthuset lod man os ikke engang træde ind i et Værelse, men vi opholdt os paa Gaden, og jeg skrev om Maribo siddende paa en Tønde udenfor Døren. Af menneskelige Væsener saa jeg i dette Posthuus kun et ungt Fruentimmer, der af og til viste sig i Vinduet, og saa ret suur og fortrædelig ud. For dog at modtage en blidere Erindring fra denne Røbing, steg jeg op i Kirketårnet og sandt det meget beqvemt til Udsigt. Denne er ganske eensformig til alle Sider i den store, fuldkommen jævne Kreds, der har et saare frugtbart Udseende. Hvor man vender Diet hen, seer man Skov, Krat, Pilehegn, Kirker, Byer og eenlige Huse, rigeligt omstrøede paa den vidtløftige grønne Glette, der forekom mig som en stor flad Kage med meget Gyltetøi.

Holland sluttede ikke ganske, som det begyndte; thi udmærket skøn og livelig er Veien fra Gærkøbing til Færgestedet ved mange adspredte Skovpletter og levende Jndhegninger, og endnu deiligere ere Strandbredderne ved Guldborg Sund. Rærligt række de to Naboer hinanden Haand over det smale Vand, som man godt kan raabe over. Begge Kyster oplives af Skove; men Strandene savne det Interessante, som Høider og afvejlende Jordsmon frembringe, og naar man kommer fra Langeland, eller sammenligner

detle Sund med Euenborg-Sundet, finder man det første dog lidt fladt og prosaisk.

Veien fra Guldborg Færgegaard paa Falster til Gaabense (halvanden Mil) følger Stranden i en temmelig Strækning, og er ikke meget interessant. Man finder strax en fiendelig Forandring i Landet, mere sandige og skarpe Jorder, og ikke den overvættede Frugtbarhed, som i Lolland. Egnen er i denne nordvestlige Kant af Falster temmelig flad, dog ikke i den Grad, som Lolland. Tilslidst finder man Smaabaner, og ved Gaabense hæver Stranden sig mildt, og er prydet med smaa Skovpartier. Man seer tre eller fire Kirker paa denne Wei. Heel synderlig er Rippinge Kirkes Beliggenhed, der fordum var meget i Ry for sin Sundhedskilde, som endog Christian den Femte engang besøgte med sit hele Hof. Den ligger ganske allene, adskilt fra de to Byer, som høre til Sognet, i en lille Kratlund tæt ved Strandbredden.

Med en længe savnet Glæde saae jeg ved Gaabense Siællands deilige, skovklædte Kyster udbredte for mit Øie i en lang Strækning fra Knudshoveds Ddø til Steensby Skove. Jeg gienkiendte Siællands egen Natur i de store, tætte, høit liggende Skovstrækninger; Vordingborg, med sin venlige røde Kirke, og Waldemars Ræmpetaarn, der hæver sig eenligt over Strandbakken, vinkede mig saa bekendt, og jeg steg i

Fartøiet med den glade Følelse, at omsider alle Hindringer vare overvundne, og at jeg kunde være sikker paa, om en Times Tid at lande paa min Fødestad, som jeg ikke havde kunnet naae uden ved saa lang en Omvei. — En af de skønneste og behageligste Overfarter, man har i Danmark, er den fra Falster til Sjælland. Sundet har en passende Bredde, for at frembyde en morende Seilads; man forlader et smukt Land, for at komme til et endnu skønnere; og dette Land har man under hele Farten liggende for sig i en Udstrectning af flere Mil, med en bestandig Afvevling af indtagende Naturscener. Et af de mest maleriske Partier i denne Rystrectning er unegtelig Vordingborg By, hvis Beliggenhed fra Søiden jeg finder at være en af de skønneste, som nogen Øststad i Danmark eier. Den begrændses paa høire Side af Skoven, hvortil Kirken synes umiddelbart at støtte sig; paa venstre Side sluttet den med det gamle, stolte Taarn, og imellem disse to udmærkede Grændsepunkter ligger Byen udbredt, hvilende i Skødets af en herlig Natur, hvis Charakter med rig Mangfoldighed og Storhed forener Danmarks blidt fortryllende Ynde. Det er en af de værdigste og skønneste Udgange, man kan finde til Kronen for alle danske Døder.

Epilog.

(Marts 1815.)

Endt er nu denne Vandring giennem endeel af det elskede Fædrelands Egne og Landskaber, og hvis du har kunnet følge mig hertil, min Læser! da forsmaa ei min Tak, fordi du har haft Rærlighed nok for Gienstandene, hvoraf svage Skyggetræe ere tegnede i denne Bog, til at overse eller overbære med den ufuldkomne Evne hos Forfatteren, som gierne havde givet dig bedre og skønnere fædrelandsske Skildringer, om hans Vilkaar dertil havde været rigere. Thi Alt hvad Livet endnu har levnet ham af Skønt og Elskeligt og Glædeligt, det lever og røres i den Kreds, som Danmarks og Dannerfolkets Grændser betegne; og hvad han udenfor denne kan tilegne sig, det vinder først sit fulde Værd og sin hele Betydning for ham, naar han kan omplante det paa Fædrelandets Bund og der bringe det til at spire og voge. Mansestedes paa Jordkloden blomstrer Naturens og Konstens Liv i større Kraftfylde, i yppigere Rigdom, i herligere Pragt og Skønhed; men om vi end kunde mætte os med al denne Gylde og Herlighed, da vilde dog, om vi engang havde elsket vort Fædreland, eet Gavn og een Længsel blive tilbage, som ingensteds paa Jorden kunde stilles uden der, hvor vort Liv og vor Rærlighed har fæstet sin Hjerterod. Saaledes skyder

Træet sin Stamme op fra den moderlige Jord, og strækker sine løvfulde Grene op imod Himmelen, og vidt ud omkring til alle Sider, og i uendelig Mangfoldighed stræber Kraften ud i Rummet, saavidt den formaaer; men Roden, hvorfra den udgaaer og hvorfra den næres, bliver fast i Jorden, som færligen optog den i sit Skød, og der skyder den dybere og dybere ned, og breder sig i stærkere og mægtigere Skud, og suger der den Livskraft og Næringskraft, der strømmer ud lige til de yderste og mindste Grene. Lad dem afhugge Grenene: Træet vil dog vore og drive friske Skud, saalænge Roden varer; Men lad dem saare denne, og dets Kraft vil svinde, og Grenene uddøe; eller lad dem optage Træet med sin stærke og dybe Rod, og henplante det i fremmed Jord — det vil da som oftest vantrives, og tabe sit friske Liv, og ophøre at være, hvad Naturen bestemte det til.

De smaa Mindeblomster, jeg her byder danske Læsere, ere vorede og sankede paa Danmarks Grund — og maaskee have de deraf deres hele Værd. De drømme ikke om, at flettes i Pragtblomsternes rige og stolte Krands, eller at tage Deel i deres Evighed — men de vilde dog ikke gierne visne reent uændsede, ikke ganske forgieves bringe deres lille, simple Dyring i Fædrelandets Helligdom. Derfor slutte de sig til deres Søstre, ældre i Tid, yngre maaskee i Aand

og Elkkelse; thi de trænge ogsaa til den blide og venlige Modtagelse, som hine fandt hos det danske Folk; de trænge til den milde Velvillie, til det godtmodige Sind, der taaler den lille Viol i Græsset ved Siden af Blomsternes Dronning, og ikke forkaster hiin, fordi den ei blusser og dufter som denne. De trænge saameget mere til at møde et saadant overbærende og velvilligt Sind, fordi de tildeels ere blevne til, ei under de heldigste Vilkaar. Det var i Naturens og Livets skønne Sommertid, at de spirede frem, endnu halv dultede i Mindets folderige Svøb. Men inden jeg naaede til at udvikle dem af dette, var den glade Sommer forsvunden, med sin lyse Morgenglands, sin klare ætherrene Himmel, sit friske, freidige Ungdomsliv — og jeg stod midt i den mørke, fludsfulde Vinter, omringet af Tønger, der forvildede mit Syn, blandt Ruiner af fordums lykkeligere Dage, af Hjertets skønne, smilende Haab og Phantasieens herlige Trylledrøm. — Nu blandede sig underligen de lyse Træer fra den skønne, sunde Ungdomstid, med det Nærværendes mørke, sørgelige Billeder, hvorfra Sielen endnu ikke mægtede at løsrive sig, og for at ikke Alt skulde opløses og tabe sig i den uharmoniske Blanding, og den aandelige og legemlige Smerte, hvorunder Forfatteren led mere end nogensinde tilforn, ogsaa gaae over i hans Arbeide: saa udslettede han

de fleste af hine Træk, som han nu ei kunde udfylde, som i en heldigere Tid, og lod meget forsvinde af denne Dagbog, som dog tilhørte den ligesaa fuldt, som det, der blev tilbage, men som ikke længere tilhørte ham selv, og som heller ikke Nogen vil savne. Hvad Skiebne's Luner skienkede ham, kunne de vel atter berøve ham, og den skønneste Drøm om Bestandsdighed i det Forgængelige maa tidlig eller sildig svinde. Men hvad Fædrelandet gav ham til evig Eie, dette fratager Ingen ham; det følger ham i lyse og mørke, i sunde og syge, i glade og sorgfulde Dage — det følger ham til hans sidste Siælskraft slukkes.

Derfor kan jeg ikke uden Glæde overskue den Vej, jeg har lagt tilbage, og med fiære og lykkelige Følelser kan jeg endnu gienkalde Mindet om den skønneste og heldigste Reise, jeg har gjort i mit Fædreland. Derfor ønsker jeg mig intet mere, end at de simple Frugter af disse stille Vandringer paa Naturens og Historiens Mark maae tæffes mine Landsmænd, ikke som de, der gjøre Fordring paa at have deres Værd i og af sig selv; men som de, der gierne ville modtage det af den Kiærlighed, som Danske bære til deres Fædreland, og den Deeltagelse, de skienke det Land, som fra Arilds Tid var deres frie og ubetvungne Odels-
hiem og Eie.

K e t t e l s e r.

G. 70. L. 13. med, l. ved.

— 81. — i nedenfra saftsvulmene, l. saftsvul-
mende.

— 82. — 19. Ynglingssteder, l. Yndlingsste-
der.

— 116. i Anm. "8000 Huse og 600 Indbyggere."
l. 800 Huse og 6000 Indbyggere.

— 142. L. 6 med, l. men.

— 248. — i. uanserlig, l. uanseelig.

— 262. — g. funne, l. funnet.

